

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXVIII / NR. 4
OCTOMBRIE – DECEMBRIE 2023
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ
INCORPORATED IN AUGUST 1993

Revista *Lumină Lină* poate fi accesată în format electronic la
**[http://romanian-institute-ny.org/
luminalinagraciouslight/luminalinaonline.html](http://romanian-institute-ny.org/luminalinagraciouslight/luminalinaonline.html)**

Președinte:

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian

30-18 50th Street

Woodside, New York 11377

Tel./Fax: (718) 626-6013

E-mail: DamianTh@aol.com

Revista *Lumină Lină* apare sub egida UZPR (Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România). Este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE). *Lumină Lină. Gracious Light*, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Archive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com

Redactor șef (România): MIHAELA ALBU, malbu47@gmail.com

Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN

Redactor: SORIN PAVĂL

Fotoreporter: ALEX MARMARA

Consilieri editoriali: FLORENTIN POPESCU, DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GÂF-DEAC, AUREL ȘTEFANACHI, MUGURAȘ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxe. Securile pot fi făcute pe numele Institutului și trimise la adresa redacției: Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate prin e-mail (ca attachment). Textele nepublicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXVIII/ Nr. 4

Octombrie - Decembrie 2023

TEOLOGIE

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN	
Nașterea Domnului ca pescuire minunată	7
DUMITRU ICHIM, <i>Poetul</i>	10
DIACON DRD. ALEXANDRU LAZĂR	
Nevoința și importanța unui discurs ascetic în contemporaneitate	11
MARCEL MIRON, <i>Dansul mirilor, Șantier sacru în pandemie</i>	18

STUDII

DR. VASILE MĂRCULEȚ	
Ascete travestite bărbați, în lumea bizantină	
Transvestite Ascetics in the Byzantine World	19

MARIANA PÂNDARU-BÂRGĂU

<i>Noapte senină de mai, Salcâmi, Ochiul din zare, Departele meu</i>	32
---	----

LUCIAN DOMȘA

<i>Așteptați-mă! Îmi iau rămas bun, Cui aș mai putea să-i scriu un poem?, Am să m-apuc să scriu romanul, Camera suspinelor</i>	33
<i>Vă prezint inima mea, O ființă umană ar trebui răsfodită, Între moarte și mine am înălțat câteva cuvinte, Sunt doar o avarie</i>	34

ESEU

DR. TUDOR NEDELCEA	
Leca Morariu și Eminescu despre Procesul „Arboroasa”	
„Societatea junimei române din partea detrunchiată a vechii Moldove”	35
PROF. UNIV. DR. IOAN HAINEȘ	
Sentimentul de acasă la scriitorii români	41
PROF. DR. CONST. MIU	
Poezia religioasă apostolică a lui V. Voiculescu	48

PROZĂ

VIOREL DIANU, O zi fastă	51
CALIOPIA TOCALĂ, Năluca (fragment de roman)	55
ADELA FILIPAN, <i>Amore cantabile</i> (fragment de roman)	60
DAN ȘALAPA, <i>Wonderful world, Ochi de cireșe, vara</i>	62
<i>Fluturii, da, fluturii..., Fotografia</i>	63
CRISTINA ONOFRE, <i>Cămașa ta albă, Cineva mi-a arătat odată,</i> <i>Sufletul tău, Un sihastru, Erai tânăr, Mai înainte a fost</i>	64

CĂRȚI ÎN AGORA

N. GEORGESCU „salcia plângătoare a generației sale, oglindită în râul propriei conștiințe tragice” <i>Radu Stanca și Sibiul</i> de Anca Sîrghie	65
CONSTANTIN SANDU GABRIEL <i>Preoția, taina tainelor..., Lumea e făcută din cuvine</i>	68
MARIAN NENCESCU Din nou despre „frumusețile iscodirii”. Un deceniu de mărturisiri culturale <i>Frumusețile iscodirii</i> de Theodor Damian	69
IONEL RUSU <i>După un sfat de taină</i>	71
FLORENTIN POPESCU Ultimul reprezentant al unei dinastii celebre: Ion I. Brătianu <i>Ion I. Brătianu: între zâmbet, premoniție și atitudine</i> de Eugenia Duță	75
MARIAN NENCESCU <i>Păcătoasa</i> , o carte despre trecut, pentru cititorii de azi <i>Păcătoasa</i> de Pan / Pantelimon M. Vizirescu	79
IULIAN BITOLEANU Poet, traducător, eseist, critic de artă: Alexandru Busuioceanu <i>Poezie și cunoaștere</i> de Alexandru Busuioceanu	83

UNIVERSALIA

HEINZ-UWE HAUS	
Does Wisdom Accompany Suffering? - Theatre in <i>Jetztzeit</i>	85
HEINZ-UWE HAUS	
<i>Facere-nghețată, Crin alb</i>	88
<i>A fi aici, Sfat, Paradox, Viață, Sfintele vieți omenești,</i>	
<i>Ultima știre</i>	89
<i>Clipire, Rouă de dimineață, Noiembrie,</i>	
<i>Drum de autostradă, Suflet, Nu trage ușa așa</i>	
Traducerea din limba germană de Christian W. Schenk	90
CHARLES HELMETAG , Signed Jean Bodin	91
RODICA BRETIN, The Sound of Silence	94
SORIN IVAN, <i>Toamna strigă la noi</i>	 102
MIHAI MERTICARU, <i>Mai știi?</i>	 103
ION MARIA	
<i>gânguritul..., forja..., la bătrânețe...</i>	 104

INTERVIU

ANDRÁS BANDI	
Poezia multilingvă poate crea punți între culturile diferitelor națiuni	
Interviu cu poeta matematician Elena Liliana Popescu	105
LUCA CIPOLLA, <i>Când orele, Refugiu, Survol</i>	 109
TUDOR ȘTEFAN GOȚIA	
<i>Sihastrul, Gondolierul</i>	 110
<i>Poemul, o taină</i>	 111
FOTOALBUM	 112

SAPIENȚIA

ALEXANDRA ROCERIC, SapienȚia 129

NICOLAE MAREȘ, Aforisme 130

MARIANA ZAVATI GARDNER

valiza cu aduceri-aminte, se auzeau țipete 132

PUNCTUL PE I

MIHAELA MALEA STROE, „Simplu, de ziua limbii române” 133

RECENZII

FLORENTIN POPESCU

Poetul Coman Șova, între amintire, nostalgie și meditație

Bărbatul care trece de Coman Șova 139

FLORENTINA TONIȚĂ

Între sarcasme și paradoxuri

Subversiv (sarcasme și paradoxuri) de Mircea Oprea

cu desene de Liviu Șoptelea 141

MARCEL MIRON

Dialogând peste Ocean

Portrete românești de peste Ocean, vol. I de Elena Mitru 143

MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU

Cărțile exilului

Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca de Mihaela Albu și

Dan Anghelescu 154

VASILICA GRIGORAȘ

Raze de lumină cu efect binefăcător

Raze de lumină de Marcel Miron 156

TICU LEONTESCU

Teologia Acoperământului

Acoperământul (Jurnal închipuit al Mariei de Mangop)

de Constanța Marcu 160

GELU DRAGOȘ

Moara din Șișești a lui Ioan Costin este primul roman românesc

din Ardeal 163

TANȚA TĂNĂSESCU

Dimitrie Cantemir – 350 de ani de la naștere 167

DANIELA ȘONTICĂ

A treia ediție a „Întâlnirii poezilor-teologi români” 169

TUDOR NEDELCEA

Muzeul Cărții și Exilului Românesc

Premieră națională la Craiova 170

IOAN N. ROȘCA, Pelerini pe Muntele Athos 175

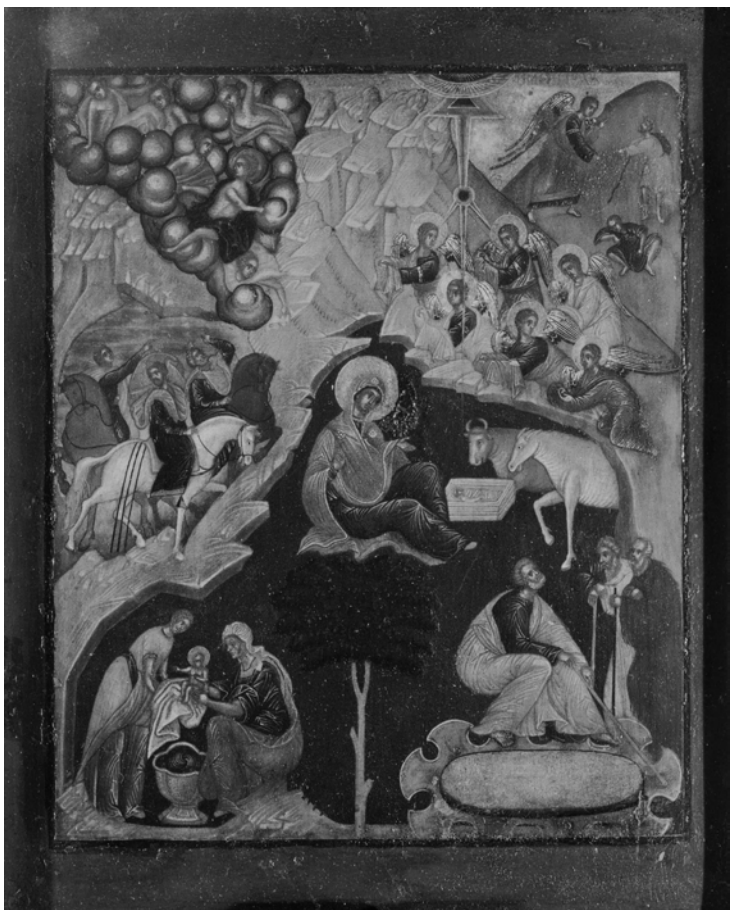
NICOLE SMITH

Theodor Damian: Frumusețea actului mărturisirii 181

GHEORGHE BREHUESCU

Din nou despre Acad. Ioan-Iovitz Popescu 182

RETROSPECTIVA TRIMESTRIALĂ 183

*Cu ocazia Sf. Sărbători a Nașterii Domnului
și a Noului An 2024
Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă
din New York
urează tuturor participanților la activitățile sale
spirituale și culturale, suporterilor, întregii comunități
românești
și tuturor cititorilor revistei noastre,
noi realizări în viața de zi cu zi, sănătate, bucurie și
binecuvântarea lui Dumnezeu
înmulțită în Noul An 2024 și în anii care vin.*

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Nașterea Domnului ca pescuire minunată

*Cine este Dumnezeu mare ca Dumnezeul nostru?
Tu ești Dumnezeu care faci minuni.
(Ps. 76, 13)*

Dumnezeul nostru este un Dumnezeu minunat, în ambele sensuri ale cuvântului; pe de o parte, care face minuni și pe de altă parte, preafrumos, splendid, extraordinar. Această calitate a lui Dumnezeu este importantă pentru noi, deoarece ea ține de raportul Său cu lumea creată *Deus ad extra* și are o semnificație majoră și un impact direct și imediat în viața noastră.

Acest lucru amintește de faptul că omul, chip al lui Dumnezeu, a fost menit veșnicei comuniuni cu Făcătorul său în împărăția cerurilor.

Și omul deci, fiind chipul lui Dumnezeu, este o minune și trebuie să trăiască minunat, adică splendid, extraordinar. Și asta pentru a fi la înălțimea demnității cu care a fost creat, pentru că, așa cum spune Psalmistul, omul a fost așezat numai cu „puțin mai jos față de îngeri”, a fost încununat cu slavă și cinste (Ps. 8), iar în unele privințe chiar deasupra îngerilor ca atunci când preotul săvârșește sfânta și dumnezeiasca liturghie atingând trupul Domnului cu mâna sa, moment de care îngerii din cer nu s-au învrednicit, cum citim în rugăciunea sfintei jertfe liturgice (anafora), punctul central al slujirii noastre.

Dintre toate minunile făcute de Dumnezeu în raport cu lumea creată cea mai mare este aceea a trimeriei Fiului Său în lume „să se nască, și să crească, să ne mântuiască”, așa cum frumos spune o colindă, adică să ne ridice din condiția ordinară de după cădere la cea extraordinară, adică la a fi compatibili cu Dumnezeu în limita permisiunii divine, căci „Dumnezeu îi numește pe fiii Săi dumnezei” (Ps. 81, 6; Ioan 10, 34).

De aceea Sf. Părinți ai Bisericii noastre vorbesc apăsător și repetat despre îndumnezeirea omului.

Răspunzând la întrebarea: De ce Dumnezeu s-a făcut om? Sf. Atanasie cel Mare precizează: pentru ca omul să devină dumnezeu, evident, nu după fire, ci prin participare și har, prin înfiere.

În contextul participării noastre la viața divină Dumnezeu nu ne cere imposibilul. Când ne cere să fim ca El, să trăim, să lucrăm ca El, o face pentru că acest tip de viețuire ne este un dat și un dar.

În repetate rânduri Mântuitorul vorbește de necesitatea și posibilitatea noastră de a fi ca Dumnezeu, de a ne asemana cu El când folosește cuvântul „precum”, ca atunci când zice „Fiți milostivi precum Tatăl vostru cel din

ceruri este milostiv (Luca 6, 36) sau folosește alte expresii asemănătoare vorbind despre iertare, iubire ș.a.

Deci ceea ce cere Dumnezeu de la noi, El Însuși face mai întâi, cum zice și Sf. Ioan Teologul: „Dumnezeu ne-a iubit cel dintâi pe noi” (I Ioan 4, 19).

Într-un fel, trimițând pe Fiul Său în lume să ne mântuiască, Dumnezeu se face pescar de oameni, așa cum Însuși Iisus a trimis pe Sf. Apostoli ca pescari de oameni, ca să câștige lumea la cauza mântuirii.

Iată o asemănare interesantă între Nașterea Domnului care-L arată pe Dumnezeu pescar de oameni prin trimiterea în lume a Fiului Său și pescuirea minunată (Luca 5, 1-11) moment când prin Petru îi face pe toți apostolii Săi pescari de oameni.

Mântuitorul Hristos s-a născut „pentru noi și pentru a noastră mântuire” cum spunem în Simbolul credinței, pentru că „Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină” (I Timotei 2, 4), și aceasta, datorită dragostei lui Dumnezeu față de omul aflat pe calea pierzării, așa cum atestă Sf. Ioan Teologul: „Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea încât pe unul născut Fiul Său L-a dat pentru ca tot cel ce crede în El să nu moară ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16).

Deci Nașterea Domnului este o minune, ea se și petrece în chip minunat, așa cum pescuirea la care ne referim este minunată. Și una și cealaltă provin din iubirea lui Dumnezeu față de om și destinul lumii, și de asemenea, ambele arată puterea lui Dumnezeu și intervenția Lui concretă în istorie.

Așa cum la pescuirea minunată Domnul Hristos stă în fața lui Petru și a viitorilor apostoli pe care îi cheamă și apoi îi trimite la misiune, la fel Dumnezeu Tatăl Îl cheamă pe Fiul Său și-L trimite la misiune, căci El însuși mărturisește adresându-se Părintelui ceresc: „Precum M-ai trimis pe Mine în lume și Eu i-am trimis pe ei în lume” (Ioan 17, 18). La fel mărturisește și o populară colindă: „Pe Fiul în al Său nume, Tatăl L-a trimis în lume”.

O altă asemănare între cele două feluri de a fi pescar de oameni, al lui Iisus și al Sf. Apostoli, este riscul, curajul și sfârșitul. În ambele cazuri, riscul este asumat, curajul este evident și sfârșitul este martiriul.

Rezultatul constă în aceea că așa cum Hristos i-a schimbat pe Apostoli, așa aceștia au schimbat lumea. Și așa cum Nașterea Domnului, urmată de moarte și culminând în Înviere a dus la transfigurarea Sa, căci s-a arătat transfigurat ucenicilor după Înviere, tot așa, Sf. Apostoli au lăsat după ei o lume schimbată, cu o altă înțelegere despre viață, moarte, destin, destinație, sens și menire.

Pescuirea minunată a avut loc numai după ce Iisus i-a spus lui Simon să mâne corabia mai la adânc (Luca 5, 4). Și cu toate că Simon Îi spune Domnului că toată noaptea s-au străduit și n-au prins nimic, ceea ce duce cu gândul la observația sau chiar avertismentul Mântuitorului: „Fără mine nu

puteți face nimic” (Ioan 15, 5), bătrânul pescar împlinește porunca primită. Și urmează minunea.

Ideea de adânc este importantă aici. Adâncul este opusul suprafeței, al superficialului. Adâncul comportă taina, dar și curajul, răbdarea, perseverența. Așa a venit Fiul lui Dumnezeu în lume: ca să intre până în adâncul păcatului omenesc, până în adâncul iadului, cu răbdare, determinare și perseverență. Cu dragoste față de misiunea Sa: mântuirea omului.

Alte două puncte ce leagă Nașterea Domnului de pescuirea minunată, de data aceasta cu referire directă la noi înșine, sunt starea de copleșire și urmarea lui Hristos.

După minunea pescuirii, Simon, ca și cei care se aflau cu el, este copleșit de emoție. Și cu toate că rezultatul pescuirii era atât de mare și îmbucurător, pe el, ca și pe ceilalți, îl apucă spaima, este confuz, nu înțelege, nu știe ce să facă, ce să zică; singurul lucru de care este în stare e să cadă la picioarele lui Iisus și să îngaime aceste cuvinte ciudate: „Ieși de la mine, Doamne, că sunt om păcătos”! Aceasta este starea de copleșire! Și acum revenim la noi: singurul mod în care putem întâmpina sau răspunde la marea minune a Nașterii Domnului „pentru noi și pentru a noastră mântuire”, este copleșirea. Nu înțelegem, nu știm cum se face că beneficiem de un așa mare dar și gândim ca psalmistul care se întreabă deopotrivă: „Ce este omul că-Ți amintești de el sau fiul omului că-l cercetezi?” (Ps. 8). Singurul lucru pe care-l putem face este să ne aruncăm la picioarele Mântuitorului și să-l aducem slavă lui Dumnezeu pentru cel mai mare dar care ni se putea face.

Bineînțeles, completarea concretă a doxologiei se face prin urmarea lui Hristos, exact așa cum Simon și ceilalți viitori apostoli „au lăsat toate și au mers după El” (Luca 5, 11).

Așadar întâmpinăm și trăim evenimentul mântuitor al Nașterii Domnului cu simțământul de copleșire al lui Simon după minunata pescuire și cu decizia de a-L urma pe Hristos pe calea Împărăției slăvindu-L pe Dumnezeu Cel ce L-a trimis pe Fiul Său în lume „să se nască și să crească, să ne mântuiască”.

Poetul

*Niciodată mărul
de la poarta țintirimului
nu a-nflorit
atât de adânc spre frumos,
ținând,
până la creanga de jos,
hainele lui Dumnezeu.
Sub el
e omul străin.
Are capul descoperit
ca-ntr-un templu.
Le-a zis copiilor
că tot ce se aude din susul de nor
n-ar fi albine,
ci îngerii Lui cântându-I în cor...
Copiii,
îi văzuseră cu mult mai demult,
de aceea îl cred.
Dar oamenii spun
că omul străin,
ce stă cu pălăria răsturnată,
în colb,
ar fi pur și simplu nebun,
că l-au văzut
pe aer că scrie.
În pălărie,
ca într-o mână goală,
mărul i-a strecurat pe furiș
sigiliul alb de petală.
Copiii și seninul
cred ce străinul
le-a spus.
Cu toții privesc,
cu toții așteaptă,
alături de cerșetor,
cum mărul de sus,
cu aripile-ntinse
e gata oricând să țâșnească,
dispărând printre nouri
în ultimul basm despre zbor.*

Nevoința și importanța unui discurs ascetic în contemporaneitate

În această temă, structurată în două subcapitole, *Conceptualizare* și *Paradigma contemporană și depășirea acesteia*, se urmărește definirea terminologică a „nevoinei” (în trecut și astăzi) și identificarea câtorva tipuri de mentalitate contemporană. În prima parte, se tratează modul în care asceza a fost percepută de-a lungul timpului. În cea de a doua, se propune o împăcare a aspirațiilor umane de zi cu zi cu idealul creștin ascetic și se arată faptul că acestea pot să corespundă în totalitate scopului existențial al omului.

1. Conceptualizare

Dacă inițial asceza este definită ca fiind pentru călugări,¹ indiferent de cult, există totuși prin extensiune și următoarea definiție: „Mod de viață care exclude excesul sau compromisul”.² Prima definiție pune serios problema înțelegerii conceptului de asceză de către omul contemporan. Realitatea este însă de altă natură. Valorile ascetice s-au manifestat în viața oamenilor încă dinaintea apariției mediului monahal. Exisă între acestea o relație de interdependență sau reciprocitate: monahismul a luat naștere, printre altele, ca o consecință a aspirațiilor ascetice, iar viața spirituală citadină este inspirată și susținută de către cea monahală. Asceții reprezintă modele de urmat³ în relația omului cu Dumnezeu. Totodată asceza își preia caracterul de dar și jertfă martirică⁴ din viața primilor mucenici creștini. A spune despre asceză că este o îndatorire pur monahală înseamnă a-i nega aspirațiile și caracterul duhovnicesc oricărui om ce trăiește în afara acestui mediu. Una dintre funcțiile ascezei este cea socială.⁵

Comportamentul ascetic a luat naștere și din nevoia omului de a-i mulțumi lui Dumnezeu pentru toate darurile primite. Prin lumea dăruită nouă, Dumnezeu Își arată iubirea față de noi. În vederea realizării unui dialog

¹ Conform DEX online: „Efortul unor călugări creștini, musulmani, budiști etc. de a atinge adevărata desăvârșire (morală), având ca mijloc ajutător pocăința și mortificarea” (<https://dexonline.ro/definitie/asceza%C4%83>).

² *Ibidem*.

³ Radu Teodorescu, *Ascetul și asceza creștin ortodoxă în secolul al XXI-lea*, la <https://www.academia.edu/7096388>, p. 75.

⁴ Emil-Mircea Mărginean, *Ascetism contemporan la părinții Sofronie Saharov, Emilianos Simonopetrul și Basil Pennington: conceptualizare și studiu comparat*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020 pp. 75-76.

⁵ *Ibidem*, p. 89.

progresiv în iubire,⁶ se cere din partea omului un răspuns la acest dar dumnezeiesc. Cel mai mare dar pe care omul îl poate aduce este însăși ființa sa la care se adaugă propria muncă. Munca astfel capătă un caracter spiritual pentru om. Toate aceste bunuri date omului spre muncă servesc doar ca legătură a iubirii dintre oameni, și dintre aceștia și Dumnezeu.⁷ Dar, pentru a nu fi captat de plăcere omul are menirea de a se ridica mai presus de aceste daruri, de a merge spre originea lor, adică spre Dumnezeu. De aceea „toate cele ce se află la mijloc între Dumnezeu și oameni se cer după cruce”.⁸ Limitările pe care lumea le are au scopul de a spori creșterea spirituală și de a pune frână egoismului uman.⁹ În această lumină este văzut conceptul de asceză de către părintele Dumitru Stăniloae. Asceza este definită în întregime¹⁰ de către acesta în lucrarea ce va fi analizată în cadrul acestei cercetări, intitulată *Spiritualitatea ortodoxă: Ascetica și Mistica*. Tot părintele Stăniloae prezintă relația și trecerea de la întuneric la lumină (neființă și ființă), iar lumina poate fi cunoscută doar prin conștiința umană.¹¹ De aici reiese un alt scop al ascezei: (re)trezirea conștiinței și curățirea acesteia.

În ceea ce privește creștinismul, acesta a fost privit ca modalitatea prin care asceza este oficializată.¹² De asemenea „asceza creștin ortodoxă face ca dimensiunea religioasă de comuniune cu Dumnezeu să fie activă în viața și existența noastră”.¹³ Deducem din acestea că țința ascezei este, prin urmare, comuniunea omului cu Dumnezeu. Omul contribuie cu nevoința sa, iar Dumnezeu îl întărește prin har. Cu cât efortul este mai mare, cu atât harul este mai mult.¹⁴ Asceza ca și act de slujire¹⁵ a lui Dumnezeu, se împlinește în actul cultic comunitar al Bisericii. Așadar, asceza nu promovează izolarea, exclusivismul și în niciun caz individualismul sau egoismul. Acțiunea personală nu este același lucru cu acțiunea individuală, deoarece persoana implică mult mai mult decât individul.

⁶ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatica Ortodoxă*, vol. 1, Ediția a IV-a, Editura Institutului biblic și de Misiune Ortodoxă (EIBMO), București, 2010, p. 355.

⁷ *Ibidem*, pp. 359-360.

⁸ *Ibid.*, vol. 1, pp. 357-358.

⁹ *Ibid.*, vol. 1, p. 342.

¹⁰ Cf. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitatea ortodoxă: Ascetica și Mistica*, EIBMO, București, 1992.

¹¹ Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos: lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Anastasia, București, 1993, p. 27. Este interesantă concepția părintelui despre conștiința personală ce nu poate fi desăvârșită decât prin conștiința generală. Omul comun, în ființa sa, este un ascet.

¹² Radu Teodorescu, *op. cit.*, p. 75.

¹³ *Ibidem*, p. 75.

¹⁴ Cristian Sonea, *Teologia dialogului intercreștin: O introducere*, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2017, p. 28.

¹⁵ Radu Teodorescu, *op. cit.*, p. 75.

Întorcându-ne la definiția ascezei, vedem că implică atât o abținere cât și un efort. Starea primordială a fost o stare bună, însă nu desăvârșită. Omul avea misiunea de a se întări în bine.¹⁶ Efortul ascetic este văzut ca fiind o cerință primordială. Întărirea în bine nu este o îndatorire ce ține de o anumită persoană, religie sau cult, ci de însăși firea umană. Vladimir Lossky vede în această renunțare o renunțare la voia proprie pentru a intra în posesia adevăratei libertăți,¹⁷ cea personală, ce reprezintă chipul lui Dumnezeu din om.

Termenul *askesis* are înțelesul primar de practică,¹⁸ indiferent de ce domeniu ar fi vorba. De asemenea, mai este întâlnit în descrierea exercițiilor militare. Există trei principii regăsite în cadrul procesului ascetic: practicile, intenționalitatea și noutatea.¹⁹ Același autor, prezintă în lucrarea sa următoarele:

Dintr-o perspectivă creștină, ascetismul poate fi numit cu ușurință o «eshatologie a transfigurării», întrucât, după Georges Florovsky, gestul ascetic nu este centrat în jurul disprețului și respingerii unei realități, ci tocmai pe un imbold transformator. Aceasta este, în esență, reîntoarcerea la starea de frumusețe a zidirii, întâia stare, de care omul s-a îndepărtat prin păcat.²⁰

Asceza, sau nevoința²¹ după cum este numită în această cercetare, este o renunțare la vechiul sine, în vederea formării unui mod nou de existență, transfigurată. Aceasta renunțare înseamnă după Sfântul Luca al Crimeei lepădarea desăvârșită de propria înțelegere a căilor vieții.²² Basil Pennington vorbește despre sinele fals,²³ o imagine asupra propriei persoane construită eronat de care ascetul este dator să se lepede pentru a-și cunoaște adevărata persoană din perspectiva lui Dumnezeu. Complexitatea și dificultatea acestui efort sunt afirmate de către Sfântul Isaac Sirul.²⁴ Sfântul Teofan Zăvorățul afirmă la rândul său că fără multă râvnă și zel²⁵ nu se poate

¹⁶ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, pp. 429-430.

¹⁷ Vladimir Lossky, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, Humanitas, București, 2010, p. 140.

¹⁸ Emil-Mircea Mărginean, *op. cit.*, p. 66.

¹⁹ *Ibidem*, p. 66.

²⁰ *Ibid.*, pp. 66-67.

²¹ Conform mediului slavon.

²² Sfântul Luca al Crimeei, *La porțile Postului Mare: predici la Triod*, Ediția electronică, Apologeticum, București, 2005, p. 102.

²³ Emil-Mircea Mărginean, *Acetism contemporan la părinții Sofronie Saharov, Emilianos Simonopartitul și Basil Pennington: conceptualizare și studiu comparat*, Presa Universitară clujeană, Cluj-Napoca, 2020, p. 91.

²⁴ Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, Bunavestire, Bacău, 1997, p. 55.

²⁵ Sfântul Teofan Zăvorățul, *Viața duhovnicească și cum o putem dobândi*, Ediția a II-a, Egumenița, Iași, 2006, pp. 36-37.

realiza această lucrare. Prin urmare, asceza devine o luptă voluntară de eliberare.²⁶

Sfântul Maxim Mărturisitorul vorbește despre o nuntă tainică a lui Dumnezeu cu fiecare suflet.²⁷ Nevoința umană reprezintă din această perspectivă o pregătire a sufletului pentru ziua nunții. Se poate face, astfel, o paralelă între urcușul duhovnicesc și drumul miresei spre altar. Din direcția inversă, precum afirmă Sfântul Nectarie, Împărăția devine accesibilă poporului lui Dumnezeu²⁸ prin lucrarea ascetică. Sfântul și Marele Sinod din Creta descrie scopul ascezei astfel: „Biserica trăiește, de asemenea, această pregustare a «făpturii celei noi», a lumii transfigurate, prin sfinții săi, care, prin asceză și virtuțile lor, au devenit încă din această viață chipuri ale Împărăției lui Dumnezeu”.²⁹ Același Sinod descrie importanța postului³⁰ și implicit a ascezei, precum și faptul că asceza și nevoința nu se sfârșesc în această viață,³¹ fiind o lucrare ce se cere în permanență din partea omului, oricât de desăvârșit ar fi pe pământ.

Pentru arhimandritul Sofronie, asceza înseamnă în primul rând cea rugăciune neîncetată prin care omul își manifestă înfierea sa în Dumnezeu³² și se deschide spre o eclezioologie cosmică³³ în Hristos, noul Adam. Doar în Hristos și prin Hristos natura umană își poate dobândi desăvârșirea.³⁴ Acest caracter comunitar al ascezei este regăsit și la Emilianos Simonopetritul.³⁵ A striga continuu către Dumnezeu este un act ascetic. Toate aceste metode transformă, pe bună dreptate, asceza într-o formă de artă.³⁶ Putem observa în asceză o îmbinare între practic și contemplativ, conform celor dezvoltate de către Sfinții Grigorie de Nyssa și Maxim Mărturisitorul.³⁷

²⁶ Emil-Mircea Mărginean, *op. cit.*, p. 68.

²⁷ Arhimandrit Emilianos Simonopetritul, *Tâlcuire la Sfântul Maxim Mărturisitorul: Capete despre dragoste*, trad. Ierom. Agapie Corbu, Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2007, p. 1.

²⁸ PS Benedict Bistrițeanul, *Personalități duhovnicești contemporane: biografii și repere*, vol. 1, Renașterea, Cluj-Napoca, 2016, p. 50.

²⁹ „Documentele oficiale ale Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe - 2016” (<https://basilica.ro/documentele-oficiale-ale-sfantului-si-marelui-sinod-in-limba-romana>), p. 22.

³⁰ *Ibidem*, p. 47.

³¹ *Ibid.*, p. 49.

³² Arhimandrit Sofronie Saharov, *Rugăciunea - experiența Vieții Veșnice*, Editura Deisis, Sibiu, 2007, p. 15.

³³ *Ibidem*, p. 16.

³⁴ *Ibid.*, p. 206.

³⁵ Emil-Mircea Mărginean, *op. cit.*, p. 73.

³⁶ *Ibidem*, p. 71.

³⁷ Lars Thunberg, *Antropologia teologică a Sfântului Maxim Mărturisitorul: Microcosmos și mediator*, Sophia, București, 2005, pp. 370–371.

2 Paradigma contemporană și depășirea acesteia

Omul zilelor noastre este într-o continuă căutare de sens. Tocmai aceasta poate reprezenta principala punte de legătură dintre asceza creștină și aspirația umană modernă. Monahia Siluana Vlad mărturisea că în căutarea unui sens al vieții,³⁸ a sfârșit prin a fi găsită de către Dumnezeu. Părintele Dumitru Stăniloae dedică pagini întregi subiectului cu privire la rațiunile lucrurilor³⁹ și importanța descoperirii acestora. Pe faptul că universul are un scop⁴⁰ s-au fundamentat marile religii ale lumii: iudaismul, creștinismul și islamismul. Omul a simțit dintotdeauna nevoia aplicării unui sens existenței sale. Chiar dacă a fost profan, nu a fost niciodată un sacrilegiu.⁴¹ Se poate observa totuși o retragere a căutării sensului existențial în mentalitatea omului contemporan. Lumea, fără un sens cunoscut al acesteia, reprezintă un vortex din care omul nu mai are nicio scăpare.⁴² De multe ori știința a fost văzută ca fiind vinovată de această cădere,⁴³ chiar dacă este mai mult o consecință a mândriei umane manifestate prin știință.

În câteva dintre documentele sale, Sinodul din Creta descrie starea în care se află omul contemporan și modul de depășire a acesteia. Vorbind despre criza contemporană a căsătoriei,⁴⁴ documentul sinodal descrie marile crize ale omului zilelor noastre: înțelegerea raportului dintre libertate și responsabilitate, restrângerea libertății la o orientare spre plăcere și identificarea acesteia cu propriul egoism. Problema celor expuse anterior constă în faptul că omul nu-și va putea găsi niciodată liniștea în nimic din ceea ce ține de sfera materială, deoarece caută o împlinire infinită într-o materie finită.⁴⁵ Există în viața ascetică o etapă de retragere a harului⁴⁶ tocmai în vederea depășirii celor menționate, dar și ca o verificare a statorniciei în dorința de transfigurare.

³⁸ Cf. Schimonahia Siluana Vlad, *Căutând sensul vieții, m-a găsit Dumnezeu*, Doxologia, Iași, 2021.

³⁹ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, pp. 360–374.

⁴⁰ John F. Haught, *Știință și religie: de la conflict la dialog*, XXI: Eonul Dogmatic, București, 2002, p. 224.

⁴¹ Teofil Tia, *Parohia ortodoxă astăzi: Metode pastorale - Strategii profesionale de revitalizare a comunității parohiale*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, p. 77.

⁴² Cf. Henry Michael Gott, *Ascetic Modernism in the Work of T.S. Eliot and Gustave Flaubert*, Pickering & Chatto, London, 2013.

⁴³ John F. Haught, *op. cit.*, p. 24.

⁴⁴ „Documentele oficiale ale Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe - 2016” ..., p. 12.

⁴⁵ Vladimir Lossky, *op. cit.*, p. 145.

⁴⁶ Grigore-Dinu Moș, „Fundamentele arhetipale ale Tainei Căsătoriei și primirea harului de către soți”, *In honorem pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2018, p. 260.

Se vorbește despre anumite „maladii spirituale”⁴⁷ de care omul de astăzi suferă. Una dintre acestea o reprezintă conceptul de infailibilitate.⁴⁸ Aceasta nu este altceva decât o exprimare a mândriei rațiunii umane. Nevroza se declanșează atunci când această supremație a omului este pusă la îndoială. Omul își pierde coerența asupra realității și asupra sensului arhetipal al lucrurilor,⁴⁹ ceea ce generează conflictul interior. Când omul își conștientizează cu adevărat existența, aude, dincolo de vidul în care se regăsește, chemarea dumnezeiască.⁵⁰ De altfel, Platon descrie prin istorisirea morții lui Socrate liniștea dobândită de către un om ce s-a apropiat de înțelegerea acestui sens.⁵¹ Explicația o dă același Platon: „autorul de comedii trebuie să știe face și tragedii: că adevăratul dramaturg este egal de bun în tragedie ca și în comedie”.⁵² Desigur, în lumina celor expuse anterior se observă faptul că asceza creștină propune mult mai mult în perspectiva sensului vieții.

Astăzi, Biserica este acuzată de conservatorism și are loc o autonomizare a omului față de Hristos și față de influența duhovnicească a Bisericii.⁵³ Filosoful român Mihai Șora, asemenea lui Gabriel Marcel, atrage atenția asupra tensiunii existente în lume⁵⁴ dintre „a fi” și „a avea”. Se poate aduce următoarea afirmație:

Într-o societate globală, orientată către „a avea” și către individualism, Biserica Ortodoxă Sobornicească evidențiază adevărul vieții în Hristos și conforme lui Hristos, concretizate în mod liber în viața cotidiană a fiecărui om prin lucrările sale „până seara” (Psalmul 103, 23), prin care acesta devine împreună-lucrător cu Părintele cel veșnic [...] și cu Fiul Său.⁵⁵

⁴⁷ Grigore-Dinu Moș, „Știința și religia în mentalitatea omului contemporan. Riscurile ideologizării”, în *Revista Tabor*, nr. 8, 2014, p. 74.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 77.

⁴⁹ Grigore-Dinu Moș, „Filosofia ca termen mediu în dialogul dintre teologie și știință azi”, în *Ordinea profundă a universului și ideologiile relativiste actuale. Repere ale tradiției iudeo-creștine valorificate în dialogul dintre teologie, filosofie și știință*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 15–16.

⁵⁰ Panayotis Nellas, *Omul - animal îndumnezeit*, trad. IOAN ICĂ JR., Deisis, Sibiu, 1994, p. 137.

⁵¹ Platon, *Phaidon sau Despre suflet*, trad. de Petru Creția, Humanitas, București, 2011, p. 39.

⁵² Platon, *Banchetul sau Despre amor*, trad. de Dragoș Dodu, Humanitas, București, 2011, p. 50.

⁵³ „Documentele oficiale ale Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe - 2016”..., p. 14.

⁵⁴ Wim Lamfers, *Libertate și apropiere*, Ed. Roșiorii de Vede, Roșiorii de Vede, 2016, p. 149.

⁵⁵ „Documentele oficiale ale Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe - 2016”..., p. 16.

Inclusiv criza ecologică este văzută ca având rădăcini de ordin moral și spiritual.⁵⁶ De altfel, oamenii își dau seama de toate acestea, însă încearcă o remediere fără componenta religioasă, ceea ce reprezintă principala problemă în perceperea ascetismului astăzi:

Societatea contemporană a redescoperit idealul ascetismului întrucât în multe aspecte ale existenței ei valorifică diferite practici de renunțare, fie la hrană, prin dietă, fie la confort, prin exerciții fizice, la poluare, prin grija față de mediu și raționalizarea consumului, toate acestea nefiind altceva decât răspunsul la un exces, îndemnuri spre moderație, adică o formă generală de ascetism.⁵⁷

Importanța sfințeniei în perspectiva vieții spirituale⁵⁸ este ceea ce îi lipsește omului contemporan în vederea valorificării pornirilor sale ascetice. Pentru aceasta se cere o (re)trezire a conștiinței și o pază neconținută a gândurilor. Doar o conștiință și o minte limpede⁵⁹ unite cu inima pot să îi dăruiască omului o perspectivă clară asupra lucrurilor și asupra lui Dumnezeu. Teoreticianul prin excelență al nevoinței aplicate la nivelul minții este Evagrie Ponticul.⁶⁰ Încă din momentul etapei practice, scopul principal al nevoinței este eliberarea minții de orice fel de imagini pentru a fi captată cu totul, în etapa finală, de contemplarea dumnezeirii. Vladimir Lossky afirmă în această privință că mintea trebuie să-și afle hrana în Dumnezeu,⁶¹ datorită originii și înclinației din fire. Principala țintă a ascezei contemporane trebuie să fie, în principal, mintea.

Rezumatul doctrinelor noilor teologii este dat de către Serafim Rose: apostazia („moartea lui Dumnezeu”), năvala demonilor (prin sintagma: „totul este permis”), supraomul (ceea ce, în concepția sa, înseamnă un subom deoarece închinarea sa este exclusiv asupra sinelui), ultima înșelare a diavolului (omul și lumea sunt considerate ca fiind divine) și milenarismul sau monarhia universală.⁶² Răspunsul este dat tot de către ieromonahul Serafim și anume: mântuirea personală.⁶³ În concluzie, cel mai de preț bun pentru omul contemporan, în vederea dobândirii adevăratei fericiri, este discernământul,⁶⁴ întărit fiind de lucrarea acestică.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Emil-Mircea Mărginean, *op. cit.*, p. 16.

⁵⁸ „Documentele oficiale ale Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe - 2016”..., p. 32.

⁵⁹ Arhimandrit Sofronie Saharov, *Nevoința cunoașterii lui Dumnezeu, Reîntregirea*, Alba-Iulia, 2006, p. 345.

⁶⁰ Gabriel Bunge, *Rugăciunea în Duh și Adevăr*, trad. IOAN ICĂ JR., Deisis, Sibiu, 2015, pp. 219–347.

⁶¹ Vladimir Lossky, *op. cit.*, pp. 145–146.

⁶² Serafim Rose, *Cursul de supraviețuire creștin ortodoxă*, Sophia, București, 2009, p. 544.

⁶³ *Ibidem*, p. 545.

⁶⁴ Stelian Pașca-Tușa, „Psalmul 1 - abordare isagogică, exegetică și teologică”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Orthodoxa* 59, 2, Cluj-Napoca, 2014, p. 18.

Dansul mirilor

*Când o fată vorbește despre iubire
privighetoarea se pitește în cuibul cu ouă
să nu-i zboare puișorii.*

*Cu aripi de argint
îngerii mângâie valurile
iar marea se face netedă
ca ringul de dans
unde mirii trăiesc
valsul nemuririi.*

*Platoul acesta de ape
întins din orizont
spre veșnicie
se va sparge
sub tocul ascuțit
al pantofului alb al miresei
iar din obrazul roșu al soarelui
va curge o lacrimă de sânge.*

Șantier sacru în pandemie

*Mă agăț cu unghii moi de aluat
de zidul bisericii încă nezidit
și pictez cu gândul mortul înviat
ce picură-n lume lacrimi de argint.*

*Bolta nepictată până-n ceruri urcă
sfinții spre odihnă dorm pe curcubeu
și-o furnică roade coji de conștiință
mușuroi albastru sufletului meu.*

*Întreita rană arde printre veacuri
cancere și ciume, valuri de covid
Îngerul aduce scara de incendii
să scăpăm de focul timpului hibrid.*

DR. VASILE MĂRCULEȚ

Ascete travestite bărbați, în lumea bizantină **Transvestite Ascetics in the Byzantine World**

ABSTRACT: Eunuchs were a constant presence in Byzantine society, holding important positions in administration, Army, Church, culture. Depending on the age at which they endured the violent castration process, the eunuchs looked physically different. Those who had their genitals removed at maturity retained all the characteristics of masculinity. In contrast, those who had the surgery at a young age, in childhood or adolescence, would not go through the stages of voice change or hair growth, but remained deaf. The existence of this category of eunuchs, which made it particularly difficult to differentiate them from women, favored the emergence of another phenomenon in Byzantium, that of some ascets who lived disguised as men, within or in the vicinity of male communities, especially monastic ones. Such cases, recorded by historical sources, are those of a prefect's daughter or Saint Pelagia the Harlot.

Keywords: eunuchs, ascets, Byzantium, prefect's daughter, Saint Pelagia the Harlot.

Societatea bizantină, ortodoxă și conservatoare, cunoaște, asemenea altor societăți contemporane și vecine, unele dintre ele, o prezență însemnată a eunucilor în cadrul ei, îndeosebi în primul mileniu de existență a imperiului, realitate confirmată de numeroase izvoare istorice. În legătură cu prezența eunucilor, în societatea bizantină, avea să se manifeste și un alt fenomen, nu foarte extins, dar suficient de cunoscut pentru a atrage atenția izvoarelor istorice, acela al femeilor travestite în bărbați, care au trăit în proximitatea sau chiar în interiorul unor comunități bărbătești, îndeosebi monahale.

Eunucii în societatea bizantină

Eunucii au fost o prezență constantă, în numeroase societăți antice și medievale, precum cele chineză, musulmană, persană sau bizantină. Despre eunuci, în Evanghelia după Matei se arată „că sunt fameni care s-au născut așa din pântecele maicii lor; sunt fameni pe care oamenii i-au făcut fameni și sunt fameni care s-au făcut fameni pe sine, pentru împărăția cerurilor. Cine poate să înțeleagă, să înțeleagă”.¹

În funcție de momentul vârstei în care au suportat violentul procedeu de castrare, eunucii arătau din punct de vedere fizic, diferit. Cei cărora le

fuseseră eliminate organele genitale la maturitate păstrau toate caracteristicile masculinității. În schimb, cei care fuseseră operați la vârste tinere, în copilărie sau adolescență, nu aveau să mai treacă prin etapele schimbării vocii sau ale creșterii pilozității, ci rămăneau spâni.

Lipsa sexului și frumusețea lor aparte au condus la asemuirea eunucilor cu îngerii. În lucrarea *Oneirocriticon*, transcrisă de un creștin, un anume Achmet, se subliniază că „dacă cineva visează la un famen frumos, de statură bună, pe care nu-l cunoaște, eunucul să fie socotit ca un înger: căci un eunuc este curat și asemănător îngerului și respinge toate poftele trupesti; astfel, rezultatul visului va fi același ca și în cazul îngerilor. Și orice ar spune eunucul visătorului se va întâmpla repede”.²

În Bizanț, eunucii, „care cu glasurile lor ascuțite, netrecute prin schimbarea de voce, cu tenul delicat, de copil, cu trupul lipsit de păr și membrele alungite contribuiau la exotismul vieții de curte”, aveau mare trecere, consideră Judith Herrin.³ Din acest punct de vedere se cuvine a fi semnalată impresia deosebită, făcută în 1147, francilor sosiți la Constantinopol, în timpul celei de-a doua cruciade, de către eunucii incluși într-un cor bărbătesc. Potrivit relatării cronicarului Eudes (Odo) de Deuil, martor ocular, aceștia i-au impresionat pe franci „datorită cântării lor dulci”, care se amesteca cu a celorlalți bărbați din cor, precum și prin „prin purtarea lor grațioasă și bătaile blânde din palme și plecaciunile lor”.⁴

Marea căutare pe care o aveau eunucii societatea bizantină, nu numai la curtea imperială de la Constantinopol, ci și în cadrul marilor familii aristocratice, este clar confirmată de o serie de izvoare.⁵ O asemenea confirmare o aflăm în relatarea lui Liudprand (Liutprand / Liutprando), viitor episcop de Cremona, care a vizitat Constantinopolul, în anul 949, prin bunăvoința marchizului Berengario de Ivrea, și a tatălui său vitreg, pentru a se familiariza cu subtilitățile diplomației, domeniu în care își începea activitatea, și a învăța limba greacă.⁶ Din relatarea lui Liudprand aflăm că ajuns la Constantinopol, la curtea basileului Constantinos VII Porphyrogenetul (913/945-959), i-a oferit acestuia, pe lângă alte daruri scumpe, și „patru robi, carzimasia, care au fost pentru împărat mai prețioși decât toate celelalte. Cu numele de carzimasium grecii indică un copil care a fost făcut eunuc prin amputarea testiculelor și a penisului”.⁷ Aceeași concluzie se degajă și dintr-un pasaj în versiunea de la Grottaferrata a poemului Digenis Akritas, în care se arată că, cu prilejul căsătoriei eroului poemului, fratele mai mare al soției sale le-a făcut cadou mirilor „zece tineri eunuci, toți arătoși și cu părul frumos”.⁸

Eunucii erau deosebit de bine integrați în societatea bizantină. Acestor reprezentanți ai unui „al treilea sex, nici bărbat, nici femeie”, susține Judith Herrin li se acorda încrederea deplină, având misiunea „de a escorta familia imperială, de a proteja pe doamnele din dinastia conducătoare și de a veghea asupra desfășurării ceremonialului de la curte”.⁹ Ca urmare, conchide autoarea, „fenomenul eunucilor de curte are o istorie globală și

practica bizantină nu era ceva neobișnuit în rândul guvernărilor ierarhice, imperiale”.¹⁰

Pe lângă atribuțiile prezentate, eunucii au ocupat poziții importante, în administrația imperiului, în diplomatie, în armată sau în Biserică. Faptul este confirmat de o consemnare succintă din lucrarea *Oneirocriticon*, care face referire la „eunucii cunoscuți și foarte puternici care sunt priviți cu onoare”.¹¹

Această a doua categorie de eunuci a impresionat în mod deosebit la Bizanț. Considerăm, chiar dacă izvoarele nu precizează explicit acest lucru, că în compunerea ei, intrau, fără îndoială, eunucii cu „cântări dulci” și cu „purtarea grațioasă”, potrivit consemnării lui Eudes (Odo) de Deuil, sau „cei arătoși și cu părul frumos”, după autorul anonim al poemului *Digenis Akritas*.

O prezentare mai completă a lor se regăsește în lucrarea *Viața Sfântului Andrei cel Nebun după Hristos*, redactată, probabil, prin secolul al X-lea. Referindu-se la aspectul fizic al unui astfel de eunuc, autorul lucrării arată că „fața lui era ca petalele de trandafir, pielea corpului albă ca zăpada, era bine proporționat, cu părul blond, avea o delicatețe neobișnuită și mirosul a mosc după el”.¹² Eunucii din această categorie sunt, cu certitudine, cei pe care lucrarea *Oneirocriticon* îi aseamăna îngerilor.

Ascete travestite în bărbați

Cel mai probabil, existența acestei categorii de eunuci, care făcea deosebit de dificilă diferențierea lor de femei, a favorizat în Bizanț apariția unui alt fenomen, acela al unor femei care au trăit travestite în bărbați, în cadrul sau în proximitatea unor comunități bărbătești, în special monahale. Chiar dacă nu a cunoscut o amploare deosebită, fenomenul a fost unul, cel puțin, suficient de interesant pentru a fi semnalat de unele izvoare istorice.

În cadrul demersului nostru ne vom opri asupra a două cazuri, care au trăit travestite în bărbați, dându-se drept pustnici. Primul este cel al unei fiice de fost prefect al Constantinopolului, care a trăit în Deșertul Iordanului, iar al doilea este cel al Sfintei Pelagia Prostituta sau Pocăita, care a dus o viață ascetică pe Muntele Măslinilor de lângă Ierusalim.

Fiica prefectului

Cazul acestei femei este prezentat în *Noul Materic* grecesc sub denumirea de Senatoarea din Deșertul Iordanului.¹³ Potrivit izvorului amintit, istoria acestei femei este relatată de un pustnic, numit Silas, care trăia într-o peșteră din Pharan, din apropiere de Ramah / Rema, localitate situată în nordul Israelului.

Amintitul monah povestește că a cunoscut-o pe această femeie pe când a mers odată, de Sărbătoarea Paștelor, să-și viziteze un cunoscut care trăia ca pustnic într-o peșteră din zona Kalamon, situată la nord de Marea Moartă, în Deșertul Iudeii, pentru a-i duce niște alimente și îmbrăcăminte.¹⁴ Rătăcindu-se, însă, relatează el, a văzut niște urme de pași, care nu erau „de bărbat, ci de copil sau de femeie”, care l-au condus la o peșteră în care a aflat un monah „care petrecea în isihie”.¹⁵

În momentul întâlnirii cu monahul din peșteră, susține Silas, „m-am gândit că trebuie să fie eunuc”.¹⁶ Incertitudinea l-a pus, însă, într-o mare dilemă cu privire la sexul monahului.

În mintea mea – relatează el – însă plutea o nedumerire și-mi spuneam: „Oare ce e? Femeie sau eunuc?”, dar continuam să tac. Atunci mi-a spus: „De ce Avva, te macină gândurile acestea față de mine?”, și în timp ce tăgăduiam și ziceam că nu e așa, a stăruit: „Da asta gândești în mintea ta: oare ce e? Femeie sau eunuc?” [...]. Apoi îmi zise: „Dă-mi cuvântul tău că n-o să vorbești nimănui despre mine cât voi fi printre cei vii, iar eu îți voi povesti viața mea, cine sunt și cum am ajuns aici”.¹⁷

Obținând promisiunea lui Silas cu privire la păstrarea secretului, locatarul peșterii i-a spus că este femeie, fiica unui fost prefect (eparchos) al Constantinopolului, care fusese logodită cu fiul unui înalt funcționar imperial, cu rangul de *illustrissimus*, prieten al tatălui său, în pofida faptului că ea dorea să se călugărească.¹⁸ Cu mare dificultate a obținut din partea tatălui său permisiunea ca înainte de căsătorie să se închine și să se reculeagă la Locurile Sfinte din Ierusalim. La peșterile Koprothá, la așa-numita Lavră a Egiptenilor, a întâlnit trei monahi bătrâni, dintre care unul era sakkophor, care avea și o mică bibliotecă în chilia lui. La acesta a decis să apeleze pentru a primi schima monahală.¹⁹

Facem aici o scurtă paranteză cu privire la statutul monahilor sakkophori. Aceștia constituiau o sectă care ducea ascetismul practicat până la extrem, membrii ei fiind considerați eretici. Ca urmare, alături de reprezentanții altor erezii, *sakkophori* erau condamnați printr-un edict imperial, *De haereticis* (*Despre eretici*), emis la Constantinopol de împăratul Theodosius I (379-395), în 8 mai 381.²⁰

Revenind la subiectul nostru, în Materic se consemnează că, continuându-și povestirea, monahia relatează că după o scurtă revenire la Ierusalim, fiica fostului prefect a reușit să se sustragă însoțitorilor săi, și să revină la bătrânul ascet *sakkophor* de la Koprothá. După două zile petrecute alături de el, arară ea „n-a zăbovit să-mi dea haina monahală și m-a îmbrăcat în sac” și înzestrată cu „cărțile dăruite de el” a plecat în pustiu, ajungând în peșterea în care sălășluia.²¹ Potrivit propriei afirmații, ea a îmbrăcat rasa monahală la 18 ani, și locuia în respectiva peșteră de 28 de ani, ceea ce conduce la concluzia că, în momentul întâlnirii cu monahul Silas, avea vârsta de 46 de ani.²²

La despărțire, la insistențele lui Silas, femeia a promis că nu va părăsi acel loc în care sălășluia, pentru a se putea revedea. Totuși, ceva mai târziu, susține monahul, „m-am dus în căutarea celui loc, dar nu l-am mai aflat: dacă a plecat mai în adâncul pustiei sau dacă a fost ascunsă de mine în alt chip, asta nu știu”.²³

Sfânta Pelagia (Prostituata / Pocăita)

Cazul Sfintei Pelagia, prăznuită în 8 octombrie, rămâne cel mai cunoscut al unei femei care a trăit travestită în bărbat, în proximitatea unor comunități de monahi. Cunoaștem acest lucru din *Acta Sanctae Pelagiae*, redactată de diaconul Jacobus.²⁴

În acest punct al demersului nostru facem precizarea că pentru realizarea lui am recurs, cu predilecție, la utilizarea informațiilor din *Acta S Pelagiae Syriace*. Pentru completare sau comparare am utilizat și unele informații provenite din alte variante ale *Acta*.

Potrivit *Acta*, Sfânta Pelagia fusese „o curvă (prostituată) faimoasă din Antiochia Syriei (*illustris meretrix ex Antiochia Syriae*)”.²⁵ La rândul lui, *Martyrologium Romanum* consemnează succint că la 8 octombrie este prăznuită „Sfânta Pelagia de Ierusalim, supranumită Pocăita (*Hierosolymis sanctae Pelagiae, cognomeno Poenitentis*)”.²⁶

La o prima vedere, apelativele „Siriana”, „de Antiochia” și „de Ierusalim” respectiv „Prostituata” sau „Pocăita”, par a lăsa impresia că suntem în prezența a două persoane diferite, dar cu același nume, fapt care nu ar fi fost imposibil. În realitate, însă, ele se referă la una și aceeași persoană, Sfânta Pelagia. Atributele „Syriana”, „de Antiochia” sau „de Ierusalim”, derivă de la locul de origine, primele două, de la cel în care a trăit ca ascetă, al treilea, iar cele de Prostituata, respectiv Pocăita, au în vedere ocupația, înainte de convertire, respectiv convertirea și asceza practică.

Din *Acta* știm că, înainte de a se dedica vieții ascetice, fusese chiar cea mai bună actriță, sau „primul dintre mimi (*mimadum princeps*)”, în Antiochia Syriei.²⁷ În aceeași termenii este prezentată succint și de Theophanes Confessor în *Cronica* lui.²⁸ Mult mai virulent se arată Symeon Metaphrastes care, în a sa lucrare *Viața și conduita Sfintei Pelagia de Antiochia*, afirmă că înainte de convertire, Pelagia „a lucrat printre prostituate, fiind recunoscută drept prima târfă a orașului”.²⁹

Sursele avute la dispoziție susțin că convertirea Pelagiei s-ar fi datorat episcopului Nonnus. Potrivit afirmației lui Theophanes, „el i-a consacrat lui Dumnezeu pe cel mai faimos mim al Antiochiei și i-a oferit-o lui Hristos, ca sfânta Palagia, în loc de Margarito prostituată”.³⁰ Symeon Metaphrastes întărește ideea convertirii Pelagiei de către Nonnus.³¹

În momentul săvârșirii actului convertirii Pelagiei, susține Theophanes Confessor, Nonnus „păstorea Biserica edessenilor”, adică era

episcop de Edessa.³² Spre o concluzie similară par a conduce și informațiile din *Martyrologium Romanum*, în care sub data de 2 decembrie se consemnează că la Edessa, în Syria, este prăznuit „sfântul episcop Nonnus, la ale cărui rugăciuni Pelagia s-a întors pocăită spre Hristos (*Edessae, în Syria, sancti Nonni Episcopi, cujus precibus Pelagia poenitens ad Christum conversa est*)”.³³ În opoziție cu aceste izvoare, *Viața lui Symeon Metaphrastes* nu precizează scaunul episcopal ocupat de Nonnus în momentul convertirii Pelagiei.³⁴

Din informațiile transmise de Thephanes nu reiese foarte clar care ar fi fost numele avut înainte de convertire de actrița antiochiană. Din sumarele știri transmise de autorul bizantin pare a reieși că aceasta purta numele de Margarito.³⁵ În opoziție cu aceste informații *Acta* și *Viața* realizată de Symeon Metaphrastes susțin, fără echivoc, că numele de botez al actriței era Pelagia, iar cel de scenă Margarito.³⁶

Conform informațiilor transmise de *Acta*, și *Viața* realizată de Symeon Metaphrastes, întâlnirea actriței cu episcopul Nonnus s-a produs la Antiochia, în timpul unui sinod local convocat de întâi-stătătorul scaunului arhieresc al Bisericii de aici, sub a cărui jurisdicție ecleziastică se aflau și restul eparhiilor siriene. La sinod au participat, potrivit sursei amintite, opt episcopi.³⁷

În timp ce arhierii dezbăteau problemele bisericești și-a făcut apariția trupa de actori în frunte Margarito / Pelagia. „Această desfrănată – consemnează *Acta* – a apărut atunci în fața ochilor noștri, călare pe un măgar împodobit cu clopoței și caparisonat. În fața ei era o mulțime mare de slujitori și ea însăși era împodobită cu podoabe de aur, perle și tot felul de pietre prețioase, strălucind în lux și haine scumpe. Pe mâini și picioare purta banderole și mătăsurii, iar gleznele erau împodobite cu tot felul de perle, în timp ce la gât avea coliere și șiruri de pandantive și perle. Frumusețea ei i-a uimit pe cei care o priveau, captivându-i în dorința lor pentru ea. [...]. Astfel, frumusețea și finețea ei i-au împins pe toți cei care au văzut-o să se uite la ea și la înfățișarea ei. În timp ce această prostituată trecea prin fața noastră, mirosul parfumurilor și cosmeticelor ei i-a lovit pe toți cei din apropiere. În timp ce stăteau acolo, episcopii erau uimiți de ea și de hainele ei, precum și splendoarea cortegiului ei și faptul că a trecut cu capul descoperit, cu o eșarfă aruncată în jurul umerilor într-un mod nerușinat, de parcă ar fi fost bărbat. Într-adevăr în obrăznicia ei trufașă, ținuta ei nu era foarte diferită de a bărbatului, în afară de machiajul ei și de faptul că pielea ei era orbitoare ca zăpada. Pe scurt, apariția ei i-a îndemnat pe toți cei care o priveau să se îndrăgostească de ea”.³⁸ O imagine asemănătoare creionează și Symeon Metaphrastes în *Viața*, unde relatează că în timp ce arhierii dezbăteau, „Pelagia trecea în ținuta și rochia ei obișnuite, cu o escortă mare, umplând aerul din jurul ei cu culoare și parfum: acesta din urmă fiind întrecut doar de strălucirea perlelor ei”.³⁹

Cu excepția lui Nonnus, arhierii prezenți au fost oripilați de această apariție. Episcopul de Edessa însă, a rămas urmit și fermecat de „frumusețea

acestei prostituate”, în care a văzut însă „o cursă cu momeală pentru toți cei care au văzut-o, o piatră de poticnire care duce la pierzare”, sau „o capcană și o piatră de poticnire pentru omenire”, se arată în varianta syriacă a *Acta*.⁴⁰ La rândul lui, Symeon Metaphrastes precizează că episcopul Nonnus și-a propus s-o convertească pe Pelagia deoarece credea cu convingere că „ceea ce putea determina în sufletul altei persoane un stimulent pentru plăcere, era pentru el un stimulent pentru virtute”.⁴¹

În duminica următoare desfășurării sinodului, după slujbă, arhiepiscopul Antiochiei l-a desemnat pe episcopul Nonnus să predice în fața credincioșilor. Acesta, consemnează *Acta*, „și-a ținut omilia, fără a folosi înflorituri și cuvinte pompoase pe care le folosește priceperea omenească (căci nu avea educație laică)”, ci, în cuvinte simple și cu înțeles profund a predicat despre „era judecata rezervată, atât celor răi, cât și buni și despre speranța păstrată pentru cei drepti”, impresionându-și audiența.⁴² Potrivit lui Symeon Mataphrastes, Nonnus, „luând în mâinile lui Noul Testament (însemnă Evanghelia), cu permisiunea episcopului a început să vorbească mulțimii prin intermediul Duhului din el”, astfel că Pelagia care, contrar obiceiului ei, asista la slujbă, „a ascultat cuvintele sacre și a auzit despre lumea prezentă și viața viitoare, ce este sufletul nostru, care este legătura lui, cum este separat de corp, cum este înviat și judecat și ce comportament îi aduce rușine”.⁴³

Cu acest prilej, susține sursa amintită, s-a produs și convertirea celebrei actrițe a Antiochiei, pe care „gândurile o tulburau atât de tare încât, împotriva obiceiului ei, a venit la biserică în ziua aceea. Se alăturase celorlalte femei și a intrat în biserică, unde și-a îndreptat atenția către Sfintele Scripturi și rămăsese chiar să asculte omilia”.⁴⁴ Cuvintele episcopului Nonnus au avut un impact profund asupra acesteia, care „a fost foarte mișcată, iar conștiința ei a fost străpunsă”, astfel că „lacrimile îi curgeau în timp ce plângea și în mijlocul oftaturilor grele și-a amintit de toate păcatele ei. Gemea atât de mult pentru viața ei ca prostituată”, încât i-a impresionat pe cei prezenți, care au înțeles că „a fost convertită prin învățătura episcopului iubitor de Dumnezeu și sfânt Nonnus” și că ea, „care nu acordase niciodată nici cea mai mică atenție păcatelor ei, a ajuns dintr-o dată la pocăință” și că deși „nu obișnuia să vină niciodată la biserică, dintr-o dată și-a întors mintea spre credință”.⁴⁵ În *Viața* realizată de Symeon Metaphrastes, autorul relatează că Pelagia, auzind discursul episcopului „a ajuns să se înțeleagă pe ea însăși. Si-a repudiat trecutul. Întorcându-se înăuntru, a fost cucerită complet de virtutea și pocăința; a început să verse lacrimi, egale cu râsul ei de mai devreme”.⁴⁶

Impersonată de discursul episcopului, Pelagia a decis să se convertească, să renunțe la viața de până atunci și să devină ascetă. Potrivit *Vieții* scrise de Symeon Metaphrastes, ea „a folosit pentru mântuirea ei chiar mijloacele pe care le folosise anterior pentru osânda ei”.⁴⁷ După un schimb de epistole cu episcopul Nonnus, Pelagia a primit din partea acestuia botezul

în Biserica Sfântul Julianus din Antiochia, în prezența celorlalți arhieri, având-o ca nașă de botez pe prima diaconiță, Romana.⁴⁸

Theophanes Confessor datează convertirea Pelagiei de către episcopul Nonnus, în anul 5925 de la facerea lumii, după era armeană, respectiv în 432-433, după era creștină.⁴⁹ Datarea propusă vine însă în contradicție cu propria afirmație, conform căreia la momentul respectiv, Nonnus ar fi fost episcop de Edessa. Potrivit opiniilor exprimate de unii cercetători, Nonnus i-ar fi urmat episcopului Ibas de Edessa, în acest scaun arhieresc, în 18 aprilie 449.⁵⁰ Ar fi rămas în scaun până în 451, când Ibas a revenit, pentru a-l reocupa apoi, la moartea acestuia, în 457. În acest caz, datarea convertirii Pelagiei, propusă de Theophanes este anterioară cu un deceniu și jumătate debutului primei păstoriri a lui Nonnus la Edessa.

Cunoaștem din *Acta* că anterior primei ocupări a scaunului episcopal al Edessei, Nonnus a funcționat la Mănăstirea Tabennesion, din regiunea Thebaida din Egiptul Mijlociu, probabil, ca episcop al asceților din pustiu egiptean, iar ulterior a devenit episcop de Heliopolis (Baalbek de pe fluviul Orontes, azi în Liban).⁵¹ În lumina acestor informații, conchidem că nu putem exclude posibilitatea ca Pelagia să fi fost convertită la creștinism la un moment din perioada în care Nonnus ocupa unul din cele două scaune episcopale, în timpul unei depasări la Antiochia, sau chiar de un alt arhieru cu același nume și într-o epocă anterioară.

Revenind la subiectul nostru, a treia zi de la botez, consemnează o variantă a *Acta*, Pelagia și-a cedat toate bunurile Bisericii, cu dispoziția de a fi împărțite sărmanilor. În a șapta noapte după botez, când trebuia să dezbrace hainele în care primise convertirea și să le îmbrace pe cele de zi cu zi, s-a întâlnit cu episcopul Nonnus, căruia i-a prezentat intențiile sale, a obținut din partea acestuia haine bărbătești, respectiv „o cămașă de păr și o manta de lână” iar în noaptea următoare a părăsit Antiochia, „plecând îmbrăcată în bărbat și în secret, fără ca noi să ne dăm seama de asta”, fără a mai fi văzută vreodată în oraș, singurul care-i cunoștea taina fiind episcopul Nonnus, susține diaconul Iacobus în *Acta*.⁵² O altă variantă a *Acta* susține însă, fără echivoc, că după părăsirea Antiochiei, Pelagia „s-a dus la Ierusalim, și-a construit o chilie pe Muntele Măslinilor și acolo se ruga Domnului”.⁵³ În ceea ce privește *Viața* redactată de Symeon Metaphrastes, în aceasta se afirmă că după convertire, Pelagia și-a cedat proprietățile Bisericii, și-a eliberat robii cărora le-a oferit și suficienți bani pentru a trăi o viață lipsită de sărăcie, iar în duminica următoare botezului „și-a scos veșmintele de botez, a îmbrăcat o haină zdrențuită și s-a grăbit spre Ierusalim. A ajuns la Muntele Măslinilor, la muntele virtuților, fără să-și împărtășească nimănui intențiile, nici să dezvăluie cuiva secretul ei”.⁵⁴

După trei ani de la convertirea Pelagiei, diaconul Iacobus i-a cerut episcopului Nonnus permisiunea să petreacă sărbătoarea Paștelui la Locurile Sfinte din Ierusalim. Odată cu permisiunea, arhierul i-a recomandat să-l viziteze pe „un anume Pelagius, călugăr și eunuc”, de la care avea multe de

învățat.⁵⁵ Conform relatării din *Viața* lui Symeon Metaphrastes, episcopul Nonnus, acordându-i lui Jacobus permisiunea de a pleca la Locurile Sfinte, l-a sfătuit să caute și să găsească „un anume eunuc Pelagius” din întâlnirea cu care va avea un „mare câștig spiritual”.⁵⁶ Ulterior, consemna Jacobus în *Acta*, avea să înțeleagă că episcopul „îmi vorbea de Pelagia, roaba lui Dumnezeu, dar nu am priceput sensul aluziei lui, pentru că nu voia să-mi dezvăluie acest lucru în mod deschis”.⁵⁷

Chiar a doua zi după sosirea la Ierusalim, relatează Jacobus aflând unde locuiește călugărul Pelagius „m-am urcat pe Muntele Măslinilor și am continuat să întreb până i-am găsit chilia. Acesta era foarte cunoscut în zonă și ținut în mare cinste”, avea să constate diaconul.⁵⁸

La fața locului, diaconul a constatat că monahul locuia într-o chilie la care nu avea ușă, ci numai o mică fereastră. La această fereastră au stat de vorbă fără să o recunoască pe fosta actriță, atât pentru că era îmbrăcată „în obiceiul unui om venerabil”, cât și datorită faptului că anii de asceză își pusese, din plin, amprenta asupra chipului și corpului acesteia, astfel că, relatează Jacobus, „nu am reușit să o recunoasc pentru că ea pierduse acele frumoase înfățișări pe care le cunoșteam. Frumusețea ei uluitoare dispăruse, fața ei râzândă și strălucitoare, cum o știam, devenise urâtă, ochii ei drăguți deveniseră adânciți și cavernoși ca urmare a multului post și a ținerii de privegheri. Articulațiile și oasele sfintei, toate lipsite de carne, erau vizibile sub piele datorită emaciarei provocate de practicile ascetice. Într-adevăr, întreaga înfățișare a corpului ei era aspră și întunecată ca pânza de sac, ca rezultat al penitenței ei obositoare”.⁵⁹

În ceea ce privește *Viața* scrisă de Symeon Metaphrastes, aceasta plasează întâlnirea diaconului Jacobus cu Pelagia la sfârșitul pelerinajului întreprins de acesta la Locurile Sfinte din Ierusalim. În consecință, consemnează izvorul amintit, „după ce și-a încheiat pelerinajul acolo”, diaconul „a pornit să-l caute pe acest presupus Pelagios. A găsit chilia Pelagiei, a bătut la ușă și a strigat-o. Când ea a venit afară, a văzut-o pe Pelagia – dar nu știa nici cine era ea, nici chiar dacă cineva l-ar fi prevenit, nu ar fi fost capabil să o recunoască deloc sau să presupună cine era după aspectul ei”.⁶⁰ În cei trei ani petrecuți în severă asceză, frumoasele sale trăsături suferiseră o totală și ireversibilă deteriorare, astfel că „culoarea pielii ei se schimbase, ochii ei deveniseră scobiți și tot ceea ce fusese ea era degradat și modificat din cauza abstenenței ei”.⁶¹

Deghizarea în bărbat și comportamentul ei, identic cu cel al unui bărbat, erau atât de reușit încât, constată diaconul Jacobus, „întregul Ierusalim obișnuia să o numească «eunucul» și nimeni nu bănuia că ar fi fost altceva. Nici nu am observat nimic la ea care ar fi semănat cu felul unei femei. Am primit binecuvântare de la ea ca de la un eunuc bărbat, care era un renumit călugăr, un ucenic desăvârșit și drept al lui Hristos”.⁶² Referindu-se la acest aspect, Symeon Metaphrastes conchide și el că „nici oricine altcineva din Ierusalim, care ar fi văzut-o, nu ar fi bănuit că se uita la o femeie”.⁶³

Potrivit unei variante a *Acta*, timp de câteva zile, diaconul Jacobus a vizitat mai multe așezăminte religioase din zona Ierusalimului. În timpul acestor peregrinări clericul a avut ocazia să audă numeroase relatări „despre faptele virtuozității ale călugărului Pelagius care trăia o viață de pustnic pe Muntele Măslinilor, făcând minuni”, dar și să afle vestea de la alte persoane care revenind de pe Muntele Măslinilor „au anunțat că monahul Pelagios, pustnicul de pe Muntele Măslinilor, adormise”.⁶⁴

O prezentare apropiată a evenimentelor legate de moartea Pelagiei, se regăsește în *Viața* realizată de Symeon Metaphrastes. Din informațiile transmise de această sursă ar reieși că moartea acesteia s-a produs după încheierea pelerinajului diaconului Jacobus la Locurile Sfinte, perioadă în care acesta „a plecat și a continuat să viziteze alte locuri sfinte și mănăstiri, adunând mult folos spiritual de la multe surse”.⁶⁵ Însă „nu după mult timp – consemnează sursa – „s-a răspândit vestea că un anume Pelagius, care făcuse minuni, plecase din această viață, în timpul căreia practicase cu multă disciplină și virtute asceza”.⁶⁶

O altă variantă a *Acta* ne oferă o versiune diferită. Potrivit acesteia, însuși diaconul Jacobus, fascinat de aprecierile la adresa pustnicului Pelagius, a revenit pe Muntele Măslinilor, pentru a sta încă odată de vorbă cu el. Cum acesta nu i-a răspuns, a deschis geamul chiliei și i-a văzut trupul lipsit de viață înăuntru.⁶⁷

Toate variantele sursei *Acta*, precum și *Viața* realizată de Symeon Metaphrastes, relatează că la aflarea veștii morții pustnicului o imensă mulțime, formată din călugări din mănăstiri din jurul Ierusalimului, din Jerichon, de peste Iordan și din orașul Nikopolis (Emmaus), dar și locuitori de toate sexele și vâsturile din Ierusalim s-a strâns la chilia de pe Muntele Măslinilor. Episcopul și alți clerici de rang înalt din Ierusalim au deschis chilia și au scos trupul afară așezându-l pe un pat împodobit, pentru a-i unge trupul cu mir parfumat. Când i-au dezbrăcat hainele au constatat, cu mirare, că era femeie.⁶⁸ Aceasta, conchide *Viața* redactată de Symeon Metaphrastes „își ascunsese sexul și, asemenea unui bărbat, făcuse faptele bărbaților și, într-adevăr, obținuse prin munca ei un folos chiar mai mare decât bărbații”.⁶⁹

Încercarea clericilor de a ascunde acest lucru locuitorilor nu s-a dovedit posibilă, și „această minune a devenit imediat cunoscută întregului popor”.⁷⁰ Conduc de un imens cortegiu format din călugări și călugărițe, dar și din credincioși mireni, cu lumânări și torțe aprinse în mâini, trupul Sfintei Pelagia a fost înmormântat cu „mare cinste și multă strălucire”, conchide *Acta*.⁷¹ O derulare asemănătoare a evenimentelor este prezentată și de *Viața* lui Symeon Metaphrastes după care, „cu multe lumânări și chiar cu mai mare cinste, trupul onorabil al Pelagiei a fost însoțit și purtat de oameni sfinți și evlavioși”, spre locul înmormântării.⁷²

NOTE:

¹ Matei, *Sfânta Evanghelie cea de la Matei*, în „Biblia adică Dumnezeuiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament”, Gallese-Rimini, 1990, 19.12.

² Achmet, *The Oneirocriticon of Achmet. A Medieval Greek and Arabic Treatise on the Interpretation of Dreams*, translated and edited by St. M. Oberhelman, Lubbock, 1991, § 10.

³ Judith Herrin, *Byzantium. The Surprising Life of a Medieval Empire*, Princeton-Oxford, 2007, p. 160.

⁴ Odo of Deuil, *De profectione Ludovici VII in orientem. The Journey of Louis VII to the East*, edited, with an English translation by Virginia Gingerick Berry, New York, 1948, pp. 68-69.

⁵ *The Life of St Irene Abbess of Chrysobalanton. A Critical Edition with Introduction, Translation, Notes and Indices* by J.O. Resenqvist, Uppsala, 1986, § 12.

⁶ Constanze M. F. Schummer, “Liudprand of Cremona – a diplomat?”, în *Byzantine diplomacy, Papers from the Twenty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies*, Cambridge, March 1990, ed. by J. Shepard and S. Francklin, Aldershot-Brockfield, 1992, pp. 197-201.

⁷ Liutprando, *Antapodosis*, a cura di P. Chiesa, con una introduzione di G. Arnaldi, Fondazione Lorenzo Valla / Montadori, 2015, VI.VI; [a se vedea și edițiile: Liudprand of Cremona, *The Works of Liudprand of Cremona. Antapodosis, Liber de Rebus Gestis Ottonis, Relatio de Legatione Constantinopolitana*. Translated for the first time into English with an Introduction by F.A. Wright, Brodway House-Carter Lane-London, 1930, VI.VI; Liudprand of Cremona, *The Complete Works of Liudprand of Cremona*, translated with an introduction and notes by P. Squatriti, Washington, D.C., 2007, VI.6].

⁸ *Digenis Akritis. The Grottaferrata and Escorial versions*, edited and translated by Elizabeth Jeffreys, Cambridge, 1998, 4.924-926 [a se vedea și edițiile: *Digenis Akritas. Poema anonimo bizantino*, a cura di P. Odorico. Prefazione di E.V. Maltese, con testo a fronte, Firenze, 1995, p. IV.924-926; *Digenes Akrites*. Edited with an Introduction, Translation and Commentary by J. Mavrogordato, Oxford, 1970, IV.924-926].

⁹ Judith Herrin, *op. cit.*, p. 160.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Achmet, *op. cit.*, § 10.

¹² *The Life of St. Andrew the Fool*, edited by L. Rudén, Vol. II, Uppsala, 1995, § 17.

¹³ *Noul Materic sau Cuvinte de suflet folositoare, uitate sau necunoscute, despre femei preacinstite și sfinte*, traducere din limba greacă veche de protopresbiter dr. G. Mândrilă și dr. Laura Mândrilă, cu o postfață și note de protopresbiter dr. G. Mândrilă, Ed. Sophia/Metrafraze, București, 2016, pp. 174-183.

¹⁴ *Ibidem*, p. 174.

¹⁵ *Ibid.*, p. 175.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*, p. 176.

¹⁸ *Ibid.*, pp. 176-177.

¹⁹ *Ibid.*, p. 177-178.

- ²⁰ *Imperatoris Theodosii Codex*, 16.5.7.3, pe <http://ancientrome.ru/ius/library/codex/theod/public.htm> (accesat: 18.04.2015); [a se vedea și ediția: *The Theodosian Code and Novels and the Sirmondian Constitutions*. A Translation with Commentary, Glossary, and Bibliography by Cl. Pharr, Princeton, New Jersey, 1952, 16.5.7.3].
- ²¹ *Noul Materic*, pp. 180-181.
- ²² *Ibidem*, p. 181.
- ²³ *Ibid.*, p. 182.
- ²⁴ *Acta S Pelagiae Syriace*. Edidit I. Gildemeister, Bonnae, 1879, p. 3; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, în *Holy Women of the Syrian Orient*, Introduced and Translated by S.P. Brock and Suzan Ashbrook Harvey, Berkeley - Los Angeles - London, 1998, § 1; *The Life of St. Pelagia the Harlot*, în *The Desert Fathers*, Translations from the Latin with an Introduction by Helen Waddell, Michigan, 1994, p. 177; „Pelagia; Beauty Riding By”, în *Benedicta Ward, Harlots of the Desert. A Study of Repentance in Early Monastic Sources*, Kalamazoo, Michigan, 1987, § Preface of the Author].
- ²⁵ *Ibidem*; [a se vedea și edițiile: *Ibidem*, § 4; *Ibidem*, p. 178; *Ibidem*, § II].
- ²⁶ *Martyrologium Romanum Gregorii XIII jussu editum Urbani VIII et Clementis X auctoritate recognitum ac deinde anno MDCCXLIX Benedicti XIV labore et studio auctum et castigatum*, Eystadii, MMXIII, p. 414.
- ²⁷ *Acta S Pelagiae*, p. 3; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 4; *The Life of St. Pelagia*, p. 178; *Pelagia*, § II; *Pelaghia*, § 2].
- ²⁸ Theophanes Confessor, *The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History AD 284-813*. Translated with Introduction and Commentary by Cy. Mango and R. Scott with the assistance of G. Greatrex, Oxford, 1997, AM 5925, [AD 432/3].
- ²⁹ Symeon Metaphrastes, “Life and Conduct of Saint Pelagia of Antioch”, în *Christian Novels from the Menologion of Symeon Metaphrastes*, Edited and Translated by S. Papaioannou, Cambridge, Massachusetts, London, 2017, § 2.
- ³⁰ Theophanes Confessor, *op. cit.*, AM 5925, [AD 432/3].
- ³¹ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 4.
- ³² Theophanes Confessor, *op. cit.*, AM 5925, [AD 432/3].
- ³³ *Martyrologium Romanum*, p. 492.
- ³⁴ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 1-27.
- ³⁵ Theophanes Confessor, *op. cit.*, AM 5925, [AD 432/3].
- ³⁶ *Acta S Pelagiae*, p. 9; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 30; *The Life of St. Pelagia*, p. 185; *Pelagia*, § VIII]; Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 15.
- ³⁷ *Ibidem*, p. 6; [traducerea în limba engleză în: *Pelagia of Antioch*, § 16]; Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 3.
- ³⁸ *Ibid.*, pp. 3-4; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 4-6; *The Life of St. Pelagia*, p. 178; *Pelagia*, § II].
- ³⁹ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 3.
- ⁴⁰ *Acta S Pelagiae*, p. 4; [traducerea în limba engleză în: *Pelagia of Antioch*, § 7-8].
- ⁴¹ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 4.
- ⁴² *Acta S Pelagiae*, p. 6; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 17; *The Life of St. Pelagia*, p. 181; *Pelagia*, § VI].

- ⁴³ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 8-9.
- ⁴⁴ *Acta S Pelagiae*, p. 6; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 18; *The Life of St. Pelagia*, p. 181; *Pelagia*, § VII].
- ⁴⁵ *Ibidem*; [a se vedea și edițiile: *Ibidem*; *Ibidem*; *Ibidem*].
- ⁴⁶ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 9.
- ⁴⁷ *Ibidem*, § 10.
- ⁴⁸ *Acta S Pelagiae*, pp. 8-9; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 19-31; *The Life of St. Pelagia*, pp. 181-184; *Pelagia*, § VII-IX; *Pelaghia*, § 7-9]; Metaphrastes 2017, § 18.
- ⁴⁹ Theophanes Confessor, *op. cit.*, AM 5925, [AD 432/3].
- ⁵⁰ Louis Duchesne, *Early History of the Christian Church. From its Foundation to the End of the Fifth Century*, vol. III. *The Fifth Century*. English Translation by Cl. Jenkins, London, 1924, p. 392.
- ⁵¹ *Acta S Pelagiae*, pp. 3, 9; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 2, 32; *The Life of St. Pelagia*, pp. 177, 184; *Pelagia*, § I, IX]; Cf. Walter Emil Kaegi, *The Fifth-century Twilight of Byzantine Paganism*, în „*Classica et Mediaevalia*”, 27, 1966, pp. 258-259.
- ⁵² *Ibidem*, p. 12; [a se vedea și edițiile: *Ibidem*, § 41; *Ibidem*, p. 186; *Ibidem*, § XII].
- ⁵³ *Pelagia*, § XII.
- ⁵⁴ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 20.
- ⁵⁵ *Acta S Pelagiae*, p. 12; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 43; *The Life of St. Pelagia*, p. 186; *Pelagia*, § XIII]; Symeon Metaphrastes, *op. cit.* § 22.
- ⁵⁶ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 22.
- ⁵⁷ *Acta S Pelagiae*, p. 12; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 43; *The Life of St. Pelagia*, p. 186; *Pelagia*, § XIII].
- ⁵⁸ *Ibidem*, p. 13; [a se vedea și edițiile: *Ibidem*, § 44; *Ibidem*, p. 187; *Ibidem*, § XIV].
- ⁵⁹ *Ibid.*, p. 13; [a se vedea și edițiile: *Ibidem*, § 44-45; *Ibidem*, p. 187; *Ibidem*, § XIV].
- ⁶⁰ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 23.
- ⁶¹ *Ibidem*.
- ⁶² *Acta S Pelagiae*, p. 13; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 45; *The Life of St. Pelagia*, p. 187; *Pelagia*, § XIV].
- ⁶³ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 23.
- ⁶⁴ *Acta S Pelagiae*, p. 13; [a se vedea și ediția: *Pelagia of Antioch*, § 47-48].
- ⁶⁵ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 24.
- ⁶⁶ *Ibidem*, § 25.
- ⁶⁷ *The Life of St. Pelagia*, p. 187; [a se vedea și ediția: *Pelagia*, § XV].
- ⁶⁸ *Acta S Pelagiae*, pp. 13-14; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 49; *The Life of St. Pelagia*, p. 187; *Pelagia*, § XV]; Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 25.
- ⁶⁹ Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 25.
- ⁷⁰ *Acta S Pelagiae*, p. 14; [a se vedea și edițiile: *Pelagia of Antioch*, § 50; *The Life of St. Pelagia*, p. 188; *Pelagia*, § XV].
- ⁷¹ *Ibidem*; [a se vedea și edițiile: *Ibidem*; *Ibidem*; *Ibidem*].
- ⁷² Symeon Metaphrastes, *op. cit.*, § 26.

Noapte senină de mai

Și în curând vor veni
Cărbușii de mai
Amintindu-mi frenezia zborului lor
Ca o adevărată invazie
Sub clarul de lună

Pe masa cuvintelor mele
Stau risipite sentimente
De toate culorile

Mă îngrozesc atâtea ispite
Lăsate poruncă în grija
Nopții senine de mai
când peste lume
Se-ntinde taina unui vis
Venit tiptil din pustie...

Salcâmi

Salcâmi tăi au înflorit
Mirosul lor cutreieră lumea
căutându-te...

Tu însă
ca o umbră înaltă
te strecoari printre ramuri
într-o adiere ușoară
Re trăind cea mai adevărată
dovadă de neuitare
a ceea ce ai lăsat
în povara cuvintelor.

Ochiul din zare

Izbește vântul în oblonul ferestrei
Singurătatea iese prin zid
Înflorind ventuze-capcană
Cuvintelor albe
Ce stau la uscat
Pe pietre încă încălze

Dinspre câmpie bate miros de aronia
Parcă să spulbere tot greul
pământului
Numai o mică pasăre
Cu trilul ei agitat
Lasă drumul deschis
Spre ochiul din zare.

Departele meu

Ca o minge de foc
Gândul meu se rostogolește spre tine
Tu ești Departele de care n-am reușit
Încă să mă desprind

Ești cerul și inima mea laolaltă
Ești poemul început și neterminat
Ca un cântec fără sfârșit
Risipit printre umbrele serii

Privesc peisajul cu iriși
Lumânări albe
În nemărginirea verdelui
Primăvăratec...

Departele meu
Și-n același timp Aproapele
Se contopesc într-o singură Taină
Fără de moarte .

Așteptați-mă! Îmi iau rămas bun
de la obiectele cele mai credincioase,
patul, cu cele patru colțuri
m-a ținut prea viu și nemișcat,
covorul nu-i deloc trist,
va primi lacrimile altor scriitori,
prietenul meu săpunul
va putea să spele
alte păcate și remușcări,
nu reproșez nimic medicamentelor
risipite-n salon,
orice viață e o epidemie
Pun un păianjen pe cada de baie,
unde-am avut cele mai smintite visări
Și acum, puneți-mi cătușe la suflet...

Cui aș mai putea să-i scriu un poem?
Oare fantomelor
pe care le-am cunoscut?
În fața unei pietre funerare?
Într-un teatru unde se joacă o farsă?
Să-l scriu mai degrabă pentru femeia
cu buzele întredeschise,
cu mâinile foarte pure,
care, cuvânt după cuvânt,
își pierde urma
în apa unei fântâni,
ca-ntr-o serenadă?
Cui aș mai putea să-i scriu un alt
poem?
Poate celor mai celebri scriitori:
râul, muntele,
câmpia, strugurii prea copți...

Am să m-apuc să scriu romanul
vertebrelor tale răsculate,
jurnalul intim am să-l scriu,
al pleoapei tale pe socoteala
pleoapei mele,
ți-am zdrelit umărul,
și sângele-ți curge prea greu
prin cele două cuvinte
aduse-n dar drept sacrificiu
dragostei noastre fără viitor,
Am să te atârî
de verbul cel mai neîntinat
din cartea mea fără sfârșit,
și amândoi vom fi celebri
căci ne-am deprins degetele
să ne citească
din amintirea răsucită

Camera suspinelor,
un câine care-și roade vechile
visuri,
un zid în noi
între o inimă și cealaltă inimă,
toate lucrurile astea
care-au luat locul sentimentelor
Dragostea ca o obligație,
lumânarea aprinsă
de cuvintele prea moarte,
iubita care nu mai vine,
ploaia care s-a pornit în mine,
deschide larg pereții,
trăiește-mi febra, femeie...

*Vă prezint inima mea,
e o insulă care zboară
din carte-n carte
în căutarea paginii natale,
apoi se oprește la mine
cu ambele aripi frânte
ca să primească doar vorbe reci
și ocară
Măinile îmi redactează biografia,
în timp ce eu îmi traduc
carnea-n poeme,
cele mai bune cuvinte adorm
prea repede,
cele mai verzi silabe-mi visează
la o tăcere tânără ca și ele...*

*O ființă umană ar trebui răsfoită
așa cum răsfoiești o carte veche,
ai da peste fraze
pline de ambiguitate
și peste cuvinte dezbrăcate
de noimă
poate vreun capitol
nu-l vei pricepe,
la un pasaj îndrăzneț vei zâmbi,
te-ai îndoi poate de stilul mai dur,
apoi ai închide ființa ca și volumul...*

*Între moarte și mine am înălțat
câteva cuvinte,
pe care le-am vrut cu botul aprins,
precum câinii care se bat
pentru oase
N-au știut să mă apere,
moartea le-a întins cubulețe
de zahăr
și ei le-au luat, ascultători
Va trebui să mă lupt singur,
moartea poate să se-arate blândă,
nici un limbaj sau vocabular,
nu ne mai desparte
Ea m-așteaptă în fundul grădinii,
cum nu mai dispun
nici de cea mai mică silabă,
va ajunge un gest
și un zâmbet puțin crispat...*

*Sunt doar o avarie,
eczema, tumoarea
rinichiului stâng,
varicea în locul gâtului,
apoplexia în momentul sărutului
Sunt doar o mângăleală,
sunetul redus la tăcere,
cuvântul care nu vrea să traducă
tandrețea lucrurilor,
o biblie interzisă adulților
Sunt doar un scriitor oarecare
ce se consumă
fără să simtă nevoia de-a fi...*

DR. TUDOR NEDELCEA

Leca Morariu și Eminescu despre Procesul „Arboroasa” „Societatea junimei române din partea detrunchiată a vechii Moldove”

Am ales două mari personalități ale culturii române care și-au expus opiniile despre Societatea academică „Arboroasa”, fiind contemporani cu celebrul compozitor Ciprian Porumbescu și cu „fenomenul Arboroasa”. Compozitorul a trezit interesul contemporanilor, fiind adulat ca o mare viitoare personalitate muzicală, alături de Toma Michieru. De pildă, publicistul și traducătorul Nicolae Petra-Petrescu (7 noiembrie 1848-25 ianuarie 1923), tatăl lui Horia Petra-Petrescu, a scris, în 1883, monografia *Ciprian Porumbescu, compozitor român*.

Dacă biografia și opera lui Eminescu este bine cunoscută (așa credem), Leca (Alexandru) Morariu este mai puțin cunoscut publicului român.

Filologul, folcloristul, profesorul, istoricul literar, muzicologul („porumbescologul”, cum îl numește editorul său, Vasile Vasile), Leca Morariu s-a născut la 25 iulie 1888 în localitatea Pătrăuți (Suceava), într-o familie de cărturari. Tatăl său, Constantin Morariu (1854-1927), poet și traducător, era nepotul mitropolitului Silvestru Morariu. El a publicat mai multe studii despre compozitor, finalizate în monografia *Ciprian Porumbescu. După 25 de ani de la moartea lui. Scriere populară*, Suceava, Editura reuniunii de cântări „Ciprian Porumbescu”, 1908, 132 pp.

Leca Morariu a urmat școala primară în satul natal, ciclul secundar la liceul german din Suceava, Facultatea de Litere și Filosofie de la Cernăuți. În 1921, susține doctoratul cu teza *Morfologia verbului predicativ român*, sub conducerea științifică a lui Sextil Pușcariu. A fost profesor universitar la Cernăuți, directorul Teatrului Național din Cernăuți, conducător de reviste și societăți culturale. În urma raptului stalinist din 1940 se retrage la Rm. Vâlcea, unde-și găsește sfârșitul. Dar, mai important este faptul că tatăl său, C. Morariu, a fost coleg de școală și de suferință în temniță, alături de Ciprian Porumbescu, prieten și partenerul său muzical, unul din cei cinci membri ai „Arboroasei” arestați. Iată temeiul dragostei pentru Ciprian Porumbescu și pentru Iraclie Porumbescu, transmis și împărtășit și de fiul său, Leca Morariu, după cum remarcă Vasile Vasile, editorul și prefațatorul vol. *Iraclie și Ciprian Porumbescu*, vol.I (editor alături de V.D. Nicolescu, București, Editura muzicală, 1986). În timp ce Ciprian și C. Morariu erau în temniță la Cernăuți, primul ostaș al armatei române căzut la Calafat pentru

Independența Țării a fost liceanul înrolat voluntar, Constantin I. Popescu, fratele soției lui C. Morariu.

Monografia citată este una dintre cele mai documentate lucrări dedicate lui Ciprian, pentru care avea un adevărat cult (i-a cumpărat și violoncelul compozitorului, scos la licitație de autoritățile austriece), în care procesul „Arboroasei” este reconstituit cu minuțiozitate și obiectivitate.

Societatea academică *Arboroasa* s-a înființat la Universitatea din Cernăuți, în 1875, după modelul societății studenților români din Viena, „România jună”, inițiatorii fiind Teodor V. Ștefanelli (coleg de liceu și de universitate cu Eminescu) și Constantin Morariu, primul președinte, fiind Gherasim Buliga.

Înființarea unei astfel de societăți era o necesitate socială și culturală, argumentează Leca Morariu, întrucât „fiecare națiune caută în timpul present să progreseze în orice privință”, iar „ideea de naționalitate formează un factor de o gravă importanță în ziua de astăzi și fiecare națiune se grupează în jurul flamurei, care reprezintă aspirațiunile sale”, adică „cultivarea limbei materne [reprezintă] primul pas pentru progres, căci fără limbă se pierde naționalitatea, a cărei expansiune vie este limba”. Folosirea limbii materne de către românii bocuvineni a fost îngreunată de autorități, astfel încât „spre a împlini această lacună, subsemnații, sfătuindu-se între sine au decis să formeze un club român pentru dezvoltarea în arta vorbirii românești”. Semnatarii acestui apel din mai 1875 sunt: C. Morariu, Petru Pitei, T.V. Ștefaniuc (Ștefanelli), Kok (?!). Și astfel s-a înființat societatea „Arboroasa”, care a devenit „una din cele mai faimoase embleme de noblețe a conștiinței românești din Bucovina” cum adeverește Leca Morariu. Imnul festiv este compus de Ciprian Porumbescu, pe versurile lui T.V. Ștefanelli, compozitorul fiind ales, după mărturia lui C. Morariu, în 1876, președinte al „Arboroasei”, care a înființat și un cor vocal, interpretând creațiile sale *Cisla, Sosirea primăverii, Patria română*.

Forțat să demisioneze, compozitorul este apărut de Z. Voronca (vicepreședinte) și de C. Morariu (secretar): „Președintele Societății, mărinimosul domn Ciprian Golembiovski, nu numai că încântă cu arta sa muzicală pe toți membri societății, ca o privighetoare blândă, dară ce este mai mult, zilele trecute a donat societății o «Horă națională română» și «Dorința» în 200 de exemplare, două opuri cari în Bucovina au fost deja primite cu aplauzele cele mai salutare” (scrisoare din 24/12 „faur” 1877, Cernăuți, către revista *Familia* din Buda).

Procesul „Arboroasei” însemna, în opinia lui Leca Morariu, „vigilență față de evenimentele culturale românești” manifestată de autoritățile austriece. Într-o scrisoare adresată omului public Petre Grădișteanu, președintele Ligii Culturale, Ciprian Porumbescu (președinte) și C. Morariu (secretar) îi aduc mulțumiri pentru cei 250 florini acordați de „Înalta Cameră a României”, la 17 ianuarie 1877, și „Arboroasei”, dar mai

ales mulțumiri pentru atitudinea ce „manifestă față de frații detrunchiați de la comuna maica”, sintagma care va constitui substratul procesului.

Monograful Leca Morariu menționează „răsunătoarele ședințe social-culturale ale «Arboroasei»,„ condusă de compozitor, care inaugurează festivalul „cu o cuvântare animată”, corul interpretând: *Deșteaptă-te, române!*, imnul „Arboroasei” *În țara mândr-a fagilor, Salutare*, subliniind și „cumplitul regres al românilor din Bucovina sub cei 100 de ani de stăpânire austriacă. Anume din 1775 până-n 1875, românii bucovineni au sporit în proporție de la 1 la 7, iar ceilalți în proporție de 1 la 8”, prin „imigrarea de străini feluriți în țară și împământânirea lor în posesiunile românilor”.

Procesul „Arboroasei” este considerat de Leca Morariu, pe baza documentelor, dar și a informațiilor primite de la tatăl său, Constantin (prezență activă în acțiunile societății) „cel mai jalnic proces politic al Bucovinei robite”, el analizând obiectiv „falsele premize, ancheta și arestarea arboresenilor”.

Așadar: la 5 septembrie 1877, Ministrul Cultelor și Instrucțiunile Publice din România trimite „Arboroasei” suma de 250 florini de a dispune de ei „cum veți crede mai nimerit în folosul societății”. Apoi, „societatea junimei române din partea detrunchiată a vechii Moldove” trimite o telegramă Primăriei Iași spre „a aduce condoleanța membrilor săi pentru Tutorul decapitat”, adică pentru Grigore Ghica III Voievod, pretext invocat de autoritățile austriece (guvernatorul Bucovinei, Hieronymus Alesani, funcționarul Franz Steiner) pentru desființarea „Arboroasei”, întrucât aceasta „și-a depășit cercul de activitate”. Astfel încât la 3/15 noiembrie 1875

judecătorul Benno Straucher descinde la sediul societății din Mitropolia Cernăuților (azi faimoasa Universitate de Stat) și-i arestează pe studenții: C. Morariu, Orest Popescu, Eug. Sireteanu și Zaharia Voronca. Ciprian Porumbescu fiind acasă la Stupca, jandarmii l-au arestat și adus la Cernăuți. „În temniță, Ciprian a scris pe un părete de carte cântecul *Suspînul prizonierului*, căruia i-a făcut și muzică asemenea stării dureroase a sufletului său [...] Și câte cântece jalnice pline de amor n-o fi compus Ciprian în acele zile negre [...] Prin cântecele sale, Porumbescu câștigase simpatiile celor arestați. Întreaga populație românească din Bucovina simpatiza cu tinerii Arboroseni arestați”.

La 1 „faur” 1878, ora 10 dimineața începe procesul. Primul e audiat Ciprian, „căpetenia, președintele răzvrătiților”, care preciza că scopul „Arboroasei” este de a face „educație națională, literară și socială”, averea societății fiind de doar 100 florini provenind din cotizație. Cât privește termenul acuzator folosit de arborosieni *detrunchiat*, Ciprian răspunde, diplomatic, că acest cuvânt nu implică despărțirea cu forța, ci doar că „neamul românesc e despărțit”, apelând și la un subterfugiu: „despărțirea se poate produce nu numai cu forța, ci, de pildă, ca un arbore, prin umezeală, putrezire”, analogie neagreată de procuror. Completul de judecată a fost nevoit să-i pună în libertate.

Acest proces a fost o „draconică școală de oțărare a conștiinței românești. Și «probă de foc» îndârjirii valahicești împotriva hăiniciei austriece”. Ciprian Porumbescu devine, din 7 decembrie 1878, secretar al societății ieșene „Junimea” (președinte: D. Onciul).

Ciprian Porumbescu (născut la 14 octombrie 1853) este unul dintre cei mai renumiți interpreți și compozitori români, autorul celebrei *Balade pentru vioară și orchestră* op. 29, al operetei *Crai nou* (pe textul lui Vasile Alecsandri, jucată de Gimnazul românesc din Brașov, în 1882), al cântecelor patriotice *Pe-al nostru steag e scris Unire* (azi imnul național al Albaniei dăruit de Victor Eftimiu), *Trei culori*, *Serenadă*, *La malurile Prutului*, *Altarul Mănăstirii Putna*, *Inimă de român*, *Odă ostașilor români* etc. Se stinge din viață la numai 29 de ani, bolnav de tuberculoză, la 6 iunie 1883, înmormântat în satul natal, Stupca, azi Ciprian Porumbescu, unde este deschisă și o casă memorială.

Mai „bătrân” decât Ciprian Porumbescu cu trei ani, Eminescu nu putea rămâne indiferent de orice nedreptate socială și națională, dar mai cu seamă pentru cele care privesc „românismul”. Și, astfel, începând cu 11 noiembrie 1877, în ziarul *Timpul* (pe care-l scria aproape în totalitate) începe un șir de articole privind adevărul despre procesul „Arboroasei”. Prima informație o preia dintr-un ziar din Viena (nr. 20 noiembrie/2 decembrie 1877). „În *Neue freie Presse* ne-a întâmpinat uimitoarea știre că o comisie judecătorească s-a dus în seminarul Mitropoliei Bucovinei (din Cernăuți) și-au arestat pe patru candidați interni de teologie, sechestrând totodată averea și hârtiile societății dizolvate «Arboroasa»” (*Timpul*, II, nr. 255, 11

nov. 1877, pp. 2-3). Fapt inexplicabil, scrie Eminescu, pentru că „dările de seamă a tinerei reuniuni erau atât de serioase, atât de departe de orice veleități politice, încât, într-adevăr ne mirăm auzind această veste neașteptată și nu știm cărei împrejurări avem a atribui măsurile aspre ale guvernului provinciei vecine”. Care-s crimele comise de „Arboroasa”, se întreabă Eminescu, confiscându-i-se „400 galbeni, biblioteca (o sută și câteva tomuri)” și începând un proces „criminal” celor patru studenți. Și gazetarul explică pentru guvernanți, dar și pentru cititorii săi: „Arboroasa” are o reacție la politica austriacă, provocată prin necuviințe mult mai grave comise de coloniștii din Bucovina, încât resentimentul tinereții românești a fost firesc”. Mai mult, „guvernul învecinat ar trebui să fie chiar mândru de aceste acte de rezistență, pentru că ele dovedesc temenicia și valoarea educativă a școalelor din Austria”. Aceste acte de rezistență sunt datorate componenței etnice a Austriei, care e „pe deplin jidovită”, iar tăria unui stat o dă caracterul cetățeanului și „nu capete cari se pleacă cu înlesnire ori din ce parte, numai puternică să fie, ci inima neînfrântă, răstăcită fie chiar, este temelia puterii unui stat”. Sărbătorirea centenarului „întrupării Bucovinei cu Bucovina”, făcută „pripită”, cu trei ani înainte, a stârnit reacția studenților, „Arboroasei”. Sărbătoarea acestui centenar este ilegală și imorală, iar „cedarea Bucovinei nu este o frunză de dafin în istoria Austriei și, tocmai fiindcă voim bună pace, ne abținem de a cita documente ce ne sunt bine cunoscute și cari ar dovedi că acel act istoric n-a fost vrednic să fie serbat decât tocmai de neamul acela care se crede că toate bunurile acestei lumi se câștigă prin târguieli”. Desigur, se referea la anul 1775, când Bucovina a fost luată samavolnic, în ciuda opoziției vrednicului domnitor Grigore Ghica III, care și-a dat viața spre a nu se înfăptui acest rapt. Obiectiv, Eminescu îl laudă pe împărat pentru „sentimintele nobile și cavalierești”, refuzând „politicos însă semnificativ de a lua parte la jubileul din Cernăuți”, dar și pe ieșeni care au organizat o „contra demonstrație impuitoare”.

Care sunt cauzele dizolvării „Arboroasei”, se întreabă Eminescu: doar telegrama trimisă primarului din Iași?! „Un stat face cu supușii săi ceea ce crede că e bine și cele în interesul lor mai cu seamă”, dar Eminescu pune problema „oportunității măsurilor, prea aspre”, într-un context politic european neprielnic, când România își caută independența prin război în 1877, abstrăgând „înrudirea națională, boierii din Bucovina, precum și satele de la margine sunt încuscrute cu românii de dincoace de Molna”.

Peste numai o săptămână, reia comentariul asupra procesului, comentând deja celebra telegramă adresată de „societatea junimei române din partea detrunchiată a vechii Moldovei” primarului Iașului prin care aduce condoleanțe domnitorului Grigore Ghica III decapitat. Îi disculpă pe cei încriminați, cu argumente, pentru că: a) aceștia „ridică toaste în sănătatea românilor, a domnitorului Catol I și a vitezei armate române”; b) profesorul de drept roman Schifner a fost fluierat, pentru că acesta a insultat națiunea română; c) au cerut doar subvenții Ministerului Instrucției Publice din

România; d) Austria este un stat constituțional în care popoarele sunt libere să-și manifeste simpatiile, exprimându-și speranța că „cercurile influente din Viena se vor încredința că este în interesul monarhiei ca românii din Bucovina să fie lăsați în seama liberei dezvoltări”.

Sfătuind pe studenți să facă „manifestări politice ponderat”, având în vedere contextul internațional, Eminescu face unele considerații psihoetnice: „Românul e de soiul lui înzestrat cu mult bun simț, el are cumințenia popoarelor care au suferit multe. E imoral de a spune neadevărul, dar nimeni nu e obligat de a spune adevărul când vremea e așa că el nu folosește nimăru. C-un cuvânt, a minți e oprit, a tăcea – nu” (*Timpul*, II, nr. 261, 18 nov. 1877, p. 2).

După 11 săptămâni de arest preventiv și supuși unei anchete dure, cei cinci studenți sunt achitați, dar Ciprian Porumbescu capătă tuberculoza fatală. Într-un manuscris (ms.2264), Eminescu notează: „nume însă drept românește le poți număra pe degete: Sturza, Văcărescu, Olănescu, Băicoianu, Mănescu, Laurian... Porumbescu”.

Privitor la procesul „Arboroasei”, Eminescu comentează: „Până acum nu s-a mai întâmplat în Cernăuți un proces de asemenea natură, din care cauză publicul se îmbulzea nu numai în sala de ședințe, ci și pe uliți, pentru a păzi ordinea și de teamă de turburări, ulițele erau percurse de patrulile de agenți polițienești” (*Timpul*, III, nr. 26, 4 feb. 1878, p. 2).

Un proces și o mare personalitate aflată într-o mare cumpănă a vieții au fost evocate de doi cărturari ai vremii, martori indirect, dar cu documente și informații exacte de la tatăl său (Leca Morariu) sau direct (M. Eminescu); aceștia ne-au lăsat mărturie o pagină de mare curaj și demnitate națională, cărora le aducem prinosul nostru de recunoștință.

Sentimentul de *acasă* la scriitorii români

Scriitorul român are nostalgia locurilor natale, sentimentul de *acasă*. De la Eminescu până la Nichita Stănescu, aproape că nu există scriitor român care să nu evoce locurile copilăriei, peisajul, casa părintească, părinții, școala, învățătorii, prietenii de joacă, care-și lasă o amprentă puternică asupra omului matur, ce se întoarce mereu la acest izvor, pururea reîntineritor. Fiecare scriitor își are *acasa* lui. *Acasă* înseamnă toate aceste lucruri. „Veșnicia s-a născut la sat”, spunea Lucian Blaga și tot el are o celebră poezie, *Izvorul*, metaforă a permanentei purități și a eternității: „Păduri s-au stins. Și rând pe rând / Oameni în umbră s-au retras / Veșminte de pământ luând. / Dar șipotul , el a rămas”.

Tema aceasta a sentimentului de *acasă* apare cu pregnanță în sămănătorism, este tema dezrădăcinării , inadaptării scriitorului provenit de la țară și imposibil de integrat în civilizația orașului, care distruge, care ucide, care întunecă orizonturile și provoacă drame sufletești. Orașul care dă „fiori de nebunie”. Această delimitare sat/oraș avea să fie teoretizată de Nicolae Iorga, ideologul sămănătorismului, și ea a influențat o întreagă generație de scriitori (mai ales poeți), majoritatea minori, ca Șt. O. Iosif, Panait Cerna, Emil Gârleanu, C. Sandu -Aldea, Al. Brătescu -Voinești, I. A. Bassarabescu. Satul apare ca un spațiu luminos, cu figuri aureolate, preotul, învățătorul, țăranul îmbrăcat sărbătorește, iar orașul ca un loc al pierzaniei, o Gomoră, al deznădejzii și al declinului.

Chiar și un mare poet, cum este OCTAVIAN GOGA (1 aprilie 1881 - 7 mai 1938)), născut la țară, în comuna Rășinari de lângă Sibiu, evocă nostalgice locurile copilăriei și regretul de a fi părăsit satul, într-o poezie celebră: *Bătrânii*. „De ce m-ați dus de lângă voi, / De ce m-ați dus de-acasă? / Să fi rămas fecior la plug, / Să fi rămas la coasă”.

Momentul despărțirii de sat, de familie este evocat în poezii ca *Bătrânii*, *Casa noastră*, *Reîntors*. Este sentimentul cu care Creangă părăsea Humuleștii.

Tânărul intelectual și-a revizuit atitudinea față de viață și, găsind civilizația vinovată, bolnavă, și-a făcut o întreagă teorie de însănătoșire a ei, prin întoarcerea la matcă, satul, asumându-și rolul unui nou Mesia, așa cum se confesează în *Fragmente autobiografice*, mărturii ce veneau spre sfârșitul vieții: „Îmi ziceam: să mă întorc la sat și să refac în mine procesul prin care au trecut strămoșii mei, de care mă desfăcusem. Îmi aduc aminte că, sub impresia acelor frământări, îmi combinasem planul să mă întorc la țară, să mă desfac de toate atributele văzute și nevăzute ale civilizației, să mă duc acolo în mijlocul țăranilor, să-mi iau o fată de la horă, să mă însor cu ea și să-mi zic: eu sunt Ion Botezătorul” (*Octavian Goga interpretat de...*, ediție îngrijită de Ion Dodu Bălan, Editura Eminescu, București, 1974, p. 44).

Ca și Coșbuc, Goga a fost preocupat de ideea alcătuirii unei monografii lirice a satului ardelean. Primul volum de poezii trebuia să poarte titlul *Acasă*. Desigur, atitudinea sa, dincolo de elementul biografic și subiectiv, se încadra într-o mișcare mai largă, specifică epocii, de simpatie față de sat și țăran, văzute ca valori unice, supreme ale neamului. Deși își declară adeviziunea la poporanism și sămănătorism, Goga ține, totuși, să se detașeze de sămănătorism („n-am fost niciodată ceea ce se cheamă un sămănătorist”), ca de altfel, și de viziunea idilică asupra satului, prezentă în opera unor înaintași,

Universul liric al poeziei lui Goga se desfășoară într-un *spațiu* anume, într-un *peisaj* anume, care este numai al său, de un timbru specific. Este vorba despre spațiul ardelenesc de la începutul secolului al XX-lea, cu datele sale geografice, etnografice, cu conflictele sale social-istorice, văzut în trăsăturile sale reprezentative. „La noi sunt codri verzi de brad / Și câmpuri de mătăasă, / La noi atâția fluturi sunt, / Și-atâta jale-n casă”. Astfel începe celebra poezie *Noi*. Poetul înregistrează cu un sentiment de durere contrastul (romantic) dintre frumusețea naturală a peisajului și jalea colectivă a celor care trăiesc în acest spațiu. Elementele concrete ale acestei naturi (Mureșul, Crișurile, Oltul) definesc un Ardeal generalizat, mitologic, țară a paradisului, dar și a durerii colective.

Figuri reprezentative ale vieții satului, țăranul, dascălul, preotul, lăutarul capătă prin Goga atribute specifice, de neconfundat. Mai mult decât niște simpli luminatori ai satului, cum îi vedeau sămănătorii și poporaniștii, intelectualii lui Goga sunt niște pedagogi ai neamului, care îndeamnă la răzvrătire socială, fiind profeții unor vremi mai bune, care trebuie să vină. Așa apar *Apostolul*, *Dascălul*, *Dascălița*. Portretul lor este aureolat, desprins parcă din vechi icoane.

Lăutarul este desenat în culori asemănătoare.

Cu o asemenea viziune despre sat, este firesc ca poetul să regrete părăsirea locurilor natale, înstrăinarea de cei de acasă. Goga propune reîntoarcerea la sat, ca soluție de renaștere morală și socială. Din păcate, orașul îi apare ca o „putredă cetate”, „plină de păcate”. Orașul e descris în culorile cele mai întunecate, ca o cetate care ucide orice cântec, orice inspirație și avânt.

Sentimentul de *acasă* este firesc, profund uman și etern, ține de condiția umană și întotdeauna ne emoționează atunci când este sincer și adevărat. O poezie ca *Mama* de VASILE MILITARU (pe nedrept marginalizat), (1886-1959), celebră în epocă, nu ne poate lăsa indiferenți, indiferent de condiția noastră intelectuală: „A venit aseară mama, din sătucu-i de departe, / Să-și mai vadă pe fecioru-i, astăzi „domn cu multă carte” / A bătut sfios la ușă, grabnic i-am ieșit în prag / Mi s-a umezit privirea de iubire și de drag / Sărutându-i mâna dreaptă, ea m-a strâns la piept duioasă, / Și-ntrebând-o câte toate, am intrat apoi în casă”. Sfioasă, bătrâna nu îndrăznește nici să intre, „cu opincile-n picioare” și „cu multă grijă calcă doar pe-alături de covoare”.

Femeie de la țară, cu mult bun simț și cu emoție în glas, îi mărturisește dragostea maternă și îi oferă câteva daruri. Bătrâna, presimțindu-și apropiatul sfârșit, n-a uitat să-și facă testamentul și îi lasă feciorului de la oraș să-l îndeplinească. „Tu, odorul mamei, în urmă să te-aduni cu frații-acasă / Și să-mparți agoniseala de pe urma lui (a tatălui n.n.) rămasă”.

Dar, dincolo de sămănătorism și de exagerările curentului, tema aceasta este universală. Iată, de exemplu, cum apare ea la MIHAI EMINESCU. Adolescentul de 16 ani, elev la Obergymnasium în Cernăuți, publică în revista *Familia* lui Iosif Vulcan, în data de 17/29 iulie 1866, poezia *Din străinătate*, în care își exprimă marea sa dragoste pentru ținuturile natale, simțindu-se înstrăinat în universul cazon, neprimitor al gimnaziului cernăuțean: „Aș vrea să văd acuma natala mea vâlcioară / Scăldată în cristalul pârauului de-argint, / Să văd ce eu atâta iubeam odinioară: / A codrului tenebă, poetic labirint / Să mai salut o dată colibele din vale, / Dorminde de un aer de pace, liniștiri, / Ce respirau în taină plăceri mai naturale, / Visări misterioase, poetice șoptiri. / Aș vrea să am o casă tăcută, mitutică, / În valea mea natală, ce unduia în flori, / Să tot ptivesc la munte în sus cum se ridică, / Pierzându-și a sa frunte în negură și nori. / Să mai privesc o dată câmpia-nfloritoare, / Ce zilele-mi copile și albe le-a țesut”.

Același sentiment în poezia *La Bucovina*, publicată în același an 1866, în *Familia*: „N-oi uita vreodată, dulce Bucovină, / Geniu-ți romantic, munții în lumină, / Văile în flori, / Râuri resăltând printre stânce nante, / Apele lucinde dalbe diamante / Peste câmpii-n zori”. Nostalgia cu care evocă peisajul natal este expresia iubirii paradisului adolescenței. Pentru Eminescu, Bucovina este tărâmul binecuvântat unde poetul a dobândit conștiința propriei sale vocații: „Numai lângă sânu-ți geniile rele, / Care îmi descântă firul vieții mele, / Parcă dormita, / Mă lăsară-n pace, ca să cânt în lume, / Să-mi visez o soartă mândră de-al meu nume, / Și de steaua mea”.

Satul, cadrul natural, apar în mod frecvent ca elemente fundamentale ale spațiului poetic eminescian, având atributele eternității. Nu întâmplător, codrii sunt „vecinici”, seculari, totul ține de vechime. În această ordine de idei, *Sara pe deal*, publicată târziu (în 1885), dar ecou al tinereții, este una dintre cele mai reprezentative poezii. Buciumul care „sună cu jale”, turmele ce urcă dealul, cumpăna de la fântână, proiectate pe un fundal cosmic dominat de lună, sunt elemente specifice acestui spațiu eminescian încărcat de afectivitate.

Pentru ION CREANGĂ, amintirile din copilărie reprezintă o întoarcere fericită la întâmplările pline de haz și de farmec ale acestei vârste, la locurile natale, la casa părintească, la părinții și la tovarășii de joacă: „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam când ne

jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie”.

Amintirea mamei este una luminoasă: „Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte, și mi-aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat când îi sugeam țâța cea dulce și mă alintam la sânul-i, gângurind și uitându-mă în ochii-i cu drag”.

Pentru el, Humuleștii reprezintă centrul lumii: „Ș-apoi, Humuleștii, și pe vremea aceea, nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătâi, ci sat vechiu răzășesc, întemeiet în toată puterea cuvântului, cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învăța și hora, dar și suveica de vuia satul de vătale în toate părțile, cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporani ca aceia de făceau mare cinste satului lor”. O anumită nostalgie și farmecul povestirii provin din faptul că scriitorul, acum în vârstă, sărac și bolnav, privește întâmplările pline de haz și de farmec ale copilăriei ca aparținând unei vârste fericite și de mult pierdute: „Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa îmi era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea”.

Autorul *Amintirilor* trăiește în lumea sa, se confundă cu ea, el descrie, de fapt, așa cum spunea G. Călinescu, „copilăria copilului universal”. „Hai, mai bine, despre copilărie să povestim căci ea singură este veselă și nevinovată. Și, drept vorbind, acesta-i adevărul. Ce-i pasă copilului când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire.

Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea și pământul, măcar să zică cine ce-a zice”.

Despărțirea de Humulești pentru a merge la Socola la Iași este una dramatică: „Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte, strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești”.

Aminteam mai devreme de LUCIAN BLAGA. Iată celebra poezie *Sufletul satului*: „Eu cred că veșnicia s-a născut la sat / Aici orice gând e mai încet, / și inima-ți zvăcneștr mai rar, / ca și cum nu ți-ar bate în piept, / ci adânc în pământ undeva. / Aici se vindecă setea de mântuire, / și dacă ți-ai sângerat picioarele, / te așezi pe un podmol de lut”.

Sau poezia „9 mai 1895” (ziua de naștere a poetului, un cald elogiu al satului natal, Lancrăm: „Sat al meu, ce porți în nume / sunetele lacrimi, / la chemări adânci de nume / în cea noapte te-am ales / ca prag de lume / și potecă patimei. / Spre tine cine m-a-ndrumat / din străfund de veac, / în tine cine m-a chemat / fie binecuvântat, / sat de lacrimi fără leac”.

Dar el este și teoreticianul *Spațiului mioritic*, prin care definește specificul culturii române și al culturii în general ca descinzând dintr-un spațiu...aspațial, plasat într-o geneză originară, care ne e dată de la început,

fiecare popor purtând cu sine, genetic, oriunde s-ar mișca, în orice spațiu, trăsăturile fundamentale ale acestei specificități. Așa explică el spațiul mioritic, plaiul, ca pe un plan ondulat cu alternanțele deal-vale, pe care le găsește și la Eminescu în *Mai am un singur dor*, prin care vrea să demonstreze ideea de armonie, de echilibru, dar mai ales de dor, specifice poporului român.

ION PILLAT (1891-1945), poet tradiționalist, dar de o sensibilitate modernă, descoperă motivele autohtone, locurile natale ale copilăriei, oamenii și realitățile unei lumi, care țineau de ființa sa organică. Această descoperire echivalează cu o nouă etapă a poeziei sale, tradiționalistă, reprezentată prin volumele *Pe Argeș în sus* (1923), *Satul meu* (1925), *Biserica de altădată* (1926), și *Limpezimi* (1928). Acum Pillat își definește autenticitatea timbrului său poetic, iar poezia română cunoaște unul din momentele sale de vârf. Teme vechi, întâlnite la V. Alecsandri, Coșbuc sau Iosif, sunt reluate cu alte mijloace. Poetul reface peisajele sale natale, Argeșul, Râul Doamnei, Florica, Golești, regiunea bogată în frumuseți din apropierea Piteștilor. Lumea copilăriei și a adolescenței este reînviată cu emoție, dar totul este trecut prin rafinamentul omului de cultură care, sensibil la influența unui Francis Jammes și a școlii simboliste, vede lucrurile și din unghiul livresc, coordonată esențială a acestor poeme devenind sentimentul horațian al timpului, al fugii sale ireparabile. „Aci sosi pe vremuri” din volumul *Pe Argeș în sus* este capodopera lui Ion Pillat. Cu un sentiment nostalgic, este evocată succesiunea generațiilor.

În linia tradiționalismului gândirist, VASILE VOICULESCU (1884-1963) evocă viața satului, casa părintească, peisajul ținutului natal, într-o manieră sămănătoristă („Casa noastră”, „În vie”, în *Poezii*, Ed. Poporul, București, 1916).

ADRIAN MANIU (1891-1968), unul din întemeietorii revistei *Gândirea*, se înscrie în aceeași albie largă a tradiționalismului. Volumul său de versuri *Lângă pământ* (1924) sugerează prin chiar titlul său aria problematică predilectă, poetul cultivând în mod programatic peisajul rustic, istoria și legenda, basmul.

Mai aproape de noi, de generațiile noastre, descoperim poeți care își revendică dreptul de a evoca satul, ca sursă originală a inspirației, ca spațiu permanent de frumusețe și armonie, chiar dacă realitatea actuală contrazice această idee. Satul, casa părintească, locurile natale rămân adânc imprimate în suflet, dincolo de orice raportare la concret.

Un astfel de poet este NICOLAE DAN FRUNTELATĂ (1946-2022), care, în *Baladele de la Grand Vanjou* (Editura RawexComs, 2014), evocă, în termeni nostalgici, ținuturile paradisiace ale copilăriei și adolescenței din Mica Valahie, de la Vânu Mare („Grand Vanjou”, pe franțuzește, în sens ușor ironic): „Ascultă dar, de glasul amintirii/pe dealuri vara mea se petrecu / viens, viens, căruță, du-mă iar acolo / în paradisul de la Grand Vanjou”.

Poetul are un dor fierbinte de ținuturile natale, „Și atunci când mă ucide dorul / mă întorc în sud, să strig, să scriu”. „Mă-ntorc la tine, Grand Vanjou, / precum la țărnul fericirii mele / miroase-a vin de struguri negri, albi / miroase-a iarbă crudă și a stele” (*Pomană de viu*).

Deși se mișcă mai greu, respiră mai rar, el vrea să zboare spre paradisul copilăriei „frunzei de mohor”. Poetul se roagă cu patetism: „O, Doamne, du-mă iar în visul tânăr / în paradisul de la Grand Vanjou”. El se adresează astfel trecătorului: „Du-te și spune / Spartei cotropite de toamnă / că eu am rămas aici, în câmpie / ca un paratrăsnet bătrân” (*Ea n-o să-ți răspundă*).

Poetul scrie o *Baladă olteană* în care se confesează unei doamne imaginare: „Eu, doamnă, nu mai pot să mă întorc / în patria mea de ceilalți uitată / pentru că, pur și simplu, nu am plecat / din pântecul ei niciodată”... „Eu, doamnă, încă respir, încă sunt / sunt frumos ca o toamnă la Vânu Mare / cu aromă de struguri înlăcrimați / și de gutui bolnave de soare”.

Într-o altă baladă (*eretică*), afirmă, cu superb orgoliu, care comunică dragostea pentru aceste ținuturi: „Nu sunt eretic, Doamne sfânt, / dar Dumnezeu poate să vie / oricând, oricum, pe-acest pământ / să se boteze în câmpie”.

Balada generalului e o declarație de dragoste pentru natură, pentru „câmpia sinucigașă a Desnățuiului / care se îneacă în Dunăre”. „Eu sunt generalul firelor de iarbă / sunt chiar mareșalul tulpinelor de mărar uriaș / care asediază curtea bunicii Gaia / cu sabia mea de lemn, cu visele mele de copil nebun”.

Într-o *Baladă de Crăciun*, poetul se roagă: „Adu-mi o sanie, Sfinte Crăciun, cu doi cai și-o mânăz rândunică / să mă mai poarte o dată în rai / la mine acasă, în Valahia Mică”.

Dar poetul nu e doar un romantic-elegiac, ci și un revoltat, care deplânge „țara pierdută” și invită la o răzvrătire: „e nevoie de-un fitil / să se aprindă coșmelia / să învie România”.

Dar acesta este un alt subiect, care depășește intențiile noastre actuale.

Un alt oltean, strămutat în Canada, cetățean american, ALEXANDRU CETĂȚEANU, în cartea sa *Amurg la Valleyfield* (Montreal, 2018), o carte de suflet, o carte de dor, o confesiune lirică, se întoarce permanent la locurile natale, la Amărăștii de Vâlcea, la oamenii de acolo, la tradițiile oltenești, pe care nu le-a uitat.

Cartea este o autobiografie lirică, o mărturisire de suflet a celui care, plecat de mult timp din țară (din 1984, anul lui Orwell!), și-a descoperit în Canada un adevărat „colț de rai”, dar nu și-a uitat „sătucul pitulat undeva printre dealuri, / între Vâlcea lui Anton Pan / și Drăgășanii cei de legendă”, unde „Peșeana era Dunărea mea / Dealurile pitice- Alpii mei” unde „Pădurile ascundeau toate misterele lumii / Și biserița părea un templu / Mai măreț decât cel din Angkor!”. Poetul povestește cum „desculț am plecat la Craiova, / Pe drumul de pietriș spre Drăgășani / Apoi cu trenul spre Bănie și ehei... / Mi-am cumpărat pantofi de o sută de lei”.

Poetul salută cu un gest fratern celebrul fluviu vecin Saint Laurent, cel care i-a dat „sămânța de eternitate”, „frate cu Dunărea”, lângă care și-a construit „un fel de palat / un bordei stilizat”, căutând „ca la noi la olteni, / Un șarpe de casă, / Să iasă dintre coceni”, să-l apere de „vătmături” (*Prin dudău*). Sufletul poetului este împărțit între două depărțări: „România și Canada, / Canada și România”, „țări de suflet, țări de dor / Să le lași nu e ușor” și se întreabă cu durere: „Unde oare să mă duc? / Ce cărare să apuc?”. El simte cum „Peste-Atlantic mă tot cheamă / Din Canada, țara mamă” (*Acolo*).

Olteanul trăitor în Canada nu se poate despărți de Canada, pe care o ia cu sine în suflet, el visează vise „sibiline”: „Dacă-o da Domnul -și-o da, / Îmi iau jumătatea mea / Și plec în Oltenia”, pentru că „Oltu-mi cântă sub sprânceană. / Dunărea...la ea mă cheamă, / Spre doina din Țara-Mamă” (*Dor torid*). Poetul este un „vânător de dor”, pe care-l ia aleanul „să iau sub aripi-oceanu / Și ajung la Amărăști, / Pe pământuri strămoșești” (*Vânător de dor*). Dorul lui este „dor de frați”, „Numai gând și dor de dor / Pân`la muica în pridvor” (*Dor de dor*).

El se roagă divinității de a-i ține dorul „treaz și ne-ntinat”, de a-i da putere „să mă-ntorc în sat”, „satul dintre dealuri, / Satul meu cu vie / Unduită-n valuri / Ca-n copilărie, Satu-n care mama / M-a ținut în poală” (*Ține-mi, Doamne, dorul*). Poetul visează că se află în curtea casei părintești, că respiră adânc „sub un dud desfrunzit”, că „cireșii-nfloresc, iar via încă e crudă”, că „Măicuța presară cu brațele sale / Polen peste flori și culori în petale”, că „noaptea mă ninge cu-arome de tei. / Aracii din vie încearcă să cânte și ei”, el visează „o olteancă frumoasă” și o logodnă fericită, o clipă rarisimă, de la care „vin lăutarii- dansăm și cântăm” (*Logodna din vis*).

Ionică, nepotul din sat, îi scrie lui nenea Săndel că o să-i facă o vizită de Crăciun, iar acesta îl roagă să-i aducă doar o glajă de vin bun (că în avion nu e voie cu o damigeană!), „o țârică de jambon / ...așa cum face muica, / Doi-trei cârnați, niște șoric” și niște țuică de la mama de acasă. Ajuns la Montreal, băiatul se miră: „Bă... ce de mai case peste case!” și scoate un caval din care cântă o doină, o doină de dorul de-acasă! (*Ionică*).

O poezie se cheamă chiar *Dor de acasă*. Poetul îi scrie vărului său, primar în sat: „Când vin la toamnă... c-am să vin, / Păstrează un ciubăr de vin / De-acela bun, de tămăioasă, / Să bem, să plâng.. când vin pe-acasă...”

Scrisoare mamei amintește de celebra poezie a lui Serghei Esenin, alt dezrădăcinat, care plânge după locurile natale. Cuvintele sunt pline de căldură și de dragoste pentru măicuța rămasă singură acasă, ducând dorul celui care era așa departe, „Ca între naștere și moarte / dorul celui ce lăsa / Și casa sa și țara sa” și care știa „de câte îndurări / Și câte lacrimi tu brodeai / De dragul meu, de dorul meu”. Scrisoarea e încărcată de emotivitate și ea atinge sufletul oricui a părăsit locurile natale, dar care poartă în suflet amintirea lor: „Măicuța mea, ulciorul tău / În suflet l-am purtat cu mine / Să sorb din el prin țări străine”.

Poetul trăiește dorul de pupăză și cuc, de ciocârlie, pe care nu le găsește în Canada, și care-i trezesc dorul de cântec românesc (*Dor de pupăză și cuc*).

Cutia cu amintiri păstrează însă și imaginile urâte, dramatice ale secolului în care i-a fost dat să trăiască: războiul, suferințele, doliul, pomenile în cinstea morților, toamnele fără mană (*Cutia cu amintiri*). Dar nu despre acestea vom vorbi acum.

Așa cum spunea Nichita Stănescu, fiecare scriitor are *acasa* sa, însă, în aceste pagini, am încercat să propunem sentimentul de *acasă* la câțiva scriitori reprezentativi. Desigur, tema ar merita un studiu mai amplu, poate chiar o dezbateră, dar eseuul nostru se vrea doar o provocare, un pretext de meditație.

PROF. DR. CONST. MIU

Poezia religioasă apostolică a lui V. Voiculescu

Tipul acesta de *poezie religioasă apostolică* scrisă de V. Voiculescu nu a mai fost adus în discuție până acum de critica literară, care i-a recunoscut poetului vocația pentru poezia religioasă. În cele ce urmează, vom aduce în discuție două poezii care, prin conținutul lor de idei, constituie un veritabil *compendiu de învățături creștin-ortodoxe* cu privire la marile virtuți: dreptatea, adevărul, mila, dragostea, frumusețea și bunătatea lui Dumnezeu, precum și la sfânta taină a Euharistiei.

Mesajul apostolic al poeziei *Emaus* gravitează în jurul a doi termeni prezenți în Sf. Scriptură: toponimul *Emaus* și *pâinea duhului*. Atât despre unul, cât și despre celălalt se vorbește în Sf. Evanghelie după Luca, 24: 13-31. Mergând spre Emaus, doi dintre ucenicii lui Iisus – Luca și Cleopa –, care auziseră de la femeile mironosițe despre Înviere, vorbeau despre acest fapt miraculos. De ei se apropie Însuși Iisus, dar pentru ei a rămas un necunoscut, cu toate că le-a tâlcuit din Scriptură, căci „ochii lor erau ținuti ca să nu-L cunoască” (Luca, 24: 16). Deoarece se însera, cei doi l-au rugat pe străin să rămână cu ei în sat. Stând cu ei la masă – spune mai departe Sf. Apostol Luca – „luând El pâinea, a binecuvântat și, frângând, le-a dat. Și s-au deschis ochii lor și L-au cunoscut” (Luca, 24: 30-31). Aceasta este „prima cină tainică sau Sfântă Euharistie (gr. *euharistia* = mulțumire – n. n.), pe care a săvârșit-o Iisus Însuși, după Învierea Sa, și numai atunci L-au recunoscut” (Pr. dr. Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, p. 136).

În maniera evanghelistului, în creația lui Voiculescu adresarea este directă și sinceră. De altfel, întreaga poezie are valoarea unui *memento*. Chiar

de la început, poetul intenționează să atragă atenția presupusului său interlocutor în privința întâlnirii în orice moment cu Domnul: „Nu uita: Emausul poate fi pe orice cale. / Domnul e pururi tainicul călător.” Să remarcăm plasarea verbului la început de vers, la forma negativă, dar cu înțeles afirmativ (*nu uita - ține minte*), conferindu-i astfel *valoare imperativă*, inerentă pentru un credincios ca să aibă parte de întâlnirea cu Mântuitorul. Cele două adevăruri biblice pe care poetul le comunică prin intermediul unei supoziții duc la dispariția ideii de spațialitate: Emausul nu mai este un topos concret, ci unul *spiritual*, căci în mistica răsăriteană, *întâlnirea credinciosului cu Domnul are loc în inimă*.

Întâlnirea cu Mântuitorul este indisolubil legată de taina Euharistiei. Aceasta este modalitatea de cunoaștere a Celui Veșnic: împărtășirea cu trupul și sângele lui Hristos, preschimbate de Duhul Sfânt în pâine și vin. Aceasta a fost instituită de Însuși Iisus la Cina cea de taină (cf. Matei, 26: 26-28; 1 Cor., 11:24-25). Sfinții Părinți consideră euharistia ca fiind *nervul vital al vieții Bisericii*. Împărtășindu-se din Trupul lui Iisus Hristos, credincioșii „nu trăiesc numai prezența reală a Domnului răstignit și înălțat, ci însăși ființa lor este înălțată, iar ei devin părtași ai vieții veșnice” (Nicolae Arsenie, *Mistica și Biserica Ortodoxă*, Editura Iri, București, 1994, p. 159). Dobândirea vieții veșnice este condiționată de unirea credinciosului cu Mântuitorul în Taina Euharistiei: „Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi.” (Ioan, 6:54). Prin această Sfântă Taină, credincioșii se încorporează deplin în Biserica lui Hristos, devenind corporabili cu Acesta, care îi hrănește și sălășluiește în ei. Aceasta este și ideea care transpare din versurile finale din poezia *Emaus*: „El, surâzându-ți, te ospătează / Cu neînvinsa Lui pace vitează / Și până la moarte nu vei fi flămând”. Iată de ce Sf. Ignatie al Antiohiei considera pe bună dreptate „pâinea euharistică drept o poțiune a nemuririi” (*Ibidem*, p. 160). Unindu-se cu Trupul și Sângele Mântuitorului în Sf. Taină a Euharistiei, profanul se unește cu sacralul, reconciliindu-se; „pâinea Duhului” transfigurează viața credinciosului: „După cum vedem, o nouă viață începe, o viață hrănită prin primirea Domnului în darurile euharistice, iar în același timp, trupul este transfigurat, primind germenii slavei și ai vieții veșnice” (*Ibid.*, p. 164). În fond, aceasta este și ideea fundamentală a poeziei *Emaus*.

Din a doua creație – *Așa zice Domnul* – se poate observa că sunt formulate câteva comandamente ce trebuie respectate cu sfințenie de către oameni. Respectarea acestora atrage după sine revărsarea iubirii divine asupra lor. La nivelul construcției frazei, sesizăm că versurile lui Voiculescu se apropie de versetele biblice. A se remarca turnura arhaică a acestora, negația fiind urmată de o afirmație: „Până nu vă veți înțelege cu Dreptatea / Și cu Adevărul nu veți face Pace / Nu se vor întemeia sufletele voastre / Ci mereu cu ele mă voi război; // Ca pe niște cuiburi de jivini spurcate / Până nu vă veți înfrăți cu Mila / Și cu Dragostea nu veți face legământ, / Pururi pre voi vă stârpesc. // Că nu spre fărâdelegi Eu însumi v-am zămislit, / Nici

pentru minciună v-am dat sufletul meu, / Vărsătorilor de sânge, zice Domnul,
/ Ci ca lumea s-o împărtășesc cu Frumusețea, // Cu Bunătatea să o mângâi /
Și spre voi în Lumina Mea sădindu-vă.”

Virtuțile creștine pe care Domnul le propovăduiește sunt comandamente fără de care nu se poate realiza reconcilierea sacrului cu profanul. În versurile lui Voiculescu, formulările sunt negative, dar cu înțeles afirmativ (așa-zisa afirmație prin negație), pentru ca oamenii să conștientizeze faptul că nu există altă alternativă decât aceea de a urma Calea lui Hristos, singura care duce la mântuire: „Cu cât Îl urmăm mai mult pe Hristos *prin paza poruncilor Lui*, cu atât mai adâncă devine persoana noastră” – (s.n.) (Arhimandritul Sofronie, *Mistica vederii lui Dumnezeu*, Editura Adonai, București, 1995, p. 188). Oamenilor li s-a promis „plinătatea vieții dumnezeiești, plinătatea vederii și puterii iubirii” Tatălui ceresc (*Ibidem*, p. 193). Dar pentru aceasta, ei trebuie să respecte poruncile Lui: „Cel care are poruncile Mele și le păzește, acela este cel care Mă iubește, iar cel care Mă iubște pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu” (Ioan, 1: 21). Acesta este avertismentul Domnului; el se desprinde cu ușurință din întreaga poezie. Ținând cont de acest avertisment, comandamentele Domnului au un *ton imperativ*. Așa se explică *prezența verbelor la viitor, cu valoare stilistică de imperativ: nu vă veți înțelege, nu veți face Pace, nu se vor întemeia, nu vă veți înfrăți, nu veți face legământ*. Dacă Dreptatea trebuie înțeleasă („Până nu vă veți înțelege cu Dreptatea”), Dragostea și Mila trebuie să pornească din suflet. Așa se justifică imperioasa cerință formulată de Domnul, aceea ca toți credincioșii *să fie înfrățiți cu Mila și să facă legământ cu Dragostea*.

În prima parte a poeziei, accentul e pus pe starea de păcătoșenie a oamenilor. Ei nu pot să se lepede de păcat, dacă nu recurg la marile virtuți propovăduite de Mântuitorul: Dreptatea, Adevărul, Dragostea și Mila. Că omul a continuat să persiste în păcat o demonstrează apelativul *jivini spurcate*, cu care li se adresează Domnul, iar comparația metaforică din primul vers al strofei a doua relevă *căderea în animalitate a oamenilor*: „Ca pe niște cuiburi de jivini spurcate”. Centrul de greutate în privința degradării morale a oamenilor și proliferarea comportamentului animalic al acestora îl reprezintă construcția cu valoare de superlativ stilistic calitativ, de esență negativă – *cuiburi de jivini spurcate*. Pe aceeași idee a degradării morale a oamenilor, tonul zicerii Domnului devine vădit mustrător în strofa a treia. Oamenii s-au îndepărtat atât de mult de Creator, încât nu mai respectă niciuna din legile instituite de El. Ei au ridicat minciuna la rangul de virtute și n-au înțeles, în egoismul lor, gestul nobil al Tatălui ceresc de a-și trimite Fiul spre a lua asupra Sa păcatele lumii. Pe bună dreptate, oamenii nerecunoscători sunt numiți *vărsători de sânge*. E aici amărăciunea Creatorului față de ingratitudea creaturilor: „Nici pentru minciună v-am dat sufletul meu, / Vărsătorilor de sânge”. Ultimele versuri relevă planul măreț al Domnului, ale cărui coordonate sunt Frumusețea și Bunătatea, iar acestea subsumându-se Iubirii Sale. Găsim aici semnificația *iubirii desăvârșite*. Aceasta „nu trăiește închisă în sine, ci în altul, în alte persoane” (*Ibid.*, p. 195).

VIOREL DIANU

O zi fastă

Pandemia și-a făcut mendrele și s-a dus pe pustii. Dar nu i-au fost îndeajuns miile de vieți luate ca vamă, ci a întors și lumea pe dos. Omul s-a schimbat dureros față de cel dinainte și, din pricina numeroaselor restricții, a ajuns cu mințile răsucite. Nu mai era nimic cum a fost.

Soții Lascăr și Sofia Manta nu au avut parte nici ei de alt destin. Până la pandemie și-au petrecut viața în pace și liniște, cu sănătate și voie bună, nu simțeau și nu se cunoștea că sunt septuagenari. Respectau plimbările în parcuri, alegeau spectacolele de elită, cu actori, muzicieni și soliști faimoși, reprezentate în sălile prestigioase ale Bucureștiului, frecventau slujbele religioase duminica și în sărbătorile sfinte, străbăteau orașul în lung și-n lat, să descopere fiecare colțișor. În vacanțe mergeau la mare și la munte, pentru băi de nămol și să cutureie cărările pitorești.

Când a năpădit pandemia urgisită, au încremenit toate: s-au închis bisericile, s-au anulat spectacolele și distracțiile, s-au interzis întrunirile publice. Și astfel soții Manta și-au adaptat existența la noile condiții, rezumându-se la strictele obligații: să se ducă la piață, să viziteze lunar clinica pentru consultații la medicul de familie, să colinde farmaciile ca să aibă în permanență sacoșele pline cu medicamente, să se mai întâlnească arar cu copiii.

După trei ani de boaleșniță și sminteală, s-a milostivit Dumnezeu și a izbăvit omenirea de virusul bicisnic. Dar Lascăr și Sofia s-au trezit deodată îmbătrâniți și pricopsiți cu beteșuguri nesuferite. Nu le plăcea deloc transformarea asta, dar cum s-o dregă? În minte își construiau planuri încurajatoare: să persiste în gânduri pozitive și să le hui duie pe cele parșive, să-și recâștige încrederea și să revină la obiceiurile sănătoase de altădată. În fapt, mai erau încă septuagenari, nu sâriseră pragul celor optzeci de ani, se mai puteau socoti în forță. Dacă starea deplorabilă pe care o traversau nu era decât o închipuire?... Trândăvia le-a sădit moleșeala trupească, s-o alunge la ciori!

Au mai răbdat încarcerarea din casă cât a durat iarna, însă îndată ce a venit primăvara cu soarele strălucitor, gata! Să iasă la aer, la lărgime.

Măine mergem în Herăstrău, draga mea.

În Herăstrău?... a fost șocată Sofia. Nu aveau Parcul Mihail Sebastian la doi pași, unde puteau ajunge pe picioare? Cișmigiul nu se afla și el aproape?... Herăstrăul era la capătul Bucureștiului. Hă!... Pentru ea, capătul Bucureștiului se identifica, de un timp, cu capătul pământului... Se gândise Lascăr ce spune?... Altminteri, cum?... Și i-a insuflat și ei curaj.

- Da, bărbate. Mergem.

- Măine e sâmbătă, suntem la început de aprilie, când înfloresc cireșii în Grădina Japoneză, și trebuie să ne desfătăm ochii. Să reînviem vremurile bune.

Argumentul pecetluia hotărârea.

Ziua următoare îi întâmpină caldă și senină, așa cum meritau. Pe la prânzișor, când porni să pripească soarele, se îmbrăcă în haine ușoare și plecă. În Herăstrău se ajungea pe două căi: fie cu autobuzele, pe deasupra, să scruteze orașul cât le tânjea sufletul - dar ocolul era excesiv, depășind un ceas -, fie de-a dreptul, cu tramvaiul până la Piața Unirii, iar de acolo cu metroul, adică trei sferturi din distanță pe sub pământ. Optară pentru calea mai rapidă. În tramvai nimeriră locuri la geam și, cu toate că traseul le era familiar, nu pregetară să contemple, ca pe o noutate, blocurile cu vitrinele de la parter, farmaciile, Clinica Hipocrat, mall-ul de sticlă cu părculețul de vizavi, bisericile, prin fața cărora se închinau, cazarma interbelică, intersecțiile stradale, colina Patriarhiei... Și cam atât. În metrou își găsi numai Sofia loc pe scaun. De când nu mai vizitase Parcul, uitase și unde trebuie să coboare. Ezita să-l întrebe pe Lascăr, să nu râdă de ea.

La ce stație coborâm? îl întreabă totuși.

- La Piața Aviatorilor, răspunse el simplu.

Cum să râdă? Așa îl cunoștea?...

Stația își purta cu justete numele. Parcă zburară până la ea cu avionul. După ce ieșiră din metrou, urcară scările pe la margine, cu pași mici, ținându-se de balustradă. Și avură multe de urcat.

La suprafață ocoliră piața largă pe partea stângă, până traversară Bulevardul Mareșal Constantin Prezan. Puseră piciorul pe trotuarul Parcului și cercetară încotro s-o ia.

- Vedem întâi statuia Generalului De Gaulle, zise Lascăr.

El decidea. Apucară deci pe trotuar înainte și se opriră în fața monumentului de bronz. Generalul nu era înălțat pe soclu, ci pe un pedestal scund și lat. Se înfățișa într-o poziție dinamică, coborând ultimele două trepte ale unei scări și îndreptându-se spre lume. Era surprins în momentul când aterizase pe Aeroportul Otopeni și cobora scara avionului, gata să pună piciorul pe pământ românesc și fericit că e așteptat de popor. Avea ținuta elegantă, cu uniformă încheiată până la piept, ieșindu-i în relief cravata, iar pe brațul drept ducea mantaua. Fiindcă înălțimea i se ridica spre cinci metri, nu-i prindeau privirea, dar aflându-se atât de aproape îl puteau atinge, dacă voiau, și studia pe îndelete. Te impresiona. Lascăr și Sofia îl examină îndelung.

- A fost un Om adevărat, care se naște o dată la un secol, îl elogie Sofia. Cel mai mare Președinte al Franței și unul dintre cei mai mari conducători ai lumii.

- Un titan! întări Lascăr.

Generalului i se însenină fața și îi sclipiră ochii. Își aplecă puțin capul, să-i vadă. Trupul începu să i se descleșteze ușor-ușor. până se destinsese complet. Păși cu picioarele pe piedestal, apoi coborî pe pământ. Așeză mantaua pe treptele scării. Înălțimea monumentală îi descrescu treptat, până la doi metri, și deveni om în carne și oase. Cu o reverență discretă întinse mâna spre Sofia și îi strânse palma delicat, după care făcu același lucru și cu Lascăr.

- Suntem familia Sofia și Lascăr Manta, se recomandă el în numele amândurora.

- Mă bucur de cunoștință, le spuse Generalul. M-a flatat omagiul dumneavoastră și am ținut să vă mulțumesc.

- Ne simțim deosebit de onorați.

Urmă o scurtă pauză, de reflecție reciprocă.

- Vă pot întovărăși la o plimbare? le propuse Generalul.

- Cu cea mai mare plăcere.

- De când stau încremenit acolo, mi-a intrat os prin os și aș dori să mă dezmoțesc un pic.

- Dar vorbiți expresiv românește, Domnule General, luă seama Sofia.

- E și firesc, limba română e soră bună cu franceza, iar eu sunt de atâția ani în România.

Lui Lascăr îi trebuiră câteva clipe să se gândească.

- De aproape două decenii... În 2004 vi s-a ridicat statuia, iar după doi ani a fost inaugurată la Sommetul Francofoniei cu mare fast.

- Întru torul adevărat. Și îmi voi păstra în continuare postul. De aceea nu mă voi îndepărta de el și nu-l voi scăpa din priviri. Vom face împreună doar un rond.

Soții Manta ar fi fost mândri cu orice parcurs. Generalul, cu un cap mai înalt decât Lascăr și cu un cap și jumătate decât Sofia, trecu în dreapta, ca bărbatii s-o încadreze pe doamnă la mijloc.

O luară pe alea cariatidelor, prin dreptul cărora își încetiniră mersul, să le admire. Acestea susțineau cornișa unui templu imaginar și erau îmbrăcate în frumoase straie țărănești. Se rânduiau ținându-și mâinile împreunate fie la piept, fie lăsate în jos. Îi fermecară pe câteșitrei. La fel trecură și prin fața naiadei, cu amfora sprijinită pe umăr. De aici apucară pe alea cea mare, cu bănci pe o parte și cu peluza pe cealaltă parte. Fiind alea de promenadă, se petrecură cu plimbăreți voioși sau cu părinți supraveghindu-și copiii, dar nu-l recunoșteau pe De Gaulle, și nici bătrâneii care se odihneau pe bănci. Cu atât mai mult tinerii cu ochii pironiți pe telefoane. sau purtând convorbiri acaparatoare.

- Ce ocupație ați avut în viață. domnii mei? reluă discuția generalul.

- Am funcționat în învățământ, ca profesori.

- Profesori!... Profesorul e asemenea militarului. Cum sună goarna pentru militar, așa sună clopoțelul pentru profesor. Unitatea militară este

școala din învățământ. Și precum instruieste ofițerul detașamentele de soldați, la fel instruieste dascălul clasele de elevi... Câte generații ați educat?

- Patruzeci.

- Oho!... Aici i-ați întrecut și pe generali. Însă față de anii mei, sunteți tinerei.

Soții Manta zâmbiră amuzați.

Cotind peluza spre stânga, Lascăr se concentrează să socotească și, la sfârșit, confirmă:

- Drept ați spus, Domnule General. Dumneavoastră v-ați născut la Lille în 1890 și, adunând anii din cele trei secole, împliniți o sută treizeci și trei.

- Vedeți?...

Sofia avu răbdare până se înscriseră pe alea de întoarcere, de asemenea mai largă și cu bănci pe margine, și reînnoiește ideea.

- Suntem măguliți de compliment, Domnule General, și ne-ați făcut să ne simțim "tinerei", cum am fost cu adevăratele în urmă cu cincizeci și cinci de ani, când ne-ați vizitat țara și v-am văzut pentru prima dată. Noi, proaspăt căsătoriți, amestecați cu mulțimea la Arcul de Triumf, vă așteptam să sosiți de la aeroport și să vă ovaționăm. V-am zărit de departe în mașină cu președintele nostru, fluturând mâinile și salutând radios poporul, care exulta în urale și ropote de aplauze. Când ați ajuns la capătul Șoselei Kiseleff, ați trecut pe sub Arcul de Triumf ca un erou de seamă. Imaginea aceea ni s-a întipărit în minte pentru totdeauna.

- A fost o vizită istorică! se entuziasmează și Lascăr. Țara noastră a dobândit atunci un uriaș prestigiu și a legat prietenii cu majoritatea statelor lumii.

- Am întreprins acea vizită cu dragoste desăvârșită.

- Dragoste cu care v-au imortalizat mai târziu și românii aici.

- România și Franța au aceeași mamă. S-au iubit de la începutul începutului și se vor iubi până la sfârșitul sfârșitului.

Încheiaseră plimbarea, vedeau soclul monumentului. Parcurseră spațiul rămas în reculegere. Acolo, Generalul le strânse mâinile pentru despărțire la fel de ceremonios ca la început.

- Vă rămânem profund recunoscători, îl gratulă Sofia.

- Iar eu vă urez multă sănătate!

Își ridică mantaua de pe treptele scării și urcă postamentul. Se mai priviră un răgaz ochi în ochi. Apoi Generalul își reluă poziția destinată, se eliberă de viul trupesc și, într-o zăbavă inefabilă, începu să crească, să crească, până își reobîndi pe deplin structura impenetrabilă și statura maiestruoasă.

Monumentul se înălța intact la locul său.

Lascăr duse palma la frunte și salută în semn de onor. După clipele de solemnitate, se întoarse spre Sofia și îi oferă brațul. Se apropiară de trecerea pietonală, dar nu zoreau să traverseze bulevardul. Adăstără să-și

schimbe semafoarele culoarea de vreo două ori. Privirile le erau atrase de monument și nu li se mai dezlipeau.

Pe aleea dinspre Grădina Japoneză se apropia o pereche de tineri.

- Au înflorit cireșii? îi întreabă cineva.

- Nu.

Lui Lascăr și Sofiei Manta le păru bine. Aventura de pomină cu Generalul Charles de Gaulle complinea totul. Revărsase asupra lor har și împuternicire.

CALIOPIA TOCALĂ

Năluca

(fragment de roman)

Agitație mare. Un adevărat furnicar. Lumea se pregătește pentru întâmpinarea noului an. În magazine, înghesuială mare după cumpărături. Nu se găsesc produse, alimentarele sunt goale, dar zvonurile că ar urma să sosească o mașină care aduce carne, și aceasta se dădea la rație, cașcaval și măsline, fac lumea să alerge de la o coadă la alta, pierzându-și timpul într-o lungă și inumană așteptare, alimentată de o vagă speranță. Cu toate acestea, optimismul nu dispăruse din inimi și fiecare se străduia să întâmpine noul an în belșug, cu bucurie, dar și cu speranța unor schimbări atât de așteptate de noi toți.

Aveam într-un grup de prieteni și hotărâserăm să petrecem Revelionul la *dincolo de nori*, într-o cabană, proprietatea Carlei, una dintre prietene. Am decis ca, înainte de eveniment cu o săptămână, să mergem, ca să vedem locația.

Cabana, nu era chiar o cabană, era o casă mare, la stradă, într-o zonă turistică superbă, dar retrasă, cu o alee de brazi bătrâni, înalți prin ramurile cărora vântul își cânta cu solemnitate simfonia. Casa era mare, cu un salon pentru oaspeți, casa unor medici de țară, din tată în fiu, moștenire de familie, cu un interior elegant, care impunea respect chiar din clipa în care îi treceai pragul. Părea că din tablourile de pe pereți ești supusă unei evaluări de chipurile sobre ale rândurilor de proprietari din generațiile trecute.

Atunci, când am intrat în conac, ca să vedem salonul și să stabilim ornamentele, modul în care îl vom aranja, cum vom așeza mesele, scaunele, eram un grup de douăzeci de persoane, între care chiar și o familie de medici tineri, iar restul, singuri, fără pereche, doar prieteni, dar și spațiul rămas pentru ringul de dans, special amenajat pentru noaptea dintre ani, am avut o tresărire, un avertisment, ca și cum acea casă va însemna ceva pentru mine. Nu știam ce, dar e clar, înțelesesem că acolo voi trăi o experiență. Nu știam de care, în fine, voi vedea.

Eram agitate, așteptam cu nerăbdare noaptea aceea, unele prietene încă nu-și găsiseră toate piesele din recuzita necesară mult așteptatei petreceri, încă mai mergeau la croitorese; băieții erau preocupați de surprize, de procurarea unor băuturi fine, de mâncare ne ocupam noi, fetele, de mijloacele de transport cu care ar fi urmat să ne deplasăm, mai ales că se circula alternativ, număr par cu impar, de procurarea benzinei care se dădea la rație.

În fine, fiecare avea responsabilitatea lui.

În privința ținutei mele, eram relaxată. Mama îmi făcuse cadou o rochie splendidă, cumpărată de la un muncitor dintre cei care lucrau în Libia, în construcții. Erau mulți din satul nostru care lucrau, legal, în țările arabe și, când veneau acasă, aduceau diferite mărfuri spre valorificare, încercând în acest mod să-și mai rotunjească veniturile. Acea rochie mi-a schimbat total percepția asupra gusturilor și exigențelor sale estetice; nici în ruptul capului nu aș fi crezut că voi primi vreodată un asemenea cadou, o rochie atât de frumoasă și modernă, și chiar de la mama, femeie simplă, chiar dacă se trăgea din oameni aleși.

Cu o săptămână înainte de revelion, văzusem pe un post tv, de la moldoveni, o prezentatoare a unui spectacol, în Moscova, îmbrăcată cu o asemenea rochie și bucuria mea era de nedescris la gândul că voi întâmpina noul an într-o ținută specială și atât de elegantă.

Așa stând lucrurile, aveam suficient timp pentru mine, nu eram presată de nimic și doar cu două zile înainte de revelion am scos rochia din ambalajul ei. M-am îmbrăcat cu ea, ca să verific dacă totul e în ordine, apoi am așezat-o pe un umeraș și, în timp ce o priveam, făcând în mintea mea diferite regii cu privire la intrarea mea în salon, la reacția prietenelor la apariția mea în această ținută, sună cineva la ușă.

Nu intuiam cine ar fi putut fi. Fetele erau ocupate, cei care m-ar fi putut vizita nu mai erau în țară, iar Atilla, după dușul rece pe care îl primise, a înțeles și se comporta destul de precaut. Mă uit în oglindă, trag halatul pe mine, îmi așez părul, vizitatorul nocturn insistă, arăt bine, mă îndrept spre ușă și, fără vreo emoție anume, deschid. Mare mi-a fost surpriza, când l-am văzut pe Atilla. Nu mai trecuse de un an de zile. Eram pacienta sa și avea o atitudine rezervată la cabinet, iar vizita sa era total neașteptată.

- Sărut mâna!

- Bună seara!

Rămân în ușă, nu schițez nici cel mai mic gest din care să rezulte că aș fi înțeles că pe mine mă caută, poate e o abatere de traseu, sau vrea să întrebe ceva, în fine, voi afla.

- Cu un an în urmă, spune el, în același halat mi-ai deschis ușa și, acum, ca și atunci, mă ții la ușă, fără să-mi întinzi mâna și să-mi ușurezi sarcina. Ca o fulgerare, mi-a revenit imaginea acelui moment și, fiind pacienta lui, am considerat că e un gest de bun-simț să-l invit înăuntru.

- Te rog, intră, nu mă așteptam la o vizită...

În timp ce inventez o scuză, el intră, se oprește în mijlocul camerei și-mi spune că m-a căutat în ajunul Crăciunului, nu m-a găsit, dar seara trecută, văzând lumină la fereastră și-a imaginat că voi petrec noaptea dintre ani între prieteni, nu cu familia.

- Te rog, ia loc! El se uită în jur, face inventarul camerei cu privirea, observă rochia și o paloare i se instalează pe chip.

- Am avut dreptate, vei petrece noaptea dintre ani aici, cu cine?

Întrebarea mi se pare suficient de indecentă, nu era treaba medicului curant cu cine și unde își va petrece o pacientă revelionul, doar dacă, și-l întreb:

-Trebuia să te anunț? Intră în fișa postului tău sau în obligația mea de pacientă să te informez în privința intențiilor, acțiunilor mele? Ești cumva înregimentată în vreo structură? De ce i-ar interesa persoana mea?

- Casandra, ești o femeie deșteaptă, specială, dar ești și oarbă? Tu chiar nu înțelegi de ce vin, de ce te caut, de ce trec zilnic să-ți văd fereastra luminată. Ce nu ai înțeles? Ești lumina ochilor mei; mă trezesc dimineața cu gândul la tine, îmi imaginez fel de fel de gesturi pline de tandrețe, îți dedic fiecare clipă, fiecare zi din viața mea, totul, întreaga mea existență e într-o formă sau alta dependentă de tine.

Înțeleg că nu a aflat...încă, eu fusesem și oarbă, altfel ar fi fost mai atent la cuvinte.

- Dar tu ești un bărbat căsătorit și, în viziunea mea, căsătoria se bazează pe o întreagă alchimie care-i duce pe cei doi la altar. Mi-ai spus și că ești fericit, că ai avut cele mai frumoase femei, că ești un bărbat împlinit.

- Casandra, lasă prostiile, nimic din ce pare a fi nu este. Sunt femei cu chip de înger, cu vocea diafană, dar care otrăvesc vipera dacă mușcă din ea...

Ce e drept, existența îmi scosese în cale câteva exemplare, inutilități absolute, dar bizare prin modul în care captau cu toată voluptatea lor parazitară energia bietului încercuit, captiv ca în pâzna unui păianjen. În parte, îl înțelegeam, dar eu, ce vină aveam?

- Ce vrei să înțeleg?

- Ce trebuie.

Între timp, luase loc pe scaunul de lângă masa cu cărți.

- Nu voiam să intru în noul an fără să te văd, fără să-mi bucur sufletul privindu-te. Am găsit la Cluj, într-o librărie, Heidegger, știu că te interesează și mai știu că-ți plac și căpșunii.

Nu, nu-mi plăcea, eram alergică la ei în adevăratul sens al cuvântului, gândesc asta în timp ce el, ritualic, extrage dintr-o geantă tip rucsac volumul, apoi o caserolă în care aspectul dumnezeiesc și roșul sângieriu al căpșunilor, în contrast cu albul zăpezii de afară, pentru o secundă, m-a purtat pe un alt tărâm. Introduce a treia oară mâna în rucsac și scoate un cilindru de carton și din el un buchet de lalele negre; nu văzusem niciodată.

- Am găsit la Budapesta, ieri, aseară am ajuns în oraș, atunci am înțeles că ai revenit, sunt proaspete, sper să-ți placă.

- Sunt superbe, nu am văzut niciodată, dar, în locul tău, eu le-aș fi oferit doamnei.

- Nu ești în locul meu și eu decid cui le ofer! Le dăruiesc femeii care îmi luminează existența.

Îl privesc interogativ, el continuă:

- Casandra, pentru mine soarele răsare doar pentru că există ea, această femeie, ziua posomorâtă, mocirloasă, neguroasă nici n-o observ, doar la gândul că o voi întâlni. Nu sunt un imbecil și nici afemeiat; e ceea ce poate trăi un om o singură dată în viață. Vrei, înțelegi, nu vrei, nu-mi poți schimba trăirile. Cu această iubire răvășitoare, pârjolitoare care mă arde pe interior, cu neputința, cu incapacitatea mea de a schimba ceva din nebunia pe care o trăiesc, voi intra în mormânt, tu nu poți controla nimic și poate nici nu înțelegi exact ce mi se întâmplă. Este și atât!

Am avut suficient timp să-mi analizez zvârcolirile și să înțeleg că nici eu nu pot controla nimic. De atâtea ori am pornit spre tine și tot de atâtea ori m-am întors din drum, făcându-mi mea culpa pentru lipsa curajului de a merge înainte, sau de a renunța. Nu am avut putere! Mă întorc de fiecare dată acasă, intru în baie și dialoghez cu celălalt, imaginea mea filtrată prin luciul oglinzii, ne reproșăm unul altuia lipsa de curaj, un sclav roman ar fi avut mai mult curaj decât mine chiar în arena cu lei și-i răspund că un sclav roman n-a avut neșansa să cunoască iubirea așa cum o trăiesc eu, de aceea erau atât de curajoși în arenă, era o luptă pe viață și pe moarte, miza era libertatea, cu tine, însă, e altceva; tu chiar asta vrei, eliberarea mea din pasiunea asta nimicitoare.

Face o pauză, aruncă o privire în treacăt peste rochia ce stătea atârnată pe umeraș, apoi continuă:

- Dar asta nu se poate! Nu se poate și nici nu vreau. E ca un uragan care își supradimensionează forța prin sine însuși și tocmai această forță îmi alimentează ființa. Când mă gândesc la tine, simt cum energia unei lumi necunoscute se strecoară în interiorul meu și crește, crește, crește, pot îmbrățișa pământul întreg, îl pot strivi în brațele mele, dar ele se prăbușesc inerte, se lovesc ca de un zid când încerc să le îndrept spre tine. Suntem două bucăți de cremene, două arme care stau una în fața celeilalte, la fel de puternice. Asta nu e iubire, e chin! Nu am nicio așteptare, știu cum gândești, spune el și continuă:

- Pentru tine e mai important că cineva suferă pentru ceea ce simt eu acum, în loc să te bucore că ai putut genera într-un bărbat asemenea mistuire. Nu ai de unde ști dacă e în stare de asemenea emoție, sunt atâtea femei incapabile să genereze un sentiment înălțător în sufletul unui alte ființe. Nu-ți cer nimic, pentru mine e suficient faptul că ești, că ești reală și că, din când în când, am șansa să te privesc. Pentru mine, e de-ajuns și atât! Ți cau chipul în figura trecătorilor pe stradă, a pacienților, în amintiri, în imaginea lunii. Pentru mine e suficient să o zăresc și printre straturi suprapuse de nori. De când ai venit prima dată la mine, la cabinet, viața mea a luat-o razna. Tot ce fac, tot

ce-mi planific are un destinatar, dar și un judecător intransigent, tu! Ție îți dedic totul, în tăcere, și o fac cu dorința ca ție să-ți placă, în primul rând.

Nu răspund nimic, nici nu știu ce i-aș putea spune, nu vreau complicații, filosofia mea de viață e alta.

- Ți-ai pregătit ținuta pentru petrecere, întreabă, indicând cu o ușoară înclinare a capului spre umerașul pe care era rochia atârnată.

- Da!

- Superbă rochie!

- Și mie îmi place.

- Și unde vei petrece?

- Cu fetele, în grupul nostru.

- În oraș?

- Nu, la o cabană, de fapt un conac, nu o cabană cum îi spune proprietara.

- Mergeți la munte, înțeleg, îți place să schiezi?

- Nu, nici nu cred că se poate schia acolo, nu e chiar munte, munte.

Se ridică, se pregătește de plecare, simt în mișcările lui tensiune și nesiguranță, ar vrea să se apropie, să mă îmbrățișeze, eu simt, fac un pas înapoi, schimb privirea. Mirajul s-a terminat.

- Ascultă, Casandra! Într-o zi, vei fi a mea.

- Calea spre inima mea se deschide celui care va reuși să-mi câștige respectul. Ca să-mi câștige respectul va trebui să-l admir, mai întâi.

El mă privește, nu spune nimic, apoi grav, se îndreaptă spre ușă.

Deschide ușa, iese, un sărut-mâna cu plecăciune, apoi sunetul pașilor sparge tăcerea nopții în timp ce coboară pe scări.

Nu mă mir de nimic, nu fac niciun comentariu în sinea mea, fiecare e liber să simtă și să trăiască cum vrea până nu intră și tulbură universul de valori, credințe și așteptări al altei persoane. Și atunci...

Mă uit cu drag la flori, îmi amintesc de titlul unei cărți citită în copilărie, *Laleaua Neagră* a lui Alexandre Dumas, nici nu credeam că există în realitate lalele negre, privesc căpșunii și mă gândesc că mâine voi oferi prietenelor mele aripate un prânz pe cinste. Iau pe Heidegger în brațe, mă așez confortabil în patul meu, bucurându-mă că, în sfârșit, voi găsi explicațiile corecte la câteva întrebări care rămăneau fără un răspuns plauzibil.

A doua zi, ne întâlnim toți din grup: Ludmila, asistentă medicală, una din pasiunile lui Tarantino, o femeie apetisantă care a știut să valorifice toate darurile cu care a fost înzestrată. Bine învelită, cu sâni generoși, care atrăgeau privirile, și partea dorsală foarte obraznică, cu o piele ireal de albă și fină, o gură largă cu buze senzuale, creionând prototipul femeii de succes în epoca postdecembristă. A valorificat fiecare clipă a vieții sale, pășind triumfal peste cadavrele bărbaților după ce îi epuiza, hotărând, în cele din urmă, la îndemnul lui Tarantino, să plece în capitală. Bine școlită încă din provincie, știind exact ce caută, devenită ulterior studentă la Drept, la Universitatea Postrigan, un bordel de lux, o fabrică de politicieni, rector,

doamna Melcișcanu, soția unui personaj influent, colegă cu majoritatea politicianilor democrați care au terminat Dreptul după vârsta de cincizeci de ani. Intrând într-un asemenea anturaj, devenind, la un moment dat, chiar mâna dreaptă a doamnei rector, a fost numită repede avocata poporului.

Epoca postdecembristă a revigorat un cuplu de succes, frecvent întâlnit în epocile trecute, cu un potențial extraordinar: femeia trecută de a doua tinerețe, o aristocrată ștearsă, roasă de ambiții, neputință și invidie, dar dornică de putere, uneori, de răzbunare, care își asociază în prelungirea pseudo-personalității sale o tânără naivă, spumoasă, amuzantă, cu sex-apel, capabilă să râdă zgomotos doar când alții râd, sau când ceva nu e de înțeles, da, această tânără capabilă să suplinească lipsurile de orice fel ale bătrânei doamne, inclusiv orgasmul ei din patul conjugal, ca să-și țină consoarta și averea aproape de ea, a fost generos răsplătită pentru sacrificiile pe altarul politicii românești, devenind femeia de succes din societatea actuală. Da, această tânără fără prejudecăți, fără morală, fără familie, fără trecut, dar cu un prezent incandescent, alimentat de ambiții de ascensiune socială se încadrează perfect în scala femeii de succes. Acestui tip i s-a adăugat un altul, bărbatul de succes. Și Caragiale a gândit la fel. E mai sigur un adulter planificat și controlat, riscurile sunt minime, el a înțeles, Tipătescu nu. El chiar se credea un donjuan, nu un instrument în penița cu decizii a șefului de partid, Trahanache. Și așa au apărut tinerii spălăței pe lângă politicienii cu soții tinere. E uimitoare ascensiunea lor politică; despre avere ce să mai spunem...

ADELA FILIPAN

Amore cantabile (fragment de roman)

Din inerție, tânărul se ridică domol din fotoliu și cu pași mărunți dar siguri, se apropie de vestitor, aproape împungându-i bărbia. În loc de arcuș, mâna dreaptă declanșă asul final din mânecă, o lamă subțire dar ascuțită care strălucea în beznă cât licuricii de baltă lângă lac. Vioara și-o purta între bărbie și umăr, cu îndemânarea susținerii unei puști. Era pregătit oricând să tragă, iar ochii întredeschși ar fi reprezentat ultima lui problemă.

- Ți-ai pierdut arcușul, fiule? întrebă Antoni vizibil intimidat de vârful care mai că nu-l străpungea.

Tânărul forță pașii unchiului să reia calea pe care venise.

- Îmi ești dator cu unul.

Depărtă lama de la gâtul său și îl îndreptă spre ieșire. Două bucăți de lemn care constituiseră cândva un arcuș, zăceau acum rupte, împleticite în

părul de cal alb. Îl muștră cu priviri dure, uitându-se ba la ușă, ba la figura unchiului său, care pretindea vinovăția până la refuz.

- Data viitoare amintește-ți să bați la ușa unui cântăreț, spuse întorcându-se la locul său. Ajungi să fii scufundat în datorii mai târziu.

- Mă surprinzi, fiule.

O alternativă mai delicată de a spune "Așa ai de gând să-ți întâmpini singurul unchi preferat?" Retrase arma de la încheietură lăsând o urmă vizibilă roșiatică în locul unde brățara de piele crease presiune. Așeză lama pe masă și în schimb luă partiturile, le răsfoi o clipă iar mai apoi le rupse indiferent și hrăni jarul ce era pe ducă.

- Observ cu vizibil dezgust cum continui să-mi spui așa. Ce au grăit cerurile oamenilor din Milano astă seară de ții morțiș să-mi tulburi solitudinea?

O parte îmi grăia ascuns că știa ce avea de gând să audă, că a fost conștient de când îi auzise pașii pe scări ce avea să îndure. În fața sa, Antoni era o carte deschisă pe care o savura cu dezgust și de nevoie nu avea de ales decât să-i parcurgă rândurile. Ar fi introdus subiectul elegant, după care l-ar fi preluat cu asemenea delicatețe și l-ar fi descusut până la miez. Un început clasic, marca signor Antoni Russo.

- Cum reușești să țințești două note din aceeași bătaie de arcuș?

- Vrei să spui corzi?

Unchiul surâse.

- Cum vrei tu să le numești. Cum reușești? Tocmai ce le-ai cântat atât de bine pe amândouă, că nici nu am idee pe care să o apreciez, care e mai de seamă dintre ele.

Începu să se plimbe prin încăpere, cu mâinile la spate, reluând aerul misterios cu care m-am obișnuit să-l văd la operă.

- Arcușul, unul singur, poate cuprinde mai multe deodată, și își îndeplinește sarcina cu succes, aceea de a crea din o pereche de acorduri unul singur.

- Nu și dacă ai urechea necesară ca să le distingî. Ceea ce tu, unchiule, nu ai avut niciodată. Împreună de ar fi, tot diferite vor rămâne. Ce legătură are acest penibil exemplu cu opera din Milano?

Focul se încinse cât de cât dar tot mai avea nevoie de întăriri pentru a da căldură. Agitația unchiului său în toiul nopții pentru asemenea fleac avea să-l coste un arcuș nou nouț și o explicație rezonabilă.

- Să-i comand lui Vincenzo să pregătească ceaiul?

Nu era nevoie de o prezență în plus în acel haos. Turnă ceai într-una din ceștile libere pe care le avea într-o vitrină alături de alte porțelanuri și întinse ceașca unchiului.

- Tatăl tău era pe moarte, micuțule, am încercat eu să-i șoptesc de la geam.

Nu mă auzise.

Nu puteam decât să-l înspăimânt și mai tare.

Wonderful world

*În fiecare din noi,
Există un Paris,
O insulă Hawai
Și, mai nou, un Dubai,
Fiecare cu un miraj
De New York ori de Machu Pichu,
Așa cum în fiecare vizionar,
Eclozează la fiecare 24 de ore
Câte un mic extraterestru,
De aici, se întâmplă
Ca Parisul real să facă preinfarct,
Hawai-i să organizeze
Cursuri de sanitari pricepuți,
Dubai să iasă de pe orbită -
Satelit cu misiune încheiată -
Iar noi să urcăm dealul
Cu același bolovan,
Moștenire de la unchiu' Sisif,
Doar că acum îl suim/coborâm
Prin telecomandă,
Ah, ce wonderful world
Ne punem pe pâine,
Dimineața, la breakfast,
Diseară urmând să luăm cina
Pe puntea Titanic-ului
Cu DiCaprio și Spielberg,
Amândoi travestiți în aisberguri
Câștigătoare de Oscaruri
Pentru efecte speciale...*

Ochi de cireșe, vara

*Vara trecută vroiam să aflu
Cât costă ochii de cireșe,
Îmbrăcasem câteva îmbrățișări,
Le asortasem o pereche
De fluturi ecosez
Și pe Edith Piaf în balans,
Recitând regrete,
Apoi, m-am înscris la cursuri
De tango algebric,
Eram pregătit,
Știam precis că voi afla
Prețul ochilor de cireșe,
Vara asta,
Dar ceva s-a întâmplat:
Ori cireșele au orbit pe orbită,
Ori eu, în loc să chiulesc
La ora de Logică aristorelică,
Am chiulit exact de la minutul
Când ochii cireșelor
Dădeau în pârg și deprindeau
Văzutul de lume și aprinsul
De roșu, exact în vatra
Morilor de vânt.*

Fluturii, da, fluturii...

*Cumpăram aer de la Dumnezeu
Și-l vindeam la suprapreț,
Fluturii erau cel mai ușor
De păcălit,
Le livram zilnic
Strălucitoare tone de nimic,
Iar ei încercau să zboare
Și să coloreze în albastru regal
Dărele de haos lăsate
De casierii mei împrejurul lor;*

*Doamne, ce afacere bună,
Păcat că au început să crape
Toate iluziile despre oglinzi,
Despre ape limpezi și faguri,
O, da, și fluturii, da, fluturii
Măsurând ridicarea la putere
A acelui zero, care încape
Atât de ușor în portofele de aur...*

Fotografia

*Îmbătrâneam în fotografie,
Credeam că e doar un efect optic,
O iluzie, "un balon meteorologic",
Cum zic oficialii când vor să taie
elanul
Ufologilor, care jură că au văzut
un OZN
În dreptul ferestrei care dă spre
estacadă,
Așa eu, mă priveam într-o fotografie
Și îmbătrâneam, efectiv,
Copilul de acolo, eu pe la vreo
patru ani,
Făcea riduri, se aducea de spate,
La dracu', mă dureau oasele
fotografiate,
Până și alb-negrul, și griul conținut
Aveau reumatism articular,
Poate o criză de dedublare...*

*Îmi iau, prin urmare, fulgarinul,
Îi ridic gulerul boțit de spondiloză
Și ies din fotografia de altădată,
La o plimbare printre celălalte
Certificate medicale
Și printre glumele atinse de anxietate
-
Apropo, cine are o țigară în plus,
Că nu mai știu nici unde mi-e
tabachera
Și nici ziua de mâine...*

Cămașa ta albă

*Cămașa ta albă
topea încet căldura câmpiei,
facea unduirea spicelor
să crească,
ele devenind gânduri ale tale,
gânduri străvezii
în care inserau
în subțirimea ochilor tăi
semințele de trifoi ale unei iubiri
semănând parfumului nevăzut
al luminii de liliac.*

Cineva mi-a arătat odată

*Cineva mi-a arătat odată
un fruct din livadă,
un fruct al livezii căzut
în locul în care ai iubit prima dată.
De-atunci ceva din răcoarea
atingerii tale, Generale,
înconjoară copacul acela
odată cu mătasea
unui zâmbet de fată.*

Sufletul tău

*Sufletul tău
plutea uneori
în apa dulce-amăruie a dragostei,
mănat de-o ursitoare
ce aduna
de prin preajmă
inimile luminoase ale copacilor
din urma unor pași de domnișoară...*

Un sihastru

*Un sihastru
era mereu lângă tine, Generale,
rugăciunile lui fiind pretutindeni:
în ramuri, pe râuri,
în iarbă și flori,
iar păsările
zburau liniștite
împrejmuiind
cu subțiri înțelesuri
întreaga ta ființă.
Un sihastru
era mereu lângă tine, Generale...*

Erai tânăr

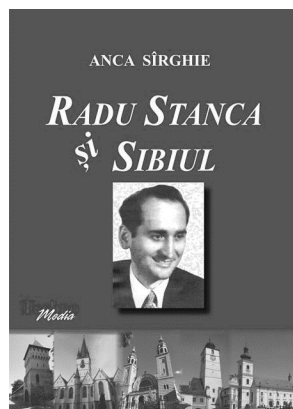
*Erai tânăr...
Dintr-o fluturare subțire a degetelor
puteai înălța atunci o scară de abur
până dincolo de vârful copacilor
pe care cobora scânteind
zâna albăstrimii de zi.
O dimineață subțire
se ridica din hamacul tău,
alungând întunericul
din corturi.*

Mai înainte a fost

*Mai înainte a fost
o noapte cu bouri pe-afară,
dând târcoale unei vechi cetăți,
erau dintre aceia care mâncau
iarba înflăcărată a apusului,
prevestind războaie.
Mai târziu tu aveai să spui
că e de-ajuns o singură dată
să vânezi
un asemenea zeu
cu nări răsufând în tine corăbii,
cum e de-ajuns o singură dată
să mori...*

N. GEORGESCU

**„salcia plângătoare a generației sale,
oglindită în râul propriei conștiințe
tragice”**

Radu Stanca este un autor important atât prin dimensiunea operei cât și prin urma apăsătoare a personalității sale în contextul cultural-istoric al timpului trăit. O mare parte din generația războiului și a primului deceniu proletcultist se hrănește din crezurile sale estetice și îl ține ascuns în gesturile ei simbolice. S-ar zice că a fost o experiență oarecum unică: scriitorul fără operă publicată în timpul vieții „debutează” brusc la aproape zece ani de la moarte cu teatru, poezie, eseu – cărți de sertar, bogate în conținut, definitive, păstrate cu sfințenie de soția lui, actrița Dorina Stanca – și creează timp de câțiva ani eveniment, adică dezbateri, comentarii, ca în jurul unui om viu. Spuse așa, se, lucrurile par ca regizate de un destin; analizate în procesualitatea lor, se dezvăluie solidaritatea membrilor *Cercului Literar de la Sibiu* pentru un comiliton, pe care-l vor recunoaște, cei mai mulți dintre ei, drept lider - ei, care cu toții l-au urmărit și înconjurat pe Radu Stanca, devotați cu adevărat unor idealuri ce se regăsesc ca într-o *școală de gândire* la fiecare în parte. Dicționarele rețin, despre el, vorbele inspirate ale lui Eugen Simion: a fost „salcia plângătoare a acestei generații, oglindită în râul propriei conștiințe tragice”.

Cartea dnei Anca Sîrghie¹ acceptă miracolul, adică destinul acesta al unei resurecții venite ca din senin în plină epocă proletcultistă, dar pătrunde și în umbrele și penumbrele vieții autorului, în miezul operei pe care o dezbate cu celelalte dezbateri alături – deci: urmărește, mai ales, tocmai această procesualitate a pătrunderii lui Radu Stanca în conștiința publică. Au fost campanii de presă, întreținute de intelectuali importanți, în mai multe reviste culturale, rămase în presă, necesitând, pentru cine interesează istoria

¹ Anca Sîrghie, *Radu Stanca și Sibiul*, ediția a II-a Editura Techno Media, Sibiu, 2022.

ca proces, investigații atente, amănunțite. Practic, biblioteci întregi sunt răscolite în căutarea referințelor, autoarea elaborând o bibliografie cât se poate de vastă cu mijloacele actuale ale cercetării.

Este, în fond, o chestiune de destin al tuturor culturilor, al celei românești mai ales: viața ideilor, primul veșmânt al gândurilor stă consemnat mai ales în periodice. Cartea este o bucurie a spiritului, desigur, dar are șanse mult mai mici de existență, de apariție, decât ziarul. Nicolae Velea avea vorba aceasta pe care o repeta prin redacția *Luceafărului*: „Cartea? Negru pe negru!”, adică pagină peste pagină, tuș închis între coperte. Pe când ziarul se citește deschis, de mai mulți odată, în grup... Ca-n Poiana lui Iocan, ziarul e dezbateră, dialog. Cartea se citește de unul singur, în taină... Cultura scrisă (tipărită) stă masiv în ziare, reviste, alte alcătuirii repetabile numite îndeobște periodice; cartea este ca vârful icebergului, numai o șesime din „marele ghețar” al hârtiei scrise se odihnește între copertile ei. De aici decurge necesitatea trasării cărărilor, a investigării imensității tezaurului tipografic – adică a ceea ce se cheamă de obicei cercetare științifică. Cercetătorul ia biblioteca pe titluri, le parcurge pe fiecare în parte – pentru perioada sau tema care-l interesează – și pune deoparte (nu alege!) tot ce se referă la *ceva-ul* pe care-l caută.

Aceasta era o „meserie” preponderent masculină, bărbații fiind de obicei mai rezistenți la tăiat drumuri; nume precum cel al dnei Anca Sirghie echilibrează, dacă putem spune așa, domeniul.

Cercetarea feminină și-a avut, la noi, gloria pe vremea când institutele erau încă vii (puteau să-și publice fișele); de un timp bunicel bărbații au cam rămas neînsoțiți la roboata aceasta bibliotecărească (vezi proporțiile, la marile șantiere existente în domeniul literaturii, nu al lingvisticii – unde trăim un fel de „matriarhat științificesc”).

Cartea a cincea dedicată de Anca Sirghie autorului vine după *Radu Stanca și obsesia Thaliei*, 1996, *Radu Stanca, Dăltuiri*, 2012 și *Radu Stanca-Profil spiritual*, 2015, ambele realizate împreună cu Marin Diaconu, apoi *Radu Stanca, Evocări și interpretări în evantai*, 2016 și, de curând, *Radu Stanca și Sibiul*, în edițiile din 2021 și 2022. Cărțile sunt întregite de o susținută activitate publicistică și de numeroase comunicări ținute la diferite simpozioane, conferințe rostite în țară și în comunitățile românilor din America (toate acestea făcând să i se zică, pe drept, „exegetă” a lui Radu Stanca) desfășoară *în evantai*, ca să parafrazez titlul de mai sus, compartimentele vieții și operei. Este, așadar, o abordare tematică, foarte potrivită cu cercetările diacronice ce trec obligatoriu prin surse bibliografice pe care cercetătorul și le procură și interpretează în același timp.

Din cele 22 de capitole ale noii cărți află, adică primești informație, și intri în dialog cu autoarea, descoperind propria ei interpretare, pe lângă cele descrise succint. Nu e locul, desigur, în această scurtă prezentare să descriem comentariile; vom menționa ceea ce ni se pare mai important – după ce reluăm, desigur, afirmația că ne aflăm în fața unei tratări majore, clasice, din

zona istoriei literare. Exemplar este tratată relația cu Cercul Literar de la Sibiu a lui Radu Stanca, capitol din care desprind ideea că, după Diktatul de la Viena, „cerchiștii” refugiați din Cluj la Sibiu pun problema primatului estetic în artă în termeni maiorescieni: așa cum în 1867, după anexarea Ardealului de către Austro-Ungaria, criticul cerea ca protestele ardelenilor să se facă într-o limbă curat românească, pe baza unor principii serios europene (dând exemple de limbaj de presă împeștriat cu termeni nemțești și sugerând că prin aceasta ziarele ar cere bunăvoință din partea Vienei, declarând formal un filogermanism ce roagă, cere clemență, nu un protest curat) – tot astfel după Diktatul din 1940 Sibiul cere întărirea dialogului european în literatură și artă, ieșirea din lamentație – chiar națională fiind – și abordarea teoretică a realității. În istoriografia noastră de dinainte de 1989 nu lipseau voci care, mai mult sau mai puțin voalat, sugerau că livrarea în estetic înseamnă abandonarea luptei naționale. Concluzia lui Titu Maiorescu rămâne valabilă: chiar în lupta națională trebuie ținută, elegantă chiar, desfășurare cu calm de argumente logice.

Interesante mi se par capitolele despre „baladismul” lui Radu Stanca, un crez estetic ce s-ar putea regăsi, la capătul unei investigații mai adânci, în „mandolinismul” lui Eminescu afirmat de George Murnu în 1939 și mult comentat (între alții, de Vladimir Streinu) ca fază ultimă și generalizatoare a poeziei eminesciene (tema este reluată, în zilele noastre, în *Eminescu. Negocierea unei imagini*, de Iulian Costache, care consideră romanța creație de vârf a lui Eminescu; lucrurile nu sunt puse în relație de către autori – ca dovadă de cât de necesară ar fi o bibliografie a temei). Comentariul teatrului lui Radu Stanca ocupă un loc important în cartea dnei Anca Sîrghie, și, dacă mă refer la excelenta interpretare de către dânsa a piesei „Hora Domnițelor” (1945), este numai pentru a aduce o sugestie în plus: filosofia horei, a jocului ielelor, a cercului în mișcare se regăsește, oarecum, în cartea sincronă a lui Romulus Vulcănescu *Fenomenul horal* (1944).

Aceste sugestii de lectură îmi arată că mă aflu în fața unei cărți cu totul interesante, descriind o operă care absoarbe ca un burete idei și teme majore ale timpului ei, dar și ale timpului trecut ori viitor – deci o operă îndeobște definibilă ca perenă. Anca Sîrghie, o „exegetă” în toată puterea cuvântului – oricât ar vrea unii să-i știrbească imaginea – se află în fața uneia dintre cele mai importante cărți ale sale, drept pentru care trebuie felicitată.

Lumea e făcută din cuvinte

*Lumea e făcută din cuvinte,
tot ce privim, ce ținem minte,
e un cuvânt,
cer ori pământ*

*Imanenta materie,
prelucrată în serie
trecătoare,
înșelătoare,
râvnită
de lumea neobosită*

Preoția, Taina tainelor

*Necuprinsă de minte,
cuvânt din Cuvânt,
împărătească,
această Taină
nepământească*

*Veșnică prietenie,
anti Iudă,
scară spre Cruce –
nimeni ca El
n-o poate duce*

*Cer altoit cu lut,
Picătură de har,
șuvoi,
biruință
în neputință
când El biruiește
în noi*

*Încredințare
de Adevăr –
teribilă asumare,
slujire
în nemurire...*

*Doar ceata dreptilor
n-o mai vor –
Cerul Cuvânt
e omul sfânt...*

Din nou despre „frumusețile iscodirii”. Un deceniu de mărturisiri culturale

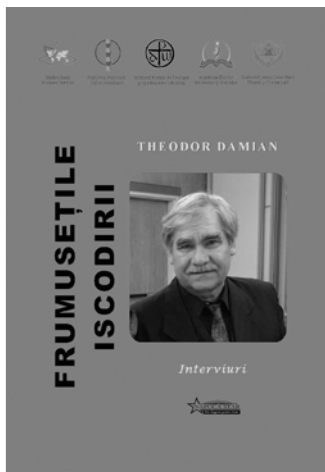
A apărut recent, la Editura Napoca Star, din Cluj-Napoca, și sub egida Academiei Elitelor, Modelelor și Valorilor, un nou volum de interviuri, din perioada 2011-2023, cu părintele-profesor dr. Theodor Damian (*Frumusețile iscodirii*, 2023), parohul Bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”, din Astoria, New York, profesor emerit la Metropolitan College, director /fondator al Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, din metropola americană, și conducător/fondator al Cenaclului „Mihai Eminescu” și al revistelor de cultură *Lumină lină* / *Gracious light* și *Symposium*, din New York. Cartea urmează altă ediție (*Trăirea în Cuvânt*, 2011), apărută la Editura Eikon, pe atunci tot în Cluj Napoca, cuprinzând interviuri anterioare anului 2011, și completează informațiile din volumul *Convorbiri cu Theodor Damian* al scriitorului și criticului literar Florentin Popescu (Editura RawexComs, 2020). Cele 31 de interviuri apărute în acest nou volum, inevitabil autobiografic, și, pe alocuri confesiv-evocativ, abordează o paletă largă de preocupări și direcții de activitate ale părintelui-profesor Theodor Damian, de la activitatea misionară, precumpănitoare, până la literatură, jurnalism și problemele sociale la zi, completând astfel imaginea unui „uomo universale” al Diasporei culturale românești, un intelectual și un prelat cunoscut și iubit nu doar în România, dar și în America, țara de adopție de mai bine de 35 de ani, dar și în multe alte locuri din lume, pe unde l-au călăuzit pașii vieții. Se confirmă astfel aprecierea Părintelui-mitropolit Bartolomeu Anania, care l-a numit cândva pe părintele Theodor Damian „un neastâmpărat al Duhului Sfânt”, adăugând: „Te miri în care Universitate nu a studiat, la care facultate nu are curs, cărei biblioteci nu i-a răvășit rafturile, și pe care meridian nu i se aude vocea” (Ion Haineș, în revista *Limba Română*, Chișinău, an XXX, nr. 2, 2020).

Cum, între timp, firesc, după împlinirea vârstei de 70 de ani (n. la 28 decembrie, 1951, la Botoșani), părintele-profesor Theodor Damian s-a mai retras din unele activități, prin pensionarea de la catedra universitară, și, mai recent și de la parohie, i-au rămas, în prim plan, preocupările culturale, și cu deosebire scrisul profesionist, o pasiune niciodată abandonată în cele trei decenii de misionariat creștin ortodox, pe pământ american, o activitate începută încă dinainte de 1989, în calitatea pe care o avea atunci de secretar de redacție al celui mai vechi ziar „national-creștin” din țară, *Telegraful Român*, înființat de Sfântul, azi, Mitropolit Andrei Șaguna, ca și la revista *Mitropolia Ardealului*, ambele de la Sibiu. După stabilirea în America, în 1989, și după absolvirea cursurilor doctorale de teologie, în 1993, a urmat un *Buletin duminical* al Cenaclului „Mihai Eminescu”, având drept scop

promovarea valorilor și a lecturii în limba română, transformat, după 1996, în revista (bilingvă) de cultură și spiritualitate românească *Lumină lină / Gracious light*”, de la New York, ajunsă în al 28-lea an de apariție neîntreruptă.

Prezent la București, în septembrie 2019, la Conferința „100 de ani de jurnalism profesionist în România”, organizată de UZPR, în parteneriat cu Radio România, părintele-profesor Theodor Damian a avut o memorabilă intervenție pe tema „Cum se vede România de la New York”, declarând între altele: „România se vede în multe feluri, depinde cine o vede. Frumusețea e în ochiul privitorului. La fel și urâtul. Când e vorba de Țara-mamă, în sine, cu frumusețile ei geografice și cu valorile ei spirituale, ea se vede cu drag și nostalgie; când e vorba de realitățile politico-sociale, se vede diferit; când e vorba de talente, acestea generează justificată mândrie de a fi român” (interviu cu Ioan Vasiliu, *op. cit.*, p. 237 și urm). În cadrul aceluiași interviu, părintele-profesor Theodor Damian a evocat și începuturile apropierei sale de UZPR, datând din perioada 1996-97, din vremea când mandatul de Președinte era deținut de Mihai Miron, colaborare continuată sub mandatele de Președinte ale lui Doru Dinu Glăvan, care, de altfel, a și vizitat America, în octombrie 2019, în calitate de invitat al părintelui Theodor Damian, însoțit de vice-președintele, de atunci al Uniunii, jurnalistul și poetul Miron Manega.

Despre propria activitate publicistică și literară, părintele-profesor Theodor Damian s-a confesat în varii ocazii, cel mai complet interviu fiind acela acordat confratelui scriitor și jurnalist, de la Botoșani, Gellu Dorian, redactorul-șef al Revistei de cultură *Hyperion*, unde a precizat că „s-a îndrăgostit iremediabil de poezie”, încă din adolescență, când, aflat pe bancile Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț, a descoperit poezia, împreună cu un coleg de Seminar, azi părintele și poetul Marcel Miron, de care îl leagă încă o frumoasă prietenie și solidaritate literară. Împreună, cei doi seminariști, au scris și multiplicat de mână o gazetă literară, apărută „într-un singur număr” (*op. cit.*, p. 253, și urm). De aici și până la *Lumină lină / Gracious Light* e cale lungă. Între timp a mai existat o tentativă publicistică, Buletinul *Adusu-mi-am aminte*, scos la Lausanne, după absolvirea studiilor ecumenice, de la Institutul Chateau de Bossey, pe când a înființat o parohie ortodoxă românească din acest oraș, chiar în fieful bisericilor catolică și evanghelică. Iată, pe scurt, chiar cu vorbele părintelui-

profesor Theodor Damian, care a fost scopul acestor inițiative cultural-publicistice: „În convingerea mea, românii din afara granițelor țării nu trebuie să-și uite identitatea națională, iar o astfel de revistă ar ajuta în mod semnificativ la atingerea acestui țel. Ideea a fost și la baza înființării parohiilor noastre din străinătate, care se mai numesc și parohii misionare, tocmai în sensul acesta, al misiunii creștine printre românii din străinătate. (...) Acest lucru scoate în evidență rolul istoric al Bisericii noastre în păstrarea conștiinței de neam, limbă și cultură” (p. 259). Mai trebuie menționat că întregul edificiu misionar, publicistic și cultural al părintelui-profesor Theodor Damian pe pământ american este bazat aproape exclusiv pe resurse proprii, și mai rar pe contribuțiile benevole ale credincioșilor locali.

Ajutat, susținut activ și necondiționat, am spune, de inimoasa preoteasă Claudia Damian, care, înainte de a veni la New York, a fost redactor la prestigioasa Editură Prestel, din Munchen, Germania, dar și de câțiva oameni de cultură stabiliți definitiv sau temporar pe pământ american, precum, criticul literar M. N. Rusu, ori scriitoarea și profesoara Mihaela Albu, părintele-profesor Theodor Damian a definitivat și a cizelat, cu vremea, structura și conținutul revistei *Lumină lină / Gracious light*, ajungând la formula actuală, o publicație academică, de ținută, cu rubrici permanente de studii, eseuri, cercetare istorico-literară, cronică de Cenușă, poezie și proză, galerie de artă, foto-album, etc.

Pe tot parcursul cărții de interviuri, în fapt o cronică vorbită, o mărturie personală asupra evenimentelor din ultimul deceniu, întâlnim și referiri la viața publică, dar și la cea privată a părintelui-profesor Theodor Damian, la procesul de creație literară, la geneza unor cărți sau conferințe. Iată de pildă, câteva explicații asupra volumului de versuri *Poemele de la Maria Eich* (Editura Timpul, Iași, 2021), scris, după propria mărturisire, în perioada pandemiei de Covid-19. Titlul volumului este inspirat după numele unei Mănăstiri de lângă Munchen, locul unde tradiția spune că s-ar fi arătat credincioșilor Sfânta Fecioară Maria, coborâtă dintr-un stejar (de unde și numele Bisericii, Maria Eich, sau Maria din stejar): „Acolo, în fiecare seară, în prezența credincioșilor, care stăteau pe bănci, păstrând distanțarea socială, pe ploaie sau pe vreme bună, călugării săvârșeau o slujbă scurtă, de 30-40 de minute. În această atmosferă m-am adâncit mai mult în temele mele lirice predilecte- pustia, arderea, peștera, Maria Egipteanca” (p. 289). Spre exemplificare, sunt adăugate la interviu și câteva poeme pe această temă, reluate de părintele Theodor Damian și în cea mai recentă carte a sa, *O sută și una de poeme* (apărută la Editura Academiei Române, 2022, cu un Studiu introductiv de Acad. Theodor Codreanu, intitulat „De la teologia icoanei, la Poezie): „Bucură-te cea plină de har / așa cum cântă acum / iar clopotele de la Maria Eich / Maria cea din stejar” (p. 293). Cu precizarea că volumul *Poemele de la Maria Eich* continuă „tezele” din volumul *Perihoreze* (Editura Eikon, 2018), punând sub semnul egalității raportul dintre „pustie” și

transcendență, cum bine observa criticul M. N. Rusu, vom observa că ambele cărți ilustrează modul cum poezia românească de mare ținută ideatică se raportează la poezia universală, motivul liric dominant fiind acela al stăpânirii, prin voință și credință, a propriilor pasiuni și tentații, în scopul convertirii și al dobândirii iertării. După pilda Mariei Egipteanca, ce avea darul înainte-vederii, orice ființă „păcătoasă”, își poate stăpâni chemările impure, primind astfel ocrotirea icoanei și binecuvântarea Maicii Domnului.

Alte mărturii publicistice, poate cele mai fecunde sub raport creativ din această nouă carte de interviuri, se referă la procesul de elaborare propriu-zis al textelor literare, la „laboratorul” intim în care s-au zămislit capodoperele ultimilor ani: „Scriu mai mult noaptea, scriu pe avion, scriu pe genunchi, scriu când stau în metrou, scriu pe unde apuc. Când scriu în condiții improvizate, transcriu îndată ce ajung acasă (...). Lucrez, cum spune Sfântul Apostol Pavel, într-o celebră expresie: cu timp și fără timp” (interviu cu Mariana Pândaru, p. 295).

Personal, am avut prilejul să-l cunosc mai bine pe părintele-profesor Theodor Damian, mai întâi cu prilejul acordării unui interviu, publicat în această carte („Ce s-ar face călătorul fără dor?”, p. 221 și urm.), dar și în mai multe ocazii, în discuții libere, purtate în varii locații, la București, New York, dar și în alte locuri pe unde ne-au purtat, împreună, pașii. În esență, omul, dar și scriitorul Theodor Damian emană, așa cum am bănuț de la început, o forță spirituală copleșitoare, transmite lumină, bunătate, iertare. Iată cum l-am descris la primul nostru contact, petrecut în atmosfera inegalabilă a „Filosofiei ca sărbătoare”, sub semnul Dragobetelui, la onomastica academicianului Alexandru Surdu, din februarie, 2019: „O întâlnire cu părintele Theodor Damian e reconfortantă. Te privește deschis, cu siguranța celui dăruit de Dumnezeu, zâmbește cumpănit și îți întinde o mână energică, mai degrabă de lucrător pe schele, decât de truditor pe scara lui Ioan, dumnezeiescul urcuș. Apoi, cu o generozitate spontană îți întinde o carte, sau o revistă, ori o broșură. E cea mai nouă, te asigură, dar e mereu alta, semn că bunăvoința părintelui e nesfârșită. Are răbdare până le citești pe toate, mai ales că nu ai cum să le ratezi - într-o zi tot de întorci la ele (...). Apoi, zorit parcă de pricină doar de el știute, te salută și plecă grăbit, rostind o scuză: Mă duc la Timișoara, ori la Iași, la Bistrița, ori la Munchen, la New York... Lasă în urmă un timp mai sărac, o undă de nostalgie. Ne mai vedem? Oare? Când?” (*op.cit.*, p. 221).

Din fericire, răbdarea părintelui-profesor a dat și de data asta roade. Noul său volum de interviuri e ca o carte deschisă. Citești în el trecutul, dar deslușești și viitorul. Și bănuiești, cu siguranță, că vor mai fi întâlniri ca aceasta, în filele cărților, în viață.

După un sfat de taină

*Dimpreună tata și cu mama
au făcut o înțelegere trainică,
asemenea unor prinți de epocă,
ca genele lor
să nu se șteargă de nicio răutate
din cartea istoriei.
nici din grai,
nici din memorie,
nici din gândirea ochilor feței,
nici din respirații,
nici din aspirații,
pe urcușul treptelor scării Crediței,
din manifestări unice,
din umblete nicidecum,
nici măcar din moarte și înviere.*

*Întoarce-te la florile din câmp
Și poartă-le cu tine-n gând,
Întoarce-te la păsărele,
La cerul ceruit de stele,
Întoarce-te la vechile prosoape
Ce le-a gătit mama de moarte,
Întoarce-te la șura de la stână
Când tata respira a voie bună,
Să te întorci la candeli rugătoare
La cătina vindecătoare,
La liniștea de prin ponoare*

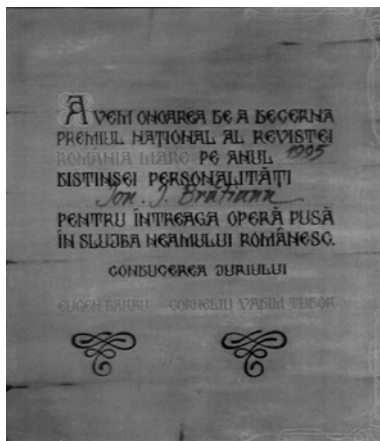
Fotografie din perioada
în care a fost instructor sanitar

Fotografie din anul 1976

Diploma acordată de
Uniunea Ziariștilor Profesioniști

Diploma acordată de
Fundăția România Mare

Bșazonul familiei Bratianu

Ultimul reprezentant al unei dinastii celebre: Ion I. Brătianu

Împărțindu-și anii senectuții între Paris și București, de o vitalitate și de un optimism de excepție, deși a ieșit din prim-planul politicii, dl Ion I. Brătianu, ca ilustru (și ultim) reprezentant al „dinastiei” politice care a făurit România modernă, continuă să se manifeste cu mare succes pe plan social și cultural.

În programul Fundației pe care a înființat-o și al cărei președinte este înscrie manifestări de mare interes: întâlniri cu mari personalități ale științei și culturii (cum ar fi, ca să dăm un singur exemplu, recenta conferință a dlui Denis Buican, poet și biolog de renume mondial), lansări de cărți, expoziții și multe altele.

Cine are curiozitatea și totodată plăcerea să ajungă la palatul său din strada Visarion descoperă acolo un veritabil muzeu de artă, cu lucrări ale unor maeștri ai picturii și graficii românești, artiști cu care amfitrionul a avut în trecut bune legături de prietenie.

După ce în urmă cu câțiva ani i-am solicitat un interviu pe care l-am publicat în revista *Bucureștiul literar și artistic*, apoi în volumul *Seniorii literaturii noastre*, iată că altcineva, doamna Eugenia Duță, editoare în plină afirmare, duce cumva mai departe inițiativa mea de atunci și a tipărit, sub genericul „Seniorii politicii noastre” un volum intitulat *Ion I. Brătianu: între zâmbet, premoniție și atitudine* (Editura Fast Editing, București, 2023).

Un portret alcătuit din contraste

În volumul amintit, pornind de la ideea că „într-o lume nedrept alcătuită, o lume plină de invidii, de gânduri negative, de intenții care surmontează conflicte mai mult sau mai puțin bazate pe realități sau mai degrabă spus, bazate pe caracterul fiecăruia dintre cei ce-și dau cu părerea, mai mult decât pe adevărata construcție a celui vizat”, doamna Eugenia Duță opinează că dl Ion I. Brătianu „a fost nevoit să înfrunte un destin, se pare, fixat și deasupra întregii sale familii. Pentru că Brătienii nu au fost numai stimați sau iubiți, ei au fost mereu ținta acestor invidii și micimi, în pofida jertfei personale depusă pe altarul intereselor țării”.

Firește, aflat la răspântia contrastelor dintre aprecieri și minimalizări ale meritelor omului, poate chiar și la denigrări pe nedrept, dl Ion I. Brătianu

– om politic, dar și publicist de marcă (încă neevaluat la dimensiunile meritate), poet și totodată mare animator cultural – este greu de fixat într-o „ramă” (istorică, culturală, socială), de unde și dificultatea celui ce se ostenește să-i alcătuiască un portret cât mai apropiat de realitate.

Dna Eugenia Duță a procedat cum a găsit de cuviință: nu comentându-i dintr-un unghi sau altul viața și activitatea personajului său și nici uzând din abundență de citate selectate din cărțile dlui Ion I. Brătianu. A ales calea de bun simț care se impunea: a recurs la relatarea faptelor și la viziunile altora, exprimate de-a lungul timpului în publicații și în cărți. A realizat ceea ce s-ar putea numi un *portret în mozaic*, unde fiecare element își are un rol precis în alcătuirea întregului.

Politician, dar mai ales pamfletar de primă linie

Printr-un simplu recurs la memorie, nu e deloc dificil să ne întoarcem la anii '90 ai veacului trecut, la perioada imediat următoare evenimentelor din decembrie 1989 și să privim, măcar fugitiv, scena politică de atunci.

Dl Ion I. Brătianu, abia întors din străinătate, dintr-un autoexil cauzat de împrejurări politice și sociale lesne de bănuț, a înființat Fundația ce-i purta/ii poartă numele, apoi s-a avântat în publicistică, scriind la ziarul *Liberalul*, a candidat la alegerile pentru Primăria Capitalei și a fost parlamentar într-unul din primele parlamente de după căderea comunismului.

Pe atunci (și mulți dintre noi, cei care am trăit acele vremuri ne amintim) abia începea să se configureze o clasă politică în sensul concret al termenului. Parlamentul, alcătuit în marea lui majoritate din inși „emanați” din așa-zisa Revoluție din decembrie 1989, își ținea ședințele până noaptea târziu, adesea cu rezultate discutabile, adoptând legi controversate, calea până la adevărata democrație fiind încă lungă.

În contextul dat, dl Ion I. Brătianu făcea o figură aparte fiindcă se prezenta acolo fără ipocrizie, fără interese obscure, exprimându-și patriotismul cu sinceritate și supunând atenției publice probleme nu numai de stringentă actualitate, ci și vizând viitorul unei țări abia eliberată din chingile totalitarismului.

Sigur că asta nu convenea, sigur că asta stârnea zâmbetul sau – și mai rău – hohotul multor neaveniți și nepregătiți pentru democrație și economie de piață.

Sigur că mulți de acolo, lucrând temeinic pentru îmbogățirea personală se simțeau mai mult decât stânjeniți sau chiar incomodați de-a dreptul.

O parabolă (până la urmă de ce nu acceptabil?) cu cartoful, prezentată cu o anume naivitate și sinceritate de la microfonul Parlamentului i-a atras numaidecât porecla de „Brătianu – Cartoful”, poreclă ce avea să-i rămână multă vreme chiar și după ce n-a mai făcut parte din forul legiuitor al țării.

Este, însă, interesant de observat că multe din criticile și interpelările de atunci ale dlui Ion I. Brătianu s-au dovedit a fi, mai târziu, validate de realitate. Ele au fost – ceea ce dna Eugenia Duță numește acum „premonițiile” personajului său.

Și mai este tot la fel de interesant să observăm că volumele scrise de dl Ion I. Brătianu în urma experienței sale parlamentare poartă titluri care incită și aproape că nu mai au nevoie de nicio detaliere: *Adevăruri din Parlament, În legitimă apărare, Cel mai hulit dintre pământeni, Revoluția de glaspapir, Voi sunteți urmașii Romei, Privatizarea adevărului, Viața în roz când e albastră*.

Toate aceste volume cuprind pamflete ce se constituie într-o adevărată oglindă fidelă a anilor și evenimentelor de atunci, comentate sub formă de pamflet inspirat, în cheie uneori tristă, alteori veselă.

Pe de altă parte se înțelege aproape de la sine că pamfletele cu pricina, în ciuda efemerității unora dintre teme, trăiesc și vor trăi în continuare ca texte, nu de puține ori exemplare, aflate la granița dintre publicistică și literatură.

Dar mai presus de toate, ca un fel de sincere manifeste ale patriotismului care l-au animat tot timpul și-n tot locul pe autorul lor.

Lucru mare – și atunci, ca și azi – în vremuri în care multora dintre contemporanii noștri, deveniți europeni peste noapte le este parcă jenă (ca să nu spunem rușine) să mai vorbească de patrie și de patriotism.

Cine are curiozitatea să parcurgă cuvântările dlui Ion I. Brătianu din Parlament are totodată și surpriza de a descoperi „adevăruri din Parlament” exprimate concis, ca-n maxime și – mai ales – valabile și azi. Iată doar două mostre: „...Dacă vocația este doar o predispoziție, o înclinație, o tendință, talentul implică deosebita capacitate de a acționa, care duce, în ultimă instanță, spre virtuozitate. Arătați-mi însă în Parlamentul României un virtuos al politicii și îi fac statuie”; „...Acum, parcă mai mult decât oricând în istoria noastră, am fi avut nevoie de oameni potriviți la locul potrivit. Dar jocul iresponsabil cu focul și... jocul de culise au făcut ca la timona legislativă a țării să ajungă mulți oameni netalentați...”.

„Bonomia străbate, totuși, prin vitriolul textului...”

Sub un titlu care sugerează, dacă nu cumva spune totul, (*Semne de admirație, respect și recunoaștere a valorii*), dna Eugenia Duță a grupat, în frumoasa sa carte, o serie de aprecieri exprimate, în timp, de unele somități culturale despre dl Ion I. Brătianu.

O lectură a lor dovedește încă o dată, dacă mai era nevoie, că acest contemporan al nostru, este o mare personalitate, atât a politicii cât și a literaturii.

Iată, spicuite din multe altele, câteva astfel de aprecieri:

Pamfletele brătieniste, prin aciditate alor, prin vehemența cu care autorul vestejește răul, viciile... prin strălucita agresivitate stilistică, prin blamarea, arderea cu fierul roșu a lichelelor, impostorilor, hoților și mafioților de tot soiul... se constituie într-un loc miraculos pentru vindecarea gravelor boli de care suferă societatea de azi... Cum singur mărturisește „m-am străduit, ca de obicei, să atac numai ideile, corupția, vânzarea de țară și de neam, multidimensionalul dezastru instalat la conducerea țării de javre, jigodiile, jagardelele și japițele postdecembriste ce s-au instalat la conducerea țării și care nu au făcut decât să promoveze jaful și ruina fizică și morală a cetățeanului, contribuind la destabilizarea și dezintegrarea structurii statale” (Ion Dodu Bălan);

Politicienii care nu sunt și poeți pot eșua în fața problematicei imprevizibile a vieții. Politicienii-poeți pot descoperi viitorul. Vă dorim împlinirile meritate, domnule Brătianu! (Adrian Păunescu);

...Cu excepția îmbogățirilor de revoluție, tot omul gândește la fel cu Ion Brătianu, cu deosebirea că nu tot omul are darul de a-și vărsa revolta și amărăciunea și de a-și apăra Neamul, adică năpăstuitul Popor Român (Ileana Vulpescu);

Înfățișarea lui Ion Brătianu, blândă, jovială, glasul baritonal, molcom și graseiat nu te duc, nicicum, cu gândul la autorul unor pamflete acide, virulente. Bonomia străbate, totuși, prin vitriolul textului. Vitriolul din pamflete fost mai întâi, într-un suflet sensibil și loial, iar aceste urme necicatrizate apar la tot pasul în scrisul lui Ion Brătianu (Fănuș Neagu).

În vizorul epigrafiștilor și al graficienilor

Nu mică e mirarea celui ce pășește în palatul de pe strada Visarion din București când află într-unul din saloane o expoziție care a avut ca subiect politicianul, literatul, omul de societate Ion I. Brătianu.

Un întreg perete este ocupat de desenele, crochiurile și epigramele celebrului Alexandru Clenciu, un familiar al oamenilor de cultură (scriitori, pictori, muzicieni) din ultimele decenii ale veacului trecut, un virtuoz al umorului și al calamburului, desene și versuri ce creează o notă de bună dispoziție cititorului, întrucât amfitrionul de azi a fost surprins în varii ipostaze, cărora dl Al. Clenciu le-a adăugat catrene foarte inspirate. Acestora li se adaugă portrete și versuri semnate de George Corbu, Cristian Mihăilescu, Neagu Rădulescu, Mihai Costache, Sașa Georgescu, Ion Barbu, Octavian Andronic, Tia Peltz și alții.

Și iată cum, pornind de la o frumoasă carte-album (împodobită cu numeroase fotografii, desene facsimile) am ajuns la o prezentare de mai largi dimensiuni, atât a volumului dat cât și a celui care reprezintă „subiectul” acestuia. Și „personajul” ales de dna Eugenia Duță merita fără îndoială acest binevenit gest editorial.

În final nu ne rămâne decât să fim în ton cu dna Paula Romanescu, prefațatoarea lucrării și să recunoaștem și noi că autoarea „realizează un portret amplu al omului – scriitorului, memorialistului, colecționarului de artă – politicianului Ion I. Brătianu, demn purtător al unui nume ilustru prin care, cea cu adevărat marea politică de ieri a dat țării noastre statornică valoare, făcând-o respectată între națiunile lumii”.

MARIAN NENCESCU

***Păcătoasa*, o carte despre trecut, pentru cititorii de azi**

În 2021 apărea la Editura Arena Artelor din Slatina, sub îngrijirea poetului și editorului Dumitru Sârghie, prima ediție, postumă, a romanului *Păcătoasa*, al scriitorului și jurnalistului gândirist Pan / Pantelimon M. Vizirescu (1903, Brăneț, Olt – 2000, București) fost condamnat politic „pe viață”, la 4 iunie 1945, în Lotul gazetarilor „fasciști”, dar care a supraviețuit, miraculos, după 23 de ani de auto-exil, în casa rudelor sale, din Slatina. După Ion Gavrilă Ogoranu (1923-2006), luptătorul anticomunist care a învins sistemul, reușind să supraviețuiască unei condamnări la moarte în contumacie, fiind ascuns de soția sa, și după teologul și scriitorul Nichifor Crainic (1889-1977), condamnat în același Lot al gazetarilor anticomuniști / „fasciști”, dar care s-a predat autorităților în 1947, după trei ani de priebejie prin țară, fiind apoi încarcerat 5 ani la Aiud, fără să existe o sentință judecătorească definitivă, cazul lui Pan M. Vizirescu este cel mai zguduitor exemplu de supraviețuire prin puterea voinței și a credinței. „În tot acest timp, avea să relateze mai târziu o nepoată a scriitorului, Simina Pinteș, Pan M. Vizirescu a continuat să scrie pe colțul patului. Scria și se ruga. Avea cu el o carte de rugăciuni pe care a păstrat-o. Ziua stătea mai mult ascuns, iar noaptea ieșea pe furiș.”

Despre imensa operă literară compusă în cei 23 de ani de auto-exil – poezie, proză, piese de teatru și eseuri – scriitorul Ion Lazu relatează că o bună parte s-a degradat fizic, după ce un nepot, de bună credință de altfel, dornic să-l ajute, i-a preluat manuscrisele și le-a ascuns în podeaua unui grajd. Peste ani, când a ieșit din ascunzătoare, scriitorul și-a găsit manuscrisele degradate: „mușegăite, putrezite, irecuperabile, nefolosibile”, spune Ion Lazu. Cu toate acestea, ca prin minune s-au păstrat suficiente lucrări, pentru a constitui o neprețuită „operă de sertar”. Azi, când se vorbește atât de mult despre „rezistența prin cultură” a intelectualilor, o formă de opoziție mai degradă tacită, cooperantă cu autoritățile, decât revolta fățișă față de sistemul comunist, cazul lui Pan M. Vizirescu, la care se mai adaugă și câțiva alți scriitori, nu mai mulți decât degetele de la o mână, între care I. D. Sîrbu, ori Constantin Fintîneru, care au lăsat realmente posterității o „operă de sertar”, este exemplar. Între manuscrisele salvate miraculos de la distrugere se află și cel al romanului *Păcătoasa*, care a văzut prima dată lumina tiparului la 68 de ani după ce a fost scris (1953-54, după o notă a scriitorului), și la 54 de ani, după prima „revizie”, din 1967, a lui Pan M. Vizirescu însuși. Avem de-a face, așadar, cu cea mai spectaculoasă „restituire literară” a ultimilor ani, și este meritul lui Dumitru Sirghie de a-și fi asumat dificila și ingrata sarcină de a extrage, din „lada cu zestre” a literaturii de sertar, această capodoperă.

Scris în condiții improprii, în prima parte a lungii sale auto-recluziuni, în casa unor rude din comuna olteană Pârscoveni – „Camera în care locuiam eu avea scândurile de pe jos răbufnite, adică stricate de șobolani. Toată noaptea umblau șobolanii, chițăiau și se luptau. Și, cum aveam la mine bastonul, dădeam în scânduri și se potoleau”, își va aminti, peste ani scriitorul – romanul *Păcătoasa*, împreună cu poemul *Luceafărul străfundelor taine* au fost primele cărți scrise în izolare: „Am scris un roman de care eram foarte încântat. Asta era viața mea”, adaugă Pan M. Vizirescu. Curând, rudele din Pârscoveni îl vor atenționa că nu-l mai pot ține în casă, fiind „dușman, cum zic ei” (comuniștii – n.n.), și de aceea se mută la Slatina, în casa părintească, unde va rămâne până la 27 iulie 1967, când este „descoperit” de organele de securitate, în urma unui denunț, dar eliberat imediat, deoarece, încă din 1964, intervenise Decretul de amnistiere al deținuților politici. Un om, un destin, o dramă!

Formal, romanul *Păcătoasa*, ce descrie, condensat, ultimele șase zile din destinul pământean al lui Iisus din Nazaret, se înscrie în lunga galerie internațională a romanelor cu subiect christologic, inaugurată numai în ultimul secol de cartea scriitorului polonez Henrich Sienkiewicz, *Quo vadis?* (1896), povestea unei convertiri creștine, petrecută la Roma, în vremea Împăratului Nero, apoi cartea lui Giovanni Papini, *Viața lui Iisus* (1921), care l-a entuziasmat atât de mult pe Mircea Eliade, romanul americanului Lloyd C. Douglas *Cămașa lui Cristos* (1942), un succes comercial ieșit din comun, în fond tot povestea unei convertiri, și în fine,

cartea recentă a portughezului José Saramago *Evangelia după Cristos* (1991), declarată eretică de catolici, ce aduce în prim plan teza gnostică, după care Dumnezeu ezită să-și sacrifice fiul, în favoarea umanității.

Întrebându-se recent de ce „după 2000 de ani de creștinism” poporul român a produs relativ puține opere literare, plastice, muzicale etc. despre viața lui Iisus, scriitorul și filosoful Gabriel Liiceanu explică în cartea sa *Iisus al meu* (Humanitas, 2020) că de vină ar fi „lipsa unei catehizări coerente”, cum s-a făcut în Apus. Cum faptele contrazic de la sine asemenea aprecieri, nu înțelegem de ce, în opinia sa, de „recent îmbisericit”, o carte originală pe această temă ar trebui să fie neapărat „necanonică”. Iar ca argument aducem chiar romanul *Păcătoasa*, al lui Pan M. Vizirescu, unde gândirea speculativă, împletirea rațiunii cu senzualitatea și incursiunile hermeneutice în textul biblic ne trimit direct spre marea literatură a lumii.

Sub acest aspect, cartea *Păcătoasa*, scrisă, am văzut, în condiții mizere, de exil intern, este mai mult decât un roman cu subiect christologic, plasat în liniile tradiționale ale ortodoxiei, este mai degrabă *un roman social cu substrat politic*, un răspuns propriu al autorului la marile întrebări ale veacului, ce ne trimite deopotrivă spre teologia de factură ortodoxă, dar și către literatura rezistenței, a martirilor închisorilor comuniste, mergând pe linia autohtonă a *gândirismului românesc*, curent filosofic cu care Pan M. Vizirescu s-a identificat pe deplin. Fundamental, gândirismul local, așa cum a fost el formulat de Nichifor Crainic s-a alimentat din izvoarele ortodoxismului, devenind mai mult decât un curent estetic, o adevărată „linie ideologică”. Firesc, deci, și Pan M. Vizirescu a urmat această viziune transcendentă, mistică, prin care sacrul, în speță Iisus, ca personaj real, coboară printre oameni, odată cu Apostolii săi, participând activ la activitățile cotidiene, la viața socială.

Această viziune, profund umanizată, asupra destinului și rolului creștinismului reprezintă contribuția originală a lui Pan M. Vizirescu la constituirea unei noi ideologii. Dacă ar fi avut puțină inspirație și clarviziune asupra noii politici culturale a Statului, politrucii vremii, în loc să-l condamne pe Pan M. Vizirescu să se ascundă într-o magazie plină de șoareci, i-ar fi asigurat un loc cald și tihnit ca să scrie despre noua „revoluție” creștină, despre asaltul „naționalismului” contra „globalizării”, cu referire, indirectă desigur, la ocupația romană asupra vechiului Israel. Iar dacă, în loc de un roman social, ar fi rezultat o carte de apologie christologică, cu atât mai bine. Religia împacă, religia unește, religia izbăvește! Asta pentru că în mentalul colectiv al tuturor popoarelor, din Antichitate și până azi, orice contradicție politică pleacă de la adevărul: „O țară, un Păstor”, sau mai simplu: „O apă, un pământ”.

În romanul stufos, ramificat, stratificat, cu zeci de personaje și modele publice al lui Pan M. Vizirescu, Iisus, Fiul Omului este viu, el își revarsă harul printre oameni, stârnește emoții, griji, în cămărilor secrete ale puterii. Din acest punct de vedere, cartea e „revoluționară” în sensul cel mai mareț

al cuvântului, pentru că vestește o lume nouă. În același timp, este o carte a vremurilor în care a fost scrisă, respectiv a anilor tulburi de după Război. Sub acest aspect, sub pretextul că descrie vechiul Ierusalim, Pan M. Vizirescu împrumută imagini dintr-o Slatină patriarhală, provincială, unde negustorii și săracii, cinstiții și păcătoșii, martirii și trădătorii colcăie laolaltă, mișună, se calcă unii pe alții pe picioare. Este o lume în mișcare ce-și așteaptă Profetul: „O arșiță tulburătoare se lăsase de ceva vreme, ca o molimă secetoasă a văzduhului, asupra Ierusalimului. Zilele se prăjeau în arsură, iar licăritul soarelui se amesteca, de-a valma cu pulberea ulițelor, vărsând o nădușeală tulbură, înecăcioasă” (p. 14).

În acest climat sudic, incert, se petrece întreaga acțiune a romanului. Cu o artă epică desăvârșită Pan M. Vizirescu construiește o frescă socială de amploare, pune în mișcare „masele” și aduce în prim plan conducătorul, Profetul, în carte. Este un mod rafinat, superior, de afirmare a etnicului, ce-și revendică libertatea de sub ocupația străină, este modul cum un scriitor exilat în propria țară ajunge la izbăvitoarea „conștiință de sine”, cheia eliberării sociale. Totul se petrece, epic vorbind, într-o vreme când sub presiunea Profetului, Imperiul trosnește din încheieturi, pregătindu-se să urnească „praful moleșit al drumului” ce deschide, premonitor, romanul.

În concluzie *Păcătoasa* este manifestul politic al gândirismului arestat și prigonit de noii stăpâni vremelnici ai unei Români încremenite în „moleșeală”. Ca o răzbunare tardivă și inutilă anilor de suferințe, Pan M. Vizirescu își depășește vremea, adresându-se cu acest roman, viitorimii: Dacă nu vom asculta glasul Profetului, vom sfârși ca bogatul Baruch, unul din personajele cărții ajuns să plângă, în final „Ierusalimul pierdut”. Care Ierusalim? Ne întrebăm și noi.

Poet, traducător, eseist, critic de artă: Alexandru Busuioceanu

Apariția volumului *Poezie și cunoaștere* (Ed. Aius, 2021) de Alexandru Busuioceanu a fost posibilă datorită unui dublu efort, cel al fraților George (1918-1993) și Alexandru Ciorănescu (1911-1999), adevărați prieteni, care în epistolele lor au amintit de confratele din străinătate, și mai ales, apoi, prin răbdarea, strădania, tenacitatea Crisulei Ștefănescu, redactor nenumărați ani la Europa Liberă, care a scotocit prin biblioteci date, urme concrete cu privire la tema și subiectului ales, punând în ecuație multe/puținele mostre, dovezi recoltate în timp. În acest fel, din elemente disparate de puzzle, cartea a crescut pas cu pas, căci s-a indus și studiul lui G. Ciorănescu despre amicul comun, precum și *Introducerea* lui Alexandru Ciorănescu la ciclul liric busuiocean, *Nenumita lumină*. Păreră unanimă: că cel prezentat a fost un intelectual de vază, cu distincții europene, cu domenii forte – poezia, eseul, critica de artă... Nu numai corespondența menționată îl validează pe Alexandru Busuioceanu, ci și un contact direct, nemijlocit, evident, rezultat de întâlniri de un dramatism nefardat, în care mai tânărul coleg se descurca rău cu banii, se lamenta, chiar schițase o nuanță de grimasă, de invidie profesională că întârzia gloria lui, că nu participa la elevate conferințe. De reținut că fiecare scrisoare – prima datând din 26 nov.1949 – inserează măcar un moment emoțional. Se strecoară detalii spirituale referitoare la doctoratele fraților în Științe politice, Literatură comparată, șansa de titularizare la Universitatea București. Falii de existență girată de ghinion: „La Paris, l-am văzut – scria fratele mai mic – pe Busuioceanu chitrit ca oricând ...(în) stare de descompunere, amăreală...(ca) la un proletar, care își vinde cărțile din bibliotecă” (pp. 16-17) ori de reveria deliciilor culinare de la manifestări somptuoase, galante, animând papilele gustative ale exilatlui ba spaniol, ba francez.

Privitor la străbunicul său, un boier pașoptist și patriot liberal, Alexandru Busuioceanu (1896-1961), a preluat înclinația spre arte și atașamentul față de patria lui Cervantes. În tinerețea-i vulcanică, ca ziarist a colaborat la *Lumina nouă* (București), alături de Crainic, Ralea, apoi, la *Arena* (Iași, redactor-șef), cu multe migrări ideologice de la extrema dreaptă la cea stângă, dintr-o redacție în alta. Alte escale jurnalistice: *Luceafărul* (N. Crainic - director), *Lamura* (sub direcția lui Vlahuță și Al. Brătescu Voinești), *Dacia*. O pauză motivată: între 1916-1918, când „schimba penița pe pușcă”, p. 34). În 1921, împreună cu Cezar Petrescu, N. Crainic, L. Blaga,

fondează gazeta *Gândirea*, iar vocația scriitoricească se ramifică în eseu, critica și istoria artei, portrete de scriitori (Pierre-Jean Jouve, Jean Paulhan în periodicul madridean *Insula*). O coagulare a trudei intelectuale se află în cartea *Etnos*, 1941, București. Doctoratul (în Litere) început la Viena (1920-1922), continuat cu un stagiu la Roma, va fi concretizat la Universitatea din București, 1925, apoi, cariera academică. Din postura de traducător, l-au atras marii creatori ce au revoluționat limbajul poetic, în special, Walt Whitman (1925), Rainer Maria Rilke, Tagore, dar și *Poemele* lui San Juan de la Cruz. Tip providențial în formarea lui Călinescu, umanistul Vasile Părvan l-a influențat pe linia dacismului, a răspândirii acestui filon în alte culturi romanice, inclusiv la spanioli și italieni, fapt învederat și de cercetătorul Rodrigo Jimenez de Rada, un apologet al regilor daci Decebal și Burebista și al preoților Deceneu și Zamolxis. Pe urmele ctitorului Academiei Romene din Italia, mitul dacic a dăinuit, în ton cu mirajul Sfântului Augustin, sever cu denigratorii străbunilor noștri, prilej de a-l „condamna” pe cuceritorul și distrugătorul statului antic cu capitala la Sarmisegetuza la uitare, un mileniu. Circulă și varianta că un împărat roman ar fi căzut prizonier la daci. Omul de acțiune, de largă reputație internațională, dincolo de tribulațiile reale sau inventate, a fost adoptat în foruri cvasi inaccesibile precum Academia de Științe și Litere Paris, Academia Regală de Istorie a Artei din Toledo, director la ICR din Spania (1943-1945), prof. univ. la Madrid, Ministerul Afacerilor Străine. Cele 3 plachete de versuri în spaniolă (ultima, 1954) confirmă că poetul reprezintă o autoritate în două literaturi, adept al metaforei, al funcției estetice și al frumosului – poartă cognitivă, „cu nimic mai prejos decât cunoașterea metafizică, mistică, istorică” (p. 50). Opul *Poezie și epifanism* glosează despre idiomul poetic din sec. al XX-lea, unul conotativ, cu reverberații filosofice (pp. 92-97), încât pe drept cuvânt arta poate fi echivalată cu „înălțarea spre epifanie” (p. 98).

HEINZ-UWE HAUS

Does Wisdom Accompany Suffering? - Theatre in *Jetztzeit*

1.

Biblically Solomon meant that “With more wisdom comes more sorrow; the more knowledge, the more grief” the more you know the more truth that you exposed to, and that truth is not necessarily good all the time, sometimes the truth hurts. One is reminded of the devastation brought on by the knowledge of good and evil possessed by Adam and Eve after their rebellion in the garden. In other words more wisdom means a greater awareness of the futility of seeking knowledge. How then can dramatists and directors, engaged in the production of both ancient Greek and modern plays, utilize both history and inevitable shifts in social mores to better serve the needs of today’s theatre audiences?

Reflecting upon European identity, we not only remember our history and look ahead towards future developments, but we also engage in forms of analysis that bring into play normative standards by which actual developments are judged in view of unrealized possibilities. Thus understood, critique is internally connected with hope, with the tenacious determination not to reduce history to a series of empirical events, but to judge and evaluate it both emotionally and morally. We do this to lessen the suffering, to enhance the opportunities to experience joy and to increase the room people have to articulate what is more important for them and to increase the changes that they will be heard and understood by others.

2.

When I asked recently a former dissident, who was imprisoned by the East German State Security (Stasi), “Does wisdom accompany suffering?” I did not mention the context of Ancient Greek drama. His answer was straight; “No. It does not.” And he explained:

“This fallacy is perpetuated by people who have suffered and somehow need to justify that suffering. The idea that human suffering tends to be purposeless is so unattractive that we have to invent reasons for its spiritual growth, character-building experience, trials of adulthood, punishment from god, and temptations of the devil, whatever. I won’t try to convince you that your suffering has NO value. My thesis is on that wisdom is not conferred by privation or suffering.”

I replied: “Now what about privation? Does it sharpen our wits, make us lean and cleaver? Is necessity the mother of invention?” But he stood

firm: "That's just something we tell ourselves so, once again, we can justify our suffering, and not have to stop. We seem to think of privation as one of our civilization's motivation techniques, and therefore, a good thing. We embrace our poverty like we embrace our pain. We have convinced ourselves that it's good for us."

Only when I added the context to our dialogue we could agree that the orchestra is neither a gulag nor a playground for brainwashing. As an example, "The Bacchai" came to mind.

3.

So influenced are we by the Greek origins of our thinking about political matters that the best of our political theory remains imprisoned within their forms of consciousness. A political theory raised to the height that the Christian sense of the value of the person makes possible has not been developed.

The de-sanctification of the state is epitomized in the command: *Render therefore unto Caesar the things which be Caesar's, and unto God the things which be God's*. Unhappily, this has been too often understood either as an ascetic counsel to the godly man to suffer what earthly powers brings to bear upon him and to ignore the problems of civil society, or as a sanctification of the state as possessing in the area of earthly matters a divine authority.

But the plain meaning would seem to be: to understand the difference between the things of God and the things of Caesar and to think and act accordingly; neither to turn one's back upon the world, not on the other hand to consider the political institutions that from time to time well or ill serve human needs as in any sense themselves divine.

4.

If this precept so understood is explicitly held in mind, the primacy of the person looms so large that the secondary and derivative character of the state as a necessary, but limited, earthly institution, and not more, becomes sharply apparent. The state ceases to be seen as an institution universal and co-extensive with the sum of human relations that is called society. It becomes possible for political theory to break out of the bonds imposed on it by the men of genius who created it, to overcome the limits of the conditions of the Greek consciousness, and to attain the deeper understanding accessible to it on the basis of the Western doctrine of the person. But even Solomon, who had magnified and increased wisdom more than all who were over Jerusalem prior to his reign, learned firsthand that persuing all this is like chasing the wind.

5.

The view of modern Western story as “a catastrophe”, as a succession of ruins – from the failed French Revolution to the successful mass-murders at Auschwitz – is central to the postmodern historical sense, to its offshoot in posthistoire, and to its depiction of the past. The unique twentieth-century intersections of rationality and genocide, of advanced technology and nuclear destruction, of an ideology of progress and praxis of barbarism, have become constitutive paradigms for a “woke” postmodern mind. The cultural Marxist Walter Benjamin for example contributes to this store of images not only through his view of history as “wreckage upon wreckage” but through his view of the past as a formless potential that responds to, and emerges from, the needs of the present-which is in his view the only incontestable reality. For Benjamin, the present dictates the past we use and remember, the past is called forth and “saved” by the needs of “now”, of *Jetztzeit*. Unlike the Hegelian idealist perspective in which historical reason shapes historical evolution in an ever-perfecting progression, for Benjamin, an interest driven memory is the central category of historical consciousness. This mindset of historical materialism unleashes doctrines of cancel culture.

The argumentation is like this: Since the past is created through the needs of the present, history cannot be seen as a linear continuity, as a narrative with fixed and casual episodes. It is, after all, the victors who compose the “narrative with fixed and casual episodes. It is, after all, the victors who compose the “narrative” of the past, and they compose a “continuum” that always excludes the story of the vanquished. The continuum, that closed any casual narrative of the past, silences the memory of the defeated and powerless for which the past is an uneven succession of fragmented and interrupted moments. It culminates in the slogan: “The history of the oppressed is a discontinuous history”. Benjamin wrote, “Continuity is that of the oppressors.” Thus, in order to overcome this “historicist hold” on the past to those excluded, Benjamin proposed a view of history that would imitate memory, stressing the breaks and interruptions of the past and created in the form of discontinuous fragments. This ideology of destroying the history and the foundations of Western culture is only repackaged since its introduction in the 1920th and spreads today to every discipline in our universities, all genres of arts and public discourse.

6.

In 1989 we reached neither the end nor the beginning of history. But the democratic awakening of the Middle and Eastern European nations and its unifying force for the continent is the dominant quality and measure. From Estonia to Cyprus, from Wales to Silesia, in Athens, Bucuresti, and

Prague count the same standards for critique and the normative justification for practical humanizing activities motivated by critical analysis and practical solidarity. It is the individual person and its unique worth that is at the center of most humanist traditions of such different cultural roots. But then again: what is this individual person? How should we envisage its identity, characteristics and capabilities? In view of all that has been said already, it is clear that we can no longer meaningfully picture the individual person according to the modern model of the subject as a rational, self-contained, disembodied and autonomous person. It is precisely this humanistic and fallocratic model of the subject that has fallen prey to such a load of convincing critique during the division of Europe.

My central contention would be that Benjamin's model of the subject as a multiple entity has a chance to enlighten, if it opens itself for the experiences, feelings and thoughts of a great many individuals in post-1989 society. In my opinion and experience, this practical, individualized and embodied humanism of the self-liberated also contains a promise. It is the promise that one day the angel of history will be able to do without wings, that is can become a human individual, no longer blown backwards into future by the storm of progress but able to fold its wings and kneel down at the mounts of human misery. Not to heal what was broken, nor to restore a lost unity or fulfill a promised destiny, but caring for the victims and their wounds, not leaving them alone – and thus caring for and accepting his own wounds and multiplicity and for that reason being very much alive...

As long as we use all dialectical tools to grasp the changing reality before our eyes we will gain the critical concept theatre needs to serve its audience.

HEINZ-UWE HAUS

Facere-nghețată

*Ochii îngerilor
sparg nimicul
eternizat pe veci*

*Se dezvăluie pe traversă
dezbrăcat și gol
pus ca semn*

*Înrădăcinat și construit
ultimul său cuvânt
rupt în tăcere.*

Crin alb

*Devorat
artistic animal
ca din frunzele junglei
între*

*Perpendicular și oblic
ținute în custodie
devorând
carne și plante*

*în umbre purpurii
verzi și proaspete
sub
Iisus grădinarul.*

A fi aici

*Căci n-avem
aici
un oraș în care să stăm
ci
o căutăm
pe cea viitoare.*

Sfat

*Ghemuiește-te
cerule
când pasărea morții
ciocănește.*

Paradox

*Scrierile
pier,
confident,
orbi ca noi,
fără bunăvoință,
cuvântul
rămâne.*

Viață

*gol paralactic
Strigoi nesfârșit strigoi
digresiune a priori.*

Sfintele vieți omenești

*cândva stăteau
pe colonade
omorâră zmei
cuceriră crestele munților în deșert
deschiseră fundături în paradis.*

*astăzi
eternitatea este
doar un cuvânt senin ca cerul
și tăcut așteptând
pe cei din jur
cu noi speranțe.*

*dinții însă
rupând în carne
pentru ca urma lor
să nu se piardă.*

Ultima știre

*pogromuri violența poliției
terorism migrație
sărăcie și arme de foc
ar fi motivele*

*Dar de ce
A lăsat diavolul
un loc gol.*

Clipire

*o respirație
scurtă și modestă
până când moartea
răpește
lumina.*

Rouă de dimineață

*Închise
ferestrele cerului
vocea lui Dumnezeu
năucită
măsoară lungimea morții
liniștea suflul respirației.*

Noiembrie

*A zecea oară unsprezece
Drum școlar de pepinieră
o, doamne, învață-ne
să ne gândim
că suntem muritori
toți împreună
și cu toții aici
n-avem stare
trebuie să plecăm
învățați tineri bogați
sau frumoși
de douăzeci și patru ora paisprezece
cimitirul Hughenot.*

Drum de autostradă

*trandafirii
jar răstignit
sufocat
când lumina și frunzele mor.*

Suflet

*albastrul inundă părul
în somnul umbrei
jar strălucitor
al sfârșitului mers
un oftat
și dragostea arde.*

Nu trage ușa așa

*nu mai lună și stele nici
zbor de păsări nici reutilizări
nerăbdătoare viața se străduiește
să se autodistrugă*

**Traducerea din limba germană
de Christian W. Schenk**

Signed Jean Bodin

Heinz-Uwe Haus, the internationally renowned theater director, has been drawing and painting since childhood - from nature, from his imagination, representationally and abstractly.

The few surviving early paintings - such as *Penelope* (1955), *Der Spiegel* (1956) or *Blick von der Veranda* (1956) - are a discovery also because of their consistent obstinacy, which is evident, among other things, in the complete ignoring of the then prescribed realism. "Growing up in a divided post-war Germany and confronted with the expectations of an ideologically narrow-minded Soviet-style conception of art, the preoccupation with forms and traditions of art practice frowned upon and forbidden by the regime was almost normal for a reasonably self-confident child",¹ Haus replies to me when I am astonished at how little the restrictions apparently affected him, remembering only the so-called "formalism debate" in 1952. In 1956 and 1957, dark years of repression, he participated unmolested in two regional group exhibitions. One reason may be that he was simply lucky, overlooked, perhaps not taken seriously because of his age, but probably his decision to turn to the theater instead of painting took him out of the attention of the appropriate overseers. Only a short time later, the now 16-year-old was forbidden to perform a Brecht soiree because he wanted to perform the poet's early expressionist poetry. And when, years later, the successful director repeatedly "offended" the state, was finally deprived of his professional existence, and had to go abroad, occasional publications of collages and drawings were never the subject of state security surveillance. Presumably, the almost non-public work as a visual artist, even under a pseudonym, is the circumstance of having escaped the radar of the Stasi. For decades, Haus has kept his identity as a theater man separate from that of a visual artist for the public, although occasionally the two fields overlap in productions (as, for example, as costume designer for Shakespeare's *Mass for Mass* in 1976 in Nicosia or as costume and set designer for Brecht's *Arturo Ui* in 1980 in Kalamata). Even as a child, Haus usually used a pseudonym for his paintings, including Henrico, HUH, Henrico da Hauso and mostly and for many years only Jean Bodin. This signature also distinguishes part of the literary and poetic work from the theatrical work.

The fact that Haus "borrowed" the name of the 16th century French jurist and political philosopher is no coincidence, but the "confession of the Lutheran educated to the Catholic Bodin's view of history and especially defense of the Huguenot movement."² Inspired by the stories of his maternal grandmother, who came from a Huguenot family that had found protection from the persecutions of Louis XIV in Prussia after 1685, for him "being

different" in the ruling regime is "a quasi-inherited means to an end, not to be deprived of one's upright walk".³ Bodin's solidarity with the disenfranchised Calvinists was of that dialectic of contradiction that was to become determinative of Haus's thought, historical work and as a timeless chronicle of the tensions among religion, philosophy, science, faith, doubt, and empirical evidence.

Since the 14-year-old had his first identity card registered as the stage name "Henrico" (at that time he led a cabaret group that included adults as well as young people; the repertoire, he confesses, was quite in keeping with the system), there was no citizen on record for the state authorities who hid behind Jean Bodin. "The name has always been and is a guarded identity to which I retreat, which I limit - and a challenge to my other self."⁴

Bodin's oeuvre is determined by his sense of gesture, of the processes determining behind the images. His pictures want to be "read", are epic in the Brecht-Lessing sense. At the same time they are intuition and alienation of changing reference systems, to be understood in a disturbing ambiguity. Relationships, repressions, and discoveries speak through them - and the added, the impermanent and enduring I.

Role models? Just as the schoolboy gobbled up all the forbidden literature that could be found - from Nietzsche's *Zarathustra* to Emil Strauss's *Veil* - and in general everything printed that fell short in the prescribed education - Expressionists, German Classicism, Baroque poetry, Greek antiquity - so "mostly on postcards smuggled in from the West, works by those ostracized by the Nazis as 'degenerate' and still ostracized during the GDR period were viewed and taken into consciousness. Then Picasso, Kandinsky, Malevich, Nolde, Barlach, Modigliani, Feininger, Cezanne and Gaughin, the Bauhaus, in short everything, a l l e s , w h i c h created images and depths of reality, which the latter does not want to be perceived by itself - no matter under what social conditions."⁵ The early and continued preoccupation with modernism of the 1920s undoubtedly shaped the autodidact's expressive will in a dominant way.

Bodin was also influenced by his close collaborations with Guillermo Deisler (especially in productions in Bautzen, Berlin and Agrinion, among others, from the mid-1970s to the early 1980s, as well as in the 1990s with the international mail art project Universe) and Glyn Hughes (also in productions in Nicosia, Kalamata, Thessalonika, Athens, Newark, Bremen and Trier since the mid-1970s). His *Pericles- Collages* (1979) as well as the *Hamlet-Sketches* (1989) would probably not have been created without Deisler's encouragement. Glyn Hughes' delight in the deconstructive also seems to have resonated with Bodin, as in his *Oedipus Quartet* (2001), which recalls Hughes' devotion to the subconscious and opens for Bodin a period of critical engagement with ancient Greek myths: *Children of Nyx and Erebus* (2003), *Hekatoncheiren* (2003), *Eumenides* (2004), and *MedeaMaterial* (2004). In our interview 2008 the artist characterized his

deep understanding between himself and his two friends: “Guillermo Deisler, the exiled by Pinochet and only half-heartedly tolerated in real socialism, has strengthened me in the political in my belief in a liberal-democratic alternative to dictatorship, in the professional he has taught me the small format, the self-restraint of the exiled. (...) Glyn, born in Wales, at home in Cyprus for decades, observes, draws, paints as if to bear the foreign as his own. He knows what he is talking about when he is silent and only the image is in charge. I have certainly learned a lot.”⁶ Deisler died in Halle/Saale (Germany) in 2003. The collaboration with Glyn Hughes lasted almost 40 years until his death in Limassol (Cyprus) 2014.

“We three shared a special skill where you bring out the best in the other at the same time work at your peak. It is a case of give and take where the result is magic: selfless love of art.”⁷ But Bodin, first of all theatre maker, underlines the practical “Use Value” (Brecht) of his way of working: “it promotes skill-sharing. Teamwork is an opportunity to learn from your peers. It boosts morale. You can only get so much done independently. Finally it increases confidence. Collaboration gives everyone a chance to spot issues and share solutions.”⁸

Such method, based on mutual trust and respect for each other’s art and creation, has a long history. Georgia O’Keeffe and Alfred Stieglitz, Max Ernst, and Dorothea Tanning, Jean Basquiat and Andy Warhol, Pablo Picasso and Gjon Mili, just to mention a few, are famous examples of such collaboration.

Bodin’s confession of influences on his pictorial artistic work, is also directed at the viewer and his ability to take a critical stance. From the early experience of the insecurity and hostility of human conditions Bodin comes to the insight into the changeability of the existing. The pseudonym stands for the determination to actively shape oneself. It is a sign of a vision of comprehensive self-determination of an artist who refused the ruling ideology in the harshest way. The ideas of tolerance and coexistence, which the Catholic Bodin taught and exemplified, and which found its legacy for the descendants in particular in the *Colloquim of the Seven*: a conversation about the nature of truth among seven men each with a distinct religious and philosophical orientation - a naturalist philosopher, a Calvinist, a Muslim, a Roman Catholic, a Lutheran, a Jew, and a skeptic - was in royal France in 1588 as provocative as it was in the recent past during the Cold War and behind the Berlin Wall. Due to the prevailing prohibitions on thinking under communist rule the teenager situated the volume both as a historical work and as a timeless chronicle of the tensions among religion, philosophy, science, faith, doubt, and empirical evidence.

As in Jean Bodin’s dialogues, the paintings, signed Jean Bodin, are about triggering changes of consciousness.

NOTE:

¹ Heinz-Uwe Haus: Quote from *Upright Walking* (memoires in progress), unpublished.

² *Ibidem*; see: “Jean Bodin: Colloquium of the Seven About Secrets of the Sublime,” Pennsylvania State University Press, 2008 (ISBN 978-0-271-03435-5);

Jean Bodin (1530–1596), renowned for his powerful intellect and breadth of knowledge, was truly a renaissance man. His works on political and legal thought set him apart as one of the most brilliant minds of the period. Although he is perhaps less known for his writing on religious questions of his day, his *Colloquium* remains a unique contribution to religious dialogue. It circulated in its Latin manuscript form, but it was not published until the nineteenth century.

³ Heinz-Uwe Haus in an interview with the author, November 8, 2008, Villanova University, PA, USA.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibid*.

⁶ *Ibid*.

⁷ *Ibid*.

⁸ *Ibid*.

RODICA BRETIN

The Sound of Silence

I was seventeen and still knew nothing: about myself, about the world. *Eighteen hundred days in an orphanage*, – sounds like something by Charles Dickens. I was in twenty-first century Canada, not Oliver Twist’s England. I wasn’t raised in a prison with moldy walls, floors infested with mice, or steel bars on the windows. On the contrary, everything was comfortable, orderly – large rooms with pastel-painted walls, clean sheets, and pajamas with Mickey Mouse and Donald Duck. No one starved us, hit us, or chained us to our beds.

It wasn’t a family, but it wasn’t purgatory. It would have been almost bearable, at least until Ernest Wilberforce appeared – the ethics teacher, a puritan, family man, and respectable citizen. And a pedophile. Or a serial killer of souls and dreams, of innocence, and faith in people.

The girls simply called him the Monster.

And just like any predator, the Monster was always lurking, ravenously hungry. Seeking safety in numbers, the girls gathered together like a herd. However, from time to time, one of them was left behind or got lost: at the showers, in the dressing rooms, in the gymnastics hall, or in some laboratory.

One afternoon, it happened to be me.

I had been late in the library, and as I was picking up my books I came face to face with the Monster. He had crept in quietly and now stood between me and the door. His breathing was raspy, veins pulsed in his temples. Then his eyes dilated, became only pupils. The mask of gentleness he wore began to decompose, falling off his face like old skin. He made a step, then another, never averting his gaze from mine.

I was frozen – a bird caught in the serpent’s hypnotic trance. Then he was next to me.

His sweaty hands crawled on my cheeks, then my neck, clawed fingers clenched around my breasts, crushing them under my clothing. His palm covered my mouth.

This had awoken me. But the disgust, the fury had not taken hold yet. Not even the fear. Only a stubborn refusal that this was happening. Absurd thoughts thundered through my head – and what if I let him? I was only one of many stained by the Monster. With time, the pain and the revolting memory would fade, or so the others claimed. It was worse if you resisted, and besides, no one would believe you. You should endure, don’t struggle, don’t scream. He will get bored of you – in a month or two. And there was no shortage of prey...

The Monster slammed his fist into my cheek, turned and twisted me over the desk. But then, a crimson light split my head, sending a burning pain into my mind. I could see faces distorted by torment, hear screams cut short – and again the images, contorted bodies, twisting like marionettes in the hands of a crazed puppeteer, flesh swollen by bites, streams of blood under the black and white uniforms. After some time I understood what I was seeing: these were memories, feelings.

I had entered the twisted mind of Ernest Wilberforce and was digging through his past.

Outside, an alarm rang – seven o’clock, already? The girls were going to the cafeteria, walking in an organized column, silently counting each other. One of them would be missing, being savored by the honest Mister Wilberforce.

If then I had chosen to endure, the next years in hell would have been erased from the blackboard of my life. I would have been just another antelope in the herd, anonymous and safe.

The Monster took his time undressing me, and I found myself staring at my body through his eyes. *Knowing* what he was about to do to me, *feeling* the pain and disgust shower over me, *seeing* the blood staining the floorboards. But nothing happened *yet*, it would become reality only if...

Something grew inside of me, something terrible, which had slumbered hidden and unknown. And now it had awoken, surging from the depths, springing forward with a silent scream, like a bolt of lightning striking the one bent over me.

His fingers detached themselves from my body. I heard a strange sound – a grunt, a whimper? – I then turned my head to see the Monster collapsing as if someone had scythed through his legs. He writhed, ravenously gulping air, drops of purple oozing from his eyes, his nostrils and from his mouth he threw up a thick, almost black saliva of blood.

Ernest Wilberforce crawled on the floor like a crushed toad. I pulled up my skirt and tied the rags of my blouse. Walking past him, I made my way to the door, which was now opening. Standing stunned on the threshold were the chemistry teacher and the overseer of my class. After that, the scene became more animated: inside rushed other teachers, the gate guard, and even the cleaning woman – as if they all had been prowling in the corridor. They stared in disbelief at the man now belching out his lungs and entrails, at my torn uniform, the bruises on my cheek, neck, and chest. Until then, Ernest Wilberforce had been one of theirs. Rumors and whispers circulated by girls with eyes reddened by tears – just lies concocted by teens whose hormones had gone wild. But now, what would happen to the school's prestige?

They had called two ambulances: one for Ernest, one for me. Why all the concern? Where they suddenly about to believe the word of a disobedient, ungrateful and unwanted student? The lights flickering blue and red, like a warning, the girls and teachers clearing a path – were they afraid of me? – then the infirmary staff helped me climb aboard.

The doors slammed shut, and as the sirens started blaring, I felt a needle piercing my arm. A heat wave washed over me, the air becoming thick, murky. Then I felt nothing.

When I woke up, I was in hell, one that was white, sterile, and of course, paved with good intentions: the psychiatric ward in Halifax Municipal Hospital. The devils wore lab coats, stethoscopes, syringes, and professional smiles. They called themselves doctors, assistants, and nurses. They didn't punish; they didn't torture. Everything happened with an unfeeling, frightfully mechanical routine.

I had spent a week confined in a padded room, my body crushed in a straitjacket. Then a whole day under the pressurized water jets: one was cold, the next hot and back to the cold. My breath was suddenly cut off by the water which burned – first it was ice, then it was lava –, it pushed against my chest, my thighs, between my shoulder blades, like a massive fist slamming against me, once, a hundred times.

Then, in an immaculate shirt, bare feet, and with my hair hidden under a bonnet, they took me to the *hall*. First time I walked by myself, not knowing what would happen. The second time they have to drag me, hauled me up while my legs were running through empty air, carrying me away, as far as possible from the bed to which I would be tied with belts, from the electrodes that would cover me like a net of suckers leeching strength, life, and thoughts, until even the pain left me.

Rattled by convulsions, muscles throbbing chaotically, I was biting the rubber gag, I was writhing like a Dervish caught in the madness of death – and they stopped to take notes, listened to my heart, and ravings. And later, it all began all over again.

Sometimes they shot me with sedatives and days – millennia? – I drifted, floating on a sea of gold, alongside monkey-fish and a smiling Buddha whispering to me that Mister Ernest was waiting at the aisle, to take me as his bride, or how somewhere over the horizon, a black shadow gazes at the world with eyes of fire.

Other times they woke me, washed me, gave me pajamas and a robe, slippers, and a cardboard tag to hang around my neck, so I could see Mister Director. The tag had no name on it, only a number. I was to sit quietly on the edge of the couch, only to be told what remarkable progress I was making, how the rebellious teen inside of me was to be killed in horrible agony, until even the memory vanished, and I was to become a responsible, reformed adult. All I had to do was be docile, cooperative, and have patience. A year, two, five – passed quickly. Then the world would take me in with open arms.

What followed was another week of electroshocks, polar showers, and sleeping pills, the nurses taking me off the stretcher and throwing me on the bed like a sack of potatoes, hardly caring if I rolled off and fell on the floor; a doctor glancing at my eyes, burned by the bright light; an assistant huffing in irritation at the swollen bruises in yellow and green where she was unable to stick another needle.

This was my life – and it would be so for a long time, maybe forever. But why? I was sick, or so I was told. Anxiety, hysteria, psychosis, anguish – who could say? And really, who cared? The number on the card, on the files – the doctors, the Director didn't want to know more, for they had plenty of numbers to bide their time, sometimes even to arouse their interest.

How does one become insane? Are you born that way? Is it a cruel joke, revenge taken by the universe? And how do those creatures live detached from the world, the past, and future, from life and death? Some were a danger to those around them, others only to themselves. Their punishment was eternal imprisonment: in iron and concrete, or their own body. They were strangers to everything that had meaning or value. Like me, they had been excluded from society, from the human race, but they didn't know it.

I meet them in the corridors, ghostly apparitions, souls lost in the hell of their own being or in that of the hospital, drifting between two torture sessions which were meant to cure them, or not. Blind and deaf moles, crawling aimlessly through a labyrinth of grey walls, until the nurses plucked one of them at random, dragging it behind metal doors, from where not even the buzzing of the generators or the screams could be heard.

Just like them, the mole Kayla allowed herself, without resistance, to be taken to the *showers*, and the *hall*. She lay herself down on the bed, waiting for more of her neurons to be fried, accepting the needles that pierced her flesh, without wincing at the encouraging smile of Mister Director – Ernest, Zarathustra, Manitou? – carelessly consenting when reality became a nightmare and her surroundings a spiky chrysalis.

I didn't know what was happening to me, where I was, or who I was. Past, present: a kaleidoscope of red, black, and violet shards. Pain and horror. Have things ever been different? The years spent with my mother, even the ones at the orphanage had vanished, drowned in the void that had invaded my mind, my memories, feeding on everything I was and everything I was about to become.

Until, one day, I opened my eyes, and... I found myself in a grey stone hall, guarded by suits of armor, old pistols, swords, shields, and torn banners. I rubbed my eyes, but the vision didn't disappear, and then I heard the first sound: footsteps.

A grey-haired man appeared, wearing a kilt and a plaid over his silver buttoned shirt. His attire was black and blue, the colors of the clans of the Highlands, although I would only find that out later. At that moment, I simply stood shivering before him, with the moist gown glued to me like a second skin, dirty and wrinkled.

You came from the showers, whispered a voice, *you're practically naked*, uttered another, *you're dreaming*, comforted a third. The stranger removed his plaid and wrapped it around my shoulders before pulling up a chair just as I had collapsed into it.

He poured a steaming, golden drink into a porcelain cup. My hands were shaking continuously, so he gently brought it to my mouth. I sipped: it was fruit tea with cinnamon, like the Victorian heroines of Lewis Carroll appreciated. I burst into laughter – all that was missing was the Cheshire Cat, the Mad Hatter, and the White Rabbit!

"I am not a figment of your imagination, Kayla."

The stranger appeared to know a lot about me. His face was covered in scars; he had silver hair and a calm certainty, not arrogant but natural, harnessed from experience. Bending down, he pushed aside the damp strands of hair covering my cheeks.

"And you're not crazy."

For two years, the demons in white robes had sought to prove otherwise. I was sick and they would cure me, one way or another. At first, I believed them. The thing that slept within me, that Ernest Wilberforce woke, frightened me more than the tortures they had devised. Later, however...

She's displaying aggressive tantrums, alternating with profound depressions that go beyond adolescent anguish. She proves a creative

intelligence, in contrast with a predisposition for introspection. These were not my thoughts, but fragments of what others believed I was.

"But who are you, Kayla?"

"I don't know."

"What brought you here, and why did you stay?"

"I don't *want* to know."

"But you want it to end!"

It was true. Lately and almost involuntarily, I had begun to rebel: perfusion needles sticking in the nurse's fingers, a hose dropping out of an attendant's hands under the pressure of the hot water, doors slamming in front of those who dragged me to the *hall*. There was no solid plan there, just weak, incoherent attempts to end the torture. Anything was preferable to the sterile hell, even the *thing* inside my mind, staring through my eyes, waiting and stalking, ready to emerge at any moment. And it was becoming harder to keep it in check. Maybe because I had suffered enough. But why would the stranger help me?

"You shouldn't be afraid of what you are. Back then, you reacted instinctively, in self-defense. It was the first sign. But from there—"

The Scotsman offered me the forbidden fruit. What would happen if I took it? I would be cast out from hell?

"If I am not crazy, then what am I?"

"You're different from them. And people shy away from everything that is outside their time and space. The unknown frightens them. But you were born with the will to find the truth."

I looked around, as he poured more hot tea. The walls, the ceiling, looked so *real*. So was the stranger.

"I'm Liam, and I am like you."

What could that mean? I sipped the tea, and then stopped. It had been sweetly flavored, but suddenly it became bitter like gall, it tasted like rubber!

The Scotsman abruptly stood up, hitting the table.

"Kayla, wake up. Now!"

I opened my eyes. I was strapped down to the bed, and the doctor was sticking the electrodes to my forehead. Then he adjusted his device, attentively turning the cursors and pressing the buttons.

I knew what was coming: the needles would dance on the dials, the current would pass through my body like a lightning strike, sending me into an abyss of pain, from which the *good doctor* would pull me out with a turn of a switch. And again I would plunge with my head downwards, my muscles shaken by convulsions, I would stick my teeth into the rubber gag, listening to the endless screams in my head.

For five days I hadn't eaten, I didn't move, I didn't answer their questions – and they were determined to remove me from this lethargy.

Bored by the stubbornness of the lunatics refusing to mend their ways, many decades ago, some doctors had found a solution. Schizophrenia,

autism, apathy, depression? A hundred volts heals everything. Certainly, it could cause cerebral lesions, memory loss, heart attacks, or induce a coma – but what did any number of failures matter, as long as science moved forward?

I didn't like that idea, at all.

My first thought was to send the wave of pain into my torturer's head. To turn his neural circuit into an arid wasteland, in which no thought would ever take root. To watch him crawling aimlessly on all fours like an animal, leaving behind him a trail of slobber.

But another voice – whose? – insistently whispered to me to do differently.

I looked at the doctor, and his hand remained still on the dial, his eyes staring into nothingness. His voice, however, was the same, authoritarian, infatuated, and irritatingly calm. He dictated to the assistant numbers and observations in the psychiatric jargon that I had become so familiar with. They all proclaimed the same miraculous findings, dutifully written down by the bored woman, who was thinking only of her own problems. I was *within the limits of normalcy*. After seven hundred days, their efforts had begun to pay off.

That was just the beginning.

In two weeks, the doctors and nurses were all puppets whose strings I was pulling, more and more skillfully. No more pills to shove down my throat. No more *showers* or volt shocks down my veins, bones, and muscles. One file after another built the monument of my victory over all others: *she's responding well to therapy, quickly entering convalescence, on an irreversible road to recovery*.

After a month, they brought me breakfast in bed, books, and magazines, everything I asked of them. Mister Director came at my first summons, amiable, and parental. He bought me clothes, shoes, and even arranged a credit card to be made in my name. He didn't refuse me his golden pen, or my psychiatric folder. I was living in a controlled environment, governed by me, an experimental one; only the guinea pigs were the ones in lab coats.

In the year that followed, nothing was the same anymore. I had changed my world forever. *They* were all around me, the humans. I was meant to lose myself among them, to hide in plain sight, the perfect chameleon, the mirror of everyone and no one.

"Not only your powers, but your thoughts too must remain hidden, your gift to see the world as it is. People do not like one of their own living differently than they do, free and showing them where their faults lie." Liam, the Scotsman, always appeared in my mind. He was answering unasked questions, casting aside my doubts and uncertainty; he showed me the secret of perfect mimicry, to persuade others you are exactly as they wish. To be seen this way, even when nothing is further from the truth.

And I was a quick study. Sometimes I needed to get into the minds of others, but more often all I had to do was trick them into thinking they had won, that I was just as blind, happy to be a part of the crowd, a slave to social norms, traditions, and minor aspirations, ignorant and anonymous. And it was enough.

They had forgotten the rebellious adolescent, tied down to a stretcher while the ambulance entered the hospital gates with sirens blaring. For two years, I had been an oddity, a threat. Now I was one of them, they understood me, they liked me.

I could have left at any time; all it would have taken was a suggestion and a few signatures. But to go where? To wake up on the street, mature and free to trade the orphanage for social assistance?

"The poor cannot hide, Kayla. Everyone sees them, even if no one looks at them." Like always, Liam knew what he was talking about.

I spent my twentieth birthday in the Director's office. It was late evening, the whole hospital was asleep or was pretending to be, I was drinking champagne, Dom Pérignon, and the Director was signing papers: a five-year scholarship donation for Medical College, a letter of recommendation for the dean, for the Municipal Library in Halifax, who was meant to hire me as a referent. Had I forgotten something?

I approached the man who looked at me with empty eyes and a trembling lower lip. I smiled, raised my leg on his desk, stroking my fingers over my thigh clothed in shining silk. No reaction, no dilated pupils. I showed him the fireplace where he lit the fire, feeding it with my files, dossiers, and analyses. The flames rose to snatch them, greedily devouring them.

It was summer in Dartmouth, but I patiently waited by the hearth, watching the last proof of the time I had spent in the white hell vanish in smoke and ash. Back then, it wasn't enough to press a button on a computer to make a life disappear, or a thousand, like it had never existed. You had to carry around mounds of files, tear up stacks of papers, burn them, and rewrite everything that remained. And that the director did dutifully, meticulously changing page after page until Kayla Blackmoon had become a model citizen, a social animal.

But was I really?

Leaving the office, I had discovered the halls full of shadows against the grey dawn. The insane had come out of their rooms, in a farewell procession. Some hesitantly touched my hands, others bowed before me in adoration, like I was some prophet meant to lead them through the desert, towards salvation. I expected they would ask me for something: a blessing, a miracle, a prophecy, anything. They simply followed me, like a ghostly cortege.

In the hallway leading to the exit, they stopped; they just stood there, still silhouettes in a cathedral of darkness. Then I heard the rising rumble of their thoughts, a bewilderingly apocalyptic noise. *The sound of silence* – I took it with me and sometimes I still hear it, at nights when sleep doesn't find me.

Toamna strigă la noi

*Nebunia își întinde corturile peste lume,
viața ia culorile spaimei și agoniei,
răvășită în spiralele timpului,
bucuria e amintirea celor care încă mai sunt...
Bate tare inima lumii și răsună
înfundat în urechile nopții,
lumea își pierde mințile în fiecare zi,
pe linia subțire dintre a fi și a nu fi...
Un duh nebun o bântuie și o chinuie,
oamenii au deschis din nou ușile haosului
prin care intră în valuri întunericul
sfâșiat de fulgerele urii și ale furiei,
risipind spaimă, semănând moarte,
împlinind profeția semănătorilor morții,
răsfoind cu suflare de gheață
paginile apocalipsei una câte una...
Până și toamna pare că a înnebunit,
dar de un alt fel de nebunie,
printre explozii de lumină coborâte din cer,
dintr-un albastru limpede
cum numai albastrul genezei va fi fost,
și jerbe nesfârșite de flăcări multicolore,
s-a lăsat deodată cuprinsă de nebunia fericirii,
de fericirea luminii și a culorilor...
Și parcă toamna strigă la noi
cu glasul înecat în lacrimile luminii,
parcă spunându-ne, parcă șoptindu-ne
pe șoptele vântului, pe susurul frunzelor
că nu se sfârșește totul aici,
că viața nu va încheia, cel puțin deocamdată,
ci va merge înainte încă și încă,
odată cu vremurile scrise și ele
cu litere de foc și de aur,
numai oamenii să-și dorească,
numai oamenii să nu uite
să viseze, să iubească, să spere...*

Mai știi?

*Când ziua cu noaptea se îngână
doi ochi strălucesc într-un lan
de stele.*

*ești tu, iubito, sau vreo altă zână
doritoare, de păcate, să mă spele?*

*mai știi cum ne-am întâlnit?
eram amândoi o flacără vie
vrăjiți de armonia muzicii astrale
și de a nopții feerie,
cu irizări evanescențe, ireale.*

*de-atunci, am renăscut în transparențe
colorate,
pășind pe acorduri de orgi din catedrale,
de parcă dumnezeirea ar fi vrut să ne
arate
o îngerească ipostază a lumii ancestrale.*

*gânduri de mătase, cu armonii, ne înfășoară,
din lumea asta ternă, să rămânem puțin
mai în afară...*

gânguritul

*uneori nopțile sunt reci
aici în orașul dintre dealuri
unde Dumnezeu vorbește
în limbajul surdo-muților
de atâta tăcere în care a stat
până acum
a uitat să mai vorbească
aici noaptea stelele se văd până și prin
zidurile de beton din blocurile
construite de comuniști
sunt și zile în care cerul este acoperit
ca de o ceață și atunci trebuie
să faci vânt cu inima folosită ca un evantai
să eliberezi lumina stelelor
atunci (dacă ai urechea încordată)
îl poți auzi pe Dumnezeu gângurind
precum copii mici
după mulți ani în care a tăcut
Dumnezeu reînvață să vorbească*

forja

*aici e forja
fierăria
Dumnezeu bate în oameni
cu ciocanul
să scoată din ei
săbii de Damasc
însă de cele mai multe ori
reușește să facă din ei
doar cuțite de bucătărie*

la bătrânețe

*bătrân Dumnezeu este cam tare
de ureche nu mai aude rugile
noastre
nici măcar strigătele nu le mai aude
și când aude nu înțelege
întotdeauna
ce strigăm noi cu atâta patimă
bătrân Dumnezeu stă mai mult
în chilă Lui privește uneori
spre cer
de pe pragul casei și e mulțumit
îi pare că a făcut ceva frumos
dar nu prea își aduce aminte
când a făcut totul*

ANDRÁS BANDI

Poezia multilingvă poate crea punți între culturile diferitelor națiuni

Interviu cu poeta matematician Elena Liliana Popescu

ANDRÁS BANDI: *De când datează primele „încercări” ale D-voastră de a scrie poezie?*

ELENA LILIANA POPESCU: Am început să scriu de la vârsta de 17 ani, pe când eram studentă în anul I la Facultatea de Matematică a Universității din București și, de ziua unei colege, încercând să îi scriu câteva rânduri, acestea s-au transformat în ceva, care, cu bunăvoință, se putea numi poezie. Apoi, câteva reflecții asupra transformărilor care se întâmplă inerent în lume, o încercare în care termeni matematici apăreau la tot pasul, s-au exprimat sub forma unei alte poezii, pe care am intitulat-o Transformare.

Treptat, am continuat să exprim prin această nouă modalitate de exprimare, o serie de gânduri și aceste încercări se adunau în caiete și așteptau un moment adecvat în care să fie cunoscute și de alte persoane. Studiul dedicat matematicii în timpul celor cinci ani de studenție (1965–1970) lăsa totuși libertate de exprimare și acestor gânduri, aparent nematematice, dar în care matematica își avea, desigur, rolul ei. Chiar și după aceea, când am rămas, ca asistent universitar, la aceeași facultate, urmând treptat treptele didactice până la poziția de profesor titular, am continuat să scriu, în afară de lucrări științifice și cărți de specialitate publicate în acea perioadă și astfel de „încercări” literare, sub formă de poezie, uneori eseuri.

Pe de altă parte, fapt foarte important în viața mea, m-am căsătorit, am devenit între anii 1972–1977 mamă a trei fii, pe care i-am crescut și educat, împreună cu soțul meu, Nicolae Popescu, cum am putut mai bine, experiența mea de viață s-a îmbogățit mult și ea s-a reflectat în poeziile scrise în acea perioadă și a continuat și după aceea.

A.B.: *Cine v-a încurajat în perioada primilor pași? Puteți să ne precizați câteva nume dintre cei care s-au referit la poezia D-voastră?*

E.L.P.: Dacă ne referim la primii pași în traiectoria mea poetică, ei s-au făcut în mod natural, în tăcere, fără să comunic cu altcineva despre acele poezii, în afara persoanelor cărora le erau adresate. Nu mă gândeam atunci la publicarea lor. Încurajarea venea din partea unor persoane apropiate, prieteni, dar mai ales din familie, de la cei care veneau primii în contact cu acele poezii, precum soțul meu, doctor în matematică, algebrist, cercetător

științific la Institutul de Matematică al Academiei, mai târziu ales membru al Academiei Române, iar după 1990, prof. dr. Solomon Marcus, profesor la catedra de analiză matematică la Facultatea de Matematică, ales ulterior membru al Academiei Române, ambii oameni de aleasă cultură, cunoscători și iubitori de poezie.

Mai multe poezii au ajuns să fie cunoscute treptat și de persoane de alte profesii, printre care lingviști, filologi, poeți, actori, pictori etc. Dintre cei care au semnat prefete respectiv postfete pentru cărțile publicate, majoritatea participând și la evenimentele de lansare, îi pot menționa pe prof. dr. Dan Slușanschi, Ana Blandiana, Draga Mirianici, Joaquín Garrigós (Spania); Moises Castillo Florián (Peru); Hugo Gutiérrez Vega (Mexic); Antonio Gracia (Spania); Adrian G. Sahlean (SUA); prof. dr. Theodor Damian (SUA); Lee Kuei-shien (Taiwan); Beppe Costa (Italia), prof. dr. Gheorghe Glodeanu; prof. dr. Luciano Maia (Brazilia); Antonino Caponnetto (Italia); prof. dr. Raúl Lavalle (Argentina); conf. dr. Estelle Variot (Franța); prof. dr. Alfredo Perez Alencart (Spania); dr. Dariusz Pacak (Austria); conf. dr. Dagmar Mária Anoca; prof. dr. Anca Irina Ionescu; Antonio Buozzi (Italia); lector. dr. Dușîta Ristin; Victor Oliveira Mateus (Portugalia). Dintre cei care au prezentat unele cărți, în cadrul evenimentelor de lansare, îi pot menționa pe Laurențiu Ulici, Victor Rebengiuc, Adrian Pinte, Luana Stoica, Cezar Baltag, Stan V. Cristea, Spiru Vergulescu, Eugen Brănescu (Germania), prof. dr. Andrei Ionescu, Francisco de Asís Fernández Arellano (Nicaragua), Waldo Leyva (Cuba), Claudia Chinchilla Vettorazzi (Guatemala). S-au referit la această poezie, de asemenea, Acad. Nicolae Breban; Ali Narçin (Turcia); Paz Molina (Chile); Mainak Adak (India), Yohanes Manhitu (Indonezia), printre alții, în cadrul unor evenimente poetice de prezentare a unor cărți, în țară și în străinătate.

A.B.: *Când v-ați dat seama că poezia multilingvă poate crea punți între culturile diferitelor națiuni?*

E.L.P.: Până în 2009 publicasem câteva cărți bilingve, în țară și în străinătate, printre care *Cânt de Iubire - Song of Love* (româno-engleză, 1999; 2007), traducere de Adrian G. Sahlean; *Cânt de Iubire - Pesma Liubavi* (româno-sârbă, 2001), traducere de Draga Mirianici; *Peregrino* (româno-spaniolă, Spania, 2004), traducere de Joaquín Garrigós; *Cât de aproape... - Lo cerca que estabas...* (româno-spaniolă, 2007), traducere de Joaquín Garrigós și Dan Munteanu; *Poeme* (româno-urdu, Pakistan, 2008), traducere de Raza Choudari; se publicaseră traduceri ale unor cărți dintre care menționez 愛之頌 (*Cânt de Iubire*, în chineză, Taiwan, 2006), traducere de Lee Kuei-shien și *Peregrino (Pelerin*, în portugheză, Brazilia, 2009), traducere de Luciano Maia.

Se ajunsese la un moment în care mai multe poezii fuseseră traduse în diferite limbi, unele dintre aceste poezii apăruseră în reviste, în țară sau în străinătate, alte poezii sau traduceri acestora erau inedite. Atunci, soțul meu

a avut ideea să public un volum în care una sau mai multe poezii să apară împreună cu versiuni ale lor în diferite limbi, un gen de carte pe care am denumit-o noi atunci, multilingvă. Nu cred că se mai întâmplase așa ceva, cel puțin la noi în țară. De fapt, nu auzisem despre publicarea unei astfel de cărți. Prima carte multilingvă apărută a fost *Dacă*, în care un singur poem era publicat în 42 de limbi. Au urmat *Cânt de iubire - Song of Love - Chanson d'Amour* (63 de poeme, în română, engleză și franceză, Canada, 2013), *Trei poeme din Europa* (42 de limbi, 2013), *Dacă ai ști* (22 poeme în 29 de limbi, 2015), *De ce?* (15 poeme în 24 de limbi, 2021), în paralel cu publicarea unor cărți bilingve și a altora, în cel puțin 3 limbi. În a doua ediție, revăzută și adăugită, a volumului *Dacă*, intitulat *Dacă - un singur poem*, publicat în 2017, poemul apărea în 80 de limbi. Pe unii dintre prietenii mei poeți, din străinătate, i-a inspirat publicarea acestui gen de cărți și au publicat și ei, după 2009, cărți multilingve, în 6, 10 sau chiar 20 de limbi.

A. B.: *Sunt numeroase volumele semnate de D-voastră, editate sub egidele mai multor edituri. Care este cartea preferată? Care este cartea cea mai aproape de inimă?*

E.L.P.: Toate.

A. B.: *În ultimul timp au apărut trei volume noi, care au fost lansate de curând. Cum vi s-a părut „ecoul” produs de ele?*

E.L.P.: Au apărut în aprilie 2023 la Editura Pelerin două volume multilingve de poezie: *Tu* (un poem în 50 de limbi), prefată de Dariusz Pacak, postfață de Dagmar Mária Anoca, și *Acropolis* (7 poeme în 25 de limbi), prefată de Theodor Damian, postfață de Anca Irina Ionescu, iar în luna mai, la Editura eLiteratura. volumul bilingv *Pelerin - Pellegrino*, în română-italiană, traducere de Luca Cipolla, prefată de Antonio Buozzi. Pentru a vorbi despre „ecoul” produs de apariția acestor trei cărți, aș vrea să mă refer mai întâi la modul în care s-au desfășurat lansările lor și de ce am făcut această alegere.

În toamna lui 2020 ne aflam într-o perioadă de restricții din cauza pandemiei și cum la Editura eLiteratura se publicaseră cărțile bilingve *Cânt de iubire - Szerelmes Dal* și *Pelerin - Zarándok*, traduse de Irén P. Tóth, am ales, pentru prima oară, o variantă inedită pentru o dublă lansare de carte, ținând seama de faptul că invitații nu ar fi putut, oricum, să fie prezenți fizic la lansare. Pe 20 noiembrie 2020 s-au lansat online acele cărți, în cadrul unui eveniment poetic moderat de editor, DI Vasile Poenaru. Au participat invitați din România și din Ungaria și evenimentul s-a desfășurat bilingv, grație Drei Gyergyai Zsuzsa și Dvs., care ați asigurat, împreună, traducerea prezentărilor din maghiară în română și din română în maghiară.

În perioada pandemiei am participat online la mai multe festivaluri internaționale de poezie și poate că și acea experiență m-a inspirat să aleg

aceeași variantă și pentru lansarea cărții multilingve de poezie „*De Ce?*”, care apăruse spre sfârșitul anului 2021, la Editura Eikon. Lansarea a avut loc pe 15 ianuarie 2022, de Ziua Culturii Naționale, moderator fiind editorul, Dl Valentin Ajder.

Revenind la cele două cărți multilingve de poezie, *Tu și Acropolis*, cum majoritatea traducătorilor, trăind în străinătate, nu ar fi putut sau ar fi fost mult mai greu să vină în România, la lansare, cărțile au fost lansate, online. În felul acesta a fost posibil ca participarea traducătorilor și a altor invitați din țară și din străinătate să fie numeroasă și ca lecturile poetice să se desfășoare în 20, respectiv 25 de limbi, majoritatea lecturilor în alte limbi decât româna fiind citite chiar de traducători. Pot să afirm că și aceste două evenimente poetice, din 28 aprilie, respectiv 7 iunie 2023, moderate de lect. dr. Dușița Ristin, cu participarea unor invitați de marcă din țară și din străinătate, au avut succes.

A treia carte, publicată în acest an, constituie o versiune bilingvă (româno-italiană) a unei cărți apărute în limba română în anul 2003, la Editura Dacia. S-au publicat de atunci mai multe ediții ale cărții, în diferite traduceri. Astfel, au apărut volumele bilingve: *Peregrino* (Editura Empireuma, Spania, 2004), versiune româno-spaniolă, traducere de Joaquín Garrigós, *Peregrino* (Editura Expressão Gráfica, Brazilia, 2009), versiune româno-portugheză, traducere de poetul Luciano Maia și *Pelerin - Zarándok* (Editura eLiteratura, 2020), versiune româno-maghiară, traducere de poeta Irén P. Tóth. De asemenea, versiunile în chineză a poemelor din volumul *Pelerin* au fost incluse în antologiile de autor, 生命的禮讚 (*Imn Vieții*, 2011) și 季節 (Anotimpuri, 2019), publicate de Editura Showwe din Taiwan, în traducerea poetului Lee Kuei-shien. Cartea *Pelerin - Pellegrino* s-a lansat la ediția de anul acesta a Târgului Internațional de Carte Bookfest, în care invitatul de onoare a fost Italia. Cartea a fost prezentată de prof. dr. Anca Irina Ionescu, dr. Dan Cristian Popescu, Luigi Cucciniello (Italia), prof. dr. Marian Anton (SUA), conf. dr. Anca Zlătescu și prof. dr. Elena Liliana Popescu. În a doua parte a evenimentului, moderat de dna Gina Micloș, din partea editurii, a avut loc o lectură poetică bilingvă în care poemele citite în limba română, au fost citite în limba italiană, de Dl Luigi Cucciniello.

A. B.: *Ce ne puteți spune despre proiectele pe care le aveți în lucru? Ce lucrări aveți în vedere pentru viitor?*

E.L.P.: Au mai fost traduse și alte cărți de poezie, dintre cele publicate inițial în limba română, sau bilingv; de asemenea, unele cărți, publicate în română și în traduceri, în câteva limbi, s-au tradus și în alte limbi; printre acestea amintesc *Imn Existenței*, apărută în română (2000), în spaniolă (Mexic, 2006), în româno-italiană (Italia, 2018), în portugheză (Brazilia, 2021), a mai fost tradusă între timp și în franceză, engleză, maghiară și bengali, iar *Cât de*

aproape... - Lo cerca que estabas, apărută în română-spaniolă în primă ediție, a fost tradusă și în maghiară. Sper că aceste cărți se vor publica în viitorul apropiat. Mai sunt în lucru o serie de cărți, printre care o carte bilingvă, în română-maghiară, de catrene; o carte de dialoguri; o carte de eseuri, o carte de publicistică etc.

LUCA CIPOLLA

Când orele

*Când orele
lasă amintirile în urmă,
pietre
care te împiedică
și n-ai vrea
să mai calculezi prezentul,
lasă loc
respirații,
intră în tine însuși,
nu-gândul
să te îndrume pe cărarea
luminii
a conștiinței.*

Refugiu

*La trecere
foile ca mucava
într-o lume colorată
pe care acum am învățat-o..
o găsești în căutare
și este atât de evident
că îți vibrează împrejur
și se amestecă cu prezentul,
cât aș vrea să exiști totdeauna..
Și, singur, așteptând
foșnetul călduț
pe care albia unui râu
nu-l cruță.*

Survол

*Trei silabe
rostitute pe un tablou
la jumătate pictat
la jumătate lăsat la voia întâmplării,
fumul mișuna
lăsând benzi de culoare gri
unde evada mintea mea
încă prea tânără
pentru a se cățăra
pe marginea falezei.
Așa o imaginam
și era poate pe înserate
când mă întorsei
în camera mea împrumutată;
a ști și a nu ști
unde să plec și unde să ajung
azi nu mă mai sperie.
Flori de mușețel
la trecerea mea,
iute,
și astfel salut.*

Sihastrul

*lumina unui sihastru
la umbra arinului
din curtea mănăstirii
adierea harică a vântului
mângâindu-i barba cenușie.*

*untdelemnul ceresc
al binecuvântării
din alabastru
i se scurge ușor
prin priviri
pe veșmântul negru
până în candela goală
a aridelor noastre inimi.*

Gondolierul

*plătesc în secunde
ca bătrânul gondolier
cu bluză marinărească și chipiu
să mă ducă pe celălalt mal
al sufletului.*

*pornim pe lacul argintiu
printre turnuri crenelate
cu ceas în tonuri sepia.
de-a stânga și de-a dreapta
vechi biblioteci din lemn de santal,
manuscrise în limba slavonă,
note bizantine rătăcite între pagini
și umbre acoperite de colb.*

*parfumul rochiilor așezate
la uscat îmi stăruie în nări
precum mirosul tainic
al cafelei ce se scurge printre
umbreluțele teraselor.*

*orele și minutele
le citesc în ochii porumbeilor
ce ciugulesc cărămida
de pe poduri.*

*„până aici ați plătit”
spune, amabil, gondolierul
și îmi oferă o cutie de tablă
cu bomboane trandafirii.
în fața mi se deschid
drumuri pavate cu pagini de ziar
de culoarea lavandei
și zgomotul constant al morii de vânt.*

*bat de trei ori la poarta poemului
cine-mi va deschide mie, rătăcitului,
afară de propria-mi umbră?*

Poemul, o taină

*corcodușul din grădina mea
a învățat graiul corbilor
glasul lor negru, gutural
poposește tot timpul pe
crengile pomului*

*un înger tulbură, din când în când
Vitesda ramurilor înflorite
provocând ninsoarea albă a primăverii
stiloul poetului ce
va plonja după tulburare în valurile
de zăpadă-nmiresmată
se va vindeca de penajul
întunecat al gândului*

*ploile se mai scurg încă
pe scocurile amintirilor
susurând zgomotos
precum apa limpede ce se
revarsă din tâmpla mereu plângând
a izvorului tămăduirii*

*un fazan urmărit de propria-i umbră
ce merge smerită în urma lui
pe câmpul cu ierburi de vară
îmi spune: „poemul e o taină”
„vino și gustă-l,
îl vom înmulți ca niște pâinici aurii,
ca o mană ce poartă gustul mierii
(în care soarele-și amintește
cum se scâldea în razele goale
printre oglinzi și narcise)
ca niște lumânări din ceară zmeurie
aprinse pe altarul din
scorbura fagului”
le spune matca albinelor sale.*

*„vino și-l privește
îl vom despărți la mijloc
ca pe un fluviu
când vom lovi cu toiagul din
lemn de măslin al nemărginirii
în nisipul fierbinte
pentru a ne trece murgii de spumă
pe pământul făgăduinței”
îi spune regele corbilor
stolului său.*

*„aceasta e adevărata taină a
poemului”
îmi spune privirea ta
verde ca marea
în încercarea mea neputincioasă
de a ajunge pe
celălalt țărm al ființei.*

22 iulie 2023 la München. Întâlnire între revistele *Lumină Lină*, New York (Th. Damian) și *Alternanțe*, Garmisch-Partenkirchen (Doru Eugen Popin).

1 august 2023, Cluj. Întâlnire cu istoricul Vasile Iuga de Săliște, președintele fundației Pro-Maramureș.

2-4 august 2023, Aiud și Alba Iulia, *Colocviile de literatură și arte*, ediția a XXIX-a, organizate de Fundația Inter-Art, Aiud.

Poetul Ioan Hădărig, organizator.

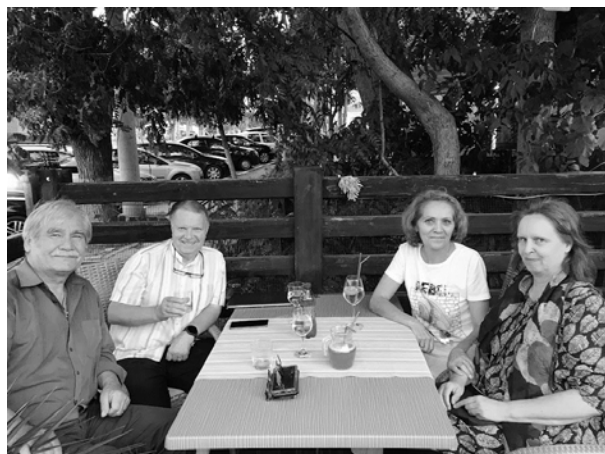
Aspect de la întâlnire (Aiud)

Artistul plastic
Ștefan Balog
în atelierul său de creație.

La Biblioteca
județeană „Lucian
Blaga”, Alba
Iulia.

Theodor și
Claudia Damian
cu prietenii
Camelia și
Marian Nencescu
(5 august 2023,
Techirghiol).

Între 20-22 august 2023, la Mănăstirea Neamț, a avut loc întâlnirea de promoție a colegilor Pr. Th. Damian cu ocazia împlinirii a 52 de ani de la absolvirea seminarului teologic.

Preoții și preotesele Constantin Genes (st.), Livia Aurelia Genes, Dorina Dănilă, Ileana Hostiuc, Gheorghe Hostiuc, Ioan Dănilă, Sorina Miron, Marcel Miron, Theodor Damian, P.S. Varlaam Merticaru, vicar patriarhal, P.C. Benedict Sauciuc, starețul Mănăstirii Neamț, Milena Adam, Ioan Adam, Ioan Chiribău.

23-24 August, Mădeci,
jud. Neamț.
Theodor și Claudia Damian
(st.), Sorin Pavăl,
Sorina și Marcel Miron.

27 august 2023, la Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” din Botoșani (director Liviu Șoptelea) a avut loc lansarea volumelor *Subsersiv* și *Nod pe frânghie* de Mircea Oprea și *Frumusețile iscodirii* și *101 poezii* de Theodor Damian.

Mircea Oprea (st.), Florentina Toniță, Lucia Olaru Nenati, Gellu Dorian, Th. Damian, Liviu Șoptelea.

1 Septembrie 2023, Sibiu.
Claudia și Theodor Damian
cu Anca Sirghie,

și cu Elena Burchea
din New York.

10-13 septembrie 2023, alte întâlniri la București.

Prof. Th. Damian, alături de soția sa Claudia, primește de la Președintele Academiei Oamenilor de Știință din România Diploma Jubiliară și Medalia de Aur în semn de omagiu pentru întreaga activitate științifică și academică, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani.

Th. Damian și Miron Manega
cu ziarul *Certitudinea*.

Întâlnire prietenească: Ioana Roșca (st.), Th. Damian, Ioan N. Roșca,
Florentin Popescu, Iuliana Paloda Popescu, Raluca Tudor.

Th. Damian și Mariana Pândaru
(Deva, 14 septembrie 2023).

Cu Adriana Weimer (Lugoj,
14 septembrie 2023).

**Între 16-19 septembrie 2023 a avut loc la Timișoara a 3-a întâlnire
a poezilor teologi români.**

Pr. Vasile Suciu și Prof. univ. Carmen Bulzan, organizatorii evenimentului,
alături de criticul și istoricul literar Cornel Ungureanu, deschid conferința
în sala Academiei Române, filiala Timișoara.

Teologie și poezie lângă catedrala din Timișoara.
Călin Samarghițan (st.), Nicolae Jinga, Constantin Sandu Gabriel,
Ionel Rusu, Marcel Miron, Carmen Bulzan, Th. Damian, Dan Șalapa,
Cornel Paiu, Augustin Florian Motoc.

Lecturi poetice la liceul
teoretic Nikolaus Lenau,
Timișoara.

Călin Sămarghițan

Th. Damian cu Veronica Balaj
și Dan Șalapa.

Th. Damian (st.) și Ioan Petraș.

Ioan Petraș (st.)
și Nicolae Jinga.

Th. Damian (st.), criticul și
istoricul literar Cornel Ungureanu
și Marcel Miron.

**19 septembrie
2023.
Întâlniri cu
scriitori români
din Serbia.**

Doru Ursu (st.),
directorul
Institutului de
Cultură al
Românilor din
Voivodina,
Marcel Miron,
Th. Damian,
Nicu Ciobanu
(Zrenianin).

Marcel Miron (st.), Mărioara Sfera,
Th. Damian (Vârșeț).

Între 28 sept. – 1 oct. 2023 a avut loc la Craiova inaugurarea Muzeului Cărții și Exilului Românesc (director Lucian Dindirică).

George Roca (st.),
IPS Mitropolit
Irineu Popa,
Th. Damian,
Ruxandra Vidu,
președinte al
Academiei
Româno-Americane
de Științe
și Arte.

De la st.:
Basarab Nicolescu
(Paris),
Nicolae Tzone,
Th. Damian.

Th. Damian,
Doina Banciu, vicepreședinte
al Academiei Oamenilor de
Știință din România,
Lucian Dindirică,
directorul muzeului.

Th. Damian cu George Roca (Australia).

George Roca,
Ioan cu Maria Gâf-Deac.

Th. Damian în recital poetic.

Lucian Dindirică,
directorul
muzeului,
cu soția.

La recepția oferită după eveniment

Th. Damian
cu Prof. Dr.
Constantin
Barbu.

**3 octombrie 2023,
revedere cu
Mihaela Albu, la
Balotești, Ilfov.**
Th. Damian,
Mihaela Albu,
Denisa Albu
Rasmussen cu
Ilinca în brațe,
Andrei Damian.

**Între 4-9 octombrie Th. și Andrei Damian, Liviu Șoptelea, Ioan N. Roșca și
Florentin Popescu au făcut un pelerinaj la Sf. Munte Athos.**

Sf. Munte Athos. Th. Damian (st.), Florentin Popescu, Andrei Damian,
Ioan N. Roșca, Liviu Șoptelea.

Împreună cu Părintele Matei,
iconograful
(Schitul Prodromu).

Pr. Th. Damian revenit la New York alături de Andrei, Emilia (st.) și Elena (Duminică 12 noiembrie 2023).

Pe data de 19 octombrie 2023, în cenacul nostru a fost lansat volumul *Frumusețile iscodirii* de Th. Damian.

Prezintă Prof. univ. Valentina Ciaprazi

și Prof. univ. Dr. Doru Tsaganea.

Pr. Florin Spînu, parohul Bisericii „Sf. Ap. Petru și Pavel”, New York,
la slujbă de parastas (26 noiembrie 2023).

Miercuri 29 noiembrie 2023 Cenaclul literar „M. Eminescu” din New York s-a întrunit la locuința Pr. Th. Damian pentru lansarea volumului *My Youth* de Acad. Ioan-Iovitz Popescu. Au vorbit despre autor și volum gazda salonului literar și Prof. Victoria Plaveti.

Cupon de Abonament

Lumină Lină • Gracious Light
30-18 50th Street
Woodside, NY 11377

4 numere pe an: 60\$ inclusiv expediția

Numele

Adresa

Oraș/stat

Cod

Tară

Donații și contribuții pentru revistă:

Numele

Adresa

Oraș/stat

Cod

Tară

Suma:

Atât abonamentul cât și donațiile pot fi făcute prin check sau money order. Donațiile se scad la taxe.

ALEXANDRA ROCERIC

Sapientia

Totdeauna, soțului meu iubit, Iliuță Chioariu

- A fi la timp potrivit într-un loc potrivit, presupune, pe lângă împrejurări armonioase, a fi tu însuși omul cu firea adecvată momentului. Tradus prin: a avea noroc.
- Oare cum ne văd ceilalți? Privirile lor crează “portrete” surprinzătoare pentru noi, cei deveniți subiecte involuntare. Părerii? Câteodată, revelații.
- Idei. Sfaturile, care apelează la înțelepciune, conțin în ele viitorul. Precum reproșurile, care rănesc neîndoiește, se referă inevitabil la trecut. Merită să cântărim diferențele.
- Când nu mai e, dragostea ne lasă un gust amar. De ce n-am subscrie la o glumă-suspîn? - binomul dragoste/timp. „Au moins, l’amour fait passer le temps. Et le temps fait passer l’amour” (Guillaume Musso, 1974 -).
- Indiferență perfectă nu există, de fapt. Ne împăcăm însă cu destulă nepăsare care nu ajută binelui să se manifesteze mai repede, în schimb acceptă răul cu larghețe regretabilă.
- Detaliat nu înseamnă neapărat mai clar. Avalanșa de amănunte tentante poate chiar mări confuzia.
- Să știi să pierzi elegant. Și să-ți aduci aminte la timp că unele pierderi deschid uneori porți spre câștiguri nebănuite.
- Avem oricând șansa de a deveni propriile noastre caricaturi.
- Ca și cum nu ar fi destule diferențe între oameni și lucruri, nici felul nostru de a le măsura și interpreta nu este totdeauna același, calm, consecvent, drept.

- Să ne amintim cum uităm! Cât de profund, de total, poate fi acest fenomen. Pentru că nimic altceva nu ne poate ajuta destul atunci când *noi* luptăm să uităm.
- Câte neînțelegeri și câte conflicte s-ar putea evita dacă ne-am cunoaște bine rolurile și le-am juca după regulile jocului.
- Încăpățânarea are atâtea fețe că uneori e greu să o distingi de convingeri.
- Despre viitor nu putem vorbi fără creație.
- Confesiunile curate, vocea a preaplinului din noi, ne ușurează și fac loc pentru consolare. Prin contrast, putem însă regreta mărturisiri încălcite provocate de curioși și cu prea puțin folos pentru liniștea noastră.
- Nu întrebăm degeaba: De unde știi?

NICOLAE MAREȘ

- Există în lume atâtea suferință că moartea devenit-a biruință.
- Nu știi în ce emisfere cosmice după moarte vom trăi. – *Știu că în emisfera noastră m-am împlinit.*
- Crucea – semn că omul s-a împăcat cu moartea.
- Sunt indivizi, care se împlinesc murind – nu trăind.
- E așa de lungă viața chinuită; noroc că moartea-i doar o clipă.
- Cât timp în moarte nu crezi, mai ușor de ea te debarasezi. .
- Bătălia, dată dintre moarte și viață, până la urmă de moarte e câștigată.
- Sunt și morți buni; de ei nu mă despart, în inimă îi țin.
- Dialectică blagiană: *moartea e scopul vieții.*
- Moartea există pentru a nega viața: *atunci moartea nu moare.*
- Nu încerca. Altuia moartea ta n-ai să i-o poți da, nici împrumuta.

- Dintotdeauna, numărul morților a fost în creștere; niciodată în descreștere.
- Când un mare viteaz moare, în mod sigur el devine și mai mare.
- Preotul e făcut, ca primul să deguste din al morții uzufruct.
- Nimic morții nu-i pasă, când *peste picior* este luată!
- De moarte n-ai să poți fugi: ea știe totdeauna unde te afli.
- Neviața nimic viu n-a dat pe lumea asta.
- Înțelepciunea a fost făcută să rânduiască temeinic lumea.
- Josnicia și nemernicia nu știu ce-i iubirea.
- Pentru cel prost rușinea e un mof.
- Lacrimile neeconomisite sunt pierdute.
- Dreptatea – dreaptă să rămână – nu compensată.
- Internaționalismul socialist, pe care din plin l-am trăit, și sistemul capitalist, cu care, zi de zi, mă frig: e unul și același drac. Ambele bune de aruncat.
- Politicienilor falși totdeauna le rămâne o șansă: mita negociată.
- Greu conștientizăm că tot ceea ce de noi ține doar țărânei îi aparține.
- *Spiritul critic* și *Judecata* dreaptă, chiar și neîmpărțășite luminează.
- În zadar, între amic și inamic ai întins punți; ele se frâng la prima adiere de vânt.
- Fracturile și erorile de gândire azi, mai mult decât oricând, ca o avalanșă din munți se prăvale, nemilos în jos, pentru a ne arăta lucruri de mult știute: peștele de la cap se-mpute.
- Natura e înțeleaptă, dreaptă și mare. Ce-i pasă ei, că prostul moare?

valiza cu aduceri-aminte

*o fotografie sepia a mamei mele fantomă,
apă în cascadă pe stânci;
o imagine magenta al unui fost iubit din Montevideo,
la mal adormit de ocean;
cuvinte subliniate în dicționarul Yvonne-i
pagini sufocate cu rime;
o carte veche: "Die Duineser Elegien" de Rainer Maria Rilke,
ediție de lux, legată în piele de Cordoba;
volumul de versuri pe care intenționez să-l scriu
în camera noastră de grădină, dacă mă simt inspirată;
șosetele din lână merino pe care le-am cumpărat online,
noi, după vaccinul de COVID-19;
sticla de apă minerală pe care-am uitat-o în trenul rapid
atunci când aproape că n-am coborât;
amintirea estompată a iubiților din trecut
și sunt sigură că n-au fost cu toții ai mei;
cactusul din camera mea de grădină, acum înflorit,
pe care am uitat să-l ud în ultimele șase luni
versiunea unui catâr mort, un posibil prim iubit (!?)
pictat pe malul Rio de la Plata*

se auzeau țipete

*marea s-a dezlănțuit
alearga... alearga...
naufragiații au început să se-nece
marea s-a dezlănțuit în acea după-amiază
Tamisa se-ncovoia greoaie-n meandre
ce se-ndepărtau la galop de la maluri -
atâtea țipete topeau cerul în plumb*

MIHAELA MALEA STROE

„Simplu, de ziua limbii române”

*Dacă îi vorbești unui om într-o limbă pe care o înțelege,
cuvintele tale vor ajunge la mintea lui.
Dacă îi vorbești în propria lui limbă,
cuvintele ajung la inima lui.*
(Nelson Mandela)

Mi-ar fi plăcut ca Ziua Limbii Române să fie o sărbătoare autentică, nu doar convențională. Ziua Limbii Române să fie o stare de trezvie permanentă, mai ales acum când, indiscutabil, „Limba română, vorbită sau scrisă, se află de câțiva vreme într-un proces de degradare alarmant” după cum atenționează Nicolae Manolescu alături de alți iubitori ai limbii române. Situația deplorabilă se reflectă „în toate intervențiile de la televiziune, ca să nu mai vorbesc de rețelele de, vai, socializare: greșeli peste greșeli de exprimare, un vocabular sărac, de lumea a treia” (N.M.).

Sigur, este meritoriu că pe 31 august se scriu, anual, și se publică articole dedicate Limbii Române, se organizează simpozioane, conferințe, colocvii, festivități, recitaluri de poezie... Apoi?! A doua zi ne întoarcem unde ne aflam. Adică în același impas, uitând că „Nu te poți comporta ca un om complet, dacă nu știi să vorbești, să scrii și să fii (măcar!) informat în discipline cândva numite (atenție la cuvânt!) umanioare” (Nicolae Manolescu). Ne întoarcem, fără nicio izbândă, la canalele tv (abundent comerciale) și la rețelele de socializare infestate cu împrumuturi anglicizante, năpădite de greșeli, de sărăcie lexicală și de nepăsare. „Televizorul diluează mințile” concluziona, pe bună dreptate, unul dintre cei mai aprigi apărători ai limbii române, George Pruteanu.

Nu se mai confirmă ce spunea Nichita Stănescu: „A vorbi despre limba în care gândești, a gândi – gândire nu se poate face decât numai într-o limbă – în cazul nostru a vorbi despre limba română este ca o duminică. Frumusețea lucrurilor concrete nu poate fi exprimată decât în limba română. ...Ce patrie minunată este această limbă! Ce nuanță aparte îmi dau seama că ea are! Această observație, această relevație am avut-o abia atunci când am învățat o altă limbă”. Să ai, când înveți o limbă străină, revelația bogăției propriiei limbi este o formă de celebrare, un dar sau, ca să vorbim și pe înțelesul oamenilor de afaceri – un câștig, un profit.

Să cunoști și să vorbești bine două limbi este minunat. A te lăsa (din snobism, din mimetism ieftin sau din prostie) subjugat de „modă” în detrimentul limbii întru care te-ai născut poate fi schimbare, nu și evoluție. Este util să înțelegi ce înseamnă „share the vibration of the summer”, dar este

grotesc și inutil să înlocuiești (ah!, reclamele tv!!!) „împărtășește emoția verii!” cu „șeruieste vaibul verii!”. Este un fel nătâng, grosier de a contrazice experiența culturală a unor persoane cu performanțe de exprimare atât în limba română cât și într-o a doua limbă: Emil Cioran („Nu locuim într-o țară, locuim într-o limbă. Patria asta înseamnă și nimic altceva” și „Să treci de la limba română la limba franceză e ca și cum ai trece de la o rugăciune la un contract.”), Herta Muller („Am fost mereu uimită de varietatea lingvistică a limbii române, de metaforele pe care le conține. E o altă dimensiune a sinelui, pe care ți-o conferă, de parcă aş avea două stații, una a limbii pe care o întrebuițez, alta, cea oferită de cuvântul echivalent al celeilalte limbi, care oferă o altă imagine.”) sau Matei Vișniec („Cu cât scriu mai mult în franceză, cu atât mă fascinează mai mult limba română. De câte ori reîncep să scriu în limba română, redescopăr muzicalitatea limbii materne.”

Să fii bilingv poate fi o binecuvântare, pentru că ai acces la „spiritul” ambelor limbi. Hans Bergel mărturisește într-un eseu că dascăl într-ale povestitului i-a fost un om simplu, un păstor român hăruit, care „Simțindu-se dator față de spiritul limbii, în timp ce povestea transforma tot ce era static în ceva dinamic, tot ce era repaos devenea mișcare”.

Pentru contemporanii noștri cu ifose progresiste (fie și unii titrați) „spiritul limbii române” nu mai contează, ei lasă impresia că, dimpotrivă, ar fi un factor dăunător. În opinia lor, atitudinea musai să fie „cool” sau „fresh”, un mesaj musai să aibă „feed-back”, musai să fii, dacă nu în „trend”, măcar „funny” ș.a.m.d. Toamna, reclamele tv dospesc de... „back to school!”. „Înapoi, la școală!” o fi arhaic? Retrograd? Rușinos? Aici nu poate fi invocată „îmbogățirea vocabularului cu neologisme”. Aici e substituie. De ce e nevoie de substituie? Greu de răspuns.

Și-apoi, să nu te ia cu frig pe spate când, într-un „podcast”, o vedetă, vorbind de legătura ei energetică specială cu invitatul, nu nimerește cuvântul în limba română: o energie care „nu poate fi... ăăăă... („ă” = timp de băjbăială în lexicul matern)? Salvarea, vine – zdrang! – din engleză: energie care „nu poate fi *feicuită*.” Cuuum?! „Feicuită!” De la „fake”. Uaaau!! Sau wow?! Ce dacă limba maternă îi oferă pe tavă divei cel puțin patru variante: energia nu poate fi *trucată*, *simulată*, *contrafăcută*, *falsificată*? Oare pe ce scară de sfoară cu fuștei de putregai se aburcă vedetele prezentului la nivelul microfonului de unde își lansează asurzitor găselnițele? Duduița a „făcut”, în direct, o vorbă nouă. Ce-ar înțelege din *Catrenul* lui Blaga: *Limba nu e vorba ce o faci. / Singura limbă, limba ta deplină, / stăpână peste taine și lumină, / e-aceea-n care știi să taci*. Ce taine? Ce lumină? Rating-reiting să fie, *feicuit* sau nu!

Muzicalitatea de care vorbește Vișniec mi-a amintit de două prietene vietnameze din studenție. Învățaseră o brumă de română în anul pregătitor și le întrebaser cum „sună” pentru ele limba noastră. „Limba voastră e ca un ciripit de păsări” (Nguyễn Lê Hằng). „Limba română e grea, dar place la mine ca un cântec de apă” (Lý Thị Tâm). Au răspuns spontan, sincer. Nu

auziseră încă de Lucian Blaga („Traduc / în limba românească un *cântec* pe care inima mea / mi-l spune îngănat suav în limba ei”, s.n.), nici de Fănuș Neagu („Limba română e actul meu de naștere, eu sunt ființă sub măslinul ei, care rodește de două mii de ani, dreptul meu e să-i țin dealul verde și bățut de soare și să stau în genunchi sub ploaia *cântecelor* ce țâșnesc din ea”, s.n.), nici de Eminescu („Limba strămoșească e o *muzică*”, s.n.), nici de Mateevici (Limba noastră-i numai *cântec*, / Doina dorurilor noastre” s.n.)

Hâng a îndrăgit limba română. După șase ani de ședere aici, o vorbea nuanțat și scria aproape fără cusur. Asimilase inclusiv expresii populare, pe care le rostea cu bucuria cui înțelege subtilitățile unei limbi greu de învățat și de tradus. *Tâm se plângea că, deși frumoasă, limba română o intimidează.* A reușit doar parțial să-și depășească timiditatea.

Spune Petre Țuța: „Limba română are virtuți complete, adică poate fi vehicol a tot ce se întâmplă spiritual în om. E foarte greu de mânuit. Prin ea poți deveni vultur sau cântăreț de strănă.” „Locuitorii” lăcuți și pudrați ai studiourilor tv și ai rețelelor de socializare nu sunt nici vulturi, nici cântăreți de strănă. Limba vorbită de ei sună a recipient gol, de tinichea turtită, rostogolit pe... treptele afirmării și succesului. Urarea lui Caragiale („Trăiască frumoasa și cumintea limbă română! Fie în veci păstrată cu sfințenie această scumpă *Carte-de-boierie* a unui neam călit la focul atâtor încercări de pierzanie.”) nu mai are ecou. Într-o lume a cardurilor și a ifoselor nu e loc pentru „carte-de-boierie”. Nu e loc nici de limba „ca un fagure de miere” (Eminescu), nici de limba ca „întâi mare poem al unui popor” (Blaga), nici de „graiul cu-ndemnuri pentru vite” din care Arghezi a „îvit cuvinte potrivite”, nici de limba în care „Durerea poți s-o mângâi, / Iar bucuria / S-o preschimbi în cânt” (Gr. Vieru), nici de limba „o comoară / În adâncuri înfundată / Un șirag de piatră rară / Pe moșie revărsată” sau „foc ce arde” (Alexei Mateevici), ori de aceea care „Mult e dulce și frumoasă”, fără egal de „armonioasă” (Gheorghe Sion). În fine, se pare că nu mai e loc nici pentru limba-patrie-moștenire lăsată de înaintași, de la Ienăchiță Văcărescu („Las vouă moștenire / Creșterea limbei românești / Și-a patriei cinstire”), până la Eminescu (reproșând politrucilor vremii „Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei”) sau Nicolae Iorga („Limba... este ființa vie care ne vine din timpurile cele mai depărtate ale trecutului nostru, ea este cea mai scumpă moștenire a strămoșilor care au lucrat, generație de generație, la elaborarea acestui produs sufletesc. Între elementele care formează comoara sufletească a poporului românesc, niciunul nu cuprinde mai mult și nu oglindește mai adevărat decât însăși limba lui.”). Nichita Stănescu, spunea cândva, demult, că se consideră poet național „Prin faptul că niciodată n-am trădat limba română”, limba care, pentru el, era „patrie”. Aroganța și nepăsarea multor vorbitori contemporani de limbă română înseamnă risipă și pierderi. „Da, spune Christian Crăciun, limba noastră e ca o fântână care dădea apă rece cristal, dar neglijența și prostia oamenilor au lăsat-o să băhnească. O limbă de o finețe și o bogăție metaforică remarcabile, o

plasticitate indestructibilă, capabilă să asimileze orice cuvânt de care are nevoie. De aici îi vine pieirea, limba română este din ce în ce mai puțin naturală, i se injectează cotidian doze de botox lingvistic. Nu-mi place limba română de azi. Dar nu mă satur să-i citesc pe cei vechi, găsesc mereu cuvinte și construcții fabuloase. Visez o ecologie a limbii, cum nu ne plac roșiile alea cu gust fad de plastic, să redescoperim și limba bio a cronicarilor, a lui Cantemir, a lui Maiorescu, a lui Camil Petrescu sau a lui Pleșu. Într-adevăr hrănitoare!” Da, limba română este bogată și expresivă în toate registrele ei, de la cel popular la cel academic (să ne gândim la savuroasele aforisme ale lui Grigore Moisil!), dar lăsată de izbeliște în mărcinișul lexical actual sau exploatată, promovată, chiar *premiată* în slujba vulgarității și obscenității, secătuiește. Poate s-ar cuveni recitat *Alfabetul* lui Marin Sorescu și înțeles avertismentul lui că literele pierdute înseamnă cuvinte pierdute, iar când se pierd cuvintele... „Acum aude, vede, / Dar nu mai are cuvinte pentru viață, / Formată în cea mai mare parte din literele pe care le-a pierdut”. Și da, înjurătura, argoul, jargonul au locul lor în limba vorbită de diverse grupuri – de la infractori la snobi și pseudointelectuali –, au rostul lor în literatură ca modalități de caracterizare a personajelor, dar a le disloca și a le transfera masiv în emisiuni cu pretins ștaif ori în reclame („azi o ardem / pe încasare”) înseamnă a te ploconi public și a pupa de zor poalele inculturii. Înseamnă să-ți bați joc de moștenirea ta, să n-o meriți: „Vechii noștri scriitori ne-au lăsat o limbă moștenire pe care nu știu dacă o merităm cu toții” (Tudor Arghezi, într-o alocuțiune-radio, 1967. Mesajul poetului are două tăișuri, pentru că „vorba românului cu două înțelesuri”, în condiții vitrege, era și este o virtute salvatoare. Se găseau, și în 1967 ca și acum, destui impostori oportuniști care nu meritau „șiragul de piatră rară” al limbii române). „Limba română este casa ființării noastre ca neam”, spune – având experiența înstrăinării pe meleaguri americane – Theodor Damian, iar C. Noica apreciază că „Numai în cuvintele limbii tale se întâmplă să-ți amintești de lucruri pe care nu le-ai învățat niciodată. Căci orice cuvânt este o uitare și în aproape oricare s-au îngropat înțelesuri de care nu mai știi. Cum altfel am putea da folosință vie cuvintelor?”

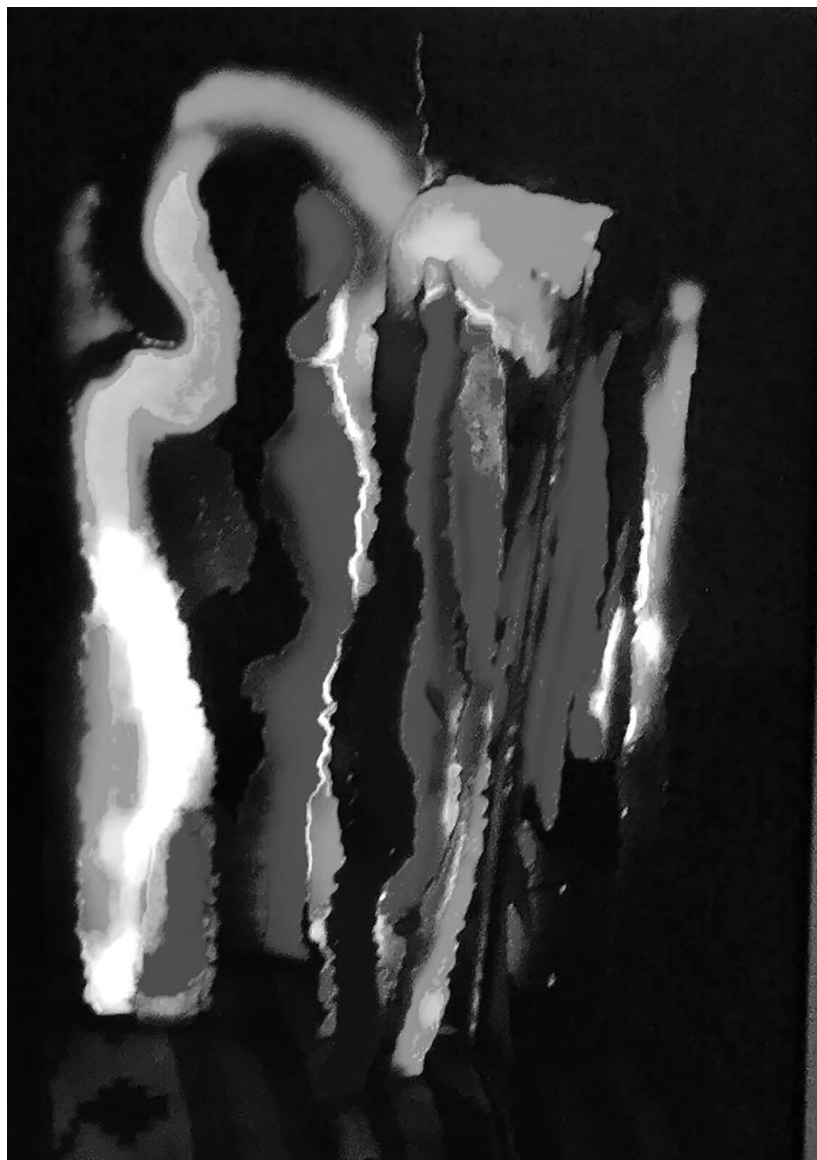
Când și dacă moștenirea e primită și privită cu bucurie și respect, când și dacă i se poartă de grijă, când și dacă vorbitorul înțelege mesajul lui D. Cantemir („Un cuvânt grăit nu mai poate fi dezgrăit”) se întâmplă lucruri alese și uimitoare, „ca întâlnirea cu duhul”: „Limba Română e o mare traistă, cu nesfârșită bogăție de vorbe. Ditamai. Pe alese. Și iscusite, și sunătoare, și pline de tâlc, de toată adâncimea. Dar s-o fi ciuruit, o fi ronțăită de molii, că ușor-ușor se împuținează folosirea lor. Le apasă, le afundă cele noi, de împrumut, adesea cu aceleași înțelesuri. Uitate însă, ori nici măcar aflate. Lipsește strădania de a le cunoaște. Sau chiar pe ea, ființa Limbii însăși. Atunci să vezi uimire... Poate nu mai e dată oricui... Poate e ca întâlnirea cu duhul” (Cristina Struțeanu).

Văd că, în lume, se bucură de crescândă prețuire și de reușite conservatoristii florei și faunei, salvatorii speciilor și arealurilor amenințate. Ei restabilesc – prin conservare și repopulare – echilibrul și armonia naturii. Să fii, însă, conservatorist în materie de limbă maternă, să încerci menținerea unui echilibru rezonabil între vechi și nou, să pledezi pentru armonia limbii, pentru necesara prezervare a unor expresii, cuvinte și înțelesuri „amenințate”, să nu fii partizanul talmeș-balmeșului lexical... atrage priviri disprețuitoare. Ești repede etichetat ca înapoiat, învechit, expirat, închistat. Poate anticipând o criză generală a comunicării, Octavian Paler afirma la un moment dat: „Pare că toți sfârșim prin a vorbi o limbă pe care nu o mai înțelege nimeni.” Mai înțelege cineva ce a vrut să transmită viitorimii Nicolae Iorga atunci când a spus că o limbă (a oricărui neam) „Este forma cea mai înaltă, cea mai deplină în care se poate exprima sufletul acelui popor.” sau când a mărturisit: „Mi-a plăcut să caut frumusețile limbii și puterea vie a imaginilor. Le-am găsit în multe cărți ale trecutului și în creația anonimă a folclorului spre care m-am aplecat totdeauna cu interes și prețuire.”?

Și, totuși, mă întorc, azi, la versurile-îndemn ale lui Gheorghe Sion: „Vorbiți, scrieți românește, / Pentru Dumnezeu!” Măcar de Ziua Limbii Române.

Și, tot de ziua ei, să ascultăm cuvintele lui Grigore Vieru: Tudor Gheorghe: „În limba ta ți-e dor de mama” (YouTube)

(Material publicat în premieră pe pagina *La pas prin Brașov*)

Viorica Colpacci, *Tentația unui înger*

FLORENTIN POPESCU

Poetul Coman Șova, între amintire, nostalgie și meditație

Privind retrospectiv ultimul deceniu literar de la noi, un adevăr ni se impune cu pregnanță și are semnificații aparte. Este vorba de prezența editorială a unuia dintre cei mai interesanți și discreți poeți: Coman Șova.

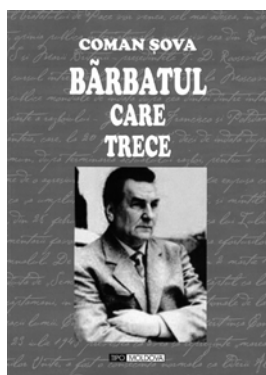
Faptul este cu atât mai interesant cu cât acest scriitor a avut – și înainte de 1989 și după aceea – suficiente posibilități de a se manifesta public (acces la presa literară, la Radio, Televiziune și la alte mijloace mass-media), dar n-a făcut-o.

Descinzând în literatură de pe frumoasele meleaguri moldave, dl Coman Șova a adus cu sine atât încărcătura poetică a meleagurilor natale cât și sobrietatea și profunzimea unei gândiri care au făcut din lirica sa unul din cele mai interesante teritorii literare, recunoscute și relevate ca atare de către comentatorii săi din țară și din străinătate.

Recent, după ce versurile sale au apărut în mai multe limbi (unele de circulație universală – engleză, franceză, germană, altele în idiomi ceva mai restrânse – ucraineană, arabă ș.a.), un inimos și apreciat editor ieșean (Aurel Ștefanachi) l-a inclus într-o colecție de remarcabil rafinament, intitulată „Bibliofil – poezie contemporană”, cu un volum – *Bărbatul care trece* de 120 de pagini, format academic, între copertile căruia au fost adunate cele mai reprezentative creații lirice ale autorului, veritabilă carte de vizită prin care acesta e prezentat publicului.

Dintru început, prin text facsimilat, poetul Coman Șova ni se relevă ca un nostalgic, evadând în copilăria pierdută pentru totdeauna. O copilărie petrecută într-un spațiu mirific, evocat la căldura duioasă a amintirii: „Mi-e dor de verdele pădurii mele / și de albastrul apei spumegând / de-acolo plute alergând în lume / pe largi spinări de ape lunecând. // Să văd de Paști făclii pe Bâta Doamnei / Și pe Cernegura speranțe și stafii / Să mă adund adânc în frunza toamnei / Și să-mi urez să fiu, să fim, să fii!” (*Poem dedicat orașului Piatra Neamț*).

Evident, astfel de versuri impun o comparație, între alții, cu Ion Pillat, ca să ne oprim la un singur exemplu din multe altele – ceea ce nu înseamnă că am avea de a face cu o pastişă, ci mai degrabă cu o sugestie care impune înscrierea poetului într-un lung șir de barzi dintr-o anume direcție a poeziei românești dintotdeauna.

„Copleșit de zgomot, de praf și de nesomn” și „înlănțuit de București”, cum însuși o mărturisește în finalul poemului din care am citat mai sus, dl Coman Șova, cu stofă de luptător (luptător nu fizic, ci înfruntător al potrivnicilor aduse peste sine de viața urbană) nu se lasă copleșit de lumea în care se simte străin, ci, dimpotrivă, caută să se împlinească pe sine, își găsește un remarcabil echilibru interior, translează către o poezie a ideilor, a meditației privind condiția umană și condiția civilizației moderne în care i-a fost/îi este dat să supraviețuiască.

În contextul existenței cotidiene poetul se vrea pe sine un anonim: „Nimic nu mă împiedică / să fiu doar / Omul acela, / bărbatul care trece – / ochii lui văzând o femeie / o poate lua în privier / până pe terasa-parc. / Chiar dacă sunt martori / care-au văzut femeia și a doua zi, / dis-de-dimineață, în ochii bărbatului, / nu se va întâmpla nimic. / El este doar omul acela, / bărbatul care trece” (*Bărbatul care trece*). Simbolic, chiar și în vârtejul vieții citadine, poetul se închipuie pe sine un descendent din lumea codrilor rămași în țara copilăriei: „Sunt copac de alee, / am crengile crescute cu măsură, / tăiată la timp, / plămânii arși de eșapamente. // Singura mea bucurie / este atunci / când îndrăgostiții și copiii / rup flori și ramuri / sau aruncă după fructele mele / cu pietre. / Împotriva paznicilor” (*Copac de alee*).

În cea mai mare parte a poemelor dlui Coman Șova există un fior nostalgic înfășurat, precum o iederă, în jurul ideii de trecere efemeră prin lume, dar și al încrederii în puterea binefăcătoare a cuvântului – cel care, la autorul nostru, ca și în *Biblie*, a fost/este la începutul tuturor celor trăite și cuprinse în vers.

Mai există apoi o poezie a tandreței, frumos și subtil raportată la meditația asupra trecerii timpului: „Mai greu îmi este sângele spre seară, / ochiul e jilav în aerul mut / și s-au stins făcliile afară, / e vremea trecută cu gongul bătut. // Am uitat de aer și de pâine, / de soarele negru cu ochii păgâni... / Iubito, fii astăzi, eu sunt fără mâine, / pământul se surpă cu tot cu fântâni. // Mai blând decât lutul, cu lut mă-nfășor / în seve dulci de arbori și răcoare, / la nuntă, pe plaiuri voi veni mai ușor / din piatră albă și nezburătoare” (*Iubito, fii astăzi*).

Din relativ bogatul florilegiu de opinii critice care însoțesc acest volum (TipoMoldova, Iași, 2019) am reținut aceste considerații consemnate de Ioana Crăciun la ediția poeziilor lui Coman Șova în limba germană: „În accepțiunea lui Coman Șova, iubirea trebuie înțeleasă ca principiu universal... Este iubirea celui înțelept, care știe că lumea reprezintă o taină metafizică adâncă și care se înclină în fața acestei taine, având conștiința că existența, oricare formă ar lua ea, constituie un privilegiu. În această conștiință își are rădăcinile elementul de meditație, de reflecție și de autorefecție ce conferă poeziei lui Coman Șova un profil filosofic inconfundabil.”

La confluența nostalgiei după vremurile apuse cu amintirea, a acestora din urmă cu marile întrebări și neliniști ale timpului său, autorul a găsit un drum care este numai al său și care, implicit, l-a purtat / îl poartă spre spațiile mirifice ale marii poezii.

Între sarcasme și paradoxuri

„În toată viața mea am fost liber și singur ca o piatră în cădere, din vârful de munte. Cum să te apropii de un asemenea pericol de neîmblânzit?”, scria Mircea Oprea în volumul *Vârstele mirării* (Ed. TipoMoldova, Iași, 2017).

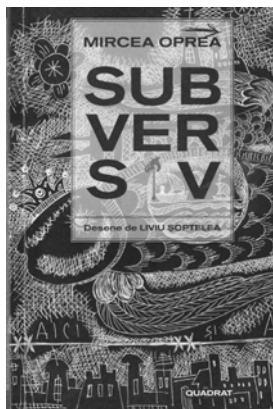
Apare firesc întrebarea: de ce ai îmblânzi o piatră care, chiar în cădere din vârful de munte, naște energii uriașe și declanșează universuri de gânduri? Căderea, la Mircea Oprea, nu e totuna cu coborâșul. La Mircea Oprea, căderea e însăși libertatea. De libertatea neîmblânzită a lui Mircea Oprea mă apropiam într-un decembrie, să tot fie de atunci vreo șase ani.

Îl recitisem pe Vasile Netea (*Interviuri literare*, Ed. Minerva, București, 1972), cu a lui carte devenită astăzi un adevărat document de memorialistică. Mă fascinasă, la fel ca prima dată, un interviu anume: „Șapte nopți de vorbă cu Tudor Arghezi”. Poetul de la „Mărțișor” acceptase (con)vorbirea cu Vasile Netea, dar cu o condiție: doar la telefon, în fiecare seară, la o aceeași oră. De dragului jocului jurnalistic, i-am propus lui Mircea Oprea un interviu de-a lungul a șapte seri. Cu o întrebare/răspuns pe măsura zilei și a gândului dezvăluit. Așa apărea, la sfârșitul anului 2017, interviul „Șapte seri cu Mircea Oprea”.

Născut în Belcești, Iași, Mircea Oprea trăiește de o viață în Botoșani sau în preajma acestui oraș. De când se știe scrie, citește, se preumblă printre oameni. Poezie, proză, eseu, dar și cronică de teatru, de artă plastică. Mircea Oprea este și un fascinant intervievator. Provoacă discuții deseori incomode și nu se lasă până când nu obține „*Mirarea de mine*”, „*Mirarea de voi*”, simțind „*Gravitația lunii*”, chiar și atunci când dă „*mâna cu președintele*”. De la „*Împăcarea cu lumea*” până la „*Oaspetele din condominiu*”, Mircea Oprea ne propune un scris uneori atipic, alteori recunoscutibil în dimensiunea unei cronologii personale.

Pentru că există în cărțile lui Mircea Oprea o autenticitate a concretului imediat, în care ființa vie (scriitorul) este expusă (și supusă) unei radiografii dure, care conduce fără doar și poate către o perpetuă evoluție, o continuă mirare, cu toate spaimele și dezvăluirile ce se nasc ulterior.

Chiar dacă păstrează temelia unor rigori convenționale, Mircea Oprea reconstruiește cu încăpățănare, dar fără a dinamita sau măcar subrezi structura de rezistență a cărții. Mai mult, autorul știe să confere scrisului vibrația stilistică și metaforică a unui mecanism ce se desfășoară în sinele scriitorului, dar și al cititorului deopotrivă. Desigur, transpare din scrisul lui Mircea Oprea o solitudine orgolioasă fără să fie mândră (cel puțin nu în

sensul creștin al mândriei de sine). Scriitorul ne oferă o literatură de calitate, cum din ce în ce mai rar găsim în zilele noastre. Lipsită de stridențe, fără rostiri patetice, chiar dacă uneori pare înfășurat într-un claustru intelectual. Cititorul nu este incomodat, dimpotrivă: ai parte de provocare, pentru că Mircea Oprea nu te lasă să te pierzi în tihna literei, ci te întâmpină la tot pasul cu surprinzătoare „piedici”.

De data aceasta, avem în față două recente cărți ce poartă semnătura lui Mircea Oprea. *Subversiv (sarcasme și paradoxuri)*, cu desene de Liviu Șoptelea (Ed. Quadrat, Botoșani, 2022) și *Nod pe frânghie* (Ed. Quadrat, Botoșani, 2023).

Am redeschis DEX-ul pentru o întoarcere la originile cuvintelor. Găsim, de pildă, că *subversiv* are sensul de „ceva care periclitează, subminează ordinea internă a unui stat”, „care se desfășoară pe ascuns, ilegal”, „care este împotriva ideilor, a valorilor acceptate în general”. *Aforism*, ne spune același DEX, duce către o „cugetare pe care autorul o enunță într-o formă concisă, memorabilă, chiar cu accente de sentință, de adagiu”.

Desigur, cel mai adesea - în funcție de rigurozitatea mentală a autorului și de capacitatea intelectuală (de ce nu?) de a reda frazeologic un astfel de enunț - aceste scrieri capătă un caracter sentențios prin excelență sau, dimpotrivă, așa cum se întâmplă deseori în cazul lui Mircea Oprea, o formă teologică sub cel mai curat înțeles. Pentru că, atunci când vorbim despre aforism, avem în vedere în special calitatea frazei. Autorul trebuie să dispună de o formulare nu doar concisă, ci și revelatoare.

Dar revenim la *Subversiv*. Cartea lui Mircea Oprea - spre a fi mai bine înțeleasă -, trebuie citită în sens invers, de la „Argumentum” de final, pentru a afla de ce „aforistul” este „un subversiv”. Și autorul așază aici foarte inspirat și un Motto al lui F. Nietzsche: „Un aforism matrițat și turnat cum se cuvine, odată citit, nu este încă descifrat; dimpotrivă, abia de acum trebuie să înceapă interpretarea lui, pentru care e nevoie de o artă a interpretării”.

Definiția *Aforismului* este, în accepțiunea lui Mircea Oprea, cu totul diferită de ce ne oferă DEX-ul: „...nu mai cred de mult în aforismul-pildă de înțelepciune, cărămidă în zidirea omului ca ființă cu discernământ, și cred în aforismul-trolit care, face ce face, și dislocă încă o bucată din clădirea tot mai subredă”.

Scriitorul studiază, cercetează și nu o face superficial, așa cum tot mai des suntem, de o vreme, tentați de „specialistul Google”, ci răcolește bibliotecile și parcurge tomuri întregi. Toate, spuneam, pentru a pătrunde și a înțelege subversivitatea aforismului. „Prefer aforismul ca dinamită, măcar ca bisturiu, mai puțin ca pansament sau balsam”, spune Mircea Oprea. Și nu întâmplător face trimitere, apoi, la *Jurământul lui Hipocrate*, pe care îl consideră a fi o adevărată „pagină de aforisme”, un text care poate fi și astăzi „cea mai bună lecție de deontologie, batjocorită mai întâi de medici, apoi de fiecare breaslă în parte”.

„În cazurile disperate sunt necesare cele mai disperate remedii”, spune Hipocrate, și e destul să privim astăzi în jur pentru a-i da dureroasă dreptate.

Mircea Oprea, îl știm, are ironie, îmbrăcată uneori în umor negru, alteori sub forma unor reflecții amare. Eboșe sau grafică tăioasă, pastel sau tușe groase, „în cuțit”, regăsim în aforismele lui Mircea Oprea manifestări care dezvăluie un atent observator al scenei politice, culturale, sociale. Un fin observator al vieții.

„Aforismul nu va ține de foame, dar te va învăța răbdarea, te va învăța să apreciezi austeritatea stoicilor, disciplina lor, să probezi pe pielea ta aventura asceților”, ne spune autorul cărții *Subversiv*. Și nu avem decât să acceptăm că din cuvinte se naște, cel mai adesea, însăși viața.

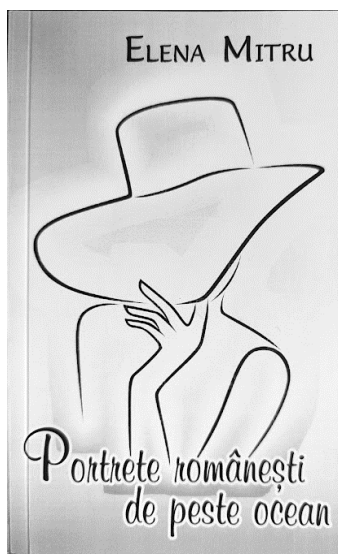
MARCEL MIRON

Dialogând peste Ocean

Am primit cartea *Portrete românești de peste Ocean*, vol. I (New York) a doamnei Elena Mitru (Editura Rawex Coms, București, 2019, 221 pp.).

Pe doamna Elena Mitru am cunoscut-o la Cenaclul literar „Mihai Eminescu” din New York în luna mai 2015, Cenaclu întemeiat și condus de colegul și prietenul meu pr. prof. Theodor Damian, iar mai apoi la biserica parohială „Sf. Ap. Petru și Pavel”, unde autoarea cărții *Nu vreau să traversez* se roagă frumos, până la transfigurare, și vorbind cu îngerii își face planuri de viitor, cum am scris în prefața cărții amintite, planuri literare pe care nu le-a abandonat, dimpotrivă, se pare că le-a completat și iată că acum, în anul 2023, vorbim de multe apariții literare între care și cartea în discuție, în șase volume, deocamdată! în care sunt „intervievate un număr de 47 de personalități din diferite domenii”¹.

În primul din cele șase volume din seria *Portrete românești de peste Ocean*, răspund acestei provocări, plăcute cred pentru cei intervievați, unsprezece persoane și anume: Theodor Damian, Gabriel Teodor Gherasim, Marcel Miron, Dorel Cosma, Menuț Maximilian, Vasile Răvescu, Raluca

¹ Zenovie Cârlogea, „O memorabilă serie de *portrete românești* realizată la New York”, în *Lumină Lină*, An XXVII/nr. 4, 2002, pp. 90-91.

Tudor, Andreea Olivia Matei, Mariana Vasile, Florentin Popescu și Marius Mihai Zamfir, trei preoți și opt laici.

La fiecare interviu autoarea afișează un motto pe care l-a cules din textul colocutorului, ea privind prin „fereastra către orizont ... prin care pătrunzi pentru a vedea ce se petrece mai departe de tine, de locul în care te afli în acest univers. Privind prin ea, vrei să descoperi ce secrete îți rezervă viitorul sau ce bucurii te așteaptă”².

Theodor Damian

S-a născut în anul 1951 la Botoșani din părinții Gheorghe și Dora, școala primară și gimnazială în orașul natal, apoi elev la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț între anii 1966-1971; această școală teologică era singura din Moldova și deservea în perioada comunistă șase județe cu aproximativ trei milioane și jumătate de creștini ortodocși, cu 28 de locuri anual; apoi Institutul Teologic de Grad Universitar din București între anii 1971 - 1975, preot în 1973 la Parohia Ibănești, apoi la Hănești, protopop la Dorohoi, unde slujește la catedrala „Grigore Ghica”.

În 1979 este bursier la Bossey - Elveția, continuând studiile doctorale la Lausanne până în 1983. La Lausanne înființează parohia românească „Sf. Trei Ierarhi”, cenaclul literar „Mihai Eminescu” și revista *Adusu mi-am aminte*.

Revine protopop la Dorohoi, apoi în 1985 se transferă la Sibiu, secretar de redacție la revistele *Telegraful român*, *Mitropolia Ardealului* și *Îndrumătorul Bisericesc* unde lucrează alături de cărturarul mitropolit Antonie Plămădeală.

În anul 1988 călătorește în USA cu viză de turist și obține o bursă de studii la Facultatea de Teologie din Princeton, New Jersey, la care termină și masterul. Biserica Prezbiteriană îi acordă bursă doctorală la Fordham University din New York până în anul 1993, când înființează Parohia Ortodoxă Română „Sf. Ap. Petru și Pavel” din New York unde și astăzi întreține focul Duhului Sfânt.

„Trăitor câteva decenii bune în Statele Unite, profesor la Metropolitan College în New York, fondator al Simpozionului Anual Teologic Ecumenic, ambele în cadrul Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă (înființat de neobositul om de cultură care este Theodor Damian), cofondator al unor sesiuni tematice din cadrul International Congress on Medieval Studies at the Western Michigan University, Kalamazoo, Mi, SUA și ISSEI (The International Society for the Study of European Ideas), este de la sine

² Elena Mitru, *Oglinda din fereastră*, Editura RawexComs, București, 2018, coperta IV.

înțeles că preocupările lui Theodor Damian se disipează (cu notabile rezultate) în multe domenii, diferite și totuși adiacente”³.

Preotul, profesorul și scriitorul Theodor Damian, în acest interviu, își aduce aminte de începutul activității pastorale la Ibănești (jud. Botoșani), vorbește despre pastorația sa la New York (pp. 16-17), despre revista *Lumină Lină* și cenaclul literar „M. Eminescu”, pe care le-a fondat în același oraș.

Elena Mitru sondează și explorează cu succes mintea și inima lui Theodor Damian și, desigur, s-a bucurat și ea de toate darurile pe care le-a primit de la duhovnicul, profesorul, scriitorul, teologul și părintele cenaclului „Mihai Eminescu” din New York.

Gabriel Teodor Gherasim

Din cărțile de interviuri, din ce în ce mai numeroase, aluvionar chiar în literatura contemporană, respondenții sunt, îndeobște, persoane în vârstă care au acumulat în timpul vieții caratele pe care cei ce pun întrebări vor să le dezvăluie cititorilor, „dar condiția ca modul lor de viață să fie însușit de cei mai tineri este ca sfaturile lor, în scris, să se resimtă în căldura unei trăiri adevărate și ca ele să facă dovada că sunt învățături capabile să desăvârșească o viață prin ecurile pe care le-a lăsat spre lauda lui Dumnezeu cel în Treime închinat și slăvit”⁴, ne atenționează pedagogic părintele Dumitru Stăniloae, propus spre canonizare pentru anul 2025.

Motto-ul lui Gabriel Teodor Gherasim, „Inima mea bate pentru România: ceea ce cred alții despre poporul meu este implicit și explicit treaba mea” (p. 24), dezvăluie conținutul celor 22 de pagini în care respondentul cotrobăiește prin sinele său. Moșit de Theodor Damian în cenaclul „Mihai Eminescu” din New York, oraș în care trăiește și muncește, absolvent a două universități americane, este managerul unei agenții care susține drepturile persoanelor cu dizabilități.

Izvorul din care se trage prin bunici este satul bucovinean Grănicești; născut în cartierul bucureștean Balta Albă, ajunge cu tatăl său dr. Theodor Gherasim prin Italia, unde începe liceul, apoi în USA unde îl termină, și trăiește până în prezent.

Prin acest interviu aduce un imn de grație familiei, părinților și poporului român din actualele granițe ale României, dar și a celor din Basarabia, Bucovina de Nord, a celor din Balcani.

Este recunoscător lui Dumnezeu pentru toate daurile pe care i le-a dăruit și prin care el există.

³ Mihaela Albu în prefața cărții *Cateheze literare* de Theodor Damian, Editura RawexComs, București, 2020, p. 6.

⁴ Dumitru Stăniloae, în Ioanichie Balan, *Convorbiri duhovnicești*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1984, p. 6.

Al treilea interviu este Marcel Miron, „protoiereu și poet” care sfătuiește pe tineri „să trăiască frumos și eroic, pentru că sunt nemuritori!”

Așadar, Miron Marcel s-a născut în 29.10.1951 la Cozmești, județul Vaslui, al doilea copil din cei șase (doi decedați) ai familiei Dumitru și Ruxandra Miron.

A urmat școala primară în Cozmești, 1958 – 1962, școala generală în Oșești, 1962 – 1966, Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț, 1966 – 1971 și Institutul Teologic de Grad Universitar din București.

Este angajat preot la 01.12.1973 la parohia Boțești, Protopopiatul Huși, județul Vaslui, în 1982 transferat la Parohia „Sf. Ap. Toma” din Huși. Între anii 1990 – 2010 a fost protopop al Protopopiatului Huși. Pensionat la data de 01.08.2021.

Scrie poezie din copilărie, din clasele a șasea – a opta, apoi în timpul Seminarului Teologic. La București frecventează cenaclul literar „George Bacovia” și cenaclul umoristic „G. Călinescu” de la Gara de Nord.

Debutează în revista *Lumină lină* de la New York, a prietenului său Theodor Damian, în anul 2000, iar la insistențele aceluiași coleg și prieten publică la Editura Junimea din Iași, în anul 2015, volumul de poezii *Versuri albastre și aurii*, carte care a fost premiată de Casa de Cultură „Mihai Ursachi” din Iași, la Zilele recoltei editoriale, cu premiul I, pentru „Cel mai bun debut al anului 2015”.

Tot în 2015, apare la Editura Gens Latina din Alba Iulia volumul de poezii *Caiere de lumină*.

În anul 2016, la Editura Timpul din Iași, scoate cartea de poezii *De la Kogaion la Athos*, urmată de *Spre orizonturi albastre* în anul 2017.

În decembrie 2016 a devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Iași.

A publicat și publică poezii în revistele *Lumină lină* din New York, *Gând românesc* din Alba Iulia, *Scriptor* - Iași, *Poezia* - Iași, *Convorbiri literare* - Iași, *Hyperion* - Botoșani, *Rapsodia* - Sibiu, *Ardealul Literar și Artistic* - Deva, *Baad* – Bârlad, *Expres Cultural* – Iași, *Conexiuni* – Bistrița, *Bogdania* - Focșani, *Cronograf* - Satu Mare, *Mărturii culturale* - Satu Mare, *Însemnări ieșene*, *România literară*, *Bucureștiul Literar și Artistic*, *Feed Back* - Iași, etc.

În anul 2017, a primit premiul Uniunii Scriitorilor, subfiliala Vaslui, pentru volumul *De la Kogaion la Athos*.

În anul 2018, la Editura 24:ORE, a publicat volumul de poezii *Șarpele de pe balustradă* care a primit Premiul Grigore Hagiu – Târgu Bujor, Galați, 27.09.2019; Premiul Uniunii Scriitorilor Iași, filiala Vaslui, 15.11.2019 și Medalia „Palatul Culturii Bistrița” pentru poezia religioasă, 29.11.2019.

În anul 2018 a primit distincția „Poet al Iașilor”.

În anul 2020 a publicat volumul de poezii *Poeme din anticamera vieții* (Timpul, Iași). În anul 2021 a publicat volumul de poezii *Vise pe Tabor*, Editura Timpul, Iași.

În anul 2021 a primit premiul „Convorbiri literare”, Zilele Revistei, Ediția a XXV-a. Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Iași, i-a oferit Premiul de Excelență pe anul 2021. Asociația Culturală „Catharsis” Bistrița i-a oferit Premiul pentru literatură pe anul 2021.

Diplomă de la Asociația Culturală „Catharsis” Bistrița, Societatea Scriitorilor Bistrițeni „Conexiuni B.C”, 14 ianuarie 2022 - Zilele Culturii Naționale. În anul 2022 a primit Distincția Festivalului Internațional de Poezie - Iași, „Refugiat prin Poezie”, Diploma Bibliotecii V.A.Urechea, Galați.

În perioada 26-31.08.2022 este prezent la Ouranopolis - Muntele Athos, Grecia la Turnirul de Poezie dintre filialele București și Iași ale Uniunii Scriitorilor din România, reprezentând Filiala Iași.

În luna noiembrie 2022 participă la Festivalul de Poezie Tomis - Constanța, reprezentând Filiala Uniunii Scriitorilor Iași.

În luna martie 2023, la Editura Rawex Coms din București, a publicat volumul de poezii *Raze de lumină*.

Dorel Cosma

Plăcut surprinsă să întâlnească la New York pe cei „Trei crai de la răsărit”, Dorel Cosma, Elena M. Câmpan - crăiasă și Menuț Maximilian, în găzduire - mâncare și mărturisire literară la cenaclul „Mihai Eminescu” și Biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel”, într-un cuvânt la sânul părintelui Theodor Damian, Elena Mitru „descoase” pe cei doi pelerini scriitori. Elena M. Câmpan mai fusese în vizită la Theodor Damian și întoarsă acasă din USA a scris și publicat volumul de versuri *Damian*, o bijuterie poetică născută dintr-o minte incandescentă și un suflet luminos.

Chiar de la început Dorel Cosma se prezintă (motto): „Sunt român și mă mândresc cu această calitate de român transilvănean!” Și începe să depeze firul vieții; amintiri din pruncie, copilărie, tinerețe, bărbăție culturală. Născut la Bistrița Năsăud, licențiat în filologie - jurnalism la Iași, apoi la Chișinău, realizator de emisiuni radio TV, redactor al mai multor ziare și reviste din țară și străinătate, cetățean de onoare al municipiului Bistrița, al orașului Năsăud, al localității Brădești - Mureș, Karditsa - Grecia, San Giovanni Rotondo - Italia, Voiron - Franța. A primit diplomă de excelență pentru întreaga activitate culturală de la Ministerul Culturii din România, Premiul Opera Omnia al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Sibiu, insigna de aur a Uniunii Scriitorilor din Bulgaria, Crucea Nordului a Episcopiei Ortodoxe Române de Nord, cetățean de onoare al culturii - Târgu Mureș, premiul Oscar pentru folclor, Italia, Crucea de Malta cu fir de aur, Portugalia, Diploma de Onoare a Ordinului de Patrimoniul, Spania, precum și altele din Bulgaria, Franța,

Indonezia, multe premii și diplome, între care, Diplomă de Excelență Gracious Light - New York, oferită de părintele Theodor Damian.

Vorbitor al limbilor română, germană, franceză, engleză, maghiară, italiană, servește „Cultura care i-a adus satisfacții maxime” (p. 70), mai ales la Gewerbeverein - Palatul Culturii din Bistrița, pentru care nutrește o iubire și slujire totală: „Palatul e atât de al nostru / Avem multe a ne spune / Starea de cântec, vers și dans / pătrunde tiparele emoționale / adică înțelegerile dobândite / complexitatea vieții afective / iubirea maternă”⁵.

Enumeră cărți publicate de poezie, proză pentru maturi și copii.

Slujind folclorul - este de foarte mulți ani Președintele Uniunii Mondiale de Folclor, I.G.F., cu sediul oficial la Voiron, Franța și cel administrativ la San Giovanni Rotondo, Italia, a colindat lumea cu ansamblul „Cununa de pe Someș”, iar acum, el însuși încununat fiind, se întreabă: „Câți n-au dorit / s-ajungă? / Dar s-au trezit târziu / din nebunia / plecată să adoarmă!”⁶

Acest globetrotter mărturisește: „M-am bucurat să citesc la New York în cadrul cenaclului Mihai Eminescu, iar prietenia care ne leagă de distinsul profesor universitar dr. Theodor Damian mă onorează și mă consider o parte a Familiei de Duminică” (p. 78).

Dorel Cosma este părintele Festivalului Internațional de Teatru și Poezie Liviu Rebreanu de la Bistrița cu ținare în jurul datei de naștere a scriitorului, 26 noiembrie, și care a avut loc anual până la pandemia de Covid 19, când, nemaiputându-se organiza fizic, s-a ținut online pe data de 10 iunie 2020: „Am deschis o lume nouă care demonstrează că și în perioada critică a distanțării, poezia ne apropie. Vocea poetilor lumii s-a făcut auzită prin efortul organizatoric al conducerii „Conexiunilor bistrițene”⁷.

Motto-ul afișat la început de Elena Mitru, „Să trăim în speranță, credință și iubire”, l-a inspirat pe Dorel, care după ce s-a pensionat din funcția de director al Palatului Culturii din Bistrița, a înființat cu prieteni din Satu Mare și Bistrița, postul AS-TV, Cafeneaua BC, un program cultural atât de necesar în peisajul literar contemporan.

Menuț Maximinian

Născut într-un sat de munte de pe Valea Țibleșului, trăiește din plin universul coșbucian, „în vaduri ape repezi curg / și-n vuiet dau în cale / iar plop în umedul amurg / doinesc eterna jale”, în nopțile de iarnă când bunica îi cânta lin, iar el mirat de jocul flăcărilor focului din vatră, urmărea „lumini cu umbre - amestecând / prin colțuri de odaie” și vrăjit de parfumul emanat

⁵ Dorel Cosma, *De la Gewerbeverein la Palatul Culturii Bistrița, imnul Palatului Culturii*, Editura Nosa - Nostra, Bistrița, 2018, p. 25.

⁶ Dorel Cosma, *Calitatea timpului*, Editura Nosa Nostra, Bistrița, 2020, p. 48.

⁷ Dorel Cosma, *Antologie de poezie*, Editura Nosa Nostra, Bistrița, 2020, p. 6.

de merele care se coceau pe plita fierbinte, își împrăstia legile moralei și bazele educației creștine: „acolo am învățat ce înseamnă Credința, ce înseamnă bunul simț, ce înseamnă să fii respectuos și să nu uiți niciodată de unde ai plecat” (p. 91).

El este bistrițeanul adevărat pe care Elena Mitru îl surprinde în esența crezului lui - motto: „Aceasta este România mea și cu această Românie mă mândresc”.

Este scriitor, jurnalist, etnolog, director al cotidianului *Răsăritul* din Bistrița; școlit la Colegiul Național „Liviu Rebreanu” din Bistrița, absolvent al Universității Babeș Bolyai din Cluj, al Universității din Baia Mare, publică poezie, critică literară în *România Literară*, *Convorbiri Literare*, *Neuma*, *Conexiuni*, *Lucașfărum de dimineață*, *Timpul*, *Steaua*, *Tribuna*, *Dacia literară* și lista este lungă.

Icoana bunicii pe care o poartă în inimă îl inspiră să publice în revistele *Lumea credinței*, *Leacuri Mănăstirești*, *Lumea monahilor*, *Poveștile Paștelui - tradiții vii din ținutul Bistrița - Năsăud*.

Prieten și colaborator al lui Dorel Cosma, colindă lumea cu el și singur și primește premii, distincții, diplome, medalii care, enumerate, acoperă două pagini, ultima și cea mai valoroasă fiind cea de membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Sibiu.

Prin mărturisirea „temele nu le aleg eu, vin ele către mine” (p. 98), se prezintă ca fiind un burete sensibil care înmagazinează bucuriile, cântecele, dansurile, poveștile lumii pe unde îl duc pașii și veacul.

„Pentru mine *acasă* este peste tot în lumea aceasta unde îmi duc cărțile, gândurile, tradițiile, unde găsesc un român cu care să stau de vorbă” (p. 89).

Așa i s-a întâmplat în New York unde părintele Theodor Damian i-a înmănat diploma „Premiul pentru poezie” din partea Institutului Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă.

Menuț Maximilian este al doilea crai amintit în chiar începutul interviului, un păunaș al codrilor precum îl vedem în fotografia din carte cu pălăria de la bunicul.

Vasile Răvescu

„Trei volume în care am strâns viața mea de reporter, păstrând textele așa cum au apărut în presă, ca să fie evidentă amprenta timpului pe care l-am străbăut. O carte care dă seamă, prin aproape toate genurile publicistice (reportaj, interviu, anchetă, etc) de o viață trăită plener și frenetic, cum stă bine unui ziarist cu vocația scrisului”; așa se prezintă și își prezintă Vasile Răvescu cartea *Reporter cu autostopul* în revista *Bucureștiul Literar și Artistic* (An XII, nr. 10/2022) la rubrica „Autograf în premieră”.

Când a fost intervievat de Elena Mitru cu patru ani în urmă - 2019, Vasile Răvescu ni se descoperă și se prezintă: „Provin dintre jurnaliștii care trudes în slujba cuvântului și a limbii natale” - motto-ul interviului.

Născut în anul 1942 în Domnești, Argeș, și-o „plimbat” copilăria, cum mărturisește, „căci greu nu mi-a fost” prin școala primară și gimnazială, trei ani la Liceul Militar „Dimitrie Cantemir” din Breaza, termină liceul la Câmpulung Muscel, filologia universitară la București, reușește să evite repartizarea în învățământul rural la Orbeasca de Jos pentru că „am prins cu nerăbdare un post în presă de corespondent pentru regiunea Pitești”, iar după 1968, anul noii împărțiri administrative în România, „a luat în stăpânire județele Argeș, Vâlcea, Olt, Gorj, Mehedinți și mai rar Sibiu, cu sediile preferate la Craiova și Râmnicu Vâlcea”. Din anul 1972, „spre bătrânețe” rămâne la „centrală” la București, iar în 1983 a fost numit producător delegat la Casa de Filme 5, unde lucrează cu regizorii Cornel Diaconu, Sergiu Nicolaescu, Elisabeta Bostan, Nicu Stan, Anghel Mara, Gheorghe Vitanidis până în 1990.

Continuă plimbarea vieții în presă la *Dimineața*, *Românul*, Agenția Națională de Presă *Rompres*. După pensionarea din anul 2000 colaborează la publicații precum *Locuri de muncă*, *Săptămâna turistică*, dar de acum în plimbarea spre asfințit este însoțit de soție și nepoți.

Debutul în literatură este la vârstă septuagenară cu volumul *Rime Târzii* și *Epigrame multicolore din perioada portocalie*, precum și *Catrene de serviciu*, *Umor la patru ace*, *Cu trenu în catrene*, *Un surâs în colțul gurii*, *Catrene cătrănite*, *Nimfabule și ghicitori*, *Ghicitori pentru minori*, *În trecere*, *De tot hazul și necazul*, *Ochii lui Cronos*.

Cartea *Un surâs în colțul gurii* a fost prezentată în cenaclul „Mihai Eminescu” din New York, care a avut ecouri favorabile în revista *Lumină lină* / *Gracious Light* a părintelui Theodor Damian.

„Sunt membru al boemului și nonconformistului Cenaclu ‘Catacomba’ al cărui inițiator mă socotesc și-l promovez prin cronicile pe care le-am semnat în *Bucureștiul Literar și Artistic*, revistă care are printre fondatori și redactor șef un coleg de facultate, prolificul Florentin Popescu”, mărturisește Vasile Răvescu.

Plimbându-se pe Calea Victoriei - Podu Mogoșoaiei unde materialul umoristic este din belșug, văzând mașinile scumpe ale beizadelelor contemporane zâmbește în vers eminescian „Ai noștri tineri ... vorbesc pe nas, ca saltimbanci se strâmbă / Stâlpi de bordel, de crâșme, cafele / Și viața lor nu și-o muncesc - și-o plimbă!”⁸

⁸ Mihai Eminescu, „Ai noștri tineri”, în *Poezii*, Editura Minerva, București, 1971, p. 267.

Raluca Tudor

Raluca Tudor, un mag din vremurile vechi care cântărește din ochi, gustă din priviri și pune etichetă potrivită ambalajelor umane contemporane.

Dacă peste fotografia din carte pui și o pălărie de alchimist cu vârful ascuțit și cataramă aurită, la întâlnirea cu ea te aștepți ca din ochi să-i iasă scânteii care încep să te asalteze ca niște albine extraterestre ce vor să-ți afle compoziția chimică și parametrii biologici.

Născută în București la 12 martie 1954 la Bariera Vergului, a migrat spre Balta Albă - Titan prin „parcul copilăriei” 23 august, unde trăiau bunicii.

Fiică a „intelectualilor normali, tata avocat și mama funcționar”, elevă la Școala 195 din Titan unde învață chimie cu „Chiva” dirigintă și profesoară dăruită total chemării de dascăl - Paraschiva Arsene, urmează Facultatea de Chimie; „cariera vieții mele” o începe la „Întreprinderea de Produse Cosmetice Miraj” unde devine expertul firmei, trece la firma de medicamente „Hofigal” și apoi, pensionată fiind, la Editura „Dominor”, care devine Editura „Rawex Coms”, cunoscută mai ales în rândul scriitorilor de la Cenaclul „Catacomba” și a celor de la *Bucureștiul literar și artistic*.

Prin demisolul unde funcționează editura trec mulți oameni interesați de carte, dar tot acolo întâlnești și tineri de diferite vârste care fac pregătire la chimie cu maestra emerită, alchimista Raluca Tudor.

A obținut „Premiul Uniunii Scriitorilor din România” pentru cea mai bună carte tradusă în 2013, *Părinții sistemului filosof Taoist* de Adrian Daniel, Mira și Constantin Lupeanu, iar cu publicațiile de la Rawex Coms a participat la cel mai mare târg de carte din lume, Beijing 2014.

A fost onorată pentru activitatea editorială cu diplome de excelență de la Editura „Antim Ivireanul”, Revista *Bucureștiul literar și artistic*, Editura „Destine”, Revista *Sud*, Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, etc.

Dar cel mai mare premiu este Anastasia Weiss, mamă, prietenă și confidentă de încredere.

Andreea Olivia Matei și Mariana Vasile

Școala și biblioteca sunt reprezentate în această carte de Andreea Olivia Matei „mamă și pedagog de înaltă clasă” cum o descoperă Elena Mitru și Mariana Vasile, „profesor și bibliotecar cu suflet de aur”. Amândouă lucrează la Colegiul Economic „Virgil Măgearu” din București, profesoare de limbă și literatură română, una lucrând la catedră, iar a doua la biblioteca școlii.

Au trebuit să se acomodeze regulilor și cerințelor impuse în școli de mulțimea miniștrilor care după 1990 s-au ocupat de învățământul românesc. Fac programe, proiecte, au înființat revistele liceului, *Sintagme*, *Avant-garde*

și *Oixumene*, programe ingenioase pentru atragerea copiilor spre cultură, precum „Cartea cu nisip”, „Citim reușim”, „Mihai Eminescu - poet național”, „23 aprilie - Ziua Internațională a Cărții și a Dreptului de Autor”, „21 martie - Ziua Internațională a Poeziei”, etc.

Cele două doamne sunt într-un fel de dans printre elevi, profesoara face pași înapoi ca să nu sperie elevii cu autoritatea, iar bibliotecara face pași în întâmpinarea învățăcelilor: un dans contemporan în suferindul sistem românesc de învățământ.

Florentin Popescu

Florentin Popescu, născut la 03.04.1945 în satul Lera, comuna Corbu, județul Prahova, fiul lui Octavian și al Floricăi Popescu, tatăl tehnician veterinar iar mama, floare înflorind în neamul dârz al moșnenilor locului, copilărește pe Valea Chiojdului - gura de rai prin care a trecut și poetul Vasile Voiculescu căruia i-a dedicat șapte volume, este interviewat, ispitit să-și povestească viața de neastâmpărata și curioasa Elena Mitru.

Din cele aproape patruzeci de pagini cât cuprind destăinuirile scriitorului Florentin Popescu, mai bine de douăsprezece sunt un poem duios și blând despre copilăria din satul natal cu obiceiurile oamenilor, bucuria sărbătorilor și tradițiilor acelor locuri la care el a participat cu dăruire totală: mersul la biserică mai ales în săptămâna patimilor, trecerea pe sub masa cu Sfântul Epitaf, sunetul clopotelor care-l purtau până dincolo de orizont, scrânciobul „dulap” și ouăle roșii sau împetrișate care erau „biletul” de urcare în cerurile deschise de înviere, buchețelele de flori de ghiocci, zambile, narcise, clopoței, viorele care înveseleau zilele Paștelui, vecinătatea cu biserica satului și cu teiul bătrân de lângă clopotniță, soborul sfinților de pe pereții bisericilor, toate acestea constituie zestrea pe care scriitorul a avut-o la îndemână toată viața, dar și motiv de inspirație pentru a scrie „peste șaptezeci de cărți, ceea ce nu este la îndemâna oricui”, cum declară în interviu.

Apoi școala primară din sat, Liceul din Pătârlagele pentru o scurtă perioadă și transferul la Liceul B. P. Hașdeu din Buzău unde „învătasera sau fuseseră profesori mari personalități de la Vasile Voiculescu și până la George Emil Palade, singurul român deținător al Premiului Nobel”, apoi filologia bucureșteană pe care o termină în 1969.

Debutază în poezie în anul 1962 în ziarul local *Viața Buzăului*, iar în 1963 în *Luceafărul*, tot cu poezie.

Prin anul trei de facultate se consacră publicisticii și scrie la *Viața românească* - angajat cu jumătate de normă, la *Amfiteatru*, *Scânteia tineretului*.

„Dumnezeu mi-a dat ... o puternică memorie vizuală, autoverificată la toate vârstele și prin aproape toate locurile prin care m-au purtat drumurile vieții ... probabil că această însușire de ordin fizic m-ar fi ajutat să fac o carieră frumoasă ... în Poliție, la Vamă, ori poate în vreun serviciu important

de informații, spionaj”⁹, dar pe care îl folosește deplin scriind cartea pentru copii *Puii de urs nu merg cu automobilul* ¹⁰.

În perioada stagiului militar prestat la Școala de subofițeri în rezervă de la Bacău, purta în geanta cu masca de gaze cartea de debut *Obsesia păsărilor*, pe care i-o trimite poetului Radu Cârneli, „conjuțețean al meu”, redactor șef la revista *Ateneu*, care l-a remarcat, i-a publicat poezii în revista amintită și acesta a fost începutul unei prietenii de-o viață.

Este căsătorit cu poeta Iuliana Paloda Popescu, expert în iconografia veche ortodoxă.

Motto-ul ales de Elena Mitru „Oricum ne-am construi / ne construim viața, contează doar ce lășăm în urmă” se completează cu credința „că literatura îi poate face pe oameni mai sinceri și mai buni cu ei înșiși și cu lumea, după cum nu voi înceta să cred în forța miraculoasă a Cuvântului.”

Marius Mihai Lazăr

Nu putea Elena Mitru să nu-și întrebe ea și preotul paroh din Connecticut unde locuiește, pe părintele Marius Mihai Lazăr, de la Biserica românească „Sfinții Martiri Brâncoveni” din comitatul Fairfield.

Acesta s-a născut în orașul Marghita, județul Bihor la 21.08.1981, fiul preotului Cornel și al preotesei Mariana din satul Sânlazăr, județul Bihor, a absolvit Facultatea de Teologie la Oradea.

S-a auzit chemat și i-a luat foc inima citind versul 32 din Evanghelia lui Luca, capitolul 24, iar de atunci își urmează calea, sacerdot între oameni pe cărările lumii.

„Preoția este trăire, nu un job”, mărturisește preotul Marius Mihai, mai ales în diasporă unde majoritatea preoților au un „job” în timpul săptămânii, iar în weekend își încarcă biserica în geamantane, icoanele, Sfintele Vase, veșmintele preoțești, dacă nu a găsit un loc în spațiul închiriat pentru Liturghie, ca să le depoziteze și, împreună cu cei însetați de Dumnezeu, coboară raiul pe pământ.

Comunitatea creștină Ortodoxă a românilor din Fairfield a fost adunată, încheată, luminată și sfințită de regretatul preot Cornel Todeasa timp de un sfert de secol, iar el își dorește să continue misiunea acestui bun păstor care a înființat și corul parohial condus de doamna Iuliana Roată.

Da, iubirea față de oameni și față de Dumnezeu nu este un „job”, este o trăire perpetuă în har și adevăr!

⁹ Florentin Popescu, *Povestiri din Anul Coccoșului de Foc*, Editura Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2017, p. 48.

¹⁰ Florentin Popescu, *Puii de urs nu merg cu automobilul*, Iași, Editura TipoMoldova, 2021.

Cărțile exilului

Contribuția doamnei Mihaela Albu, personalitate cunoscută în peisajul cultural românesc din țară și străinătate și Dan Anghelescu, menită a-l restitui publicului cititor pe cunoscutul Virgil Ierunca dintr-o altă perspectivă decât cea cu care lumea a fost obișnuită, se constituie nu doar într-un demers academic valoros, ci și într-o carte care se citește cu plăcere, în ciuda faptului că nu vulgarizează știința (Mihaela Albu, Dan Anghelescu, *Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca*, col. „Cărțile exilului”, vol. 2, Editura Aius, Craiova, 2020).

Prefața textului este semnată de către doamna Libuse Valentova de la Universitatea din Praga (pp. 9-18), care, după ce evocă experiența personală a întâlnirii și dialogurilor cu domnul Ierunca, îl plasează în contextul cultural al exilului românesc din Franța și subliniază meritele autorilor și relevanța cercetării. Dânsa arată:

Constat cu satisfacție că în anul 2020, la paisprezece ani de la dispariția acestei personalități excepționale (și 100 de ani de la nașterea sa), doi autori români, Mihaela Albu și Dan Anghelescu, s-au străduit să redacteze o vastă monografie cu o structură bine concepută și perfect documentată, prin care dovedesc faptul că Virgil Ierunca a fost nu numai „o voce de la Europa Liberă”, ci și un autentic scriitor care și-a manifestat vocația creatoare i un extraordinar simț al limbii în diverse domenii precum critică și istorie literară, jurnalism și editarea revistelor, sinteze pentru enciclopedii, dar și poezie memorialistică (p. 18).

Segmentată în trei părți mari și acompaniată de o valoroasă anexă documentară, lucrarea debutează cu un argument (pp. 19-26), în cadrul căruia cei doi cercetători argumentează de ce au ales un astfel de titlu¹ și de un capitol dedicat primei părți a biografiei sale (pp. 27-76). Cei doi autori reușesc aici nu doar să prezinte aspectele esențiale care definesc anii săi de ucenicie, ci și să arate cum a ajuns să se orienteze spre politica de stânga, să

¹ „*Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca* ne-am intitulat volumul. Este, aparent, și acesta un paradox, de vreme ce vocea sa era atât de ascultată în anii comunismului – desigur, cu frică, dar mai ales cu mare interes și emoție –, iar astăzi i s-au tipărit cărțile de către prestigioasa editură Humanitas.

Și totuși... cunoscut îndeosebi ca luptător activ cu arma cuvântului, prin scrierile sale, prin înființarea de reviste, prin încercarea de a atrage atenția Occidentului asupra dramei poporului său, Occident marcat de o permanentă „nepăsare frivolă”, Virgil Ierunca rămâne una dintre personalitățile importante ale culturii românești din exil necunoscute (și) ca scriitor de reală valoare”. Mihaela Albu, Dan Anghelescu, *Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca*, col. „Cărțile exilului”, vol. 2, Editura Aius, Craiova, 2020, p. 25.

se îndrăgostească de cultura română, ori să evadeze în Vest. Vorbesc apoi despre exil, contextul acestuia și relațiile dinte intelectuali, dar și despre alte aspecte care definesc acest aspect.

Cel de-al doilea capitol, intitulat: *Politică și cultură. Puterea cuvântului în exilul comunist* (pp. 77-88), vine să prezinte feluritele ipostaze ale cuvântului în viața și opera lui Ierunca. Doamna Mihaela Albu și domnul Dan Anghelescu vorbesc despre modul în care acesta l-a pus în valoare pe calea undelor, în scris, prin intermediul memorialisticii, ori ca unealtă cu relevanță morală. E conținut apoi de cel intitulat: *Logosul în exil. Jurnalistul și scriitorul Virgil Ierunca* (pp. 89-186), cea mai consistentă parte a demersului, în cadrul căruia opera scriitoricească a lui Ierunca e analizată tematic. Cei doi autori reușesc aici să treacă aici publicistica sa din *Luceafărul*, *Caete de dor*, *Metafizică și poezie*, *Ființa Românească Limite* și *Ethos* și să arate cum se regăsesc în lucrările lui efigiile unor oameni dragi precum Alexandru Busuioceanu, Sergiu Al-Gheorghe, Constantin Brâncuși, Paul Sterian, Mihai Ursachi, dar și alții. Unitatea tematică se încheie cu un eseu dedicat modului în care a folosit scriitorul ironia, umorul și pamfletul într-o manieră complexă.

La final, în cadrul anexei, referințele critice asupra scrierilor lui Ierunca (pp. 197-218) din țară și străinătate sunt antologizate, alături de aprecierile unor contemporani precum Gabriel Liiceanu, Vladimir Tismăneanu, ori Gabriel Nicolae Teodorescu (pp. 219-222), dar și de corespondența sa cu Mircea Popescu, Alexandru Buican și Mircea Popa (pp. 223-238).

Lucrare amplă și bine documentată, opera *Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca*, ce poartă semnătura scriitorilor Mihaela Albu și Dan Anghelescu se constituie într-o contribuție la cunoașterea unuia dintre cei mai importanți oameni ai exilului într-o ipostază aparte. E totodată o invitație la lectură, reflecție și dezbateri și un demers care-și propune să contribuie într-o manieră inedită la readucerea în prim-planul culturii și a istoriei literare a unui om care s-a remarcat prin curajul mărturisirii, profunzimea gândirii, inventivitate, altruism și multe alte caracteristici, constituindu-se într-un adevărat far al exilului românesc din Franța și într-un om care a reușit să lupte nu doar împotriva tuturor încercărilor Securității de a-l discredita, ci și pentru a aduce unitatea românilor în spațiul în care a activat, ori a-i apăra, prin intermediul *Radio Europa Liberă*, pe cei prizonieri din România.

Raze de lumină cu efect binefăcător

În ciuda iernii care încearcă din răspuțeri să ne supere, să ne întristeze, se întâmplă lucruri care ne bucură și ne ajută să mergem cu nădejde înainte. Recent am primit cartea poetului Marcel Miron *Raze de lumină* apărută la București, Editura Rawex Coms, 2023. M-am bucurat de cum am văzut cine este expeditorul pentru că nu este prima carte primită de la domnia sa, cunoscându-i astfel harul poetic.

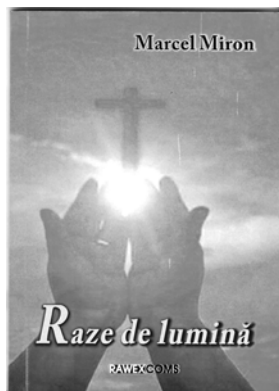
Debutază publicistic în anul 2000, în revista *Lumină lină* de la New York, iar editorial în anul 2015 cu volumul *Versuri albastre și aurii*, Iași, Editura Junimea, premiat de Casa de Cultură „Mihai Ursachi” din Iași, la Zilele recoltei editoriale, cu premiul pentru „Cel mai bun debut al anului 2015”. Motivat de apreciere și distincție, în același an publică volumul de poezii *Caiere de lumină*, Alba Iulia, Editura Gens Latina. Urmează alte volume: *De la Kogaion la Athos*, Iași, Editura Timpul, 2016; *Spre orizonturi albastre*, Iași, Editura Timpul, 2017; *Șarpele de pe balustrade*, Iași, Editura Timpul, 2018; *Poeme din anticamera vieții*, Iași, Editura Timpul, 2020; *Vise pe Tabor*, Iași, Editura Timpul, 2021.

Raze de lumină este o carte de poezie creștin-ortodoxă. Volumul începe cu scurte, dar esențiale „definiții” ale unor noțiuni, concepte cheie ale ortodoxiei și creației lirice: „Piatră vie! // În fiecare semn / un suflet / în fiecare cuvântu / înviere; / în toată cartea / marea vieții. // Ea / singura care știe / toate picăturile de apă / ale oceanului” (*Biblia*); „În fața ei / timpul dispăre. / Ea este fereastra / netimpului. // Prin ea / eternitatea te invită / la dreapta creatorului / să-ți consulți buletinul meteorologic / pentru plimbarea / în răcoarea serii / neînserate” (*Icoană*); „Psalm / un lift. // Când ai intrat în el / te răpește spre înălțimi. // La coborâre / ochii tăi descoperă / cărările vieții” (*Psalm*); „Poetul / nufăr pe lac / se salvează de la înec / prin taina înfloririi. // Iar albinele / culeg nemurirea / dintr-o floare / muritoare” (*Poetul*).

Prefațatoarea cărții sesizează pertinent laitmotivul poemelor și apreciază:

Simbolul central al volumului este lumina, care inundă poeziile ca o odihnă binefăcătoare. Dumnezeu a poruncit „Să fie lumină” și la atotputernicia acesteia se referă poetul de mai multe ori: „lumina se revărsă din izvoare și izvoarele devin lumină”, „esență de lumină încununează semeția piscurilor albe”, „roiuri de lumină”, „lumină în plecare-apusul”, „lumina taborică”, „șuvoi de lumină pestriță”, „moșii se descaltă de papucii de lumină”, „cântec de apă de lumină”, „embrioni de lumină”. Dar meditează poetul și la lumina cunoașterii (dezvăluită de taina morții) și la aceea a iubirii, căci - ajunsă în suflet - lumina înflorește iubire, imagine poetică de rară plasticitate (destul de frecvente sunt derivatele: liminiță, luminos, a lumina). (Maria Trandafir)

Pentru a observa și simți efectul binefăcător al razelor de lumină, poetul ne îndeamnă la o convorbire amicală cu propriul eu liric. Așa cum, pentru a vedea cum stăm cu sănătatea trupească, apelând la nenumărate investigații, tot astfel putem supune conștiința și sufletul unei analize atente și amănunțite. Modalitatea prin care putem săvârși această căutare, cercetare, în opinia autorului este nevoie să ne mobilizăm să începem un proces de autocunoaștere, dar să și dăm atenție sporită unui *Buletin de analiză*: „Privesc prin microscop / picătura din sângele meu / și notez pe fișă: / - în această moleculă / a adormit Dumnezeu / - în această picătură / este prezent Dumnezeu / - aceasta a fost / particula Dumnezeului meu / - pe aici a trecut peste apele vieții / Duhul lui Dumnezeu / - din hotarul sângelui tău / spre sângele meu / a pășit Dumnezeu / - prin sângele meu / și sângele tău / a curs Dumnezeu / - în sângele tău / și-n sângele meu / trăiește și lucrează Dumnezeu.” Remarcăm și conștientizăm faptul că Dumnezeu este omniprezent și omnipotent în ființa noastră, ne iubește pe toți cu aceeași măsură, iar noi trebuie să răspundem iubirii sale, iubindu-ne unii pe alții și întreaga sa creație.

Lipsa de credință a omului contemporan, postmodern deschide, adâncește și pregătește drumul spre o *Apocalipsă la purtător*: „Mai sunt umbre care umblă / cu înșelăciunea pe cap / pălărie de îndosit mintea slabă / care nu se încrede în lumina taborică / zâmbetul celui necreat. // între paza minții / frica de moarte / și leac / hotarul cenușiu al minciunii / pare un fleac.” Acest fenomen nu înseamnă altceva decât împovărarea fiecăruia cu griji, angoase, temeri... și ne catapultează într-o depresie fără niciun orizont. Dar, în opinia poetului, și într-o asemenea stare, nu trebuie să ne pierdem speranța ci să nădăjduim din tot sufletul că bunul Dumnezeu nu ne lasă, nu ne osândește, ci ne oferă timp pentru reflexie și îndreptare. Va veni și timpul când: „Florile sunt polenizate / de albine / iar peste cei plecați / uitarea se așterne. // Împlinirea unui vis! // Când se stinge lumina / se aprinde o altă candelă / care îți este de folos! // Drumul pe care îl luminează / vor descoperi / pașii tăi. // Timpul rămas în urmă / se va zbate în valuri / la țărnul albastru / de unde începe / să tremure veșnicia” (*Cântec*).

Alunecarea omului spre abisul suferinței are loc azi în condițiile și sub influența benefică, dar și colțuroasă a tehniciării și automatizării excesive. Pare a fi de folos omului și este până într-un punct, însă depășind măsura prejudiciază, otrăvește, diminuează substanța divină a sufletului, minții și trupului: „Nu mă săruta iubito! / mi se poate arde instalația / știi că roboții fac treabă de mântuială / ei au încă în dotare / aparate de măsură și

control depășite. // Nu mă atinge prietena mea! / moartea poate surveni / dacă transformatorul se topește” (*Microcosmos contemporan*).

Atunci când omul este derutat și îngrijorat de agitația și turbulențele vieții, uneori provocate de el însuși își pierde calea care i-a fost încredințată și are mult de suferit. Asistăm la o fugă continuă dintr-un spațiu în altul. Se manifestă pregnant un proces continuu de pibegie și căutare de adăpost și liniște – a se vedea numărul uriaș de refugiați și emigranți. Pe de altă parte, atacatori, cotropitori, teroriști și războaie..., toate acestea constituind puzderie de teme de reflexie și inspirație pentru poeți. Autorul, frământat de tot ceea ce se întâmplă, spune deschis că în asemenea condiții și poezia suferă: „La graniță / în valuri / ochi de toate culorile / plini de aceleași lacrimi. // Atâta amar de poeme / oameni și flori / soare cu plete aurii / plânse / și soare cu dinți / cântece de leagăn pierdute pe drumări / bătrâni / femei și copii / de vorbă cu moartea. // Doamne / de la fața Ta unde să fugim? / spre ceruri / ne împiedică aviația de război / în adâncimea mării / submarinele nucleare domnesc; / în iad? / să nu fie! / în România / în Polonia / amară și străină bejenie” (*Poezia în bejenie*). Toate acestea se explică prin secularizarea credinței, prin creșterea exponențială a urii și vicleniei, prin patima mai marilor lumii de acumulare de avuții, de putere și subjugare a celorlalți.

Limpede și liniștit, poetul păstrează tradiția artei liricii frumoase. Armoniile simple, echilibrul și seninătatea străbat firul senin al poemelor și ajung la sufletul cititorului. Toate acestea în spiritul ortodoxiei, al iubirii de Dumnezeu și de semenii: „Trăsnetul / luminat de fulger / lovește piscurile înalte; / semeția lor poate fi încununată / numai cu esență. // ...Cu plăcile de piatră ale vieții / cele zece porunci / resturi eterne de la masa de sus / se-ntorc în lume cei chemați / și-i invită la veșnicie / pe toți care au primit / ce n-au cerut / au trait / ce n-au dorit / iar pe cărările vieții / au luminat / au suferit / dar n-au murit” (*Banchetul ceresc de pe Sinai*). Șansa salvării este dorința și strădania de înduhovnicire prin îndelungă pocăință. Atunci când rugăciunea este sinceră, iar cererile noastre înălțate spre Cerul cerului (sălașul Luminii Lumii și al întregii oștiri de sfinți și îngeri) se încheie cu „Facă-se voia Ta, Doamne!”, ne bucurăm de mult mai multe daruri, pentru că Domnul știe cel mai bine de ce avem noi nevoie și ce ne este de folos.

În cartea *Homo magicus* Nicu Gavriluță spune: „cultura ajunge un rafinat și responsabil mijlocitor între noi și Dumnezeu”, iar „Cerul nostru este tapițat cu cărți.”. În poemele sale, poetul Marcel Miron argumentează această idee prin faptul că și poezia are o contribuție deosebită în stabilirea unei relații minune între om și Dumnezeu într-o iubire. Nimic fără iubire, ea există pretutindeni, trebuie căutată, descoperită, înșușită, respectată și oferită celorlalți: „Stai rezemată de iubire / s-o cauți pe toate cărările de piatră / de apă / de lacrimi / de cântec / de dor. // Te ții de brâu ei / din care răsar curcubeie / și toate visele colorate. // Adormi pe nori / cu somnul care te îmbie / spre alte stele. // O strigi / unde ești? // Ea îți răspunde blând / sunt

aici! / tu nu auzi / nu o crezi / și spui că este ecoul / altei iubiri pierdute /” (*Tronul iubirii*). Iubirea este prezentă pretutindeni, dar pentru a o simți, trebuie să avem ochi să-i vedem măreția și urechi să-i auzim glasul suav. Să ne împărtășim cu ea, s-o interiorizăm, dar să n-o păstrăm doar pentru sine, deoarece, astfel ajungem la egolatrie (adorare de sine, divinizare a propriei persoane), ci s-o dăruim pentru că „Dacă dragoste nu e, nimic nu e” (Marin Preda). Se spune că prin împărtășirea iubirii „dar din dar se face rai”. În ziarul creștin ortodox *Lumina*, Paul Siladi a explicat pe larg înțelesul și sensul acestei expresii, arătând că, mai întâi trebuie să învățăm să primim ca să putem dăruim: „Chiar și un asemenea gest, simplu și aparent comun, are propria lui doză de smerenie. Să primești ceva înseamnă să recunoști că nu îți ești ție însuși suficient; că ai nevoie de ceilalți, de dragostea și de atenția lor. Acesta este primul pas, absolut necesar, întemeiat pe smerenie. După ce ți-ai acceptat vulnerabilitatea, ai înțeles că ai nevoie de aproapele tău, că ființa ta este una deschisă spre comuniune și care se împlinește în comuniune, poți la rândul tău să dăruiești.”

Revenind la *Raze de lumină*, putem afirma că iubirea alungă norii, descompune întunericul, topește și diluează ura, îndulcește și transformă răul în bine. Viziunile luminoase din poeme sunt reprezentări de trăire în bună înțelegere. Sugestia și mesajul acestora joacă un important, prioritar rol în îmbunătățirea imaginii omului conturată cu penelul inimii deschise spre frumos și concordie. Și ce poate fi mai frumos decât a trăi pururea ca *Doi prieteni*: „Cărbunele / arde tămâia / jertfă de seară / spre tronul dumnezeirii. // Doi prieteni / într-o iubire holocaustă. / El își duce în brațe / iubita / tămâia / și de fericire / obrazii i se aprind / în tainică emoție. // Iar tămâia, topită de iubirea lui / înflorește / într-o unduire blândă / spre înalturi.”

Poemele din acest volum au indubitabil alura unor *Raze de lumină*, eleganța lebedelor albe care dansează pe cerul poeziei oglindit în oceanul fără margini al bunei inspirații. Fiecare vers este o pană mângâietoare care transmite și oferă cu blândețea gândului bun daruri de mare preț pentru a deschide calea cititorului spre o bună înțelegere a mesajului și o trăire în consonanță cu acesta, indiferent de timp: „Între două raze de lumină / doarme visul / înfășat în haină crisalidă. // Din timp trecut / în timp prezent / spre vremurile care vor fi / aștept / să zboare luminița închisă / între două linii / obosite de priveghere, / să se deschidă fereastra / spre pădurea unde dorm / împăratul și împărăteasa / mirii și nuntașii, / muzicanții din orchestra / așteaptă să li se întoarcă pagina / cu imnele învierii...” (*Prizonier al unui timp*).

Printre razele lirice de lumină, poetul presară meșteșugit și inspirat poeme rimate, glăsuitoare prin conținut și cadență: „O mie de clopote / bat în hohote / plânsul neplâns / timpul învins. // Cântul în coacere / vulcani în prefacere / între cer și pământ / niciun mormânt. // După potop / timpul miop / în fagure de miere / spre înviere” (*O mie de clopote*). Dimensiunile reduse ale versurilor ilustrează strădania poetului de simplificare a expresiei, ale cărei

elegantă și aticism rămân calitățile cele mai de seamă și dau legitimitate harului divin cu care a fost înzestrat.

Într-un comentariu al volumului *Șarpele de pe balustradă* (2018), spuneam: „Cartea preotului-poet Marcel Miron nu este deloc o surpriză pentru cei care îl cunosc. Era așteptată. Reunește tainice poeme plăsmuite cu grijă, selectate cu parcimonie și simț al valorii artistice. Prin harul liric al preotului se conturează o altă dimensiune a personalității sale, într-o binevenită complementaritate”, ceea ce demonstrează și prin volumul recent editat. Pentru a întâi cele afirmate, voi mai cita: „Poetul-preot Marcel Miron ne propune o poezie purtătoare de lumină, căci în prima ipostază trebuie să ducă în spate, conform unei autodefiniri, lumina, iar în cea de-a doua să vadă și să întrevadă 'cum Dumnezeu se reflectă în lume' (Academician Mihai Cimpoi)”.

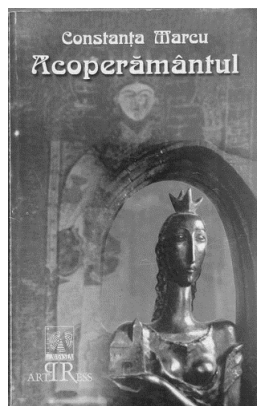
Părintele-poet mărturisește: „Merg pe drumul vieții și cânt lui Dumnezeu și oamenilor, atât ca preot, cât și ca poet”. Prin slujirea Domnului, autorul își înmulțește talanții primiți la naștere. Scrie cu tonu-i blând al părintelui duhovnic și cu pana iscusită a poetului dobândind recunoașterea valorii estetice a poemelor. Potențialul vivace al creației devine o operă lirică consfințită și prin calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor din România. Cu eleganță și rafinament, dragoste de semeni și de poezie poartă patrafirul sfânt brodat cu *Raze de lumină* înviorătoare, revigorante și motivaționale pentru o viață în liniște și pace, după voia Domnului.

TICU LEONTESCU

Teologia Acoperământului

În vara aceasta, la începutul lunii august, împreună cu un bun și vechi prieten, cu nume de sfânt, Partenie, bănățean get-beget, ne-am aventurat, preț de câteva zile, într-un periplu moldav, pe la câteva dintre reperele de cult și cultură din N-E țării, respectiv: case memoriale, cetăți, hanuri, mănăstiri, muzee... Printre acestea, am vizitat și Mănăstirea Putna, inclusiv muzeul de-alături. Fiind prima ctitorie a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, aceasta a fost concepută să fie, atât un așezământ de viață monahală, cât și un ansamblu de arhitectură mănăstirească. Dar, mai ales, încă de la început, ea a fost destinată, să devină... necropola voievodului și a membrilor familiei sale. Astfel, deși a fost sfințită în ziua de 3 septembrie 1470, necropolă a devenit șapte ani mai târziu, în decembrie 1477, odată cu înmormântarea celei de-a doua soții a voievodului, doamna Maria de Mangop.

În muzeul alăturat sunt expuse o serie de obiecte de cult, de-o inestimabilă valoare de patrimoniu, atât în ceea ce privește măiestria artistică, dar, mai ales, valoarea lor religioasă creștin-ortodoxă. Altfel spus, prin tot și toate, Mănăstirea Putna, locaș de cult și cultură, adăpostește un adevărat tezaur, care este, la rândul-i, o excepțională sinteză de teologie creștină și istorie medievală moldavă. Evident, printre valoroasele exponate, alături de acoperămintele mormintelor voievodului Ștefan cel Mare și al Mariei Voichița (cea de-a treia soție), se află și... acoperământul Mariei de Mangop (cea de-a doua soție). Privindu-l atent și fascinat de jur-împrejur ca pentru a-l descifra, mi-am amintit de romanul scriitoarei Constanța Marcu (poetă și prozatoare, membră a Uniunii Scriitorilor, Filiala Timișoara), intitulat chiar așa: *Acoperământul (Jurnal închipuit al Mariei de Mangop)*, distins cu Premiul pentru proză, pe anul 2004, acordat de Filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor. După un șir de volume de poezie și proză scurtă: *Cred că ieri... doamnă* și *Religia așteptării* (1993), *Alba iertare* și *Floarea fricii* (1995), *Șarpele sărutând* și *Pahar cu lună* (1996), *Semnul fructului* (1997), *Femeie de floare* (1998), *Maria* (versuri dedicate Fecioarei Maria, 1999), *Nunta de fluturi* (versuri și proză, 2002), a urmat, cum spuneam, *Acoperământul (Jurnal închipuit al Mariei de Mangop)*, roman, Editura Augusta, Timișoara, 2004.

Așadar, voi continua să vorbesc despre *Acoperământul Mariei de Mangop*, din perspectiva *Jurnalului închipuit* al scriitoarei Constanța Marcu. Însă nu înainte de a spune, cât se poate de concis, ce sunt acoperămintele, de genul celor amintite? Alături de alte elemente funerare: cruci, pietre tombale, cu diferite mesaje inscripționate pe ele, expresii ale cultului pentru strămoși, cu scopul de a transmite posterității memoria celor dispăruți, acoperămintele (de morminte) au menirea să împodobească, la rândul lor, aceste pietre „conferindu-le propria lor frumusețe”. De aceea, ele erau confecționate din țesături foarte scumpe și strălucitoare, precum atlazuri și brocarturi, țesute fiind în fir de aur, argint și mătase. Iar chenarele marginale conțineau inscripții comemorative. Elementele decorative uneori combinau reprezentări simbolice, heraldice sau religioase (scurte inscripții liturgice), vorbind în acest fel despre: rangul, cultura, epoca și desigur credința celei /celui care a trecut la cele veșnice.

Așa cum rezultă din datele reale, *Acoperământul Mariei de Mangop*, a fost lucrat în atelierul de broderie al Mănăstirii Putna, de niște mâini harnice și talentate, delicate și discrete. Dar, mai presus, de abundența harul divin (De-aceea nu vom găsi niciunde vreo semnătură, a nimănui). Având

dimensiunile de 190 x 102cm, Acoperământul este o broderie cu fir de aur, argint și mătase colorată pe fond de atlas roșu, dublat cu pânză de în culoare naturală, pe el fiind brodat portretul funerar al Mariei de Mangop. Expus în diverse expoziții de gen, în țară și în afară, a fost considerat o capodoperă a genului, comparabilă ca valoare cu opera lui Durer ori Holbein (Acad. Prof. G. Oprescu, 26 aprilie 1957). Redăm inscripția comemorativă, brodată tot cu fir de aur și argint în chenarul marginal, în limba slavonă: „Acesta este acoperământul mormântului roabei lui Dumnezeu, binecredincioasa și de Hristos iubitoarea doamnă a lui Io, Ștefan voievod, dl Țării Moldovei, Maria, care a trecut la veșnicul locaș în anul 6985 (1477), luna decembrie 19, în ceasul al cincilea din zi”.

În paginile acestui *Jurnal închipuit*, scriitoarea Constanța Marcu a încercat o întoarcere în timp, devenind ea însăși, într-un stil personal, eroina unei lumi de mult apuse, spre a recupera și reconstitui, folosind, atât date istorice reale referitoare la biografia fostei doamne, cât și harul inspirației și al imaginației, aducând astfel în lumea zilelor noastre multiplele aspecte, care au alimentat, întreținut și desăvârșit destinul uman al Mariei de Mangop, cu speranțe și iluzii, cu abisuri și culmi, orgolii și capricii, cu îngrâncenări și vulnerabilități, cu renunțări până la resemnare, în final. Cinci ani de lupte surde, aproape de nimeni știute, singurătăți țipate dar de nimeni auzite, doruri ucise, un destin dur și rece, precum zidurile fortăreței în care locuia. Angoasa aceasta, încet, încet o învăluie; o bântuie, devastând-o; o apasă, strivindu-i sufletul; o alienează, amenințând-o. Singură fiind, departe de toți cei dragi și tot mai lipsită de afecțiunea unui soț, prea zgârcit în tandrețuri și prea mult plecat, ancora care îi mai rămâne este... credința. Orice ungher al imensei case, goale și reci, devine o chilie a unei singurătăți și intimități cu Tatăl cel din Ceruri, în duhul închinării și-al rugii necurmăte.

Subiectul cărții se dezvoltă pe mai multe paliere, putând fi analizat din mai multe perspective: socială, culturală, istorică și nu în ultimul rând teologică. Eroina jurnalului închipuit, cea de-a doua soție a lui Ștefan cel Mare, Maria de Mangop, descendentă „din tulpina falnică a Paleologilor” (A. D. Rachieru), precum și din marea familie a împăraților bizantini, provine dintr-o lume creștină, în care va rămâne până în ceasul ultim. Căci dacă, din punct de vedere social, cultural, politic, contextual se schimbă odată cu schimbarea vremurilor și-a locurilor, teologic vorbind, credința ei va rămâne-aceeași, intensificându-se. Noi toți, ca indivizi, ne naștem, trăim și sfârșim, afectiv și relational, în compania unui grup social, mai restrâns ori mai extins, mai apropiați sau mai îndepărtați, cu un anumit set de valori etice, etnice, unele locale, altele universale. Prin urmare, dezrădăcinarea dintr-un sol cultural și adaptarea într-altul se face anevoie, cu modificări afective majore, aceasta producând adevărate traume sufletești, pe unele, nici semenii, nici timpul nefiind în stare să le vindece. De aceea, o astfel de durere surdă, care sporește din interior, tinzând spre un paroxism, într-o singurătate devenită inaccesibilă, știută de cele mai multe ori doar de noi

înșine și de Cel de Sus, ține de un alt sistem de referință, de un alt fundament existential, universal, și-anume: credința în Dumnezeu, Cel care convertește binele și răul nostru particular Binelui Său Suprem, rezultând astfel ceva de natura unui... acoperământ spiritual, pentru a ne înveli sufletul înfrigurat, într-o lume ostilă, care nu ne vrea și căreia cu greu îi putem rezista, doar pentru o vreme, în marea trecere spre cealaltă.

Așadar, drama tuturor înaintașilor, până la Maria de Mangop, și-a noastră după ea, confirmă faptul că, dincolo de social, cultural, politic, istoric, rămâne doar zbuciumul nostru lăuntric, agonie, metafizic, întru regăsirea de sine, a reumplerii vidului interior cu Ființa Divină, rezultând astfel împăcarea pe toate fronturile: cu El, cu noi înșine, cu semenii și, în final, cu soarta. Această metanoe duhovnicească se brodează, fir cu fir și strop cu strop (de sudoare, lacrimi și sânge), în pânza fină dar durabilă a propriului acoperământ, menit să despartă, precum o catapeteasmă proprie, lumea în care am fost, de cea în care vom fi. Constanța Marcu în cartea sa, brodează într-un fel personal, propriu-i acoperământ, nu doar intuind, ci mai ales conștientizând, căutând, acceptând și trăindu-și propria dramă, făcând-o frumos, cu responsabilitate, cu acea evlavie neprefăcută, care devine firul de aur în pânza acoperitoare și totodată protectoare. Atât în fața, cât și în spatele acestei opera de artă, care împletește efortul uman cu cel divin, ne-aflăm noi și drama vieții proprii; noi, cei care-am fost și, deopotrivă, noi, cei care vom fi. Și nu în ultimul rând, noi, cei care vom rămâne pentru posteritate.

GELU DRAGOȘ

Moara din Șişești a lui Ioan Costin este primul roman românesc din Ardeal

Nu doresc să sune a laudă, dar anul trecut și la început de an 2023 am participat trupește dar și sufletește la Centenarul Eroului Național Vasile Lucaciu, 1922 – 29 noiembrie 2022 la Centrul Militar din Baia Mare, iar în data de 22 ianuarie 2023 la Biblioteca județeană „Petre Dulfu” când s-au împlinit 171 de ani de la nașterea lui Vasile Lucaciu, supranumit „Leul de la Șişești”, declarat prin Legea 77/2022, Erou al națiunii române, la alte manifestări și simpozioane organizate de Primăria Șişești, primar Ioan Mircea Tentiș și Asociația „Renașterea Șişeșteană”, condusă cu abnegație de colonelul (r) Gavril Babiciu.

La o astfel de întâlnire, la cina Ligii Scriitorilor Maramureș, președinte Carmena Felicia Băințan, am primit „o carte deosebit de valoroasă, primul roman scris în Ardeal” după spusele celui care mi-a

oferit-o să realizez o recenzie despre ea, col. (r) Gavril Babiciu. Muncă grea, care implică multă responsabilitate și talent. Sper să fi avut inspirație.

Retipărită de Editura „Marist” Baia Mare în 2022 (cu ocazia Centenarului) printr-un proiect realizat de cercetătorul și arhivistul Gheorghe Muntean cu sprijinul autorităților locale, volumul *Moara din Șişești*, autor Ioan Costin este, așa cum afirmă editorialistul Gheorghe Pârja, „întâiul sigiliu epic, sub forma romanului, poate fi contrazisă de cercetători”.

Este fascinantă și viața autorului. Ioan Costin (1855-1931) s-a născut în Satu Nou de Sus. A fost absolvent al gimnaziului din Baia Mare, își termină studiile teologice în anul 1884, la Gherla. Este hirotonit preot pentru parohia satului în care s-a născut Satu Nou de Sus. În anul 1884 se căsătorește cu Elena Lucaci, fiica învățătorului cantor Mihai Lucaci din Baia Mare. Din această căsătorie s-au născut mai mulți copii, dintre care unii au murit la vârste fragede. Au rămas în viață doi copii: Ionel, medic, care a profesat în vechiul Regat și Elena, căsătorită cu un preot. În perioada când era paroh în Recea – Cristur îi moare soția la doar 45 de ani, în al 24 an al fericitei căsătorii. La data de 16 decembrie 1931, preotul greco-catolic Alexandru Mihalca, paroh în Satu Nou de Sus, județul Satu-Mare consemnează în registrele parohiale: „Protopopul Ioan Costin, de religie greco-catolică, născut în Satu Nou de Sus, cu ultimul domiciliu în Firiza, în vârstă de 76 ani; cauza morții – slăbiciune senilă. A fost înmormântat în cimitirul de lângă biserică; repausat în Firiza, s-a adus și înmormântat în Satu Nou de Sus”. Două ziare naționale din acea perioadă consemnează moartea preotului Ioan Costin: *Universul* și *Dimineața*, titlul acestuia din urmă fiind „S-a stins autorul ~Morii din Șişești~ Însemnări despre scriitorul I. Costin”. Ceea ce nu am spus până acum foarte important e că preotul Ioan Costin este cunoscut cu tribunul Vasile Lucaci, de altfel personaj în romanul său, căruia îi este dedicat romanul: „Scumpe Vasile! Iubite cumnate! De la tine, ca de la președintele meu profesor de limba și literatura română, mi-am câștigat cele mai scumpe trei talismane: iubirea religiunii, națiunii și limbei.”

Romanul propriu-zis a apărut la Baia Mare în anul 1894, la tipografia lui Michail Molnar ceea ce denotă că orașul era pe un drum ascendent în ceea ce privește cultura, arta, viața socială, într-un cuvânt un oraș „european” al secolului XIX-lea.

Romanul prezintă descrierea amănunțită a satului Șişești de la așezarea geografică („Acesta este una dintre cele mai vechi comune în așa numitul *fisculaș*, încât în vârstă întrece toate vecinele sale. Este situată la poalele munților”), la prezentarea locuitorilor („...oameni bine-făcuți, drepti

și înalți ca paltinul, femei robuste cu piept rotund, cu mușchi bine-dezvoltați, frumoase, curate și muncitoare”), a portului („Peste iarnă bărbații peste albituri folosesc piptare pregătite din piele de miel, cu lână către corp, care au lungimea până în șolduri sau poartă niște pieptare mai lungi de pănură de lână numite dulmane. Peste izmene poartă cioareci ca pantaloni largi, peste acestea apar apoi gubele bițoase. Muierile peste iarnă nu sunt destul de igienic îmbrăcate, deoarece numai o parte foarte neînsemnată poartă trico de lână sau bumbac, ci numai pindileu sau poale, poartă rochie de lână sau bumbac, și peste acestea apoi guba”), a locuințelor: („Locuințele în general nu sunt destul de bune, o chilie, tindă și cămară, apoi superedificatele grajduri, șuri și cotețe toate în ordine”), a ocupațiilor („Ocupațiunile din care își câștigă poporul traiul zilnic este: economia de câmp, prăsirea vitelor, pomăritul și căraușitul. La minele din Baia-Sprie și Căvnic-baie, poartă metale și aduc sare de la Șugatag din Marmația, pentru trebuința topitoriilor de metale”). Nu sunt omise nici obiceiurile, religia, descrierea florei și faunei zonei („Pământul dă bucate pentru oameni, fân aromatic și otavă grasă pentru vite, arbori fructuoși adânciți prin rădăcini seculare, printre pietre și păturile pământului, trag suc de nutriment spre fructe îmbelșugate; acolo nucul gingaș și simbtibil, care scăzând mercuriul sub zero grade îndată își pierde mugurul, formează o pădure; cireșul oacheș, veselia copiilor care, ca o părgă îmbucură natura viețuitoare cu primul său fruct, este solul celorlalți pomi roditori”; „Păsările călătoare presimțind ivirea primăverii se reîntorc la cuiburile lor; în curând ciocârlia va străbate câmpiile umplându-le cu glasul său”). Este impresionantă și povestea lelei Dochia, rămasă văduvă când soțul ei a murit „ca soldat din oastea împărătească, cum și-a crescut ea fiul ei până a ajuns a-l vedea câștigând pâinea la amândoi, din morărit” și aflăm din dialogul dintre cei doi că „nu este așa ușor a fi domn”. O altă concluzie la care ajung: „Fericirea este ca soarele, către care își îndreaptă privirea fiecare om, fiecare plantă și fiecare viețuitoare, însă nu pentru toți își dă căldura binefăcătoare într-o formă. De aici apoi vedem deosebirea cea mare ce este între oameni, cu privire la fericire. Unii oameni sunt săraci dar sănătoși, alții bogați dar neputincioși, unele animale bine grijite, altele murdare, flămânde; unele plante vesele, pline de putere, altele împilate, galbine, așa că viețuind veștejesc; așa putem zice, că deplina fericire nici că se află pe acest pământ”).

O descriere sentimentală o face și în capitolul intitulat „Valea” cu referire la o vale ce izvorăște de sub o stâncă numită „Ulmoasa”, cu descrieri amănunțite ale locului: „...când valea se umflă de ploi, prin acest curs curmeziș, an de an, fură o cantitate mare de pământ, lăsând prin țărături gropi afunde, care apoi prin aducere de nisip, mai ales unde curge lin, le mai umple și netezește, egalizând pierderile trecutului”.

În capitolul numit „Mora” (Moara) citim justificarea: „fiindcă această moară în realitate există, și prin puterea apei își câștigă pâinea zilnică a existenței și grijirei sale, adică nu este moară în vânt, se cade a-o zugrăvi întocmai cum este. (...) De acum în moara vieții noastre românești s-au

măcinat multe și variate evenimente, de când divul Traian a împodobit cu poporul nostru aceste plaiuri de Eden. Și de atunci și până astăzi viața noastră pare a fi o moară, care tot însetează după grâne curate, să șteargă piatra de bucatele mucedu și stricate care silită a fost a le măcina veacuri de-a lungul, lipsită fiind de cele bune. (...) Moara are două uși: la răsărit și apus, însă oameni străini, intră numai pre cea de la apus, iar cealaltă este anume pentru căseni.”

Pe lângă o descriere amănunțită a modului de funcționare a morii care macină și face făină, gândul te duce și la istoria acestui neam, la firea poporului nostru, fiindcă „Pentru popor sfânta libertate de pe câmpuri, livezi și munți a fost în cele mai grele timpuri alinarea și mângâierea. Prin glume și hori, s-a nesuit ca și în timpurile noastre a afla distracție și a pune uitării greutatea zilnice, acolo au mai aflat locul de consolare, că soarta este comună pentru toți.”

În capitolul „Moara”, din discuția dintre Aurel și mama lui aflăm că urmează să vină la Șișești preotul Vasile Lucaciu: „Învățătorul le povesti cât de mult iubește viitorul lor preot poporul; cum a luat sub aripile sale pe școlarii români ca profesor în Sătmar; cum cunoaște dânsul suferințele celor lipsiți; cum l-a înzestrat Dumnezeu cu înțelepciune, că știe da sfaturi poporului în toate trebuințele aceleia; ce de suflet bun și inimă îndurătoare poartă pentru văduve și orfani. Astă veste se lăți ca fulgerul între popor și mai ales văduva morăriță se simți deplin fericită că profeția și dorința ei se împlinise.”

Cel mai mult impresionează în întregul roman prezentarea vieții preotului și marelui luptător pentru „Unirea tuturor românilor” doctor Vasile Lucaciu.

Prin activitatea și viața model pusă în slujba șișeștenilor, a semenilor, a românilor asupriți de stăpânirea ungurească, preotul exponent al Bisericii Unite cu Roma este un exemplu de luptător (și ca activist al Astrei) pentru drepturile și libertățile poporului român printre care recunoașterea limbii române în administrație, justiție și cultură.

Pe ultima copertă a cărții, Gheorghe Muntean concluzionează: „Astăzi, punem la dispoziția șișeștenilor și tuturor maramureșenilor acest roman extraordinar, o frescă a vieții românilor la sfârșit de secol XIX, apărut în condiții dificile cauzate de politicile imperiului austro-ungar față de minorități, în special față de cea română. Suntem convinși că fiecare șișeștean va fi fericit să descopere între paginile acestei cărți descrierea satului așa cum era mai bine de o sută de ani, a locuitorilor și a vieții acestora în decorul mirific al Șișeștiului preotului Vasile Lucaciu”.

TANȚA TĂNĂSESCU

Dimitrie Cantemir – 350 de ani de la naștere

2023 va prilejui manifestări dedicate personalității lui Dimitrie Cantemir, cărturar de talie europeană, Domn al Moldovei, cu prilejul împlinirii a 350 de ani de la nașterea sa (26 octombrie 1673).

Festivitățile aniversare au debutat cu vernisarea expoziției „Dimitrie Cantemir – 350 de ani de la naștere”, organizată de Biblioteca Academiei Române în colaborare cu Muzeul Național al Literaturii Române. Evenimentul s-a desfășurat marți, 17 ianuarie 2023, în Sala „Theodor Pallady” din Calea Victoriei nr. 125, în prezența unui numeros public. Cu acest prilej, au evocat personalitatea și câteva din realizările marelui erudit Dimitrie Cantemir: Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei Române, director general al Bibliotecii Academiei Române; acad. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al Academiei Române; prof.dr. Ioan Cristescu, directorul Muzeului Literaturii Române - București; Constantin Barbu, membru titular al Academiei Europene de Științe, Arte și Litere din Paris, coordonator al ediției facsimilate „Dimitrie Cantemir”; Cristina Popescu, director al Romfilateliei și Gabriela Dumitrescu, șef al Cabinetului Manuscrise-Carte Rară, curatorul expoziției.

Dimitrie Cantemir a fost Domn al Moldovei în două rânduri: 1694 și 1710-1711. A studiat la Academia Patriarhiei Ecumenice, filială spirituală a Universității din Padova, din programa căreia amintim: geografia, anatomia, turca, persana și araba. La sfârșitul anului 1697, pe când nici nu împlinise vârsta de 25 de ani, Cantemir a finalizat prima parte a lucrării *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*, scriere de teosofie și etică creștină, realizată sub influența dascălului său, Ieremia Cacavela. În Constantinopol, Cantemir și-a construit un palat pe malul Bosforului, unde a locuit împreună cu familia sa. În 1710, cu ajutorul turcilor ocupă tronul Moldovei, având, printre altele, și misiunea de a-l supraveghea pe Constantin Brâncoveanu, bănuț de neloialitate față de Imperiul Otoman. A încheiat o alianță cu Țarul Petru cel Mare, participând la lupta dintre oștile țarului și cele ale otomanilor, la Stănilești (1711), suferind o înfrângere ce îl va costa tronul. În consecință, Cantemir se refugiază în Rusia, unde își petrece tot restul vieții la curtea Țarului Petru I, ca prieten și sfătuitor. Bătălia de la Stănilești a marcat un moment tragic în istoria Moldovei și Țării Românești: aducerea unor principii străini, respectiv începutul regimului fanariot. Neîncrezători în loialitatea domnitorilor români, turcii îl execută pe Constantin Brâncoveanu (1714), iar în 1716 aduc pe tron un principe fanariot.

Dimitrie Cantemir, spirit de anvergură europeană, a rămas definitiv înscris în istoria științei și culturii românești prin contribuțiile sale de excepție în domeniul istoriei, geografiei, literaturii, filosofiei, logicii, matematicii, fizicii, religiei și muzicii, fiind în același timp și un remarcabil poliglot, cunoscând 11 limbi de circulație universală.

Cărturarul omagiat este autorul unei vaste și excepționale opere științifice și literare, în spiritul convingerilor sale, potrivit cărora: „Sufletul odihnă nu poate afla până nu găsește adevărul, carile îl cearcă oricât de cu trudă i-ar fi a-l nimeri.” *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul* reprezintă prima lucrare românească originală de gândire religioasă, inspirată de disputele medievale despre timp, suflet, natură și conștiință. A lăsat posterității, sub formă de manuscrise, un tezaur impresionant de opere valoroase: *Istoria ieroglifică*, redactată în perioada 1703-1705, scrisă în limba română, reprezintă un roman alegoric, pamflet politic, fabulă și eseu filosofic, având ca pretext relațiile conflictuale dintre Brâncoveni și Cantemirești pentru ocuparea tronului Moldovei (1688-1705), conflict de care a profitat Mihail Racoviță, o rudă a domnitorului muntean.

Prima sa scriere cu caracter istoric, datată 1714, *Monarchiarum physica examinatio* (Cercetare naturală a monarhiilor), este un eseu filosofic asupra succesiunii ciclice a marilor imperii. *Descriptio Moldaviae* (Descrierea Moldovei), lucrare redactată în limba latină (1716), având un vădit caracter monografic, a fost tradusă și publicată în limba română abia în 1825. Opera amintită, al cărei manuscris original nu a fost descoperit încă, conține descrierea geografică, politică, etnografică a Moldovei, în care autorul face numeroase observații referitoare la aspecte lingvistice și folclorice. Sunt descrise în mod detaliat obiceiuri de la nunți și înmormântări, tradiții populare precum paparudele, drăgaica, zânele și zburătorii, jocuri precum țurca și călușarii, descânțece, legende locale, de exemplu mitul Zburătorului. O importantă lucrare, prezentând istoria Imperiului Otoman, *Creșterea și descreșterea Imperiului Otoman* (Incrementa atque decrementa Aulae Othomanicae), finalizată în 1716, a fost redactată în limba latină, fiind apoi tradusă în franceză, engleză și germană. În 1717 dă la iveală o importantă lucrare de erudiție savantă *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, revizuită de patru ori, și adăugită cu numeroase completări. Această prețioasă lucrare a fost cunoscută întâi de cărturarilor români din Transilvania, prin intermediul unor copii manuscrise, în 1730 și 1756, Școala Ardeleană considerând-o model și sursă de inspirație. Cea din urmă carte a sa a fost *Sistemul religiei mahomedane*.

În expoziție se pot admira, până pe 27 ianuarie a.c., manuscrise, portrete, documente istorice din scurta perioadă în care Dimitrie Cantemir a fost domn al Moldovei, mărturii ale cronicarilor vremii, ediții facsimilate ale manuscriselor aflate în Rusia, precum și ediții importante apărute în spațiul românesc.

A treia ediție a „Întâlnirii poeților-teologi români”

În perioada 16-19 septembrie 2023 s-a desfășurat la Timișoara cea de-a III-a ediție a „Întâlnirii poeților-teologi români”, un proiect coordonat de preotul Vasile D. Suciu, cunoscut ca poet cu pseudonimul Vasile Derunc, și de prof. univ. Carmen Bulzan/ poeta Carmen Peregrina.

La frumoasa reuniune a poeților sacerdoți au participat autorii ale căror poeme au fost incluse în antologia bilingvă româno-spaniolă „Lumini de candelă/ Luces de velas”: pr. Vasile D. Suciu (Timișoara), pr. Nicolae Jinga (Orșova), pr. Ioan Petraș (Timișoara), pr. Ionel Rusu (Galați), pr. Marcel Miron (Huși), pr. Theodor Damian (New York), pr. Sandu Gabriel Constantin (Tulcea), pr. Augustin Florian Motoc (București), pr. Cornel Paiu (Roman), pr. Călin Sămărghițan (Sibiu), pr. Dan Dumitru Girjoabă (Timișoara) și, desigur, poeta Carmen Bulzan (Drobeta-Turnu Severin), autoarea traducerii.

Manifestările s-au desfășurat la sediul filialei Timișoara a Academiei Române, acolo unde a avut loc lansarea antologiei amintite, al cărei titlu complet este: „Lumini de candelă - Antologia poeților-teologi români contemporani/ Luces de velas - Antología de los poetas-teólogos rumanos contemporaneos”, ediție bilingvă româno-spaniolă, care a apărut recent în traducerea poetei Carmen Bulzan, la Editura Kult din Timișoara.

Pe lângă recitalul comun, au avut intervenții pe teme literar-spirituale: conf. univ. dr. Ioan David - directorul Bibliotecii Academiei Române; Ioan Bontea - viceprimarul comunei Ghiroda; criticul literar Cornel Ungureanu - președintele filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor; Veronica Balaj - redactor Radio Timișoara, și acad. Carmen Bulzan, în moderarea poetului preot Vasile D. Suciu.

La bustul lui Mihai Eminescu din Timișoara, participanții au putut audia un scenariu lirico-dramatic realizat și interpretat de poetul și actorul Dan Șalapa. Scriitorii au avut o întâlnire frumoasă și interesantă cu elevii Liceului „Nikolaus Lenau” și au putut degusta vinuri la Crama Receaș.

În afară de antologia „Lumini de candelă/ Luces de Velas”, au mai fost lansate două antologii: „Duminica poeților” și „Bucură-te, cântec viu!”. De asemenea, au fost prezentate volumele: Carmen Peregrina, „Pelerinaj în vremurile biblice/ Peregrinacion en los tiempos biblicos”; Carmen Peregrina, „Zări de mântuire - Psalmi”; Nicolae Jinga, „Vai, mie!/ ¡Ay de mí!”; Nicolae Jinga, „La foc de lire/ Al fuego de liras”; Veronica Balaj, „Ochiul fantast/ Ojo fantaseador”; Dan Șalapa, „Don Quijote și alte presupuse bătlăii/ Don Quijote y otras supuestas batallas”; Theodor Damian, „101 poezii”; Eugen Dorcescu, „Biblice”; Ticu Leontescu, „Peste edenice ruine”; Marcel Miron, „Raze de lumină”; Ioan Petraș, „Daniile Daniei”; Gabriel Constantin, „David - dramă în V acte”; Călin Sămărghițan, „Fardad”; Ionel Rusu, „Gânduri de

strajă”. Toate traduceriile volumelor din română în spaniolă au fost realizate de Carmen Bulzan.

S-au acordat următoarele distincții: preotul poet Cornel Paiu a primit titlul de Accademico Ad Honorem e Membro Titolare acordat de Accademia Internazionale Léopold Sédar Senghor cu sediul la Milano, Italia; pr. Theodor Damian de la New York a primit diploma de Ambassador cultural, iar Premiul de excelență a fost acordat poetului-actor Dan Șalapa.

Evenimentul s-a desfășurat prima dată în martie 2021 în satul Glăvile, județul Vâlcea, localitate în care s-a născut poetul Valeriu Anania (Mitropolitul Bartolomeu), cu prilejul centenarului nașterii sale. Cea de-a doua ediție s-a desfășurat în perioada 19-20 august 2022 în comuna Bulbucata, județul Giurgiu, cu ocazia comemorării a 50 de ani de la trecerea la cele veșnice a teologului și poetului Nichifor Crainic.

(Articol preluat din *Ziarul Lumina*, Educație și Cultură, Lumina literară și artistică, 27 septembrie 2023)

TUDOR NEDELCEA

Muzeul Cărții și Exilului Românesc

Premieră națională la Craiova

Începem acest periplu publicistic prin lămurirea termenului *exil* (lat. *exilium* = afară, *salio* = a sări), conform dicționarilor academice. În sens juridic, exilul este echivalent *surghiumului*, definit ca o „pedeapsă constând în izgonirea celui condamnat în afara hotarelor țării sale” sau „plecare nesilită a cuiva din propria-i țară sau localitate (mai ales pentru a scăpa de prigonire”).

În cazul românilor, sensul real al cuvântului se aplică celor plecați din Țară înainte de 22 decembrie 1989, în special în perioada postbelică, după instaurarea unui regim politic străin istoriei și mentalității românești, impus cu tancurile sovietice. Să menționăm și Decretul regal 2134 din noiembrie 1944 (deci la numai trei luni de la „23 august” și arestarea Mareșalului), prin care este interzisă întoarcerea în țară a scriitorilor diplomați (Mircea Eliade, Emil Cioran, Șt. Baci, Aron Cotruș ș.a.).

În provincia de peste Prut, așa cum a demonstrat magistral Mihai Cimpoi în *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (Chișinău, Editura Arc, 1996), a existat un „exil interior” care constă în „înstrăinarea de patria culturală adevărată, în privarea (până prin 1956) de accesul la valorile clasice, apoi prin limitarea acestuia (Eminescu, Creangă, Alecsandri fiind considerați clasici moldoveni, iar Caragiale și Coșbuc nemoldoveni). Deosebirea fundamentală dintre cele două exiluri este că exilul vestic nu

impune o alegere între două spiritualități și între două limbi, ci numai găsirea unei soluții mai bune (esopice) pentru a păstra spiritualitatea și de a o feri de vânturile năprasnice ale înstrăinării”. Exilul interior al basarabeanului se bazează pe legătura sacră cu limba (la care nu renunță, ci doar o conservă, datorită regimului politic satanic), cu trecutul neamului, în care Mama, atât de proslăvită de Grigore Vieru, înseamnă, totodată, și esopic Țara. „Dacă exilatul din Vest a fost și rămâne un *cavaler al resemnării*, exilatul din Est a fost un *cavaler al rezistenței*. Al rezistenței și prin limbă, bineînțeles, căci limba pentru acesta din urmă este Casă a Ființei, rostire esențială (nu joc secund al poetului, spectacol filologic, textualist sau intertextualist, hazard dadaist)”, concluzionează savantul de la Chișinău.

Din exilul românesc (începând cu D. Cantemir, Elena Văcărescu până în 1990) au făcut parte personalități proeminente, care au cinstit limba și cultura română, au fost alături de Țară, nu de regimul politic, iar creația lor este firesc să fie inclusă patrimoniului spiritual românesc, pentru că „n-avem două limbi și două literaturi, ci numai una [...] Aceasta să se știe din capul locului, ca să nu vorbim degeaba”, ne avertiza preotul poet Alexie Mateevici, întrucât „literatura română este una și indivizibilă”, concluziona și G. Călinescu.

Diaspora românească (gr. *diaspora*=împrăștiere, termen folosit inițial pentru comunitățile evreiești răspândite în afara Palestinei, în urma invaziei babiloniene din secolul 6 î.H), a reunit comunitățile românești din întregul Mapamond și a avut, în general, un rol activ în promovarea Țării și a culturii sale în locurile în care s-au stabilit, deși pierderea Țării au resimțit-o dureros, așa cum a constatat și celebrul scriitor Ovidiu, exilat la Tomis (Constanța): „Când mi-am pierdut eu țara, atunci mi-a fost pieirea. Atunci mi-a fost moartea dintâi și cea mai grea”.

Am folosit sintagma „în general”, pentru că nu toți românii, înstrăinați și deșărânați nu din vina lor, au avut întotdeauna o poziție corectă față de Țară. Mă refer la semnatarii Declarației de la Budapesta din iunie 1989, prin care decideau că „Transilvania a fost și este un spațiu de complementaritate”, aprobată de fostul rege Mihai. Declarația (adoptată de Forumul Democrat Maghiar) a fost elaborată de șase indivizi: Stelian Bălănescu, Mihnea Berindei (fiul academicianului), Ariadna Combes (fica Doinei Cornea), M. Korne, I.Vianu, Dinu Zamfirescu, la care s-au alăturat ulterior Neagu Djuvara, Paul Goma, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Eugen Ionescu, Vladimir Tismăneanu, Doru Braia etc. Una este să critici regimul politic din România și pe liderul său, N. Ceaușescu, alta să te referi la înstrăinarea unei părți din țară. Vorba marelui patriot român, urmaș al unei familii ardeleni persecutate, Ion Rațiu: „Declarația a făcut un mare deserviciu istoriei și chiar viitorului poporului român. E prima dată când un grup de români a recunoscut implicit că Transilvania nu e pământ românesc, că ne-am format acolo împreună cu ungurii” (*Românul liber*, Londra, V, nr. 9, septembrie 1989). Exilații maghiari, mai ales cei plecați după 1956, nu și-au atacat țara,

ci doar regimul politic de la Budapesta; ba chiar și-au depășit condiția de obiectivitate, condamnăm Tratatul de la Trianon și făcând referiri la Ungaria mare. L-am întrebat pe basarabeanul Nicolae Lupan (care a editat vol. *M. Eminescu, Luceafărul românismului*) de ce n-a mai continuat serialul despre „Basarabia – pământ românesc”, de la „Europa liberă”, pe care-l ascultam de fiecare dată cu emoție și interes; mi-a răspuns că nu i s-a mai dat voie.

După această necesară (în opinia mea) prolegomenă, să revenim la tema propusă, la inaugurarea, în premieră națională și printre puținele din lume, a unui Muzeu al Cărții și Exilului Românesc, o nouă instituție muzeală și științifică, creată sub egida Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova (director: prof. dr. Lucian Dindirică) și cu sprijinul financiar și logistic al Consiliului Județean Dolj (președinti: Ion Prioteasa, Cosmin Vasile). „Principalele obiective ale acestui muzeu sunt recuperarea fizică a unor arhive și documente extrem de importante din exil pentru a fi redată și integrate în cultura noastră națională”, a declarat Lucian Dindirică. La rândul său, președintele Consiliului Județean Dolj, Cosmin Vasile, mărturisea: „Mă bucur că putem să le oferim craiovenilor și țării, în definitiv, un obiectiv extraordinar, un adevărat monument de arhitectură. Printr-o inițiativă unică la nivel național, un demers pe care colegii de la Biblioteca Județeană l-au gândit, s-a reușit aducerea la Craiova a colecțiilor unor scriitori renumiți, ale unor mari oameni de cultură, colecții care vor fi adăpostite în Muzeul Cărții și al Exilului Românesc”.

Gala de inaugurare s-a întâmplat la Craiova, într-un imobil patrimonial, recent renovat, Casa Dianu, joi, 28 septembrie 2023, orele 19, prin sfințirea acestui lăcaș de cultură de către I.P.S. Irineu, arhiepiscopul Craiovei și mitropolitul Olteniei, însoțit de un sobor de preoți.

A doua zi, 29 septembrie 2023, la aceeași oră, a avut loc solemnitatea inaugurării unicului Muzeu al Cărții și Exilului Românesc din țară, care a reunit personalități din Diaspora românească care și-au donat cărțile și documentele acestei instituții, oaspeți din diverse orașe din țară și, evident, din Craiova, întreaga festivitate fiind transmisă în direct de TVR Craiova (director: Tiberius Mușuroi) și TVR3. Moderator: distinsa Ivona Stănculeasa, directorul Filarmonicii „Oltenia. După firescul și succintul cuvânt de deschidere al inițiatorului și făptuitorului acestui nou locaș de cultură, Lucian Dindirică, au urmat alocuțiunile autorităților locale: Cosmin Vasile, președintele Consiliului Județean Dolj, Lia Olguța Vasilescu, primarul Craiovei, dar și ale altor oaspeți de seamă: Ruxandra Vidu, președintele Academiei Româno-Americane de Arte și Științe (ARA), Doina Banciu, vice-președintele Academiei Oamenilor de Știință din România. Au fost scurte, dar pertinente alocuțiuni, în care s-au evidențiat eforturile conjugate ale instituțiilor craiovene de cultură, ale colectivului de muzeografi și bibliotecari ai Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman”, condus de Lucian Dindirică, rolul și necesitatea acestui muzeu în recuperarea creației spirituale românești și punerea în valoare a fondului

inestimabil al creațiilor literare și nonliterare ale marilor personalități românești care au fost cunoscute doar în afara granițelor țării până în 1989. S-au acordat premii și distincții binemeritate acestor personalități prezente, venite din diverse țări pentru această inaugurare.

Programul artistic susținut de o parte a orchestrei Filarmonicii „Oltenia” a fost bine conceput și prezentat, a urmat vizitarea muzeului și cocktailul de sărbătorire dedicat exilului și valorilor culturale românești din străinătate, lansări de cărți, mese rotunde.

Ideea înființării acestui muzeu aparține lui Lucian Dindirică, cu sprijinul și participarea activă a acad. Basarab Nicolaescu, la care s-au alăturat alte personalități marcante ale culturii și științei românești. Astfel, în clipa de față, la care se vor alătura și altele, Muzeul Cărții și Exilului Românești adăpostește circa 40 de colecții și donații: Colecția „acad. Basarab Nicolescu”; Colecția „Leonid Mămăligă”; Colecția „Arhiva «Cenaclul de la Neuilly»”; Colecția „Arhiva «Asociației Hyperion»”; Colecția „Vintilă Horia”; Colecția „Mircea Eliade”; Colecția „Emil Cioran”; Colecția „Mircea Milcovitch și Maria Mesterou”; Colecția „Andrei Șerban”; Colecția „Paul Barbăneagră”; Colecția „Corneliu Șerban Popa”; Colecția „Cicerone Poghirc”; Colecția „Andrei Codrescu”; Donația „Carmen Firan și Adrian Sângeorzan”; Colecția „Victor Cupșa”; Donația „Constantza Buzdugan”; Colecția „Bujor Nedelcovici”; Colecția „Cezar Vasiliu”; Donația „Institutul Român/Biblioteca Română din Freiburg (fondată în 1949)”; Donația „Gabriel Badea-Păun”; Colecția „Ileana și Romului Vulpescu”; Donația „Șerban Viorel și Rodica Stănoiu”; Colecția „acad. Dan Berindei”; Colecția „acad. Dinu C. Giurescu”; Donația „acad. Ștefan Ștefănescu”; Donația „Valeriu Veliman”; Colecția „George Banu”; Colecția „Dumitru Milcoveanu”; Colecția „Octav Calleya”; Donația „Horia-Dinu Nicolaescu”; Colecția „Nicolas Adam”; Donația „Ion Deaconescu”; Colecția „Aurora Cornu”; Colecția „Miron Kiropol”; Colecția „Grigore Arbore”; Colecția „Theodor Damian”; Colecția „Academia Româno-Americană de Arte și Științe (fondată în 1975 – California SUA)”; Colecția „Memoria exilului românesc la Televiziunea Română”.

Interesant este faptul că noua instituție a fost promovată în străinătate înainte de a fi inaugurată oficial. Astfel, la New York, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” a organizat, având alături Mitropolia Ortodoxă Română a celor două Americi, Academia Oamenilor de Știință din România, filiala New-York, Academia Româno-Americană de Arte și Științe (ARA), conferința „Muzeul Cărții și Exilului Românesc. Recuperare și reintregire”, o expoziție de afișe de prezentare a personalităților și colecțiilor din muzeul craiovean. La manifestările new-yorkeze de promovare în comunitățile românești din SUA a culturii românești, au avut intervenții: Theodor Damian, Ruxandra Vidu, Lucian Dindirică, Mihai Neațu, ing. Cristina Florin Roșca, prof. univ. dr. Doru Tsaganea.

O instituție de asemenea calibru trebuie găzduită într-un imobil asijderea. Și, astfel, grație fostului președinte al Consiliului Județean Dolj, Ion Prioteasa, Bibliotecii Județene, i s-a repartizat Casa Dianu, după numele primului ei proprietar, în care a funcționat, în perioada socialistă Școala Populară de Artă. Clădirea, adevărată bijuterie arhitectonică, a fost construită la începutul secolului al XX-lea de familia Sofia și Dumitru Dianu, cunoscută printr-o pleadă de intelectuali (scriitori, profesori, magistrați, comercianți) pe care i-a dat societății românești. Restaurarea clădirii cu un grad mare de dificultăți, recent finalizată în proporție de 90%, a trebuit să țină seama de amalgamul de stiluri arhitectonice ecletice (baroc târziu, neoclasicism, neoromânesc, academism de școală franceză, neorenascentism). Proiectul, semnat în 2017, a fost finanțat în cadrul Programului Operațional Regional 2014-2020, cu o valoare totală de 4,8 milioane euro (inclusiv TVA), majoritatea sumei provenind din fonduri europene nerambursabile (circa 4,2 milioane euro). „Este un proiect frumos, un proiect drag nouă, celor de la Consiliul Județean”, mărturisea președintele Cosmin Vasile, continuând: „îmi face plăcere să pot spune că, în acest caz, constructorul a menținut un ritm bun, astfel că acest obiectiv a fost finalizat într-un termen scurt, iar rezultatele, așa cum se poate constata, sunt de o calitate deosebită. În plus, trebuie menționat faptul că lucrările nu au fost deloc ușoare. Ele au implicat multă muncă de migală și pot să spun că s-au păstrat detaliile originale de arhitectură, inclusiv foița de aur, iar 97 % dintre elementele de tâmplărie au fost restaurate și recondiționate. Întreg ansamblul reflectă fidel modul în care edificiul a fost construit, la începutul secolului trecut, și veți vedea că, pe fațada imobilului, încă se păstrează inițialele proprietarului Tache Dianu. Ne-am propus să redăm comunității clădirea exact așa cum marele boier din Bănie a conceput-o și a edificat-o”. Este de apreciat efortul Consiliului Județean Dolj de a reda circuitului cultural și turistic această clădire patrimonială, scut pentru adăpostirea altor valori culturale inestimabile în Muzeul Cărții și Exilul Românesc, instituție avizată de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor. Consilierii județeni au aprobat darea în folosință gratuită, timp de 10 ani, Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” a investițiilor realizate.

Istoricul constituirii acestor colecții este interesant. În 2013, academicienii Dan Berindei și Dinu C. Giurescu (deși nu-s olteni) au donat Bibliotecii județene din Cetatea Băniei, bibliotecile personale, documente, piese de mobilier și tablouri. În 2016, în urma unei întâlniri între acad. Basarab Nicolescu și Lucian Dindirică s-a născut ideea înființării unui asemenea muzeu al exilului românesc. Pe lângă colecțiile deja menționate, în muzeu vor face parte înscrisuri personale ale celui mai mare primar al Craiovei, Nicolae Romanescu, donație făcută de fiul acestuia, scriitorul Marcel Romanescu, care cuprinde date despre viața de familie a fostului primar din ultima parte a vieții sale, în special cele legate de nefericitul divorț.

Muzeul Cărții și Exilul Românesc este un inestimabil tezaur în sine, care adăpostește cărți, corespondențe, fotografii, materiale audio vizuale, mobilier de epocă, diverse artefacte și va deveni un autentic centru de cercetare multidisciplinară, vizitatorii și cercetătorii beneficiind de tehnică și aparatură de studiu de ultimă generație. Aici va fi, astfel, o activitate culturală și științifică complexă: vor rula filme, se vor juca piese de teatru, va fi un loc de întâlniri și dezbateri culturale, se vor organiza expoziții, concerte, vor exista spații de lectură pentru petrecerea plăcută a timpului liber de către copii, elevi sau studenți, tineri sau vârstnici, din toate categoriile sociale.

Prin recuperarea efectivă a unor arhive și documente importante din exilul românesc, prin redarea și integrarea lor în cultura română, Muzeul Cărții și Exilului Românesc oferă posibilitatea ca aceste valori inestimabile ale culturii și științei românești să se întoarcă acasă, unde le este locul, demonstrând, dacă mai era cazul, că românii, oriunde s-au aflat sau se află, prin opera lor, au adus o contribuție esențială la tezaurul uman universal, adeverind că România profundă este un stat mijlociu ca întindere geografică, dar un mare stat de cultură.

IOAN N. ROȘCA

Pelerini pe Muntele Athos

Miercuri 4 octombrie 2023, o echipă formată din părintele profesor Theodor Damian – poet și publicist, fiul său Andrei Damian – regizor de film, Liviu Șoptelea – pictor, Florentin Popescu - scriitor, precum și subsemnatul a plecat spre Sfântul Munte, pe care nu-l mai văzuse până atunci niciunul dintre cei cinci pelerini. Ultimii trei am plecat cu avionul de la București la Salonic (cu întârziere de o oră!), unde ne-am întâlnim cu Doru și Andrei, apoi și cu patronul firmei de pelerinaj, care ne-a dus cu mașina la Uranopolis, stațiune peninsulară, aflată la intrarea în muntele Athos, nu înainte însă de a vizita biserica „Sfântul Dumitru”, cu moaștele Izvoditorului de mir, fondator spiritual și patron al orașului Salonic. În drumul ei șerpuit, deluros și muntos, șoseaua s-a întâlnit, nu o dată, cu marea, ducându-mă cu gândul la alternanța deal-vale, prin care Lucian Blaga caracteriza spațiul cultural românesc, numit de el și „spațiu mioritic”. După o noapte la un hotel din Uranopolis, a doua zi, joi, am plecat cu un feribot până în portul Dafni, unde am primit pașaportul valabil pentru perioada pelerinajului și, astfel, am putut începe deplasarea pe Sfântul Munte.

De fapt, cei cinci, împreună cu ghidul, părintele Andrei, care a fost și șofer, deci cei șase am mers cu o mașină de cinci persoane de la o mănăstire la alta. În cele patru zile petrecute pe Munte, am străbătut peninsula în lung și-n lat și am vizitat douăsprezece din cele douăzeci de mănăstiri care își

împart teritoriul Sf. Munte, patru schituri, trei chilii, peștera și izvorul Sf. Athanasie, precum și orașelul Kareya – capitala muntelui Athos, cu schitul Sfântului Andrei și biserica Protaton. În ierarhia lăcașurilor bisericești de la Sfântul Munte, o chilie nu înseamnă o odăiță, pentru un singur călugăr, ci este un așezământ cu un rang mai mic decât schitul, dar care poate fi deservit de mai mulți călugări și beneficia de un anumit teren și mai multe clădiri.

Cum cele mai multe mănăstiri mărginesc peninsula Agion Oros (cum mai este numit teritoriul Muntelui Athos), fiind situate pe țărmurile deluroase și muntoase ale Mării Egee, drumurile noastre au alternat între coasta peninsulară vestică și cea estică. Pe direcția dinspre nord spre sud, dintre lăcașurile de cult de pe coasta de Vest am vizitat mănăstirile: Dohiar, Xenophont, Pantelimon, Simonopetra, Sf. Pavel, iar de pe coasta estică: Vatoped (a copilului din tufiș; de la vatos = tufiș), Pantocrator, Stavronichita (cu înaltul ei turn, ca o piesă de șah), Iviron și Marea Lavră, cu schitul românesc Prodromu (unde am dormit prima noapte). Între cele două țămuri, către mijlocul muntelui, am fost la mănăstirile Cutlumuș și Filoteu, situate mai la sud de capitala Kareya (unde am dormit a doua noapte), precum și la schitul românesc Sf. Dimitrie-Lacu (unde am poposit pentru a treia noapte). La Kareya am revenit și a patra zi, duminică, pentru o masă de prânz, dar, de data aceasta, am înnoptat la chilia Sf. Nicolae, deservită, de asemenea, de călugări români.

Deplasarea, fie și cu mașina, n-a fost atât de ușoară, pentru că Muntele Athos, în afara masivului cu același nume, din capătul de sud al peninsulei, cu o înălțime de peste 2.000 de metri, este format dintr-o mulțime de vârfuri mai joase, pe care le ocolești trecând dintr-o serpentină în alta, iar pentru a ajunge la mănăstirile de pe țărmul mării Egee, pe care coboară formațiunile muntoase, trebuie să parcurgi unele serpentine care sunt străjuite numai pe de o parte de munte, pe când, pe de altă parte, se undulează pe marginile abrupte, situate la zeci de metri deasupra apelor mării. În plus, numai unele porțiuni de drum sunt betonate, cea mai mare parte fiind tasată numai de roțile mașinilor. Am trecut cu bine peste emoțiile drumurilor dantelate datorită părintelui Andrei, care a știut să adecveze viteza și, când era cazul, să conducă încet, cu o mână pe volan și cu alta pe maneta de frână. De hurdături cel mai nemulțumit a fost se pare nu tânărul Andrei, regizorul, care s-a sacrificat să meargă pe bancheta din spatele scaunelor, printre rucsacuri, ci Florentin, care tot întreba cât mai durează o deplasare sau alta.

Nici nopțile petrecute la schituri nu au fost dintre cele mai confortabile pentru că niciuna dintre clădirile mănăstirești nu are destinație de hotel. La Schitul Prodromu (Înainte Mergătorul), înălțat pe coasta de sud-est, în aria Marii Lavre, am dormit într-un salon spațios și foarte lung, situat la etaj, pe saltele așezate direct pe planșeu, pe când toaleta se afla la parter, iar la schitul Sf. Dimitrie – Lacu, dinspre mijlocul muntelui, într-un salon mai mic, cu paturi suprapuse. De același regim de cazare am beneficiat, în parte, și la chilia Sf. Nicolae, unde, ce-i drept, ne-au fost rezervate și două

camere single mici, dar confortabile, care, cum se zice, au confirmat regula, după care, pelerinii sau muncitorii care lucrează pentru mănăstiri înnoptează în dormitoare comune, la fel de simple și sărăcicioase ca și cămăruțele înguste, cu un pat din fier, ale călugărilor.

Într-adevăr, execeptând noaptea a doua, petrecută la noul și singurul hotel din capitala Kareya, la schituri nu prea am dormit, nu numai date fiind condițiile mai puțin confortabile, ci și pentru că în două nopți am fost prezenți, alături de călugări, la slujbele din biserica de la Prodlromu și, respectiv, de la Sf. Nicolae, care încep la 3:30 dimineața și se termină la 7:30, după care călugării urmează masa de dimineață și un scurt program de odihnă. La ultima slujbă, de la Chilia Sf. Nicolae, am ținut să fim prezenți nu numai pentru a cunoaște mai bine viața călugărilor, ci și pentru că slujba a fost oficiată de colegul nostru de pelerinaj, părintele profesor Theodor Damian. Între cele două nopți cu participarea la slujbe, nici în noaptea cu paturi suprapuse de la Schitul Sfântul Dimitrie – Lacu, deși n-am mai participat la rugăciunile din miez de noapte și la utrenie, n-am prins mai multe ore de somn, fiind trezit, tot pe la ora 3:00, din patul meu de deasupra, de colegul meu din patul de dedesubt, Florentin, care n-avea somn și mi-a spus că afară e clad și noapte înstelată, așa că am admirat împreună carul mare și am conversat sub bolta înstelată, într-un loc atât de liniștit de pe minunata noastră planetă, pe care se petrec atât de multe conflicte. Ne odihniserăm însă în cea de a doua noapte, în hotelul de la Kareya și, oricum, venisem pe Munte nu pentru odihnă, ci pentru mănăstiri.

Privite din exterior, clădirile mănăstirilor sunt asemănătoare unor cetăți, unele chiar cu ziduri de apărare, pentru că, pe parcursul mileniului de când datează, au și fost nevoite să se apere de pirați sau de alți invadatori. Fiecare dintre ele încorporează mai multe clădiri masive și trainice, pentru că au fost ctitorite cu sprijinul financiar al împăraților bizantini sau al altor conducători de popoare. În funcție de întemeietori, dintre cele douăzeci de mănăstiri, șaptesprezece sunt grecești, una este sârbească, una – bulgărească și una rusească. Niciuna nu este românească, pentru că, deși, în timp, unele au fost refăcute, sau reparate, sau dăruite și de către unii domnitori români, precum Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Constantin Brâncoveanu și alții, totuși aceștia nu s-au aflat printre fondatori. Mai bine de o treime au fost înființate în veacul al X-lea cu sprijinul împăraților bizantini. Astfel, cea mai veche, Marea Lavră, a început să fie construită în anul 963 de către un monah învățat, Athanasie, cu suportul financiar al împăratului Nichifor.

Toate mănăstirile ne-au impresionat prin soliditate și monumentalitate, dar, cel puțin două dintre cele de pe promontoriul vestic nu pot să nu ne persiste în memorie. Una, dispusă pe un spațiu amplu, aproape de mare, cu acces la debarcader și construită în stil „balșoi”, cum repeta Liviu, inclusiv cu o clădire multietajată și zidurile de un albastru ceresc, este, cum cred că ați ghicit, mănăstirea rusească Sf. Pantelimon, care

este și cea mai nouă (1765). Alta este Mănăstirea Simonopetra, spectaculoasă nu numai prin cele șapte etaje, ci și prin faptul că se ridică deasupra mării direct din stânca abruptă, asemenea unei meteore. Memorabile sunt și mănăstirile din partea estică, dintre acestea Marea Lavră, din sud-est, care se distinge nu numai prin ampolare, zidurile ei crenelate și dreptunghiulare adăpostind un cvartal de clădiri cu mai multe etaje, ci și prin situarea ei între apele mării la sud-est și Vârful Athos la nord-est, cel mai înalt pisc, de 2.033 de m.

Schiturile, ca și chiliile, cuprind clădiri mai puține și mai mici, dar nu mai puțin admirabile. Dintre cele două schituri românești, Prodromu, vizitat în prima zi, aflat pe teritoriul Marii Lavre, spre sud, în apropiere de mare, beneficiază de un teren plat, cu suficient loc între portalul de la intrare și biserică sau între aceasta și clădirile adiacente, spațiile libere fiind decorate cu covoare din piatră sau flori. Schitul Sfântul Dimitrie – Lacu, unde am poposit în penultima seară, situat spre mijlocul peninsulei Athos, în partea de nord a Mănăstirii Sfântul Pavel, într-o vale adâncă, are incinta dintre clădiri lipsită de ornamente din piatră sau de aranjamente florale, dar la fel de curată și îngrijită. Pe lângă cele două schituri, și chiliile Sf. Ipatie și Sf. Nicolae sunt, de asemenea, românești, la ambele fiind angajați și lucrători pentru renovarea unor construcții.

Absolut spectaculoasă, prin poziționare, a fost peștera Sfântului Athanasie, ctitorul Marii Lavre, o încăpere săpată în munte și suspendată deasupra mării pe o coastă stâncoasă, pe care am coborât zeci de trepte, ținându-ne cu mâna de o frânghie metalică, fixată pe stâncă, trepte care, pe drumul invers, de la urcare, păreau nenumărate.

Din punct de vedere religios, centrul oricărei mănăstiri sau al oricărui schit îl constituie, desigur, biserica. În interior, bisericile athonite se disting atât prin podoabele lor, prin alămurile și argintăriile candelabrelor sau altor obiecte de cult, cât și, mai ales, prin unele icoane făcătoare de minuni sau de mare vechime și valoare artistică și prin moaștele unor sfinți, despre care părintele Andrei ne oferea amănunte. Arhitectural, multe dintre ele se deosebesc și prin faptul că includ în una și aceeași clădire două sau chiar mai multe paraclise. Spiritual, ele sunt cele care, prin slujbele ținute, cu repetițiile și incantațiile specifice ortodoxiei, înfrumusețate și de corurile călugărilor, oferă cele mai propice prilejuri ale înălțării sufletești spre Divinitate. În genere, regulile viețuirii în mănăstiri îi conduc pe cei ce se nevoiesc în ele spre o conduită morală, iar pe cei puțini, cred că pe cei mai elevați cultural sau, poate, pe cei aleși, și spre revelații și către o vedere și cunoaștere nu numai prin simțuri, ci și prin duh.

x

Armonia interioară, sufletească din viața călugărilor athoniți se răsfărâge și în exterior, în ordinea, curățenia, îngrijirea și frumusețea din

incinta mănăstirilor și din grădinile din preajmă, unele, mai mici, pline de flori, altele, mai întinse, cu șiruri drepte de legume, sau de măslini, sau de viță de vie înălțată pe stâlpi de lemn ori beton. În unele locuri se avântă spre cer și chiparoși zvelți și semeți, precum brazii înalți și plopilor, fără a fi câtuși de puțin contorsionați ca în picturile lui Van Gogh. Există și chiparoși mai puțin înalți, cu o coroană bogată și triunghiulară, precum cel al Sfântului Athanasie, cu o vechime, zice-se, de peste 1000 de ani, care veghează în fața bisericii din mijlocul Marii Lavre, pe care am vizitat-o în prima zi de pelerinaj.

Aceeași grijă pentru amenajarea spațiului domnește și în cadrul schiturilor, chiliilor și chiar al peșterilor, unde s-au nevoit cândva nume care au devenit sfinte.

În capitala Kareya, unde am fost de două ori, am întâlnit ceva mai multe clădiri decât la o mănăstire, dar nu mai impozante. Există hotelul la care ne-am cazat la prima sosire în oraș și restaurantul aceluiași hotel, adică o sală cu câteva mese, mărginite de o vitrină cu două-trei feluri de mâncare, din care am avut de ales, și niște etajere cu sticle de alcool, de la autohtonul uzo la câteva sorturi de bere și vin. Aici am avut ocazia să mai stăm de vorbă la un pahar, spre deosebire de cina și de micul dejun de la schituri, care se desfășoară în tăcere. La cea de-a doua sosire la Kareya, am constatat că mai există un restaurant, la fel de modest, unde am luat masa. Cele mai importante edificii sunt, însă, biserica Protaton și clădirea Parlamentului, adică sediul unde se întâlnesc stareții mănăstirilor pentru a hotărî cele necesare administrării acestora. În rest, câteva mici clădiri și mici magazine, dintre care unul alimentar și altul, desigur, religios.

În ce privește magazinele cu icoane, cărți religioase, sticlucă cu mir și alte suveniruri, acestea există și în cadrul mănăstirilor și schiturilor, fiecare dispunând de un asemenea magazin. Ele au constituit și unul din punctele noastre de atracție. Astfel, după ce intram în biserica unei mănăstiri sau a unui schit și aflam de la părintele Andrei cele necesare despre istoricul așezământului, despre icoanele făcătoare de minuni sau și despre sfintele moaște, la care ne închinam, la plecare vizitam și magazinul respectiv pentru eventuale cumpărături. Fiecare ne-am procurat cel puțin o carte cu Muntele Athos, iar Florentin, care întârzia mereu în căutare de alte scrieri, trei cărți diferite despre Sfântul Munte, cu intenția unui serial în revista pe care o conduce și, probabil, a unei noi cărți.

De discutat între noi și de schimbat idei mai profunde, teologico-filosofice, nu prea am avut timp, deși aș fi dorit, ca filosof, să împărtășesc cu Doru Damian mai multe idei despre raporturile dintre filosofie și teologie și despre semnificația Unului Divin în trei ipostasuri. Frânturi de conversație am avut mai mult în mașina cu care ne deplasam de la o mănăstire la alta, unde, pentru a ne mai destinde de încordarea drumului, ne-am îngăduit și unele remarci aluzive. Maeștri în a tachina au fost Liviu, foarte subtil și aplicat la o situație sau alta, și Florentin, care, imaginativ, vedea chiar și

sirene ieșind din mare, sau un cap de vulpe, deși pe lângă mănăstiri, în afară de nelipsitele pisici, adversare ale celor patrusprezece specii de reptile din teritoriu, nu cresc găini sau alte orătănii. Se înțelege că nici ceilalți nu rămâneau mai prejos, Doru, cel puțin, întorcând pe dos orice cuvânt piezis și conferindu-i, prietenește, alt înțeles. Totuși, în seara de la Kareya, la o bere de după cină, într-unul din apartamentele hotelului, am convenit, bunăoară, că, în textul rugăciunii „Tatăl nostru”, sintagma „cel rău” este mai cuprinzătoare decât expresia „cel viclean”, sau că slujbele ortodoxe, deși durează prea mult, au totuși darul, prin repetiții și pasajele incantatorii, ca și prin intervenția corului, să inducă o anumită stare de spirit favorabilă desprinderii de cotidian și înălțării spre Divinitate.

Cu călugării de la cele două schituri și cele două chilii românești am vorbit și mai puțin. Aceștia au programul lor prestabilit și nu prea au timp de vizitatori, dar, acolo unde am făcut popas, ne-au acordat toată atenția pentru cazare și cină. Ne-am făcut chiar și unele cunoștințe. La Prodromu, gazda primei nopți mănăstirești, micul nostru grup a avut prilejul și privilegiul să-l cunoască, a doua zi, pe Părintele Ieromonah Matei Andriucă. Pictor religios, Ieromonahul Matei fusese cunoscut din misia sa la Muzeul Satului din București în căutarea unui restaurator de icoane de către poeta Iuliana Paloda Popescu, de la secția de restaurări a muzeului, nimeni altcineva decât soția scriitorului Florentin Popescu. Așa se face că, la mesajul pe care i l-a transmis Florentin, Părintele Matei ne-a primit ca pe niște cunoștințe, fie și indirecte, atât într-un mic paracelis împodobit de el cu picturi murale în stil bizantin, la care pictorul nostru Liviu, iar apoi, și noi am remarcat blândețea din ochii sfinților, cât și în vechiul și în noul său atelier de pictură, unde, cu talentul său, pictează icoane și pentru alte biserici athonite.

O altă întâlnire deosebit de prietenoasă am avut-o la Chilia Sfântul Ipatie, unde, încă de la sosire, părintele profesor Theodor Damian a fost recunoscut de un tânăr călugăr care ne-a întâmpinat, spunându-i că l-a audiat la o conferință, pe când era elev la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț. După cum am aflat de la starețul Ignație, în chilia păstorită de el locuiesc zece călugări și, temporar, cinci lucrători angajați pentru renovarea unei construcții. Starețul ne-a primit pe terasa reședinței propriu-zise, unde am fost tratați cu uzo făcut din mai multe feluri de fructe, cu apă rece și bucăți proaspete de rahat. S-a arătat îngrijorat de soarta ortodoxiei pe Muntele Athos, în condițiile intruziunii tot mai ofensive a laicității și în care statul grec deja dorește o cotă parte din veniturile obținute din pelerinajele închinătorilor la Sfântul Munte.

Gândind la temerile starețului, am privit peste balustrada terasei la grădina nu prea întinsă, dar cu straturile de felurite legume atât de frumos rânduite și îngrijite. Oare cât vor mai dura liniștea și viața pașnică a celor care viețuiesc aici în armonie cu natura și cu Divinitatea? Deocamdată Sfântul Munte, cu lungimea sa de vreo 60 de km. și o lățime de trei ori mai mică, un ținut locuit de aproximativ o mie opt sute de călugări și peste o mie

de muncitori angajați, este guvernat de stareții celor douăzeci de mănăstiri, care se întrunesc bisăptămănal la Kareya. Ortodoxia de pe Athos a rezistat peste o mie de ani, făcând față, după căderea Bizanțului, și Imperiului Otoman, căruia, totuși, a trebuit să îi plătească tribut.

După cele patru zile și patru nopți trăite în și printre mănăstirile Sfântului Munte, ne-am încheiat pelerinajul îmbogățiți nu numai cu imagini de neuitat ale unui loc tainic, ci și cu reflecții asupra unui alt fel de a trăi, în acord cu natura și cu Divinitatea și care năzuiește la mai multă liniște, pace și smerenie într-o lume atât de tensionată și de bulversată valoric. Personal, m-am despărțit de centrul ortodoxiei bimilenare care este Muntele Athos cu speranța că povestea sa adevărată va mai continua încă mult timp, pentru că face parte dintre valorile pe care cugetul și sentimentul uman al Divinității le consideră veșnice.

NICOLE SMITH

Theodor Damian: Frumusețea actului mărturisirii

Zi binecuvântată de duminică 19 noiembrie 2023. După Sf. Liturghie oficiată de Pr. Th. Damian la biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel” din Astoria, New York, a avut loc întâlnirea membrilor Cenaclului literar „M. Eminescu” unde a fost prezentată o altă carte a părintelui profesor Theodor Damian; este un volum de interviuri cu titlul *Frumusețile iscodirii* (Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2023, 344 pp.).

Lucrările cenaclului au fost deschise de directorul acestuia, autorul cărții în discuție. Au luat cuvântul: Prof. univ. Valentina Ciaprazi și Prof. univ. Dr. Doru Tsaganea. Poeta Valentina Ciaprazi a evocat personalitatea pr. Th. Damian, referindu-se în mai multe detalii la felul în care el este cunoscut în mediile culturale din țară și în cele românești din America. S-a oprit apoi la câteva aspecte specifice aflate în interviurile din volum interpretându-le în lumina contextului general al celorlalte volume semnate de autor.

Prof. Doru Tsaganea a început prezentarea sa cu observații asupra frumuseții și semnificațiilor titlului cărții, *Frumusețile iscodirii*, vorbind totodată și despre personalitatea complexă a autorului ei, la nivel cultural, literar, teologic și academic. Apoi, oprindu-se asupra câtorva interviuri a scos în evidență aspectul filosofic al acestora, și în special al gândirii pr. prof. Th. Damian, exemplificând felul cum acesta îmbină armonios teologia, filosofia, știința și cultura.

A mai luat cuvântul Dna Angela Cawog care a evocat de asemenea personalitatea autorului și a interpretat titlul cărții în sensul impactului

psihologic pe care-l poate avea asupra cititorului, după care autorul a mulțumit vorbitorilor și participanților.

A urmat agapa obișnuită, iar discuțiile despre această carte au continuat.

GHEORGHE BREHUESCU

Din nou despre Acad. Ioan-Iovitz Popescu

Cenaclul literar „M. Eminescu” din New York se apropie de încheierea activității sale pe anul 2023. Așadar, acum în contextul marilor sărbători naționale, Sf. Andrei, ocrotitorul României și ziua de 1 Decembrie, dar și în perspectiva luminoaselor sărbători legate de Nașterea Domnului, miercuri, 29 noiembrie a avut loc la reședința Pr. Theodor Damian o întrunire literară de salon pentru a lansa volumul *My Youth* de Acad. Ioan-Iovitz Popescu apărut în anul acesta în editura Academiei Române la București. Volumul a fost lansat în acest cenaclu cu mai mult timp în urmă în versiunea românească.

Despre acesta au vorbit Prof. Th. Damian și Prof. Victoria Plaveti.

Gazda salonului literar a rostit un cuvânt de bun venit celor prezenți la eveniment după care a evocat personalitatea dinamica și harismatică a Prof. Ioan-Iovitz Popescu, viața sa caracterizată prin muncă și perseverență, dar și credință fermă în Dumnezeu. A descris apoi volumul în discuție, text și foto-album, comentând aspectele specifice fiecărui capitol și accentuând iubirea sa neclintită pentru Denisa, soția lui prea devreme plecată la Domnul.

Prof. Dr. Victoria Plaveti, cea care a fost în permanență aproape de venerabilul academician și care se află în constantă comunicare cu Domnia Sa, a reliefat punctele principale ale biografiei fostului ei profesor și îndrumător, începând cu locurile natale, familia, anii tuburi ai celui de-al doilea război mondial, studiile, împlinirile profesionale, cercetările la mai multe universități din străinătate, legătura sa indestructibilă cu soția, Denisa, precum și celebrarea sa de către Academia Română la împlinirea vârstei de 90 de ani (în 2022).

Discuțiile despre volum și autorul său au continuat la recepția care a urmat cei prezenți salutând și participarea la această lansare a distinsului scriitor româno-american Mircea Săndulescu, revenit la New York după o mai lungă ședere în România.

- Pe data de 22 iulie 2023 a avut loc o întâlnire la München între revistele *Lumină Lină*, New York (Th. Damian) și *Alternanțe*, Garmisch-Partenkirchen (Doru Eugen Popin).
- Pe 1 august 2023 Theodor și Claudia Damian s-au întâlnit la Cluj cu istoricul Vasile Iuga de Săliște, președintele fundației Pro-Maramureș.
- Între 2-4 august 2023 au avut loc la Aiud și Alba Iulia *Colocviile de literatură și arte*, ediția a XXIX-a, organizate de Fundația Inter-Art, Aiud, în colaborare cu Primăria Municipiului Aiud, Consiliul Județean Alba, Biblioteca județeană „Lucian Blaga”, Alba Iulia, și Centrul Multicultural „Liviu Rebreanu”, Aiud. Între participanții la eveniment Theodor Damian a prezentat revista de spiritualitate și cultură românească *Lumină Lină* din New York și a recitat din poezia sa. Revedere cordială cu vechi prieteni, scriitorul Ioan Hădărig și artistul plastic Ștefan Balog.
- Pe 5 august 2023, alte întâlniri de suflet: Claudia și Theodor Damian, Mariana Plate (din New York), profesorul univ. George Lăzăroiu, scriitorul Marian Nencescu și soția sa, Camelia.
- Între 20-22 august 2023, la Mănăstirea Neamț, a avut loc întâlnirea de promoție a colegilor Pr. Th. Damian cu ocazia împlinirii a 52 de ani de la absolvirea seminarului teologic.
- Zilele de 22-24 august 2023 august au fost petrecute la Mădeii, jud. Neamț, pe valea Bistriței, la reședința de vară a Ing. Dr. Sorin Pavăl.
- Duminică, 27 august 2023, la Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” din Botoșani (director Liviu Șoptelea) a avut loc lansarea unor volume semnate de scriitorii Mircea Oprea (*Subserviv, Nod pe frânghie*) și Theodor Damian (*101 poezii*). Despre cărțile au vorbit Lucia Olaru Nenati, Gellu Dorian, Florentina Toniță, Eduard Romeo Oluf și autorii.
- Între 31 august și 2 septembrie 2023 Claudia și Theodor Damian s-au întâlnit la Brașov cu scriitoarea Mihaela Malea Stroe, iar la Sibiu cu scriitorii Anca Sîrghie, Dumitru Chioaru cu soția Mihaela, precum și cu Elena Burchea (din New York).
- 10-13 septembrie 2023, alte întâlniri la București. La sediul Academiei Oamenilor de Știință din România Prof. Th. Damian a primit de partea președintelui Prof. Ing. Dr. Adrian Badea diploma Jubiliară și Medalia de Aur în semn de omagiu pentru întreaga activitate științifică și academică, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani. Alte întrevederi cu

scriitorii Silvia Andrucovici, Miron Manega (revista *Certitudinea*), Florentin Popescu (*Bucureștiul literar și artistic*), Ioan N. Roșca.

- În 14 septembrie 2023, întâlnire la Lugoj cu poeta Adriana Weimer.
- Între 16-19 septembrie 2023 a avut loc la Timișoara, în aula filialei Timiș a Academiei Române și în alte locuri din oraș și împrejurimi a 3-a întâlnire a poeților teologi români. Pr. Theodor Damian a primit diploma de ambasador cultural din partea organizatorilor.
- Întâlnire de suflet cu scriitoarea Veronica Balaj și maestrul Cornel Ungureanu, critic și istoric literar.
- Pe 19 septembrie 2023 Theodor Damian și Marcel Miron s-au întâlnit la Vârșeț cu poeta Mărioara Sfera, iar în zilele următoare, la Novi Sad și Zrenianin, cu scriitorul Nicu Ciobanu, cu directorul Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina, Doru Ursu, poetul Mircea Lelea și alte personalități ale culturii române din Voivodina. Vizită în Torac.
- Între 25-26 septembrie 2023 Pr. Th. Damian a fost invitat la Constanța de IPS Arhiepiscop Teodosie Petrescu. Întâlnire de suflet cu Maria Ralee (din New York) și prietenii săi.
- Între 28 sept. – 1 oct. 2023 a avut loc la Craiova inaugurarea Muzeului Cărții și Exilului Românesc (director Lucian Dindirică). Au fost prezente personalități din diaspora română din Europa, USA și Australia, distinse oficialități din Craiova și din țară. Cu acest prilej, între altele, a fost inaugurată și „Colecția Theodor Damian”, căruia i-a fost înmănată o diplomă de recunoaștere a activității sale spirituale și culturale în America. Acesta a citit în fața publicului prezent din poezia sa și a condus un seminar despre revista *Lumină Lină* din New York. Întâlnire de suflet cu Prof. univ. Dr. Constantin Barbu.
- 3 octombrie 2023, o nouă întrevedere la București: Th. și Andrei Damian, Mihaela Albu, Ioan Roșca, Florentin Popescu.
- Între 4-9 octombrie Th. și Andrei Damian, Liviu Șoptelea, Ioan N. Roșca și Florentin Popescu au făcut un pelerinaj la Sf. Munte Athos, iar între 10-16 octombrie, Andrei și Th. Damian au făcut un tur cu mașina la Tesalonic, Meteora, Olimp. Delfi, Atena, insula Aegina (Mrea Sf. Nectarie), Pireu, Corint și alte locuri de semnificație istorică și spirituală.

După popasuri și vizite la Cluj și Viena, Andrei și Th. Damian au revenit la München. Pe 5 noiembrie Claudia și Th. Damian au revenit la New York.

- Duminică 19 noiembrie 2023, a fost lansat în cenaclul nostru, în sala socială a Bisericii, volumul *Frumusețile iscodirii* (Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2023). Au vorbit profesorii universitari Valentina Ciaprazi și Doru Tsaganea. A luat cuvântul și Dna Angela Cawog.
- Miercuri 29 noiembrie 2023, Cenaclul literar „M. Eminescu” din New York s-a întrunit la locuința Pr. Th. Damian pentru lansarea volumului *My Youth* de Acad. Ioan-Iovitz Popescu, apărut în 2022 în Editura Academiei Române, București. Au vorbit despre autor și volum gazda salonului literar și Prof. Victoria Plaveti.

Symposium, Vol. XXX,
Nr. 1, 2023
Apare sub egida
Academiei Oamenilor de
Știință din România

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina interna, mica chirurgie

F. Christodoulidou, MD Med. interna, haematologie, oncologie

Iqbal, MD Cardiologie

Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU

Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

Cabinetul nostru este dotat cu echipament
nou si modern pentru:

X-Ray
EKG

Spirometrie (Evaluari Pulmonare)

Sonografii Abdominale,
de Rinichi si Cardiace

Cardiotrace (EKG prin telefon)

24 de ore Halter Monitor

Sigmoidoscopii si Pap smear

Tens (Stimulare electirca)

Ultrasound

Timpanometrie

toate testele de sange si urina

teste pentru depistarea

cancerului de colon si ulcer

teste pentru aids (rezultatul in 24-48 ore)

Tratamente specializate

Luni, Marti, Joi 10am-8pm

Miercuri 4-8pm

Sambata 10am - 4pm

Fara programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106

(718) 932-1700

subway: N pana la statia Broadway (Queens)

bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 A de la 82nd Street,
Jackson Heights

Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, pana la Steinway,
unde schimbati cu Q 104.